

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Andra kammaren.

Nr 12.

Söndagen den 15 mars.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Föredrogos var efter annan och remitterades till bevillningsutskottet följande å kammarens bord vilande propositioner, nämligen:

nr 170, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket; och

nr 189, med förslag till förordning om visst undantag från bestämmelserna i 25 § första stycket förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 2—4, statsutskottets utlåtanden nr 6, 8 och 42—46 samt bevillningsutskottets betänkanden nr 6 och 7.

§ 3.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänknings-skatt å spritdrycker m. m.

I en den 6 mars 1942 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 124, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänknings-skatt å spritdrycker, m. m.

Kungl. Maj:ts förslag innebar, dels att 1923 års förordning angående omsättnings- och utskänknings-skatt å spritdrycker skulle förlänas fortsatt giltighet intill utgången av juni månad 1943 dels ock att omsättnings-skattens grundavgift vid detaljhandelsbolagens inköp av spritdrycker skulle höjas från 5 till 6 kronor, för liter räknat.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Andra kammarens protokoll 1942. Nr 12.

Fortsatt tillämpning av förordningen angående omsättnings- och utskänknings-skatt å spritdrycker m. m.

Fortsatt tillämpning av förordningen angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker m. m. (Forts.)

Reservationer hade avgivits

- 1) av herrar *Gustaf Elofsson* och *Hammarlund*, som hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 124; samt
- 2) av herrar *Thorell* och *Henriksson*.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Henriksson: Herr talman! Jag har till detta utskottsutlåtande fogat en blank reservation, och jag vill med ett par ord motivera denna. Inom utskottet har jag ställt yrkandet, att denna skattehöjning skulle träda i kraft den 1 april. Jag har nämligen den uppfattningen, att vad som nu här sker är en onödigt orättvisa olika skattebetalare emellan. Det hade varit något mera begripligt, om man gjort en sådan här anordning beträffande en annan vara. Det är med en viss förvåning jag ser, att tobaksskatten, varom även proposition avlämnades i går, lämnas till vanlig behandling. Med avseende på tobaken äro dock inte sådana arrangemang träffade som i fråga om spritdryckerna, av vilka de olika medborgarna få taga ut sin bestämda kvantitet under en månad. Nu blir det alltså på det viset, att de människor, som till äventyrs ha varit speciellt »sugna» att taga ut spritvaror eller av ena eller andra skälet ha gjort det före denna dag, slippa lindrigare undan, och de, som ha varit mera återhållsamma med inköpen, få betala en extra skatt. Jag kan inte anse, att det vare sig är behöfligt eller lämpligt att göra på detta sätt. När det gäller en sådan vara som spriten, anser jag, att det hade varit ur alla synpunkter riktigast, att en skattehöjning trätt i kraft vid ett månadsskifte.

Inom utskottet torde också den övervägande delen av utskottets ledamöter varit sympatiskt inställd till en sådan ståndpunkt och sålunda ansett, att det hade varit mera rättvist, om skattehöjningen hade trätt i kraft vid ett månads-skifte, antingen det som senast har passerat eller det närmast kommande. Emellertid var situationen i detta som i många andra fall nu för tiden den, att alla arrangemang voro träffade, såsom om riksdagen redan levererat sin namnstämpel. Det har därför inte varit så särskilt stora möjligheter för bevillningsutskottet eller för riksdagen att yttra sig i sakfrågan, trots att detta är en fråga, som rör beskattningen. Det har blivit för många dylika fall, där riksdagen inte får möjlighet att ge sin mening till känna.

Detta är ett av skälen, varför jag här endast har haft en blank reservation vartill kom, att jag var på det klara med, att de flesta eller en stor del av kammarens ledamöter rest hem och inte kände till det hela. Att här fråga alla dessa tomma bänkar, huruvida de vilja ge sin uppfattning till känna i ena eller andra riktningen, torde, herr talman, inte tjäna mycket till. Därför har jag för min del intet yrkande att ställa, men jag har velat framföra denna deklaration och anser, att detta arrangemang med en skattehöjning mitt i en inköpsperiod inte är rättvist gentemot de människor som skola betala skatten.

Herr Hammarlund: Herr talman! Då jag till bevillningsutskottets betänkande fogat en reservation om avslag på Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, vill jag med några ord motivera densamma.

När vi gång efter annan här i riksdagen höjt beskattningen på spritdryckerna, har det varit med en viss motvilja som jag godkänt dessa prisförhöjningar. Jag har nämligen ansett, att skatter inte böra uttagas på det synnerligen ojämma sätt, som en spritbeskattning är, men jag har varje gång till sist resignerat.

*Fortsatt tillämpning av förordningen angående omsättnings- och utskänknings-
ningsskatt å spritdrycker m. m. (Forts.)*

Nu genmäler man till detta, att det blir frivilligt, om man vill köpa sprit eller inte. Detta kan delvis vara riktigt, men jag anser det inte lämpligt, att förmögenhetsförhållandena skola bli avgörande för om en person kan taga en sup eller inte. Med dessa höga skattesatser blir spritfrågan en klasslagstiftning, ty en stor del av vårt folk — för övrigt skötsamma och dugliga personer, ty, märk väl, det finnes även sådana bland den kategori människor, som köpa och använda sprit — blir avstängd från ett njutningsmedel, därför att inkomsterna inte räcka till, medan de rika nu som förut kunna inköpa sitt kvantum. Genom detta förhållande få vi en onödig irritation mellan olika befolkningsklasser i samhället.

Redan nu kan man säga, att spriten är för dyr. Det finns personer, som få arbeta tvenne dagar för en liter sprit, och det finns även personer — det känna vi ju allesammans till — som ovillkorligen skola ha sprit. Vem blir lidande på detta? Jo, det blir naturligtvis deras familjer. Det är inte den svenska staten värdigt att ockra på lasten och låta oskyldiga lida.

Jag vill inte vid detta tillfälle uttala mig om spritförbud eller inte, men så mycket vill jag säga, att det sämsta sättet att införa en sådan lagstiftning vore att införa något, som i praktiken verkar som spritförbud för fattigt folk, medan de förmögnare intet eller litet beröras därav.

Det har sagts i utskottet, att pengar måste skaffas och att vi alla måste vara solidariska och hjälpa finansministern. Nåväl, detta är riktigt, men livet har lärt mig, att det är inte nog med att ha inkomster, utan det förnämligaste är det jag sparar. Nu anser jag, att statsverket helt säkert kunde undvara dessa 17 miljoner kronor, om man skure ner utgifterna. Jag tänker då särskilt på förmålningsavgiften på 33 miljoner kronor. Det vill synas, som om den kommit på villovägar. Jordbrukarna få litet betalt för sin spannmål, men det oaktat är brödet i Sverige dyrare än annorstädes. Det förefaller, som om obehöriga och mellanhänder tagit hand om miljonerna.

Hur har det blivit med rabatterna här i landet? Det ser ut som om dessa rabatter hade verkat så, att understödstagaranden har utbredd sig. Jag såg i en tidning häromdagen, att i en socken i Skåne hade 97 % av dess inbyggare rabatter. Var denna uppgift riktig, måste det vara något fel på hela systemet och kostnaderna för systemet tilltagna i överkant. En ärad interpellant i första kammaren, herr Franzon, talar om, att 47 % av invånarna i Norrtälje ha rabatter. Jag vill inte förmena fattigt folk i samhället några rabatter. Tvärtom är jag villig att ge ännu mera till de sämst ställda i samhället. Men jag undrar, om det inte uppstår mycket spillvatten med dessa alltför vidsträckt rabatter, om inte miljoner hamna i fickorna på dem, som de ursprungligen inte voro avsedda för.

Här är ett tacksamt arbetsfält för besparingssakkunniga. Kanske man helt enkelt kunde sätta yxan till roten för att sedan skapa fram ett nytt, rättvisare och mindre kostsamt system i stället för att syssla med topphuggning, som vi i kamrarna sysslat ganska mycket med de sista dagarna. Borde man inte även rikta sina blickar emot besparingar i kontrollen och försäljningen av spriten. Det har talats om direktörslöner vida utöver statsrådslöner. Kanske vår duktige finansminister även å detta fält kunde skörda något.

På grund av råvarubristen har smygbränningen i Kristianstads läns skogsbygder upphört. Är det klokt att nu ge denna olaga trafik ett finger igen? Jag anser inte detta, då vi nu fått sprithanteringen in i lagliga banor igen.

Men kunna inte utgifterna nedskäras, vill jag rekommendera höjning av beskattningen, som då träffar rättvist, efter vars och ens inkomster och för-

Fortsatt tillämpning av förordningen angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker m. m. (Forts.)

mögenhetsställning, i stället för denna mindre rättvisa form av beskattning, som i mångas ögon ter sig som en klar klasslagstiftning.

Med dessa ord vill jag, herr talman, yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen av herr Elofsson och undertecknad.

I detta anförande instämde herr *Wallén*.

Herr **Olsson** i Gävle: När utskottet haft att taga ställning till den föreliggande propositionen har utskottet gjort det ur rent statsfinansiell synpunkt. Det affischerades ju redan i statsverkspropositionen, att vi för att täcka driftbudgeten måste anskaffa i runt tal etthundratrettio nya miljoner kronor. Finansministern erinrade också, om inte i detalj så åtminstone i stora drag, om hur han hade tänkt sig anskaffningen av dessa miljoner. Det var sålunda inte okänt för någon, som tagit del av dessa finansministerns synpunkter, att såväl spriten som tobaken och järnvägsbiljetterna liksom de direkta skatterna skulle komma att få bära sin andel av dessa nya etthundratrettio miljoner. Då vi inom utskottet ansett oss kunna tillstyrka den kungl. propositionen, så har det varit klart för oss, att vid en sådan skatteläggning som denna spelar naturligtvis motståndskraften på den vara, som skall beskattas, en mycket stor roll. Genom de skattehöjningar, som vi senast vidtogo, och som ju voro tämligen höga — om jag inte minns fel tre kronor per liter vid urtima riksdagen 1939 — så ha vi ju fått en erfarenhet, som ger oss klart belägg för att motståndskraften är verkligen är större än vad någon människa vågat drömma om.

Jag skulle i det sammanhanget vilja säga, att det är klart, att om man bara tänker på den grundavgift det här gäller och som nu skulle bli sex kronor, så kan man ju såsom herr Hammarlund göra gällande, att här är det fråga om en klasslagstiftning, där ingen hänsyn toges till dem, som ha bättre råd. Emellertid bör det ju inte vara herr Hammarlund obekant, att vid sidan av denna grundavgift löper en 60 % skatt, som reglerar nämnda förhållande, och som exempelvis medför, att den bättre situerade, som i regel dricker dessa andra varor, får en annan och tyngre skatt än den som dricker det rena brännvinet. Av tabellen framgår t. ex., att priset för $\frac{2}{3}$ liter konjak är 23 kronor 65 öre, sålunda väsentligt dyrare än för renat brännvin. Jag tror således, att man inte skall alltför hårt föra fram detta tal om klasslagstiftning.

Läget är sådant, herr talman, att vi ha beslutat utgifterna. Det gäller att skaffa täckning på alla de områden, där det är möjligt och där motståndskraften är sådan, att man kan beräkna att få in pengarna. Det har ju föranlett finansministern att sprida ut de skattehöjningar, som äro avsedda att genomföras, på rätt många olika områden.

Det finns en punkt i det nu föreliggande ärendet, där herr Henriksson har framfört en mening, som också har omfattats av rätt många i utskottet. Att vi inom utskottet ändå ha stannat för att tillstyrka den kungl. propositionen har sin orsak däri, att vi anse, att i det nuvarande läget äro även små smulor på några miljoner välkomna till statskassan. Att man härvid begår, såsom herr Henriksson sade, en orättvisa är möjligt. Men den orättvisan begå vi vid varje tillfälle, då vi nödgas genomföra skattehöjningar av denna art. Vi begå den för alla dem, som inte ha hunnit skaffa sig den beskattade varan före den dag skatten trädde i kraft. Det har visserligen inte gällt ransonerade varor, men jag vill erinra om att vid alla de tillfällen i gångna tider, då vi ha nödgats vidtaga höjningar av finanstullarna, ha vi ju gått till väga på precis samma sätt. Då ha vi som sagt kunnat säga, att den som köpte sin vara på lördagen slapp lindrigare undan än den som köpte på måndagen, och man gjorde en orättvisa

*Fortsatt tillämpning av förordningen angående omsättnings- och utskänk-
ningsskatt å spritdrycker m. m. (Forts.)*

mot måndagsköparen. Men sådant är livet, herr talman. Det blir alltid en sådan övergångssvacka, och vi få väl finna oss i det, åtminstone så länge vi leva i sådana tider som de nuvarande.

Jag vill, herr talman, med anförande av dessa synpunkter och med understrykande av nödvändigheten att få fram dessa sjutton nya miljoner, som det är beräknat, att denna skattehöjning skall ge, hemställa om bifall till bevillningsutskottets förslag.

Herr **Henriksson** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag skall endast, i anledning av vad herr Olsson yttrade, påpeka, att jag sade, att detta var en *onödig* orättvisa. När riksdagen höjer en tull, kommer samma situation att vara för handen, vid vilken tidpunkt höjningen än sker. Då kan man alltså inte komma förbi den situation, som herr Olsson nämnde, men i detta fall har man en klar gränssten vid månadsskiftet, och därför framhöll jag, att det var en onödig orättvisa, man här gör sig skyldig till.

Herr **Olsson** i Gävle, som på begäran jämväl erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Även om jag medger detta, så vill jag ännu en gång understryka, att det som för bevillningsutskottet varit ensamt avgörande är, att vi inte velat låta statskassan gå förlustig det belopp av väl en miljon kronor, som det var möjligt att få fram på detta sätt. Det är det enda skälet.

Vidare yttrade:

Herr **Senander**: Herr talman! Jag skulle till att börja med vilja instämma i de anmärkningar, som gjorts beträffande själva behandlingen av denna fråga. Faktiskt har ju riksdagen här ingenting annat att göra än att böja sig för Kungl. Maj:ts förslag. Det finns ju ingen möjlighet att motionera. De enskilda riksdagsmännen ha alltså strängt taget icke möjlighet att öva tillbörligt inflytande på frågans behandling. Detta bör kännas som en ny reservation inför det faktum, att riksdagen alltmer trängs i bakgrunden och att det blir regeringen och kretsarna kring denna som bli de avgörande.

Vi kommunister tillhöra motståndarna till det föreliggande förslaget. Det är härvidlag fråga om en indirekt skatt, och redan av den anledningen taga vi avstånd från skattehöjningen. Den indirekta skattemetoden är ingenting annat än ett raffinerat medel att vältra de tyngsta skattebördorna över på de stora massorna. Man tycker, att gränsen snart borde vara nådd i fråga om detta tämligen ogenerade utnyttjande av den indirekta beskattningen för budgetens finansiering.

Men det finns alldeles speciella skäl att reagera mot spritbeskattningen. Den är, om man så vill uttrycka sig, en i hög grad omoralisk skatt. Den utgör faktiskt en spekulat i spritbegäret hos folk. Den förutsätter en oförändrad, ja, till och med ökad spritkonsumtion. Det är ju nämligen uppenbart, att om staten använder sig av skattemedel för att balansera budgeten, så måste staten också ha ett alldeles särskilt intresse av att spritkonsumtionen upprätthålles och helst ökas, varigenom ju också statens inkomster ökas. Spritskatten har därför icke något som helst nykterhetsfrämjande syfte. Den endast bidrar till att försämra ekonomien för dem, som använda sig av sprit. Det är också klart, att ju mer staten gör sig beroende av spritinkomsterna desto svårare blir det en gång för statsmakterna att återgå till en verkligt nykterhetsfrämjande politik. Man kan ju icke gärna verka för folknykterhet, om man sam-

Fortsatt tillämpning av förordningen angående omsättnings- och utskänknings-skatt å spritdrycker m. m. (Forts.)

tidigt i stor utsträckning baserar statens finanser på spritskattemedel. Statens intresse av att klara statsfinanserna på denna väg förutsätter, såsom jag tidigare sagt, att folk allttjämt konsumerar spritdrycker. Men en nykterhetsfrämjande politik måste gå ut på en minskad konsumtion av spritdrycker. Dessa båda intressen måste självfallet kollidera med varandra.

Herr talman! Med vad jag här i största korthet anfört ber jag att få yrka avslag på bevillningsutskottets förslag.

Herr Thorell: Herr talman! Jag har vid detta utskottsutlåtande tillsammans med herr Henriksson fogat en blank reservation, och jag har för denna reservation samma skäl, som herr Henriksson här anfört. Jag kan icke inse, att det kan vara nödvändigt att just nu vidta denna skattehöjning. Men framför allt är det ganska tråkigt, att man på detta sätt skall irritera svenska folket. Det blir tillräckligt irriterat i dessa tider ändå av alla möjliga skäl, och därför håller jag, herr talman, före, att denna irritation mycket väl kunnat undvikas, om regeringen gått fram på ett annat sätt än den gjort. Redan den 16 februari i år är den promemoria från kontrollstyrelsen dagtecknad, där hela förslaget om ökning av spritskatten är framlagt. Jag tycker det är ganska underligt, att regeringen icke förmått få fram denna proposition på riksdagens bord förrän nära en månad därefter, samtidigt som regeringen fordrar, att riksdagen på två dagar skall ta ställning till frågan och träffa sitt avgörande om förslaget. Helst skulle jag för min del ha velat gå på samma linje som herrar Elofsson och Hammarlund. Om det icke vore så, att finansministern eller någon annan då skulle ha kunnat framställa den frågan till mig — och jag förmodar, att den kommer att framställas till de reservanter, som yrkat avslag —: Var vilja ni skaffa de 17 miljoner kronor, som oundvikligen behövas? skulle jag för min del velat gå på avslagslinjen. När jag icke kunde ge någon anvisning i det avseendet ansåg jag mig heller icke kunna gå på avslagsyrkandet, ehuru jag likaväl som bondeförbundsrepresentanterna vet, att detta är en sak, som nog kan göra sig en liten smula i valrörelsen. Huruvida det är denna tanke, som ligger bakom deras avslagsyrkande, tillåter jag mig icke att döma, ty det kan ju finnas nog så starka skäl ändå för ett sådant yrkande. Jag har tidigare, då jag haft för avsikt att väcka en motion i frågan, varit inne på en väg, som jag dock icke funnit framkomlig, nämligen att det skulle kunna ordnas så, att den första literen och kanske också den andra i månaden gjordes billigare än de övriga. Det är ju dock så, som herr Hammarlund mycket riktigt påpekade, att det finns en hel del människor, som få arbeta en, ja, kanske två dagar för att kunna köpa en liter sprit. Nu kan man ju säga, att det är en frivillig sak, om man vill köpa sprit. Ja, visst är det så. Men handen på hjärtat! Detta gäller väl bara till en viss gräns. En hel del människor skaffa sig nämligen sprit till vilket pris som helst, så länge det överhuvud taget är möjligt att skaffa någon, även på bekostnad av andra intressen, som mycket väl skulle kunna behöva just de pengarna. Den av mig tänkta vägen har emellertid både av kontrollstyrelsen och andra, som känna till saken, förklarats vara icke framkomlig. Det ligger dock något i talet om att spritbeskattningen är en klasslagstiftning, detta även om det, såsom herr Olsson i Gävle påpekade, förhåller sig så, att den som dricker dyrare sprit får betala vissa procent mer än andra.

Det var vidare ett uttryck i herr Olssons i Gävle anförande, som jag för min del icke kan godkänna, nämligen att i det här fallet små smulor också äro välkomna. Hade regeringen lagt fram denna proposition någon av de sista dagarna i februari, så skulle de, som redan nu i mars köpt ut sin sprit, ha

Fortsatt tillämpning av förordningen angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker m. m. (Forts.)

fått betala denna krona mer, och då skulle dessa små smulor, herr Olsson i Gävle, ha blivit litet större, än de nu bli. Det är en uppenbar orättvisa, att det endast är de, som köpa ut sin sprit under senare hälften av mars, som få bidra till dessa små smulor.

Vidare kan jag inte riktigt godkänna herr Olssons i Gävle sätt att ursäkta den här saken med att vi begått så många orättvisor förut. Den omständigheten att vi begått orättvisor vid många andra tillfällen kan icke, herr Olsson i Gävle, vara ett argument för att vi även vid detta tillfälle skola begå en sådan. Här hade man mycket lätt kunnat undvika en orättvisa genom att regeringen antingen lagt fram propositionen tidigare och låtit höjningen träda i kraft den 1 mars eller också avstått från de små smulor, som man här talar om, och skjutit fram ikraftträdandet till den 1 april.

Nu torde det, herr talman, icke löna sig att framställa något säryrkande, detta särskilt som herr Henriksson icke kommit med något sådant. Jag har emellertid till protokollet velat anteckna anledningen till att jag har avlämnat denna blanka reservation, för vilken jag, herr talman, anser mig ha ganska hållbara skäl.

Herr **Olsson** i Gävle erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Om regeringen lagt fram denna proposition i slutet av februari, hade vi väl haft 1 miljon kronor utöver dem vi nu kunna få genom denna s. k. orättvisa. Men på den saken har varken jag eller herr Thorell haft något inflytande, ty det är ju som bekant icke vi som lägga fram propositionerna. Däremot har jag haft inflytande, när jag inom utskottet haft att ta ställning till frågan, om vi skulle låta höjningen träda i kraft den 16 mars eller den 1 april. Jag skulle också ha ansett det önskligt, att regeringen kunnat komma med sitt förslag för låt mig säga tre veckor sedan, så att vi kunnat få in litet mera pengar, men det är någonting som jag, herr talman, icke haft något som helst inflytande på.

Herr **Thorell**, som på begäran jämväl erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Med anledning av herr Olsson i Gävle replik vill jag säga, att det är alldeles riktigt, att vi icke haft någon möjlighet att öva inflytande på propositionens framläggande, men, herr Olsson i Gävle, såsom riksdagsmän ha vi väl ändå rättighet att säga vår mening och att uttrycka en önskan, att det en annan gång skall bli bättre.

Härefter anförde

Herr **Bladh**: Herr talman! Jag kan mycket väl förstå dem, som ställa sig tveksamma till en höjning av spritpriset. Men att, som här skett, yrka avslag på bevillningsutskottets förslag och samtidigt hänvisa till att vi böra höja de direkta skatterna anser jag vara en svag motivering i det nuvarande ekonomiska läget. Tyvärr blir nog riksdagen nödsakad att höja de direkta skatterna till toppunkten. Men även om så sker, måste vi dock, i dag eller senare, höja även spritskatten. Det ges, såvitt jag kan se, i detta fall icke något »antingen eller», utan det måste nog bli ett »både och». För icke länge sedan interPELLERADES finansministern, om icke de direkta skatterna borde begränsas uppåt. Detta tyder ju på att de största inkomsttagarna känna sig hårt trängda. De som nu icke vilja vara med om ökade pålagor i detta fall, på vem vilja de egentligen, att skatten skall läggas? Om vi icke kunna lägga pålagorna på de stora inkomsterna, skola vi då lägga dem på de små inkomsttagarna? Är så fallet tycker jag

Fortsatt tillämpning av förordningen angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker m. m. (Forts.)

icke, att det är mycket bevänt med herr Hammarlunds motivering för reservationen och skenbart ömmande inställning till de små i samhället. Ingen av oss är glad åt den skattehöjning, som här föreslagits, men bevillningsutskottet har icke kunnat finna någon annan och bättre utväg än den här föreslagna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till bevillningsutskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen tillsporde kammaren, om densamma vore beredd att nu företaga ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende till avgörande.

Herr talmannen, som fann denna fråga vara med ja besvarad, framställde därefter propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herrar Gustaf Elofsson och Hammarlund avgivna, vid betänkandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades ånyo bankoutskottets utlåtanden nr 7—9, första lagutskottets utlåtanden nr 9—11, andra lagutskottets utlåtanden nr 9—11, jordbruksutskottets utlåtanden nr 1 och 6—9, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 3.

§ 5.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att bland två gånger bordlagda ärenden å föredragningslistan för nästa plenum måtte först uppföras statsutskottets utlåtanden nummer 8 och 42—46 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 6 samt övriga ärenden i den ordning, i vilken de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 6.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 65, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 8 bifölles även av första kammaren.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.40 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 17 mars.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 10, den 11, den 13 och den 14 innevarande mars.

§ 2.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 110, angående ytterligare anslag till sjömättningsändamål för budgetåret 1941/42;

nr 190, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

nr 191, med förslag till lag angående rätt för länsstyrelse att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om förvaring av sparbanks värdehandlingar;

nr 192, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv; och

nr 193, med förslag till lag om viss inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter.

Propositionen nr 193 hänvisades omedelbart till behandling av lagutskott.

De övriga propositionerna bordlades.

§ 3.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Bergvall**, som anförde: De med varuknappheten följande ransonerings- och kontrollåtgärderna betyda för dem som äro sysselsatta inom distributionsapparaten en alltmer stegrad arbetsbörda. När en vara underkastas kortransonering, ökas expedieringsarbetet vid disk av denna vara. En avsevärd tidsspillan uppstår. Enligt vad som framkommit vid en enskild undersökning, som företagits i Stockholm, skulle kortransoneringen förlänga expedieringstiden för *livsmedel* med c:a 30 %. Den ökade tiden behövs för »kortprat» med kunden — angående kortens giltighetstid, kupongvärdena m. m. — samt för kupongklippning. Då numera c:a 70 % av alla livsmedel äro ransonerade, skulle detta innebära, att under en 42-timmars arbetsvecka enbart expedieringsarbetet i en livsmedelsbutik ökat med genomsnittligt 8—9 timmar, d. v. s. 36 timmar per månad och expedit. Härtill kommer arbetet med sortering, granskning och uppklistring av kupongerna. Enligt uppgift från livsmedelshandlare i Stockholm åtgå för detta arbete i en affär med 100,000—150,000 kronors omsättning 40—60 timmar per månad.

Vidare må erinras om att ökade kontrollåtgärder, såsom ofta återkommande, oförmodade lagerinventeringar o. dyl., gång efter annan medföra extra kostnader för affärsmännen.

Interpellation. (Forts.)

Även om nyssnämnda på ett begränsat siffermaterial vilande uppgifter måhända icke skulle vara fullt representativa, råder det intet tvivel att affärsföretagare inom livsmedelsbranschen nödgas antingen pressa sig själva och den eller de anställda till avsevärt extraarbete eller också utöka personalen. I båda fallen följa direkta kostnadsökningar. Arbetstidsregleringen för de inom handeln anställda ger icke utrymme för obetalt övertidsarbete.

Den av statsmakterna införda regleringsapparaten betyder följaktligen en väsentlig höjning av handelns kostnader. I och för sig synes det icke motiverat att på detta sätt lägga bördan av en av hänsyn till samhället i dess helhet tillkommen krisreglering på utövarna av en viss näring, då några väsentliga kostnader av liknande slag ej synas påvåla utövarna av jordbruk eller industri. De i samband med olika regleringsåtgärder på dessa områden uppkommande utgifterna torde i huvudsak drabba antingen statskassan eller förbrukarna.

En viss motivering för att förfara på ett annat sätt i fråga om handelsnäringen skulle möjligen kunnat föreligga, om dennas utövare under krisen kommit i åtnjutande av särskilt stora inkomstökningar, som försatt dem i ett gynnsamt läge. Motsatsen torde emellertid vara fallet. Ehuru fullt tillräckliga upplysningar icke äro tillgängliga, är det mycket som tyder på, att nettointkomsterna inom handeln i kronor räknat icke undergått samma procentuella stegring som inkomsterna för de inom industri och jordbruk sysselsatta. Särskilt gäller detta om de självständiga yrkesutövarna inom vissa av handelns branscher. En stor del av de varusortiment, som tidigare tillförde detaljhandeln väsentliga inkomster, ha numera bortfallit eller ock har omsättningen däri starkt nedgått. Detta gäller exempelvis om grädde, en rad specerivaror, importerade tobaksvaror m. m. Då handeln arbetar med stora fasta kostnader, har följden blivit, att nettointkomsten för många av denna närings utövare alls icke stigit utan tvärtom i icke ringa grad nedgått. För handelns del har nämligen icke den av statsmakterna och krisorganen tillämpade prispolitiken följt samma principer som vid jordbruksregleringen, enligt vilken bland annat compensation givits för stegring icke endast av rörliga utan även av fasta kostnader per enhet.

Jag skall ej här närmare ingå på det stora och svåra spörsmålet om en eventuell revision av dessa av den statliga prisregleringen tillämpade principer. Men med hänsyn till att handeln snarast behandlas hårdare än vissa andra näringar och flera branscher inom densamma kännbart drabbats av krisen, förefaller det icke motiverat, att statsmakterna lägga en ytterligre börda på just denna närings utövare genom att låta dem bära kostnaderna för en av hänsyn till alla medborgare tillkommen ransoneringsapparat.

Under hänvisning till det nyss anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att få till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet rikta följande fråga:

Överväger herr statsrådet åtgärder, genom vilka handelsnäringens utövare skulle i en eller annan form beredas skälig compensation för de kostnader, som det omfattande arbetet med en av hänsyn till allmänintresset tillkommen kortransonering föranleder inom handeln?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren ville besluta, att bland två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista jordbruksutskottets utlåtande nr 1 skall uppföras närmast efter samma utskotts utlåtande nr 6 samt

att övriga ärenden skola upptagas i den ordning, i vilken de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 5.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 70, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 21 juni 1940 (nr 561) om tillägsskatt å bensen, m. m.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.15 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 18 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr **talmannen** yttrade: Efter överläggning inom talmanskonferensen får jag tillkännagiva, att riksdagsarbetet före och efter påskhelgen planerats på följande sätt: De sista arbetsplena före påsk hållas lördagen den 21 och tisdagen den 24 i denna månad, och i anslutning härtill hållas bordläggningsplena dagarna före angivna dagar, alltså fredagen den 20 och måndagen den 23 mars. Därefter kommer, såvida icke särskilda omständigheter påkalla annan anordning, intet plenum att hållas förrän torsdagen den 9 april, då riksdagsarbetet återupptages. Detta plenum den 9 april kommer att utsättas till kl. 2 e. m., och därvid anställas gemensamma voteringar, för den händelse voteringspropositioner för sådant ändamål dessförinnan blivit godkända. Sedermera hållas bordläggningsplena i vanlig ordning lördagen den 11 och tisdagen den 14 april samt arbetsplenum onsdagen den 15 april. Allt detta under förutsättning att intet oförutsett inträffar.

§ 2.

Enligt därom den 13 innevarande mars fattat beslut företogs nu val av 12 ledamöter och 12 suppleanter i andra särskilda utskottet; och anställdes först val av ledamöter i nämnda utskott.

Därvid avlämnades 145 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

- herr *Pettersson* i Hällbacken,
- » *Staxäng*,
- » *Andersson* i Tungelsta,

herr *Pettersson* i Rosta,
 » *Andersson* i Falkenberg,
 » *Andersson* i Lökbo,
 » *Sandberg*,
 » *Severin*,
 » *von Seth*,
 » *Lindahl*,
 » *Wallentheim* och
 » *Mattsson*.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utskottet.

Härefter anställdes val av suppleanter.

Därvid avgavs 135 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Akerström*,
 » *Karlsson* i Granebo,
 » *Johansson* i Kalmar,
 » *Jonsson* i Skedsbygd,
 » *Andersson* i Eskilstuna,
 » *Thapper*,
 » *Malmberg*,
 » *Levin*,
 » *Anderson* i Mejstad,
 » *Hedqvist*,
 » *Pettersson* i Norregård och
 » *Boman*.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i utskottet.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående paragraf omnämnda valen.

§ 4.

*Svar på
interpellation.*

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som anförde:
 Herr talman! I en med kammarens tillstånd avgiven interpellation har herr Henriksson till mig riktat följande frågor:

1. Vad är orsaken till att tobaksmonopolet redan nu måst frångå den leveranskvantitet, på vilken skatteinkomsten beräknades i proposition nr 335 till 1941 års riksdag?

2. Har herr statsrådet för avsikt att i anledning av tobaksmonopolets leveransinskränkningar upptaga frågan om återförsäljarrabattens storlek till förnyad omprövning?

3. Är herr statsrådet villig undersöka, huruvida tobaksmonopolet givit ett gynnsammare läge åt sin egen detaljförsäljning än åt tobakshandlarna beträffande tilldelning av tobaksvaror, och, om så skulle vara fallet, är herr statsrådet beredd vidtaga åtgärder för omedelbar rättelse?

Vad angår interpellantens första fråga hänvisar jag till den skrivelse från monopolbolagets styrelse av den 28 februari 1942, som finnes återgiven i den nyligen till riksdagen avlämnade propositionen nr 170. I denna skrivelse meddelas rörande tobakskonsumtionens utveckling efter den 1 december 1941, att,

Svar på interpellation. (Forts.)

trots den nämnda dag genomförda prisstegringen, under december månad 1941 och framför allt under januari månad 1942 förbrukningen av alla varuslag utom tuggtobak och snus undergått en väsentlig ökning. Under januari månad 1942 stegrades sålunda försäljningen, kvantitativt sett, för cigarrer med 25,8 procent, cigarrcigarretter 40 procent, cigarretter 13,9 procent och rökto bak 34,4 procent i förhållande till motsvarande förbrukning under januari 1941. Denna utveckling ledde till att tobaksmonopolet den 1 februari i år såg sig nödsakat genomföra den av interpellanten berörda ransoneringen.

Interpellantens andra fråga avser spörsmålet om återförsäljarrabatten till tobakshandlarna. Även härutinnan kan jag hänvisa till propositionen nr 170, i vilken återgivits en skrivelse den 9 mars 1942 från monopolbolagets styrelse, där spörsmålet gjorts till föremål för en utförlig behandling. Min egen ståndpunkt till frågan har även framlagts i propositionen.

Vad slutligen angår interpellantens fråga rörande monopolbolagets detaljförsäljning har jag från bolaget inhämtat följande upplysningar.

Frånsett fabriksboden Rosenlundsgatan 42 i Stockholm, där huvudsakligen utlämning av tobaksvaror till bolagets personal äger rum, är butiken i huset Norrmalmstorg 16 tobaksmonopolets enda detaljaffär. I denna tillämpas samma ransoneringsbestämmelser som gälla för samtliga tobaksmonopolets återförsäljare. Eftersom försäljning till allmänheten i denna butik under år 1940 uppgick till kr. 185,135:65, blev dess tilldelning för februari månad maximerad till kr. 12,959:50, motsvarande 7 % på nämnda omsättning, därvid butiken fick order om att hålla försäljningen inom denna ram, vilket i själva verket innebar en skärpning gentemot övriga återförsäljare, vilka kunde vid sin försäljning utöka den för februari månad erhållna inköpskvantiteten med i affären befintligt lagerbestånd den 1 februari. Försäljningen till kunderna under februari månad belöpte sig till kr. 12,881:50, vartill kommer ett belopp om cirka 2,000 kr. för havannacigarrer, vilkas försäljning icke inbegripes under ransoneringen och icke heller omfattas av den förut lämnade omsättningssiffran i butiken för år 1940.

Härefter yttrade:

Herr Henriksson: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för det här lämnade svaret på min interpellation. Herr statsrådet hänvisar kort och gott till den i lördags avlämnade propositionen, nr 170, och till de i propositionen intagna, tämligen summariska uppgifterna. Jag måste bekänna, att jag hyst viss förhoppning om att interpellationssvaret skulle blivit något fylligare än nu blev fallet. Kanske jag får tolka detta på det sättet, att herr statsrådet vill vänta med att närmare deklarerera sin ståndpunkt exempelvis i frågan om återförsäljarrabatten, tills den nu aviserade omprövningen av hela tobaksproblemet kan äga rum. Jag skall emellertid tillåta mig att något utförligare beröra olika avsnitt av min interpellation.

Min första fråga gällde orsaken till att tobaksmonopolet måst tillgripa en ransonerings till återförsäljarna genom att skära ned leveranskvantiteten, oaktat monopolstyrelsen i sin den 30 oktober 1941 avgivna promemoria beräknat skatteresultatet på oförändrad årlig omsättning. Herr statsrådet hänvisade i sitt svar till mono polets senaste i propositionen intagna promemoria. Monopolstyrelsen konstaterar där i sina totalsiffror, att en ökad utexpediering av varor ägt rum under december och januari månader, och har genast sin slutsats klar: hamstring. Det är utan tvivel ett något för enkelt sätt att skjuta frågan ifrån sig. Redan i interpellationen gjorde jag en första invändning mot

Svar på interpellation. (Forts.)

detta sätt att avfärda de svårigheter, som uppstått för tobakshandlarna genom monopolets åtgärder. Om utexpedieringen av varor tenderat att öka i sådan grad, att monopolet kommit i leveranssvårigheter, borde man på ett tidigare stadium ha undersökt orsakerna därtill och vidtagit regleringsåtgärder. Om så skett, hade icke ett så prekärt läge uppstått för tobakshandlarna, vilket nu blev fallet under februari månad. Tobakshandlarna hade icke så stor glädje av den utav monopolet fastställda leveranskvantiteten, när inga varor funnos att leverera.

Då jag sedan kommer till orsakerna till den ökade försäljningen, torde dessa vara åtskilligt mer komplicerade än monopolets enkla slutledning: hamstring. Jag skall peka på några mycket sannolika orsaker. Monopolets munstycksigarretter ha icke mötts med någon förtjusning av konsumenterna. En förskjutning i konsumtionen har av denna anledning ägt rum — alltså en förskjutning från konsumtion av cigarretter till konsumtion av röktobak, cigarretter och cigarrcigarretter. Det framgår emellertid av monopolets siffror, att även cigarrettkonsumtionen ökat, även om den, betecknande nog, är mindre. Detta beror bl. a. därpå, att de kvarvarande cigarrettkonsumenterna nu röka två munstycksigarretter mot förut en cigarrett utan munstycke. Vi kunna icke heller förbise, att den allmänna ökningen av tobakskonsumtionen kan ha ett visst samband med den nu rådande bristen på kaffe. Någon stimulans vill folk ha, och den kaffeersättning, som med hänsyn till ingredienserna av folkhumorn döpts till »ollonbrus», torde icke vara så särskilt uppiggande. Vidare är det allmänt omvittnat, att våra mannar i militärtjänst konsumera avsevärt mera tobaksvaror än de göra i sitt civila arbete hemma. I detta sammanhang vill jag parentetiskt peka på den omständigheten, att de stora militärutkallelserna fört med sig, att tobaken gått nya vägar till konsumenterna och därigenom ökat de aktuella svårigheterna för en stor del av tobakshandeln.

Förutom nyssnämnda orsaker finns emellertid ytterligare en sannolik orsak till att monopolet haft ökad utexpediering av varor under december och januari, nämligen den, att de större, kapitalstarka återförsäljarna funnit lämpligt att öka sin lagerhållning av monopolets varor, och denna ökning har blivit mera markant, då lagren av importvaror krympt samman. Jag föreställer mig, att herr statsrådet kan ge mig rätt, då jag förmenar, att berörda omständigheter äro så pass bärande, att monopolets slutledning måste betecknas såsom alltför enkel. Bortsett emellertid från mitt hittills förda resonemang kan jag icke värja mig från den känslan, att de beräkningar, som monopolet gjorde i oktober rörande sina leveransmöjligheter, varit mer än lämpligt optimistiska. »En fågel i handen är bättre än tio i skogen», heter ett ordspråk. Ett tobakslager i Stockholm är otvivelaktigt något helt annat än lager och köpekontrakt nere på Balkan eller i Amerika. Händelseutvecklingen i världen under det sista året har varit så pass irrationell, att den till och med kunnat rubba cirkelarna för det svenska tobaksmonopolet.

Min andra fråga gällde återförsäljarrabatten. Även här hänvisar herr statsrådet till propositionen nr 170. Med tillfredsställelse ser jag av propositionen, att herr statsrådet reagerar mot den av tobaksmonopolet bedrivna utvecklingslinjen och hävdar, att en ytterligare rabattsänkning icke bör ske — oavsett prishöjningen — utan att hela distributionsfrågan först bör lösas. Denna ståndpunkt har jag vid flera tillfällen hävdat här i kammaren utan att dock hittills ha vunnit något gehör för densamma. Huruvida sedan monopolet, som ju formellt äger avgöra denna fråga, kommer att respektera denna herr statsrådets uppfattning, återstår ännu att se.

Med tillfredsställelse har jag också tagit del av finansministerns löfte, att hela problemet om tobaksdistributionens ordnande inom en nära liggande fram-

Svar på interpellation. (Forts.)

tid kommer att föreläggas riksdagen för prövning. Jag skall tillåta mig att senare med ett par ord beröra den frågan, men jag vill först stanna inför tobaksmonopolets senaste promemoria, som finns återgiven i propositionen nr 170. Den utgör ett ur flera synpunkter ganska märkligt aktstycke. Inom den enskilda företagsamheten kan man hos alla vederhäftiga leveransföretag finna ett stort intresse för kundkretsen och dess förhållanden. Särskilt i svåra situationer är man angelägen om att medverka till ett mildrande av stötarna. Man har ett levande intresse för distributionsorganisationen, för distributionsföretagens ekonomiska bärighet och funktion. Någon motsvarighet till detta kan icke spåras i monolets promemoria. Tvärtom svänger man där hotfullt skalperkniven över huvudet på sina kunder. På tal om rabattens storlek ställer monopolstyrelsen den frågan, »huruvida tobaksmonopolets affärsmässiga intressen uteslutande skola vara vägledande eller om det skall anses, att tobaksmonopolet även bör vara berett att underkasta sig andra, därav icke betingade hänsyn». Jag kan icke hjälpa, herr talman, att denna ton skorrar litet i mina öron. Såsom jag nyss antydde, anser man inom den enskilda företagsamheten, att det är i hög grad förenligt med affärsmässiga intressen att hysa omtanke om den distributionsapparat, som man begagnar för distribution av sina varor. Tobaksmonopolet har däremot alltid satt sig på tvären, då det gällt tobaksvarudistributionens sanering. 1938 års tobakshandelsutredning, som jag hade Kungl. Maj:ts uppdrag att deltaga i, begärde på sin tid hos tobaksmonopolets ledning att få del av dess uppfattning rörande det föreliggande problemet. Vi fingo löfte om en promemoria, men den dröjde och dröjde, och till slut fingo vi besked om, att monolets ledning icke var intresserad av att framföra några synpunkter. Vi fingo då lösa vår uppgift monopolbolagets bistånd förutan. Då betänkandet förelåg, avstyrkte monopolbolaget hela förslaget utan att framlägga något alternativ. Det förefaller nu, som om även herr statsrådet hade vissa svårigheter att få fram det alternativ, som han anser sig behöva, innan frågan slutgiltigt kan prövas inom departementet och regeringen.

I sin iver att — oberoende av distributionsproblemets lösning — pressa fram en ny rabattsänkning tillåter sig monolets ledning att tillgripa både missvisande och direkt felaktiga argumenteringar. Man för exempelvis in ramavtalet såsom en jämförelsegrund i rabattfrågan. Hur det kan passa in i sammanhanget förstår icke jag. Ramavtalet gäller ju rent personliga arbetsersättningar, medan tobaksrabatten till större delen skall täcka handelskostnader. Resonemanget blir desto egendomligare som styrelsen strax förut bestämt tillbakavisar, som man uttrycker sig i promemorian, »den bland specialtobakshandlarna ofta företrädde uppfattningen, att de i princip borde vara att anse som ett slags hos tobaksmonopolet anställda befattningshavare».

När monopolstyrelsen på ett annat ställe hänvisar till priskontrollnämndens principer hamnar styrelsen i rent felaktiga slutsatser. Priskontrollnämndens principer innebära icke, såsom i promemorian göres gällande, ett bibehållande av förkrigsmarginalen i kronor och ören räknat. Nämnden har för andra branscher följt den linjen, att två tredjedelar av förkrigsmarginalen betraktas såsom »fasta» kostnader, på vilka fasta kostnader har beräknats en kostnadsökning med 20 procent, medan den sista tredjedelen betraktas såsom »rörlig» i den meningen, att den får följa med det högre priset. Om man skulle följa den beräkningsgrunden vid kalkyleringen, så borde exempelvis för eigarretten Stamboul detaljstrabatten vara 12.34 i stället för nuvarande 11 procent, för eigarreigarretten Havanna II vara 10.9 i stället för nuvarande 10 procent och för eigarren Ören vara 13.57 i stället för nuvarande 11 procent.

På ett annat ställe i promemorian yttrar tobaksmonopolets styrelse: »Styrelsen vill erinra om att handlare inom olika branscher, vilka hava att ombesörja

Svar på interpellation. (Forts.)
sörja uppbörden av de på grund av krisförhållandena införda omsättnings- och lyxskatterna, så långt ifrån tillerkännas någon som helst uppbördsprovision å dessa skatter, att de i stället själva få underkasta sig det besvär och bära de kostnader, som äro förenade med avgivande av omfattande redovisningar, som beskattningen medför.» Även detta kategoriska uttalande torde vara missvisande för att icke säga felaktigt. Jag vill erinra om, att då varuskatten infördes i maj 1941, en oförändrad procentuell marginal medgavs detaljhandeln även på skattebeloppet för de varor, som drabbades av den 20-procentiga varuskatten. Detta medgivande motiverades bland annat därmed, att det icke var fråga om några nödvändighetsvaror. Det resonemanget bör ju kunna vara tillämpligt ända för tobaksvarornas vidkommande.

Monopolets ståndpunkt i rabattfrågan i dagens läge är enligt min mening orimlig. Finansministerns ståndpunkt torde även efter prishöjningen ligga i underkant men bör accepteras i avvaktan på det aviserade förslaget till lösning av distributionsfrågan i dess helhet.

Vad sedan beträffar min sista fråga, som gällde försäljningen i monolets affär vid Norrmalmstorg, har jag ingen anledning betvivla de av herr statsrådet lämnade siffrorna på försäljningen under februari. Det är emellertid självfallet obekant för mig, huruvida min interpellation, som framfördes i mitten av månaden, fick till följd några förnyade direktiv till butikens personal. Jag konstaterade själv vid mitt besök lördagen den 14 februari, att någon brist i varusorteringen icke fanns. Jag förstår fullerväl, att detta i hög grad irriterade tobakshandlarna, som själva stodo utan varor och som finga sina order nedstrukna i den omfattning, som jag berörde i min interpellation.

Jag skall tillåta mig, herr talman, att i anslutning till mitt besök i denna affär berätta en liten sedelärande historia. Jag skulle på lördagen inköpa en tioask cigarrer och en tioask cigarreigarretter. Jag hade konstaterat, att i den ena tobakshandeln efter den andra dessa varor icke funnos att få. Jag har mitt kontor ej långt från monolets affär och gick därför in i denna, i synnerhet som jag såg, att hela fönstret skyltade med en av de varor, som saknades i de privata tobaksaffärerna. Jag framförde min rekvisition och det begärda lades fram på disken. Då tillät jag mig stillsamt fråga, om man hade full sortering av varor. Jag fick icke något direkt svar på denna fråga. Jag frågade då i stället efter olika märken och tittade för övrigt på, vad som fanns på hyllorna. Jag använde hela tiden en mycket stillsam ton. När mannen bakom disken tydligen ansåg, att jag blivit alltför frågvis, avbröt han mig och sade: »Ja, vi få samma tilldelning som alla andra.» Jag svarade honom, att det var en sak, som jag icke vare sig visste eller kunde bedöma, men att jag fann det förvånansvärt, att man i monolets affär var så välförsedd, när andra affärer stodo utan. »Vi behöva inte sälja till min herre», svarade då mannen bakom disken och strök in varorna. Jag nämnde då vem jag var och fick mina varor. Jag tycker emellertid episoden på sitt sätt är belysande. Är det så, att vad jag skulle vilja kalla monopolmentaliteten har så genomsyrat hela denna organisation, då finns det anledning att vara vaksam på den fortsatta utvecklingen.

Jag vill till slut anknyta en synpunkt till den förestående prövningen av distributionsfrågan. 1938 års tobakshandelsutredning har väsentligen byggt sitt förslag till lösning både av importhandelsfrågan och av den så kallade nyetableringsfrågan inom detaljhandeln på en nämnd, som föreslogs skola bestå av ett lika stort antal representanter för tobaksmonolet och för detaljhandeln under ett opartiskt, av Kungl. Maj:t tillsatt presidium. Det kan befaras, att tobaksmonolet i första hand vill skjuta sönder förslaget på den punkten. Jag anhallar därför att i all vördsamhet få ge ett litet råd till herr

Svar på interpellation. (Forts.)

statsrådet och chefen för finansdepartementet, när han går att pröva hela denna fråga: Var rädd om den nämnden, herr statsråd, när förslaget utformas! Den kan genom sin ställning och konstruktion bliva ytterst värdefull för departementet, då det gäller objektiva yttranden och upplysningar. Den kan länka tobakshandels utveckling på smidiga banor, och sist men icke minst, den kan reglera nyetableringsfrågan utan koncessionering. Om vi slippa ifrån en koncessionering, då slippa vi också att inom tobakshandeln få det stora problemet om »droskagaränkorna».

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Det är icke min avsikt att förlänga debatten, som ju lämpligare i dess olika detaljer bör få anstå till dess bevillningsutskottets utlåtande över den kungl. propositionen föreligger om några dagar.

Gentemot de synpunkter, som här ha framhållits, vill jag endast erinra om vad som har framhållits från bevillningsutskottet vid flerfaldiga tillfällen, när vi ha behandlat spørsmålet om återförsäljarrabatten. Den meningen anser jag mig också böra hävda i egenskap av statsverkets revisor i tobaksmonopolet, att det är statsverkets eller företagens utgifter för försäljningen som för oss i avsevärd grad böra vara vägledande. Enligt vad som redovisas i propositionen utgjordes statsverkets eller monopolbolagets utgifter för återförsäljningen 1938 20 miljoner kronor och 1941 28 miljoner kronor. Det förefaller mig som om man borde ha dessa siffror i minnet när man betraktar saken ur allmän synpunkt, alltså den synpunkt, ur vilken bevillningsutskottet och riksdagen måste behandla den.

Jag ger herr Henriksson rätt, då han sade att han icke trodde, att man överhuvud taget kunde komma till en lösning av detta problem om återförsäljarrabatten, om tobakshandlarnas ställning o. s. v. förrän man tar upp denna fråga i dess helhet och söker ordna den efter rationella linjer. Såsom saken har utvecklats sig under senare år är jag emellertid inte lika övertygad om att den grund, som de senast tillsatta sakkunniga lade för det framtida ordnandet av tobaksförsäljningen, är den enda som i detta sammanhang bör omprövas. De siffror som redovisas i den kungl. propositionen nr 170 ge oss ett klart besked om hur läget är i detta avseende. För att inte herr Henrikssons rekommendation för de sakkunnigas förslag på denna punkt skall vara det enda uttalande, som går till departementet i denna fråga, skulle jag vilja i detta sammanhang framhålla att man, när man tänker sig det framtida ordnandet av detta spørsmål, även bör ägna en liten smula uppmärksamhet åt den frågan, om icke detaljhandeln i dess helhet kunde friges, således att vem som vill får försälja tobak. Det förefaller mig som om det skulle vara så mycket lättare att ordna detta problem som vi, som följt denna fråga åtminstone sedan 1920-talet, erinra oss, att det två gånger har lämnats avlösning för den s. k. specialtobakshandlarerättigheten. Jag har således i detta sammanhang, endast för att få även den sidan av saken prövad, velat framhålla, att man när det gäller att utforma de linjer, som för framtiden skola bli gällande, även bör tänka på att två tredjedelar av försäljningen av tobak ute i landet sker på annat sätt än genom specialhandlare.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller** erhöi på begäran *Svar på fråga.* ordet och anförde: Herr talman! Herr Janson i Frändesta har frågat mig, huruvida jag beaktat följdverknigen för byggnadsverksamheten på lands-

Svar på fråga. (Forts.)
bygden av de ackordssatser, som riksvärderingsnämnden fastställt för vissa slag av byggnadsarbeten.

Enligt 12 § i rekvisitionslagen kan riksvärderingsnämnden ålägga de lokala värderingsnämnderna att i taxor prissätta sådana förnödenheter och tjänstbarheter, som tagas i anspråk med stöd av rekvisitionslagen eller därmed jämställt förfogande. Sådan taxa skall sedan underställas riksvärderingsnämndens prövning. Riksvärderingsnämnden har med stöd av nämnda stadgande tid efter annan uppdragit åt de lokala nämnderna att upprätta taxor. I dessa har regelmässigt ingått ersättning till följande slag av arbetare: murare, timmermän för betong- och cementarbeten, cementarbetare, stenarbetare, hantlangare samt grov- och diversearbetare. Taxa å dylika ersättningar ingår ävenledes i nu gällande, den 3 februari 1942 fastställda taxor. Endast i ett län, nämligen Södermanlands, ha i taxan upptagits bestämmelser om ackordssättning. I övriga län angives endast en timlön som beräkningsgrund.

Det må framhållas att ifrågavarande ersättningsbestämmelser endast äro avsedda att lända till efterrättelse vid rekvisition enligt rekvisitionslagen eller därmed jämställt förfogande. Rekvisition av arbetskraft kan lagligen ske blott då behovet icke kan tillgodoses på annat sätt med tillräcklig skyndsamhet. I praktiken lär rekvisition ytterst sällan förekommit och då blott i ringa omfattning och till smärre arbeten. Någon särskild påverkan på byggnadsverksamheten på landsbygden synas de fastställda priserna icke kunna utöva.

Vidare yttrade:

Herr **Janson** i Frändesta: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för det snabbt lämnade svaret.

Anledningen till att jag har framställt denna fråga är, att den lokala värderingsnämnden i Södermanlands läns landstingsområde har upprättat en taxa å vissa varor och tjänstbarheter, som sedan har fastställts av riksvärderingsnämnden. Denna taxa har tillkommit i anledning av rekvisitionslagen av år 1938, och i densamma äro också upptagna löner för visst arbetsmanskap, som rekvireras enligt denna lag. Lönen för murare är där fastställd till 1:60 per timme, för timmermän för betong- och cementarbeten likaledes till 1:60, för cementarbetare till 1:52, för stenarbetare även till 1:52, för hantlangare till 1:47 och för grovarbetare och diversearbetare till 1:47. Det är inte mycket att säga om dessa löner i och för sig; det är ungefärligen vad som brukar utgå. Det är dessutom anmärkt, att när dessa löner tillämpas på landsbygden, de skola utgå med 10 å 20 procents reduktion. Det anmärkningsvärda är emellertid, att det i denna kungörelse även står, att under vissa förhållanden ackordsersättning skall utgå på sådant sätt, att förtjänsten per timme höjes med 80 till 100 procent. Ackord skall ju obligatoriskt tillämpas i enlighet med bestämmelserna i gällande avtal. Denna lönesättning innebär för landsbygdens vidkommande för till exempel murare och timmermän en lägsta dagsförtjänst vid 8 timmars arbetsdag av 20 : 72 och en högsta förtjänst av 23 : 04 och för grovarbetare och diversearbetare en lägsta förtjänst av 19 : 04 och en högsta förtjänst av 21 : 12. Det är ju ganska intressant att på detta sätt i en allmän kungörelse få fastslaget, att byggnadsarbetarnas löner faktiskt beräknas med en ackordsförhöjning på 80 till 100 procent. Vi ha vid åtskilliga tillfällen här i kammaren fått höra att man på byggnadsarbetarehåll anser att timlönen inte höjes med mer än 40 till 50 procent genom ackordssättning. Man kan också ställa sig litet undrande, när man ser att här skall en vanlig grovarbetare ha en lön, som ger honom en förtjänst på omkring 20 kronor om dagen, medan däremot den i samma taxa fastställda dagsförtjänsten för vägvisare och bud-

Svar på fråga. (Forts.)

bärare skall utgå med 8 kronor per dag. Jag undrar vilka det är man skall plocka ut till vägvisare och budbärare. Jag antar att det inte blir dessa privilegierade arbetargrupper, utan det blir de människor på landsbygden som äro vana vid att få nöja sig med betydligt lägre ersättningar. Det är rätt anmärkningsvärt att, och det framgår inte heller av herr statsrådets svar, varför man endast i ett län, Södermanlands län, har utfärdat dessa bestämmelser om ackordssättning.

Det är ganska märkvärdigt, — det måste jag till sist också säga — då man ifrån en statlig nämnds sida nu fastställer, att ackordsersättningar skola utgå med 80 till 100 procent på byggnadsarbetarlönerna, när man väl ändå borde veta, att dessa byggnadslöner för landsbygdens vidkommande nu under så lång tid ha varit föremål för allvarliga överläggningar. Man borde väl också veta, att det nu pågår en utredning, varvid man undersöker möjligheterna att få en lämpligare ackordssättning på landsbygden, och man borde väl också på det hållet ha reda på att herr statsrådet själv i en proposition för inte mera än ett år sedan har uttalat, att han anser att denna ackordstaxa inte är lämpligt avpassad för landsbygdens vidkommande.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det är inte min avsikt att ingå på någon diskussion i detta ämne. Jag vill bara erinra om att det inte ankommer på chefen för socialdepartementet att ge något direktiv åt riksvärderingsnämnden. Jag har överhuvud taget inte med denna nämnd att skaffa.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 110, angående ytterligare anslag till sjömättningsändamål för budgetåret 1941/42; samt

till bankoutskottet propositionerna:

nr 190, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

nr 191, med förslag till lag angående rätt för länsstyrelse att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om förvaring av sparbanks värdehandlingar; och

nr 192, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under riksstatens åttonde huvudtitel, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

*Egentliga
statsutgifter
under riks-
statens åttonde
huvudtitel.*

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Riksarkivet:
Avlöningar.*

Punkten 3, angående riksarkivet: Avlöningar.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 3, sid. 4—14, av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1942) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av departementschefen angivna ändringar i personalförteckningen för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43, dels och till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 276,900 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Fr. Ström m. fl.* (I:164) och den andra inom andra kammaren av herr *Håstad m. fl.* (II:104), vari hemställdes, att riksdagen ville besluta, att den för riksarkivet i statsverkspropositionen avsedda besparingen under nästa budgetår 1942/43 — vakanssättning tills vidare av en förste arkivarietjänst och indragning vid första uppkommande ledighet av en amanuensbefattning — måtte inskränkas till vakanssättning tills vidare av en förste arkivarietjänst.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av departementschefen angivna ändringar i personalförteckningen för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

b) godkänna av utskottet föreslagen avlöningsstat för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

II. att motionerna I:164 och II:104 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Pauli, Lindström, Carlström, Sundberg, Emil Petersson, Holmdahl, Åqvist* och *Lundberg* i Häl-singborg, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte etc. = utskottet;

II. att motionerna I:164 och II:104 finge anses besvarade med vad reservanterna i sin motivering anförde.

Enligt reservanternas mening borde besparingsåtgärderna begränsas till att avse allenast vakanssättning av en förste arkivarietjänst.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Håstad**: Herr talman! Vid denna punkt finnes en reservation, avgiven av en tredjedel av utskottets ledamöter till förmån för en motion som bland andra jag varit med om att väcka.

Meningsmotsättningarna i utskottet röra räckvidden och omfattningen av den besparingsaktion, som riksarkivet i likhet med andra statliga verk måste bli föremål för under denna statsfinansiella kristid. Meningsskiljaktigheterna äro emellertid icke stora. Departementschefen, utskottet och reservanterna äro eniga om att en förste arkivarietjänst skall indragas. Däremot ha reservanterna ställt sig tveksamma till departementschefens och utskottets förslag, att en amanuens-tjänst skulle vid första tillfälle vakanssättas. Frågan kan ju synas ganska liten, inte minst när man tänker på den stora föredragningslista, som

Riksarkivet: Avlöningar. (Forts.)

riksdagen i dag har att avverka. Men jag tror att den ändå har ett något annat perspektiv än den tillfälliga besparingens, och därför skall jag be att få säga ett par korta ord om det sakförhållande, som ligger bakom denna motion.

Åtskilliga vetenskapliga institutioner torde nog under denna kris kunna underkasta sig tillfälliga inskränkningar. För riksarkivet däremot gäller, att dess arbete under denna kris till följd av förvaltningens många nya uppgifter har i hög grad svällt. Tänker man bara på kristidskommissionerna kommer ju från dem en stor ocean av handlingar och arkivalier, vilka riksarkivet har att ta hand om och gallra. Under förra kriget förmådde inte riksarkivet gå i land med den gallringsuppgift, som det hade varit önskvärt att det hade kunnat fullgöra, med följd att en fjärdingsväg arkivalier har måst magasineras uppe hos riksarkivet och ännu inte på grund av bristande arbetskraft kunnat utgallras. Fara är väl att samma situation uppstår även nu, om riksarkivet inte skulle få tillräckligt med arbetskraft.

När man bedömer denna fråga, bör man observera att riksarkivet under åtskilliga år har haft att dragas med svåra arbetsproblem, beroende på att dess byggnadsfråga ännu inte har blivit löst. Riksarkivet har inte bara sina lokaler på Riddarholmen, i riksarkivets byggnad och i kammarsarkivet, utan har också depåer i gamla Östermalmsfängelset, på Österlånggatan och på andra ställen, där man tillfälligtvis måst hyra in sig. Det är under sådana förhållanden klart, att svårigheterna att på ett rationellt sätt disponera arbetskraften måste bli mycket stora. Härtill kommer dessutom, att av riksarkivets personal inte alla kunna tagas i anspråk för de egentliga uppgifterna — sålunda är en arkivarie för närvarande sekreterare åt arkivsakkunniga och helt sysselsatt med denna uppgift, en annan tjänsteman är tjänstledig för vetenskapligt ändamål, och så komma slutligen inkallelserna, som drabba icke blott yngre tjänstemän utan även vaktmästare, för vilka man inte omedelbart kan få tränade och rutinerade ersättare. Om personalen i alltför hög grad inskränkes, måste följden bli, att man löper fara att alltför mycket arkivalier samlas ifrån krisorganen och att detta kommer att belasta arkivets budget i framtiden, något som i sin tur kommer att försvåra en god lösning av arkivets byggnadsfråga och likaså kommer att bli till men för framtida forskare, som få ett alltför stort material att arbeta med. Jag har stärkts i denna uppfattning när jag talat med åtskilliga arkivmän, som inte alls ha haft något som helst intresse av denna amanuensjänst, eftersom de innehaft högre ställningar, men likväl med oro hävdad, att varje minskning av personalen skulle göra det svårt för riksarkivet att gå i land med sin huvuduppgift.

Första kammaren har nu i alla fall trots de många reservanterna tagit utskottets förslag, och jag förstår att det under sådana förhållanden inte finns mycket hopp om att förmå andra kammaren till ett annat beslut. Men jag har i alla fall velat framhålla och något belysa riksarkivets svåra arbetsförhållanden och understryka, att det här är fråga om en besparingsaktion, som kanske hämnar sig i framtiden. Av principiella skäl ställer jag i alla fall, herr talman, yrkande om bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Holmdahl*, fröken *Hesselgren* och fröken *Andersson*.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Det säger sig självt, att jag i sådana fall där Kungl. Maj:t i någon ringa mån har följt förslag från besparingsberedningen icke har kunnat motsätta mig vad Kungl. Maj:t proponerat. Men även om jag icke hade inom det förkättrade besparingsarbetet intagit den

Riksarkivet: Avlöningar. (Forts.)
 ställning som jag gör, skulle jag i alla händelser ha följt Kungl. Maj:t vid ifrågavarande besparingsaktion. Riksarkivet är icke den enda statliga eller privata institution, som i dessa tider får finna sig i inskränkningar och i alla de obehag i arbetet som följa av att man icke kan få den arbetskraft som man anser att man behöver. Den föregående ärade talaren medgav ju också detta. Det finns nog institutioner, som skulle kunna åberopa precis samma skäl som riksarkivet för att de under nuvarande förhållanden ha behov av all den arbetskraft som de i vanliga fall förfoga över och kanske även av arbetskraft därutöver. I detta fall får riksarkivet, såvitt jag förstår, återkalla den tjänsteman som tjänstgör hos arkivsakkunniga samt låta honom tjänstgöra i riksarkivet och där utföra sina vanliga arbetsuppgifter.

Man säger nu, att det icke blir någon besparing, därför att den som kommer i denne tjänstemans ställe som sekreterare åt arkivsakkunniga också måste betalas, och avlöningen till honom skulle då utgå av kommittéanslaget. Därmed vore då ingenting vunnet. För det första är sakkunnigeuppgiften mera tillfällig, under det att det kan tänkas — man får väl dock hoppas motsatsen — att denne tjänsteman kommer att behöva stå på indragningsstat under någon längre tid. Därtill kommer, att man kan begära, att Kungl. Maj:t själv eller departementschefen skall kunna hushålla med kommittéanslaget på ett sådant sätt, att man åstadkommer den avsedda besparingen. Jag har i motsats till den föregående talaren, till herr Holmdahl och ett par andra ett fullkomligt förtroende för departementschefens förmåga att vid handhavandet av anslaget kunna åstadkomma just den besparing som är önskvärd.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositionen dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 4—33.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 34.

Lades till handlingarna.

Punkterna 35—50.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 51.

Lades till handlingarna.

Punkterna 52—55.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Uppsala universitet: Avlöningar.

Punkten 56, angående Uppsala universitet: Avlöningar.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 59, sid. 131—178) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga ändringar i kungörelsen den 6 juni 1925, nr 211, i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordnat, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1942/43, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för vissa tjänstemän vid Uppsala universitets samlingar och inrättningar m. m. samt i personalförteckningen för

Uppsala universitet: Avlöningar. (Forts.)

universitetets egendoms- och skogsförvaltning, som föranleddes av vad departementschefen förordat ävensom av tjänsteförteckningsrevisionen, dels besluta, att avlöningsstaten för Uppsala universitet skulle, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1942/43, erhålla av departementschefen angiven lydelse, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i den till avdelning I. av nämnda avlöningsstat hörande särskilda avlöningsstaten för professorer m. fl. ävensom i de till sagda avdelning I. hörande anmärkningar, som föranleddes av vad departementschefen anförde, dels ock till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 2,006,200 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehäft åtskilliga inom riksdagens kamrar avgivna motioner.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle de nuvarande lektorsbefattningarna i svenska språket vid universiteten bibehållas, men löneförmånerna anpassas efter lektorslönerna vid de allmänna läroverken.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 89 och II: 131 ävensom med avslag å motionerna I: 167 och II: 169 samt I: 122 och II: 182,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga ändringar i kungörelsen den 6 juni 1925, nr 211, i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1942 förordat;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1942/43, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för vissa tjänstemän vid Uppsala universitets samlingar och inrättningar m. m. samt i personalförteckningen för universitetets egendoms- och skogsförvaltning, som föranleddes av vad departementschefen i nämnda statsrådsprotokoll förordat ävensom av tjänsteförteckningsrevisionen;

c) besluta, att avlöningsstaten för Uppsala universitet skulle, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1942/43, i av utskottet angivna delar erhålla av utskottet angiven lydelse;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i den till avdelning I. av nämnda avlöningsstat hörande särskilda avlöningsstaten för professorer m. fl. ävensom i de till sagda avdelning I. hörande anmärkningar, som föranleddes av vad departementschefen i ovannämnda statsrådsprotokoll anförde;

e) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 2,010,500 kronor.

II. att motionerna I: 32 och II: 51 samt I: 31 finge anses besvarade med vad utskottet i sin motivering anförde.

I motiveringen hade utskottet under rubriken Indragning av lektorsbefattningarna i svenska språket vid universiteten uttalat, bland annat, att enligt utskottets mening starka skäl talade för att ett förnyat övervägande från Kungl. Maj:ts sida ägde rum för uträdnande av möjligheterna att omlägga ifrågavarande undervisning efter vissa av besparingsberedningen angivna riktlinjer. Utskottet ansåge sig dock för budgetåret 1942/43 böra biträda Kungl. Maj:ts förslag angående arvodenas bestämmande till ifrågavarande lektorer.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Pauli, Lindström, Carlström, Sundberg, Emil Petersson, Holmdahl och Lundberg* i Hälsingborg, vilka ansett, att utskottets yttrande under rubri-

Uppsala universitet: Avlöningar. (Forts.)

ken Indragning av lektorsbefattningarna i svenska språket vid universiteten bort hava annan, i reservationen angiven lydelse.

Enligt reservanternas mening hade utskottet bort uttala, att det icke syntes utskottet tillrådligt att nu ifrågasätta en omläggning av en undervisning, som befunnits ändamålsenlig, särskilt som det av allt att döma icke torde vara möjligt att härigenom vinna någon nämnvärd besparing. Reservanterna hade på i reservationen angivna skäl ansett, att utskottet bort biträda Kungl. Maj:ts förslag i fråga om här avsedda lektorsbefattningar.

Sedan punkten föredragits anförde:

Herr Holmdahl: Herr talman! Som kammarens ledamöter torde ha funnit, föreligger det en reservation på denna punkt, som gäller Uppsala universitets avlöningsstat. I statsverkspropositionen ha framställts vissa förslag med hänsyn till det pågående besparingsarbetet, och dessa ha i allmänhet av utskottet tillstyrkts, men i den nu föreliggande punkten, där reservation är avgiven, har utskottet beträffande motiveringen intagit en annan ståndpunkt än Kungl. Maj:t. Jag skall därför be att med några ord få här beröra den motsättning som framträtt på denna punkt och motiven för den avgivna reservationen. Det gäller frågan om universitetslektorerna i svenska språket.

Som kammaren torde erinra sig, infördes denna anordning 1935 som en försöksanordning, och den innebar, att det anställdes tvenne universitetslektorer, en vid vardera av universiteten i Uppsala och i Lund, för att förstärka och förbättra lärarkandidaternas utbildning i vad det gällde lärare i modersmålet. Dessa lektorer blevo heltidsanställda, och man tog dem ifrån ett läroverk och ett seminarium. Denna anordning har fungerat på ett sätt som visat sig alldeles motsvara förväntningarna. Det vitsordas från olika håll, att det faktiskt redan visat sig en förstärkning i de unga lärarkandidaternas kompetens i fråga om att undervisa i modersmålet. De båda universiteten ha också intygat, att de äro mycket, mycket övertygade om värdet av denna anordning med universitetslektorer i svenska språket.

Besparingsberedningen har nu sin plikt likmätigt granskat också detta område av universitetens förvaltning, och jag antar, att det är på grund av något uppdrag från deras sida professor Karlgren framlagt ett förslag, som enligt hans mening skulle medföra viss besparing. Detta förslag innebär, att man skulle överväga att övergå till ett system i fråga om denna undervisning i svenska språket som har tillämpats vid Stockholms högskola. Enligt detta system skulle man låta denna undervisning skötas som en bisyssla och eventuellt uppdelas på flera händer. Jag vill fästa uppmärksamheten på att besparingsberedningen, när den yttrat sig över detta förslag, ställt sig mycket neutral till detsamma. Besparingsberedningen uttalar, att en vidare utredning genom vederbörande myndigheters försorg finge förväntas ytterligare belysa de förhållanden, som skulle vara förenade med en omläggning av ifrågasatt undervisning i enlighet med Karlgrens förslag. Nu har departementschefen vidtagit en mycket grundlig sådan utredning. Förslaget har remitterats till universiteten, och universitetskanslern har yttrat sig om det.

Vad universiteten beträffar avstyrka de bestämt förslaget. De säga, att anordningen med dessa universitetslektorer som heltidsanställda har ett alldeles bestämt värde, just därför att det här är fråga om en individuell och personlig handledning, och att det är av största vikt, att dessa kurser hava en ledare. Det är universitetens ståndpunkt, och de anse, att resultatet av anordningen varit så värdefullt, att det icke finns någon anledning att här vidtaga någon ändring.

Universitetskanslern ställer sig minst sagt mycket skeptisk mot det hela,

Uppsala universitet: Avlöningar. (Forts.)

men han säger dock, att bland de besparingsåtgärder som besparingsberedningen ifrågasatt vore enligt hans uppfattning denna mindre betänkelig än de övriga, och kanslern vill därför icke avråda från ett försök.

Universiteten ha emellertid som sagt bestämt avstyrkt förslaget. Jag vill tillägga, att det är alldeles uppenbart, att en anordning som fallit bra ut vid Stockholms högskola icke utan vidare är tillämplig, när det gäller de gamla universiteten, bland annat därför att det här i Stockholm finns ett mycket stort antal statsinstitutioner med personer kompetenta att undervisa i ifrågasatt ämne. Det finns alltså ett stort urval, men så är icke förhållandet i de relativt små universitetsstäderna.

Andra skäl kunna också anföras för att man icke utan vidare skall ändra på en anordning som har befunnits utomordentligt god och fruktbarande. Vad som emellertid framför allt gjorts, att reservanterna nu velat stödja Kungl. Maj:ts förslag, som innebär att man icke skall vidtaga några åtgärder i förevarande syfte, och att de icke kunna ansluta sig till utskottsmajoritetens ståndpunkt, då den förordar en fortsatt utredning i syfte att lägga om denna anordning med heltidsanställda universitetslektorer, det är, att man icke vinner det avsedda syftet. Det syfte, som man har velat uppnå genom den undersökning som professor Karlgren har verkställt och som besparingsberedningen utan att direkt taga ställning till densamma, såvitt jag förstår, vidarebefordrat till Kungl. Maj:t, det har varit att göra besparingar. Det framgår emellertid alldeles uppenbart, åtminstone av vad universitetskanslern säger om kostnaderna för den ifrågasatta omläggningen av anordningen med universitetslektorer, att den icke skulle medföra någon besparing alls. Departementschefen har nämligen uppvisat, att statens verkliga kostnader för dessa universitetslektorer, sedan man enligt Kungl. Maj:ts förslag borttagit det särskilda arvode som förut har utgått, uppgå till 16,000 kronor. Universitetskanslern säger å sin sida, att man för ändamålet måste minst beräkna ett anslag å 8,000 kronor till vardera universitetet, alltså 16,000 kronor sammanlagt. Det finns därför, såvitt jag förstår, icke någon anledning att, såsom utskottsmajoriteten här förordar, vidtaga denna besparingsanordning, som under alla förhållanden säkert kommer att medföra en viss försämring av själva undervisningen och dess handhavande. Den ifrågasatta besparingen är däremot högst osäker, ja i själva verket obefintlig.

Nu anför utskottsmajoriteten visserligen ett skäl för sin ståndpunkt, som icke träffas av den kritik som jag här tillåtit mig att anföra i avseende å utskottsmajoritetens ståndpunkt, och jag skall be att få ägna utskottsmajoritetens motivering även på denna punkt någon uppmärksamhet. Utskottet säger nämligen, som kammaren finner på sidan 40, att det synes kunna ifrågasättas, om det kan vara till båtнад för undervisningen såväl vid universiteten som vid de läroanstalter där universitetslektorerna hava sin ordinarie anställning, att dessa lektorer tagas från sina ordinarie tjänster och att dessa tjänster alltså få upprätthållas av extra ordinarie eller icke ordinarie befattningshavare. Utskottet säger alltså, att hittills enligt riksdagens beslut 1935 läroverks- eller seminarielektorer använts för att bedriva denna undervisning och att det icke varit förmånligt för dessa läroverk och seminarier att bli av med en ordinarie lektor i ett så viktigt ämne som modersmålet. På grund därav borde man, anser utskottet, tänka på Stockholmsanordningen med kortare kurser och med dessa uppgifter som en bisyssla samt att eventuellt flera skulle få uppdraget i fråga. Gentemot detta vill jag först säga att, vad gäller universitetslektorn i Uppsala, denne är ordinarie lektor vid läroverket därstädes; och det är i detta fall ett egendomligt resonemang, ty dennes gärning som universitetslektor kommer på lång sikt samtliga läroverk till godo. Han utför

Uppsala universitet: Avlöningar. (Forts.)

en från läroverkens och undervisningens synpunkt mycket viktigare uppgift nu, än om han skulle sköta sitt lektorat vid Uppsala högre allmänna läroverk. Detta är det ena, och det andra är, att särskilt om han får en längre tids förordnande på universitetslektorsbefattningen, hans tjänst vid läroverket kan upprätthållas utan alltför ofta förekommande störningar. När det åter gäller ifrågavarande lektor i Lund, vill jag blott fästa uppmärksamheten vid att folkskoleseminariet där för närvarande icke arbetar med utnyttjande av dess fulla kapacitet utan endast av dess halva kapacitet om ens det. Det är ett problem för oss, hur vi skola sysselsätta seminarielektorerna för närvarande. Vad Lundafallet beträffar är det alltså en lättnad snarare än en förlust, att en av lektorerna i modersmålet — ty vi ha två lektorer i detta ämne vid folkskoleseminariet i Lund — kunnat förordnas på en annan lektorstjänst, nämligen vid universitetet i Lund.

Jag vill alltså med dessa ord bara ha sagt, att även om vid första påseendet det resonemang, som utskottsmajoriteten här för och som jag refererat, kan synas ha en viss grund för sig, jag dock icke kan tillmäta det någon avgörande betydelse, och jag anser det icke vara riktigt. Man kan nämligen icke gärna säga, att den skada, ett läroverk kan lida genom att en av dess ordinarie lektorer på detta sätt under en följd av år icke upprätthåller sin tjänst, på något sätt kan jämföras med den nytta han gör som universitetslektor. Det är också vitsordat, att just de som nu äro förordnade på dessa tjänster och tjänstgjort på dem under en följd av år ha varit utomordentligt lämpade för uppdraget, och universitetet önska att ännu några år få behålla dessa krafter.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till den vid denna punkt fogade reservationen, som är avgiven av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Häruti instämde herrar *Lundh* och *Lindén*.

Herr *Jonsson* i Eskilstuna: Jag erinrar mig mycket väl, herr talman, hur det gick till, när dessa lektorsbefattningar inrättades 1935. Det gick på skruvar, och det var med nöd och näppe möjligt att få förslaget igenom. Det förelåg bland annat en stark reservation i statsutskottet, i vilken det resonerades ungefär på samma sätt som besparingsberedningen nu gör. Bland reservanterna befunno sig på ifrågavarande område insiktsfulla män, såsom en f. d. eklestiasitikminister. Men det har ju varit så, att en f. d. eklestiasitikminister i detta land alltid har varit en påle i köttet för den som kommer efteråt. Nog är detta regel. Det har säkert också den nuvarande eklestiasitikministern haft en viss erfarenhet av, skulle jag tro. Det har jag i varje fall iakttagit, och jag har ganska länge deltagit i behandlingen av sådana här ärenden. Men den gången var jag med på den andra sidan, på den sida som segrade, när vi inrättade här ifrågavarande befattningar.

Jag kan emellertid icke neka till att erfarenheterna sedan givit vid handen, att man kanske skulle kunna få denna undervisning utförd på ett billigare sätt utan att den därför skulle behöva vara sämre. Jag finner också att, ehuru väl det icke uttryckligen sådes i något utskottsutlåtande, meningen dock var, att dessa befattningar icke skulle komma att permanent innehavas av dem som händelsevis fingo dem. Meningen var i stället, att man skulle växla om, att man skulle till universitetet föra så att säga friska krafter från skolan, lärare som kommo med nya iakttagelser och med möjligheter att tillföra undervisningen alldeles färska erfarenheter. Men det har blivit på det sättet, att denna syssla tycks få sin beständiga innehavare, så länge som han kan göra tjänst. De, som nu inneha dessa befattningar i Uppsala och Lund, äro samma personer, som tillsattes, då befattningarna inrättades. Såvitt jag kan förstå, är det

Uppsala universitet: Avlöningar. (Forts.)

meningen, att de skola vara kvar. I Stockholm och i Göteborg har man, som den föregående ärade talaren också, mycket riktigt framhöll, ett annat system: man har anordnat kurser, vid vilka flera lärare medverkat. Detta system ger möjlighet till ombyte av lärarkrafter. Enligt vad som uppgivits ifrån såväl Stockholms som Göteborgs högskola, ha försöken slagit utomordentligt väl ut, och man har ingen anledning att påfordra en ändring. Anordningen drager en mycket lägre kostnad än den det här är fråga om. Det har sagts, att dylika kurser mycket väl kunna arrangeras i Stockholm och Göteborg, som äro stora städer, där man har ett otal lärare att välja emellan, men att det ställer sig betydligt svårare i universitetsstäderna. Såväl i Uppsala som i Lund finnas emellertid flera stora läroverk än vad städernas storlek i och för sig skulle betinga, och Uppsala ligger så nära Stockholm, att det icke behöver vålla någon svårighet eller föranleda stora kostnader att anlita lärarkrafter ifrån Stockholmsläroverken. Lund ligger nära en annan storstad med många läroverk, nämligen Malmö. Jag tror således icke att det vore omöjligt att i Uppsala och Lund genomföra samma arrangemang som i Stockholm. Här ifrågasättes ingenting annat än att departementschefen enligt besparingsberedningens förslag skall på allvar undersöka, huruvida icke detta system i fortsättningen skulle kunna tillämpas vid de båda universiteten. Det är ingenting annat och mera det är fråga om. Det är en ganska anspråklös och billig begäran, förefaller det mig, och därför hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bage**: Herr talman! Den föregående ärade talarens hänsyftning på föregående ecklesiastikministrars ställning i frågan har gjort mig en smula fundersam. Jag skulle således i detta fall nödgas utkämpa en mördande själsstrid, eftersom mina företrädare tydligen haft olika inställning i denna fråga. Jag kan emellertid rädda mig med den bekännelsen, att jag varit fullkomligt okunnig om föregående ecklesiastikministrars inställning och därför nödgats försöka att så gott jag kunnat utan några ressentiment bilda mig en uppfattning i frågan.

Frågan om utbildningen av lärare i modersmålet är en svår fråga och svåra frågor äro ju ofta omstridda. Beträffande de andra skolämnena förhåller det sig så, att ett läroämne vid läroverken vanligen i sin helhet motsvaras av en professur vid universiteten. Skolämnet engelska motsvaras exempelvis vid universiteten av läroämnet engelska, som har sin särskilda professur, kemilärarna få sin utbildning vid universitetens kemiska institutioner etc. Lärarutbildningen ställer sig mycket besvärligare i ett skolämne, som saknar dylik motsvarighet vid universiteten. Så är i särskilt hög grad fallet med modersmålet. Modersmålsämnet har fyra mycket klart skilda arbetsuppgifter, nämligen bibringandet av litteraturkunskap, språkkunskap, muntlig framställningskonst och skriftlig framställningskonst. På dessa fyra områden måste läraraspiranterna ha ordentlig utbildning, om de skola kunna väl fylla sin uppgift. Det gäller därvid å ena sidan, kan man säga, två kunskapsområden, litteraturhistorien och språkkunskapen, å andra sidan vad man kan kalla två färdigheter, nämligen färdigheterna att muntligen och skriftligen behandla sitt modersmål. Ur det levande livets synpunkt får man säga, att det visst icke är mindre viktigt för läraraspiranten att förvärva båda dessa färdigheter än att förvärva kunskaper i litteratur- och språkhistoria. För flertalet svenskar är det säkerligen värdefullare att kunna skriftligen och muntligen uttrycka sig ledigt och klart än att närmare känna till exempelvis Heidenstams dikter eller det svenska språkets utveckling under ett eller annat äldre skede. Av gammalt har det varit väl sörjt för de blivande modersmålslärnarnas utbildning i litteraturhistoria och språkhistoria. Det finns och har länge funnits professorer i litteraturhistoria

Uppsala universitet: Avlöningar. (Forts.)

och i nordiska språk. Det har t. o. m. spårats betydande, kanske berättigat missnöje över att utbildningen har dragit för lång tid. Däremot har länge klagats över att modersmåslärarna inte äro rustade för den praktiska uppgiften att lära de unga att väl behandla sitt modersmål i tal och skrift. På en del olika håll har det anmärkts, att respektive lärare vid undervisningen i modersmålet alltför mycket fördjupa sig i litteraturhistoriska och språkhistoriska detaljer, så att realskoleabiturienterna och studenterna få gå ut i livet utan att ha fått tillfälle att förvärva den förmåga att uttrycka sig i tal och skrift, som i alla fall är, det vågar jag säga, betydligt viktigare än kunskapen i litteratur- och språkhistoria. Det var ju för att råda bot på den bristen i modersmåslärorens utbildning, som dessa lektorat år 1935 inrättades. Den föregående talaren har alldeles rätt i, att det icke var fråga om annat än ett försök. Det framgår ju också av protokollen från den tiden.

Jag har fått det intrycket, vilket för övrigt bekräftats genom upplysningar från sakkunnigt håll, att inrättandet av dessa lektorat varit till ännu större nytta än man väntade sig. I skolutredningen har jag varit i tillfälle att se en del undersökningar av ungefär samma art som den utredning, vilken här ifrågasatts. Resultatet av dessa undersökningar har visat, att undervisningen i muntlig och skriftlig framställning efter lektoratens inrättande fått en helt annan fart och bedrivits med en helt annan målmedvetenhet än förut. De blivande lärarna gå numera ut till sin verksamhet med en grundligare utbildning och skolning i detta avseende, och detta kommer otvivelaktigt att leda till att skolundervisningen får en annan läggning, till att tyngdpunkten kommer att förskjutas från de teoretiska kunskaperna och till de för det praktiska livet så ytterligt värdefulla färdigheterna. Nu ifrågasättes av statsutskottets majoritet, att det skall göras en undersökning, huruvida det är möjligt att för att få en besparing indra de år 1935 inrättade universitetslektoraten och i stället låta ombesörja den undervisning, som hittills meddelats av lektorerna, genom kurser av specialister på det sätt, som nu sker vid Stockholms högskola. För mig står det klart, att lektorsinstitutionens indragning och ersättande med mera tillfälliga anordningar skulle innebära ett allvarligt och beklagligt försvagande av den viktiga utbildning, som det här gäller, och ett hämmande av den lovande utveckling, som har följt på statsmakternas beslut av år 1935. Alternativet till den nuvarande ordningen är ju, som sagt, anordnande av kurser av tillfälligt engagerade kursledare. En sådan anordning kan ju ha sina fördelar ur de synpunkter, som den föregående ärade talaren framhöll. Det finns emellertid en annan synpunkt, som jag tror är viktigare. Jag syftar på det förhållandet, att mera tillfälligt engagerade kursledare icke kunna arbeta med den auktoritet, som följer med fastare anställning och längre erfarenhet på området i fråga. De få icke samma möjlighet att individuellt pröva de blivande modersmåslärarna. De ha inte samma möjlighet att i tid avråda de mindre goda och de olämpliga aspiranterna och att dra fram de aspiranter, som äro bra. Erfarenheten betyder ju så mycket därvidlag. Genom inrättande av lektorat i svenska språket har det redan lyckats att förverkliga den av 1936 års lärarutbildningssakkunniga utformade tanken på en gallring av läraraspiranterna redan under den akademiska utbildningen. Jag anser, att man har all anledning att gå vidare på den sålunda inslagna vägen. De unga ställas härigenom redan under de teoretiska studierna inför det blivande yrkets praktiska krav. Den erforderliga gallringen bör ske genom personer med nödig erfarenhet och auktoritet. Att en gallring är nödvändig framgår också därav, att, då till modersmåslärorens arbetsuppgifter hör inte bara att meddela kunskaper utan även att träna färdigheten att tala och skriva svenska, han behöver ett visst konstnärligt handlag. Den, som helt saknar stilistisk känsla, bör helt enkelt

Uppsala universitet: Avlöningar. (Forts.)

inte bli lärare i modersmålet, lika litet som den, som har ett talfel, kan tänka sig att kunna tillägna sig ett kultiverat uttal av svenska språket. Vad som här behöves, det är alltså en individuell prövning och handledning av varje särskild läraraspirant, och en sådan handledning har också, såvitt jag genom mina undersökningar kunnat finna, med det nuvarande systemet gett mycket goda resultat. Jag tycker att det vore mycket synd att avbryta den utveckling, som försiggår på detta område. På tal om kursverksamheten vid Stockholms högskola erkände den siste ärade talaren, att det kunde ligga något i vad herr Holmdahl yttrade om svårigheterna att anordna en liknande kursverksamhet i universitetsstäderna, men han trodde, att dessa svårigheter skulle kunna övervinnas. Det är en annan sak, som jag tror man får tänka på, och det är de rent personliga förhållandena. Jag syftar nu närmast på kursverksamheten vid Stockholms högskola, som jag av naturliga skäl bäst känner till. Vid Stockholms högskola är det författaren av den kända handboken »Riktig svenska», professor Wellander — vilken mer än någon annan har gjort sig förtjänt om den svenska språkvården — som särskilt intresserat sig för kursverksamheten. Enligt min mening är det detta, som åstadkommit, att man lyckats så bra vid Stockholms högskola. Förhållandena vid Göteborgs högskola har jag icke någon personlig erfarenhet av. Jag vet emellertid, att vederbörande professor i Göteborg också är särskilt intresserad just av svensk språkvård. Det är givetvis en ren tillfällighet, att professor Wellander står till förfogande för högskolans undervisning i svensk språkvård. Det är icke sagt, att man vid universiteten kan påräkna en lika god handledning.

Det belopp, som skulle sparas för statsverket genom den ifrågasatta omläggningen, är mycket obetydligt. Jag är annars ytterligt känslig just för sparsamhetssynpunkter. Den siste ärade talaren har ofta brukat berömma mig för detta, och jag sätter mycket värde på detta beröm. Besparingsutredningens sakkunniga hade emellertid förbisett en del saker, som jag har lagt fram i departementschefsyttrandet. Det skulle inte bli så stor besparing man kunde åstadkomma genom en omläggning. Man måste ju i alla fall väga den nytta, man åstadkommer genom en besparingsåtgärd, mot den skada, som förorsakas genom en försämring av modersmålläraernas utbildning. Försämringen skulle bli mycket betydande och besparingen mycket ringa. Det är att befara, att den omläggning av modersmålsundervisningen, som åsyftades vid genomförande av 1927 års skolreform, i inte ringa mån skulle komma att stanna på papperet, om lärarna inte fingo den utbildning, som nu ges, och underkastades den gallring, som möjliggjorts genom lektoratens inrättande.

Det kanske kan tyckas att jag offrat alltför många ord och för mycken möda på detta ärende, vilket, såsom den föregående talaren påpekade, bara gäller en utredning. Men jag har velat göra det därför att jag har en mycket bestämd och, som jag hoppas, väl grundad uppfattning i den här saken och därför att jag menar, att denna fråga är av verkligt praktisk betydelse för vårt folk och en fråga, vars vikt icke får underskattas.

Herr talman, mina synpunkter sammanfalla med de synpunkter, som kommit till uttryck i reservationen.

Herr **Lundh**: Herr talman! Jag skall be att några ögonblick få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk för ett par frågor under rubriken »Uppsala universitet».

Genom en i båda kamrarna väckt motion har föreslagits höjd lönefyllnad åt professorn vid Uppsala universitet Johan Nordström. Det förhåller sig så, att professor Nordström innehar en med donationsmedel avlönad professur. Genom räntesatsernas fall har hans lön de senaste åren sjunkit så mycket,

Uppsala universitet: Avlöningar. (Forts.)

att den för närvarande ligger 3,500 kronor under övriga professorers lön. Med anledning härav har motionsvis föreslagits, att han skulle erhålla ersättning för denna minskning i löneinkomsten. Jag vill erinra om, att frågan 1939 var föremål för riksdagens behandling och att han då erhöll viss lönefyllnad. Trots detta kvarstår den differens jag berört.

Statsutskottet har avstyrkt motionen med motivering, att denna fråga synes utskottet vara av sådan natur, att den i första hand bör prövas av Kungl. Maj:t. Utskottet erinrar om att de akademiska myndigheterna icke i år begärt anslag på denna punkt. Det är ju alldeles riktigt. Därmed förhåller det sig helt enkelt så, att vederbörande icke själv velat bringa saken på tal. Därför ha universitetsmyndigheterna icke i tid uppmärksammat frågan utan kommit att förbigå den.

Jag har ingen anledning att ställa något yrkande utan har endast velat uttala ett beklagande av att icke utskottet velat sträcka sig längre. Ty det gäller en ur alla synpunkter högt vitsordad vetenskapsman, vars verksamhet för universitetet varit av stor betydelse, vilket också framgår av motionen. Jag uttrycker den förhoppningen, att man av utskottets formulering vågar sluta, att om frågan ett annat år återkommer från universitetshåll kommer den att ägnas en välvilligare behandling.

I båda kamrarna har vidare väckts motion om inrättande av en personlig assistentbefattning i mykologi vid Uppsala universitet åt Seth Lundell. Det gäller en man som, utan att ha avlagt några examina, förvärvat sig rykte som kännare av vissa grenar av mykologien. Denne högt kompetente man har ingen som helst statsbefattning utan har hittills avlönats genom att lotterimedel anvisats för undersökningar, som han bedriver. Han har erhållit en mycket låg ersättning. Dessa lotterimedel upphöra den 1 juli 1942, och Lundell kommer då icke att kunna erhålla bidrag av denna art. Med anledning härav har föreslagits en personlig befattning åt honom.

Utskottet synes dela motionärernas uppfattning om att Lundells kapacitet bör tillvaratagas för vetenskaplig forskning men anser sig av statsfinansiella skäl icke kunna gå med på att en sådan personlig befattning inrättas. Utskottet ifrågasätter, huruvida icke Uppsala universitet kan av till dess förfogande stående medel draga försorg om att Lundell beredes skäligen ersättning för det arbete han utför vid universitetet. Jag är för min del övertygad, att universitetet kommer att vidtaga en undersökning om möjligheterna att bereda Lundell en sådan ersättning. Men det bör å andra sidan erinras, att universitetets möjligheter på den punkten icke äro så stora, att universitetet under en följd av år kan avlöna denne man på sätt som skulle vara erforderligt. Det är emellertid anledning att antaga, att universitetet snarast skall återkomma i denna fråga. Jag uttrycker den förhoppningen, herr talman, att statsutskottet vid kommande behandling av frågan ställer sig mera välvilligt till densamma än vad det nu av statsfinansiella skäl ansett sig kunna göra.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr förste vice talmannen *Magnusson* instämde häruti.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! När statsrådet antyder, att det system, som tillämpas i Stockholm beträffande den speciella art av undervisning, som vi tala om, i viss mån varit möjligt därför att man i Stockholms högskola har till förfogande en så utomordentlig kraft och en så utmärkt lärare i det svenska språkets rykt och ans, att man där kanske kan använda sig av ett system, som eljest icke skulle passa, så för det lätt tanken över till den reflexionen, att de ordinarie lärarna vid universitetet kunna i viss mån

Uppsala universitet: Avlöningar. (Forts.)

bli deklasserade: det kan invändas, att de icke äro samma utomordentliga krafter på detta särskilda område som professor Wellander. Det har jag ingen anledning att yttra mig om. Men icke får man väl såsom betydelselös beteckna den uppgift, som universitetets ordinarie lärare, innehavarna av lärostolarna i nordiska språk och docenterna skola ha i denna undervisning. Jag medger — det har jag alltid gjort — att omständigheterna kunna påkalla en särskild praktisk undervisning i detta ämne, därför att erfarenheten har ju lärt, att man kanske icke kan ägna för mycken uppmärksamhet åt värden av det svenska språket.

Det är rätt begripligt, om man på det håll, där man är intresserad för denna sak, reser sig till motstånd. Man har fått det som man tycker alldeles förträffligt ordnat. Man vill som människor i allmänhet icke ha någon ändring. Nu är det alltid svårt att avgöra, i vad mån krav på eller motstånd mot förändringar kan vara betingat av speciella och mera privata intressen och huruvida detta bestämmer inställningen. Jag har ingen anledning att misstänka något särskilt i detta fall. Men nog skulle det vara mänskligt och fullkomligt naturligt, om de, som inneha dessa poster, gärna göra vad de kunna för att det ej skall ske någon förändring. De ha en tjänstgöringstid av 105—107 lärotimmar per läsår, ungefär hälften på vardera terminen. Det måste vara en mycket behaglig tjänstgöring. Jag kan emellertid icke inse, att denna tjänstgöringstid är av den omfattning, att den påkallar heltidstjänster. Det är därför som jag alltjämt håller på mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. På av herr talmannen därå given proposition biföll kammaren först utskottets i punkten gjorda hemställan. Herr talmannen framställde därefter beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering i denna punkt dels ock på godkännande av utskottets berörda motivering med den ändring däri, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Holmdahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill att kammaren godkänner statsutskottets motivering i punkten 56:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets motivering i nämnda punkt med den ändring däri, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava biträtt ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets motivering i denna punkt.

Punkterna 57—65.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 66.

Lades till handlingarna.

Punkterna 67—69.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 70 och 71.

Lades till handlingarna.

Punkterna 72—108.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Stipendier för
främjande av
högre tekniska
studier.*

Punkten 109, angående gemensamma ändamål vid de tekniska högskolorna: Stipendier för främjande av högre tekniska studier m. m.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Här skall jag icke vålla statsrådet något besvär, men jag vill förklara, varför denna reservation finnes antecknad. Det var jämte mig flera andra, som icke finnas antecknade på reservationen men som, såvitt jag förstod dem rätt, tänkte sig, att man åtminstone för ett år skulle kunna spara in beloppet till stipendier på 22,500 kronor i avvaktan på att en plan för dessa särskilda stipendiatstudier skulle kunna presenteras för riksdagen, så att man visste, till vilka slags studier som stipendierna skulle gå. Nu hänger detta tills vidare så att säga i luften, därför att man vet ej, vilken form dessa studier kunna komma att få. Då tycker man, att först skulle man veta, vart pengarna skulle gå, och därefter skall man besluta, om man skall giva några och hur mycket man skall giva.

Men när saken kom till statsutskottet, var det en fullständig mobilisering av krafter, som attackerade de stackare, som hade vågat hängiva sig åt den förhoppningen, att man skulle kunna spara 22,500 kronor. Det blev nästan en våldsam attack, och man talade många och starka ord, så att man till slut fick den uppfattningen, att här var hela den tekniska forskningen i fara att till den grad undervärderas av statsmakterna, att den kanske icke ens skulle kunna komma till stånd. Att man hänvisade till en välvillig motivering och det betydligt högre belopp, 150,000 kronor, som vi allesammans ville vara med om, hade tydligen ingen betydelse. Under trycket av denna väldiga anstormning var det icke värt att strida längre, eftersom ingen ville ha den misstanken över sig, att man i dessa tider, då den tekniska forskningen av naturliga skäl måste stå högt i kurs — det bestrider ingen — ville utsätta sig för att komma i en strykklasse av säregen beskaffenhet. Det gjorde att vi backade från vårt yrkande men antecknade en reservation för att få tillfälle att åtminstone presentera ett litet piller i kammaren.

Herr **Lundberg** i Hälsingborg: Herr talman! Den föregående ärade talaren, statsutskottets värderade vice ordförande, har ju icke här gjort något yrkande, så att egentligen kanske icke många ord skulle behöva sägas. Men han omnämnde, att i statsutskottet höllos många anföranden, som talade för den kungl. propositionen i denna punkt. Att man kan se denna sak på olika sätt och att statsutskottets vice ordförande ur formella synpunkter kan efterlysa en studieplan för dessa forskningsstudiers bedrivande är nog ganska riktigt. Att man kan anlägga ekonomiska besparingssynpunkter är också sant. Men samtidigt skulle jag vilja säga, att inom Sveriges industri är det en klar uppfattning om att vi ha ett mycket stort behov att få fram lämpliga krafter för tekniskt-vetenskaplig forskning och att denna brist särskilt på det kemiska området är mycket påtaglig.

Nu frågar man sig: Har det så stor betydelse att anslå 22,500 kronor för

Stipendier för främjande av högre tekniska studier. (Forts.)

stipendier för detta ändamål? Det är ju ett mycket ringa belopp; det är bara en början. Men bristen är så stor, att det är av allra största betydelse, att vi snarast möjligt komma in på detta system att söka hålla kvar en del av de unga utexaminerade högskoleingenjörerna för att de skola få tillfälle att fördjupa sina kunskaper och speciellt ägna sig åt forskningsarbete. För egen del skulle jag vilja säga, att jag tycker att det är beklagligt, att Kungl. Maj:t icke kunnat ansluta sig till de sakkunnigas förslag och gå in för ett belopp å 45,000 kronor, men jag förstår att Kungl. Maj:t av statsfinansiella skäl minskat beloppet till 22,500 kronor.

Att i detta ögonblick efterlysa en studieplan med kanske ämnesval och timplan går helt enkelt icke. Om man betänker, att här är fråga om att vid tekniska högskolan i Stockholm ställa sex stipendier till förfogande för det stora antalet fackavdelningar som finnas, är det nästan omöjligt att tänka sig att göra en studieplan i detalj. Dessa studier komma att handledas av vederbörande professor i ämnet, och han får så att säga giva av sina egna kunskaper på området till dessa ingenjörer, som ha visat håg för teknisk forskning.

Herr talman! Med dessa enkla ord vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan i denna punkt.

Punkterna 110 och 111.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 112 och 113.

Lades till handlingarna.

Punkterna 114 och 115.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 116.

Lades till handlingarna.

Punkterna 117 och 118.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 119.

Lades till handlingarna.

Punkten 120, angående privatläroverk: Bidrag till högre goss- och samskolor. Bidrag till högre goss- och samskolor.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 126, sid. 305—310) föreslagit riksdagen att dels besluta, att gällande bestämmelser angående statsunderstöd för budgetåret 1941/42 till statsunderstödda enskilda läroanstalter skulle äga huvudsaklig tillämpning jämväl för budgetåret 1942/43; dels besluta, att till de statsunderstödda enskilda läroanstalterna skulle under budgetåret 1942/43 utgå tilläggsunderstöd i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1942 förordat; dels ock till Privatläroverk: Bidrag till högre goss- och samskolor för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 654,100 kronor.

Andra kammarens protokoll 1942. Nr 12.

Bidrag till högre goss- och samskolor. (Forts.)

Utskottet hemställde,
att riksdagen måtte

a) besluta, att gällande bestämmelser angående statsunderstöd för budgetåret 1941/42 till statsunderstödda enskilda läroanstalter skulle äga huvudsaklig tillämpning jämväl för budgetåret 1942/43;

b) besluta, att till de statsunderstödda enskilda läroanstalterna skulle under budgetåret 1942/43 utgå tilläggsunderstöd i enlighet med vad utskottet i sin motivering förordat;

c) till Privatläroverk: Bidrag till högre goss- och samskolor för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 633,600 kronor.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Pauli, Lindström, Sven Larsson, Carlström, Ekströmer, Emil Petersson, Törnkvist, Holmdahl, Åqvist* och *Lundberg* i Hälsingborg, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte

a) besluta, att gällande — — — för budgetåret 1942/43;

b) besluta, att till de statsunderstödda enskilda läroanstalterna skulle under budgetåret 1942/43 utgå tilläggsunderstöd i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1942 förordat;

c) till Privatläroverk: Bidrag till högre goss- och samskolor för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 654,100 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Holmdahl**: Herr talman! På denna punkt har utskottet icke heller kunnat ena sig utan har samlats i två ungefär lika hälfter om olika ståndpunkter. Det gäller anslagen till privatläroverken. Vad som diskuteras här under punkten 120 gäller också de följande punkterna 121 och 122 och avser alltså dels högre goss- och samskolor, dels privata flickläroverk och dels enskilda mellanskolor. Det är känt och också omvittnat, att det privata skolväsendet hos oss under nuvarande förhållanden står i allmänhet i en ganska svag och ömtålig ekonomisk position. Det beror på flera anledningar. Det beror bland annat på utvidgningen av den statliga skolverksamheten, som i högsta grad decimerat och beskurit det enskilda skolväsendet. Men det beror framför allt under dessa senare år på förhållanden, som hänga samman med den pågående krisen.

Bland de tre grupper skolor, som det är fråga om och som jag nyss nämnde, är det icke fråga om annat än att de enskilda flickskolorna äro svagast ställda i ekonomiskt hänseende. Det som nu gjort, att situationen blivit betänklig för dem liksom för flera av de privata högre goss- och samskolorna, är ju de dyrare omkostnaderna för läroverkens drift. Det förhåller sig verkligen så, att de ha råkat i ett allvarligt ekonomiskt läge och att för åtskilliga av dessa skolor går icke budgeten ihop. Det blir en växande årlig brist.

När överstyrelsen hade att framlägga sina petita till årets riksdag, ansågo vi, att vi måste framlägga dessa omständigheter för Kungl. Maj:t. Beträffande privatläroverken begärde vi också på olika punkter en med hänsyn till läget försiktig höjning av de utgående anslagen till dessa enskilda skolor. Kungl. Maj:t ställde sig icke avvisande men ville inte alls gå så långt som skolöverstyrelsen i sitt förslag. Statskontoret hade också gått emot, och departementschefen fann därför på den utvägen att man skulle undersöka, vad som hade rubbat ekonomien på detta sätt, och det visade sig — som man kunde förutse — att det var bränslekostnaderna. Så föreslår departementschefen i den

Bidrag till högre goss- och samskolor. (Forts.)

kungl. propositionen, att bränslekostnaderna vid dessa skolor skola läggas till grund för ett ökat statsbidrag och att skolorna i princip skola få bidrag med tre fjärdedelar av den kostnadsökning, som de fått vidkännas beträffande bränslet, som för en del av skolorna gått upp med nära 100 procent. Men departementschefen säger uttryckligen, att i de fall då skolornas ekonomi är relativt god skola de naturligtvis inte få bidrag med tre fjärdedelar av bränslekostnaderna, utan det skall i varje fall göras en individuell prövning av anslagsbehovet, detta för att hjälpa de mest betryckta av dessa läroverk över den nuvarande krisen.

När statsutskottet haft att ta ställning till frågan ha vi som sagt delat oss på två linjer. Majoriteten, som dock inte är större än en röst, vill pruta ytterligare på förslaget om förstärkning av anslagen till privatläroverken, som Kungl. Maj:t redan prutat på. Majoriteten av utskottet föreslår nu riksdagen att besluta, att dessa skolor inte skola få mer än hälften av bränslekostnadsstegringen. Reservanterna ha inte funnit några sakliga skäl anförda för att inte Kungl. Maj:ts mycket måttfulla förslag — alltså att skolorna skulle få statsbidrag med upp till tre fjärdedelar av kostnadsstegringen efter individuell prövning — skulle i sin helhet antagas av riksdagen.

Jag skall inte, herr talman, utbreda mig vidlyftigare över detta kapitel. På denna punkt tycker jag att prutningen av Kungl. Maj:ts redan starkt nedprutade förslag är verkligt hård. Jag tycker att det är litet hårdhärtat att i en sådan situation som denna inte vilja vara med om att ge ens det stöd som Kungl. Maj:t här föreslagit. Jag befarar att en hel del av dessa skolor under de närmaste åren med detta obetydligt ökade statsunderstöd inte kunna fullfölja sin verksamhet.

Men det som kommer som pricken över i:t i denna njugghet — så kan man utan överdrift beteckna majoritetens ståndpunkt — det är att majoriteten på sidan 90 i sista stycket av utlåtandet här har uttalat sig på följande sätt. Majoriteten framhåller, att man bör undersöka frågan om en reglering av statsbidragsgrunderna till privatläroverken, och därom är ingenting att säga; reservanterna ha också erinrat om att det vore önskvärt med en sådan utredning om reglering av statsbidragsgrunderna. Men så tillägger majoriteten, att vid denna utredning bör också upptagas frågan, »i vilken utsträckning läroanstalter av detta slag ur det allmännas synpunkt äro förtjänta av understöd från statens sida». Det är pricken över i:t! Det visar en smula av motiven bakom denna njugghet. Det är ju alldeles uppenbart att riksdagen har full frihet att gå in för ett avskaffande av statsbidragen till enskilda skolor. Riksdagen har naturligtvis full frihet att säga, att de och de skolorna böra nedläggas av ekonomiska skäl eller beroende på förhållanden på respektive platser. Men att på detta sätt framkasta en rent ovänlig insinuation och helt enkelt säga, att dessa skolor i allmänhet inte äro förtjänta av understöd! Jag skulle inte ha sagt någonting om det stått, att man från ekonomisk synpunkt skulle undersöka om de voro förtjänta av bidragen, men så står det inte. Jag kan, herr talman, inte finna att man bör uttrycka sig på detta sätt i en riksdagskrivelse.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till på denna punkt föreliggande reservation.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Det kan ju vara delade meningar om hur man bör uttrycka sig i en riksdagskrivelse, men jag kan i vart fall inte erkänna att herr Holmdahl sitter inne med den verkliga domarrätten i det fallet. Det kan diskuteras huruvida man överhuvud taget skall knäsetta den alldeles nya understödsform, som här enligt Kungl. Maj:ts förslag införes. Men

Bidrag till högre goss- och samskolor. (Forts.)

majoriteten av utskottet har inte velat ställa sig på den ståndpunkten att man skulle säga blankt nej. En del av de privata läroverk det är frågan om äro utan tvivel behövliga för de orter där de verka, och de befinna sig, somliga av dem i varje fall, i ett sådant läge att en särskild handräckning kan vara påkallad. Men majoriteten i utskottet har stannat vid den huvudregel som man när det är fråga om statsbidrag åt olika institutioner har följt: när man begär att staten skall ge något, så skall någon annan, vilken principal som helst utanför staten, göra minst lika stor ekonomisk prestation. Det är en regel som håller att stå på, och det är den vi ha velat stå på i detta hänseende.

Gent emot herr Holmdahl tillåter jag mig ha den kätterska uppfattningen, att det faktiskt inte är ådagalagt att alla de privatskolor, som nu understödjas, också äro erforderliga. Det kan ifrågasättas om inte en rationalisering behövs även på detta område. Jag tillåter mig t. o. m. vara så respektlös att jag säger, att i stor utsträckning rekryteras privatläroverken av elever som inte haft möjlighet att komma in i statens eller kommunernas läroverk, i vissa fall därför att de inte kunnat göra sig gällande vid inträdesprövningarna. Det torde herr Holmdahl icke kunna bestrida. I många fall är det också så, att föräldrarna inte önska ha sina barn i några allmänna skolor utan av det ena eller andra skälet — ibland t. o. m. av fåfänga — tycka att det är så mycket bättre, att de få gå i en privat skola.

Jag går ett stycke längre och säger att den frågan kan sättas upp till diskussion, om det inte kan vara nödvändigt att tills vidare sätta stopp för den s. k. lärdomsskolans expansion och att då börja med privatskolorna. Jag är så pass respektlös att jag säger, att för närvarande äger en övergödning rum av våra läroverk på bekostnad av andra skolororganisationer. Läroverken behöva inte finna sig i samma hårda inskränkningar som man ansett böra gå ut över folkskolorna och andra skolformer, som stå utanför läroverkens organisation. Man har tvingats att på folkskolans område rationalisera och centralisera så till den grad, att frågan är om folkskolan mångenstädes längre kan fylla den uppgift som den är avsedd att fylla. I vissa avseenden har på grund av denna nödtvungna sparsamhet vår folkskola kommit att försämrats. Det gör att man inte med någon synnerlig glädje ser, hur läroverken sitta i orubbat bo, framför allt därför att man vet att från läroverken — åtminstone från läroverken i vissa städer — komma elever, som inte alltid äro skickade att göra sig gällande på de banor, som de från början tänkt att de skulle in på.

Dessutom är det i vissa städer alldeles för många och stora läroverk. Med risk att varenda stockholmare kommer att rösta med reservationen, vågar jag säga att det finns alldeles för många elevplatser i Stockholms läroverk. Där kan antalet inskränkas till förmån för landsorten.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarrens förhandlingar.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Det kan kanske synas en smula otacksamt mot statsutskottet att jag ånyo uppträder i en fråga, som i och för sig kan tyckas inte vara så viktig, när Kungl. Maj:ts proposition i det stora hela blivit så välvilligt behandlad i statsutskottet som den blivit i år. Men jag gör det därför att det också i denna punkt är en till synes mindre sak, som såvitt jag förstår har en mycket stor betydelse. Ämnet är av den vikt, att det påkallar att man säger något om det. Dessutom kan jag möjligen trösta mig med att det — som synes! — inte är så många av kammarrens ledamöter som jag kommer att belasta med denna möda.

Bidrag till högre goss- och samskolor. (Forts.)

Det är med verkligt beklagande som jag har funnit, att statsutskottet inte har ansett sig kunna i obeskuret skick tillstyrka de i statsverkspropositionen föreslagna anslagen till de enskilda läroverken. Och ännu mera beklagligt finner jag det vara, att statsutskottet till sitt uttalande i anslagsfrågan har knutit en meningsyttring, som närmast ger uttryck för misstro mot och inte förståelse för denna del av vårt skolväsende. Jag har fått alldeles samma intryck som den förste talaren beträffande vad man egentligen menar med att skriva på detta sätt från statsutskottets sida. Hade man inte velat ge de enskilda skolorna ett litet extra tjuvnytt, hade man ju kunnat uttrycka sin uppfattning på ett helt annat sätt, om det exempelvis bara menades att här behövs en gallring eller något dylikt, som herr Jonsson senast talade om. Men det är inte det man menar, utan man har velat säga något obehagligt och ange sin misstro rörande de privata skolorna överhuvud taget.

Här säges i utlåtandet att utskottet vill framhäva nödvändigheten av att till närmare utredning upptaga frågan, »i vilken utsträckning läroanstalter av detta slag ur det allmännas synpunkt äro förtjänta av understöd från statens sida». Den som läser detta måste säga sig, att härmed har man menat att fälla en generell dom över de enskilda skolorna, ty statsutskottet brukar vara mycket duktigt att skriva så att man får fram vad som verkligen menas.

Vad utredningsförslaget beträffar är det inte någonting att säga om den saken. Det är helt naturligt att skolutredningen i samband med den stora översynen över skolväsendet också kommer att gå in på frågan om det enskilda skolväsendet och dess betingelser i olika avseenden. Men det är denna ovänliga motivering på förhand, som förefaller mig alldeles opåkallad och beklaglig. Jag tycker det är oriktigt att utan vidare göra ett sådant uttalande så här i förbigående, när man dessutom inte har någon anledning till det i detta sammanhang. Vad som således har förekommit ger mig anledning att inför kammaren framlägga några synpunkter på de enskilda skolornas behov av ekonomiskt stöd ifrån statsmakternas sida och också säga några ord om det principiella spørsmålet om statsmakternas intresse av att bringa detta slags undervisningsanstalter hjälp i en skäligen utsträckning.

Det är ju så att de enskilda läroverken sedan lång tid haft att kämpa med mycket stora ekonomiska svårigheter, och under den nu rådande kristiden ha dessa skärpts på ett för många skolor mycket bekymmersamt sätt. Under förra höstens budgetarbete upplystes det, att de statsunderstödda enskilda läroverken under det senast förflutna räkenskapsåret redovisat ett sammanlagt driftsunderskott på inte mindre än 175,000 kronor. En mycket kraftigt bidragande orsak till denna svaga ekonomiska ställning på senare tid har varit bränsleprisernas uppgång. Emellertid ha läroanstalterna i fråga uppenbarligen i stor utsträckning bemödat sig om att begränsa verkningarna härav, men den faktiska ökningen av bränsleutgifterna från krigsutbrottet till i början på innevarande år utgjorde likväl 132,000 kronor. I statsverkspropositionen har nu föreslagits att tre fjärdedelar av denna merkostnad, eller i runt tal 100,000 kronor, skulle kompenseras genom en höjning av statsbidraget. Det förefaller mig som om detta skulle vara ett ganska bra sätt att försöka hjälpa dessa institutioner under en brydsam tid. Det medför ju inte några principiella konsekvenser av något slag utan hänför sig just till det som *nu* gör ställningen så besvärlig för dessa skolor.

Statsutskottets förslag innebär att compensationen begränsas till hälften av bränsleutgifternas stegring. Jag är rädd att denna beskäring kan vara ägnad att ytterligare försvåra, i något fall t. o. m. äventyra den verksamhet det här är fråga om. Jag känner ganska väl till dessa institutioner. Sedan flera decennier tillbaka undergå i själva verket privatskolorna i vårt land en sam-

Bidrag till högre goss- och samskolor. (Forts.)

månkrämpningsprocess, som huvudsakligen är framkallad av statsmakternas åtgärder. Jag skall be att få belysa denna utveckling med några data.

Innan de allmänna läroverken öppnades för flickor ombesörjdes all högre skolundervisning för flickor av enskilda skolor. Därtill kom ett stort antal privata goss- och samskolor, som inrättades vid sekelskiftet i samhällen som genom kommunikationsväsendets utveckling och industriens uppblomstring eller av andra orsaker befunno sig i rask tillväxt. Betydelsen av detta privatskoleväsen minskades successivt genom flera av statsmakterna fattade beslut. Således beslöt redan 1904 års riksdag att upprätta de första statliga samt realskolorna, och vid 1909 års riksdag fattades beslut om inrättande av kommunala mellanskolor, och dessa båda skolformer kommo sålunda att ersätta de nyssnämnda goss- och samskolorna. Längre fram, under 1927 års riksdag, öppnades de allmänna läroverken i mycket stor utsträckning för flickor, och genom 1928 års beslut tillkommo de kommunala flickskolorna.

Alla dessa åtgärder från det allmännas sida ha helt naturligt fört med sig en betydande nedgång i antalet privatskolor. Medan antalet statsunderstödda enskilda skolor 1927 uppgick till 101, är motsvarande antal innevarande år endast 30; det är således en kolossal nedgång som har ägt rum. Lärjungeantalet vid dessa skolor uppgick 1927 till 27,000 elever, och i föl hade det gått ned till inte fullt 8,000. Det förtjänar framhållas att nedgången i lärjungeantalet vid privatskolorna i mycket betydande utsträckning beror på indragningar av de förberedande klasserna. Och i den mån kritiken mot privatskolorna kommer ifrån bottenskoletankens anhängare och går ut på att den förberedande undervisningen i de enskilda skolorna skulle hindra eller försvåra den i många avseenden nyttiga och uppfostrande kontakten mellan barn i olika samhällsgrupper, som folkskolan avser att förmedla och upprätthålla, så är den kritiken nu mindre befogad än någonsin.

Herr Conrad Jonssons hela anförande förefaller mig hänga i luften. Han behöver inte betrakta privatskolan som någon sorts fiende och särskilt inte som någon farlig fiende till de offentliga skolorna, vare sig till läroverken eller folkskolorna. Detta är, om det någonsin förekommit något sådant motsatsförhållande i försvunnen tid, gamla förlegade ressentiment som återigen vädras här inför kammaren. Det finns ingen anledning att lägga den synpunkten på saken.

Privatskoleväsendets successiva inskränkning framgår också av storleken av de statsanslag som utgått till dessa läroanstalter. Jag skall be att få nämna några siffror. Budgetåret 1927/28 uppgick enligt riksräkenskapsverkets budgetredovisning statsbidragen till sammanlagt 3,762,000 kronor. För budgetåret 1940/41 hade det sjunkit till omkring en tredjedel av detta belopp, eller till 1,257,000 kronor. För ordningens skull kan jag nämna att i de anförda siffrorna ingår inte dyrtidstillägg till lärarpersonalen. Det visar sig alltså att statens utgifter för de privata skolorna avsevärt minskats under de senaste femton åren och numera utgöra en ganska ringa del av de på det högre skolväsendet belöpande kostnaderna. Att bidragen till de enskilda skolorna på något sätt skulle kunna påverka det allmännas omsorg om folkskolan är sålunda ett påstående, som uppriktigt sagt förefaller något verklighetsfrämmande, för att använda ett milt ord. Mig förefaller det som om det skulle vara svårt att i ett hastigt sammansmältande privatskoleväsen se ett hot mot det offentliga i ständig expansion stadda skolväsendet. Snarare förhåller det sig tvärtom. Vi ha i stället goda skäl att i nuvarande läge försöka hålla de enskilda skolor, som alltjämt finnas kvar, uppe och hindra dem från att alldeles duka under för tidens svårigheter. För den ståndpunkten tala enligt mitt förmenande både ekonomiska och principiella skäl.

Bidrag till högre goss- och samskolor. (Forts.)

Ur ekonomisk synpunkt är det för staten förmånligt att understödja privatläroverken i den mån de, som nu är fallet, bidra till att avlasta de allmänna läroverken. Detta förhållande belyses bäst av genomsnittskostnaden för staten per år och lärjunge. Den utgjorde enligt uppgifter som härröra sig från i fjol sommar 495 kronor per elev i allmänt läroverk, 295 kronor per elev i högre kommunal skola men endast 175 kronor per elev i högre enskild läroanstalt. En privatskolelev kostar således inte staten stort mer än en tredjedel av de utgifter, som staten får ikläda sig för elev i ett högre allmänt läroverk. Vidare vill jag framhålla, att när det statliga skolväsendet allt mera breder ut sig, är det av icke ringa betydelse, att det också existerar några fria skolor, som kunna reagera och utgöra ett korrektiv mot misstag, som kunna följa av det offentliga skolväsendets fullständigt dominerande ställning. Dessutom ha vi den positiva egenskapen hos privatläroverken, att de visat sig som initiativtagare och idégivare. De enskilda läroanstalterna åtnjuta ett större mått av rörelsefrihet än de av reglementen alltmera bundna statsskolorna, och den friheten har kunnat ta sig uttryck i mera skiftande organisationer och arbetsmetoder. Med detta har också följt en ofta mycket givande pedagogisk försöksverksamhet.

Det är många fruktbara uppslag, som först prövats i de enskilda skolorna och sedan vunnit erkännande i hela vårt undervisningsväsen. Det var en enskild skola i Skåne, Eslövs samskola, som visade vägen för realskolan i dess nuvarande utformning. Inom de enskilda skolorna, framför allt i Withlockska och Palmgrenska samskolorna, slog samundervisningens idé igenom, innan den kunde slå igenom på det offentliga skolväsendets område. Inom andra enskilda skolor har språkundervisningen förts fram i betydliga hänseenden och marken beretts för verklig praktisk användning av de främmande språken. Historie- och geografiundervisningen har fått starka impulser från Anna Sandströms seminarium. Jag skulle på detta sätt kunna räkna upp en hel del, som vi fått ifrån de enskilda skolorna. Jag känner rätt väl till deras verksamhet — jag har bl. a. i många år varit ordförande i en av de, jag skulle tro, mest livaktiga privatskolorna, nämligen Wallinska skolan, numera tyvärr kommunaliserad. Jag vet därför, hur mycket lättare det är att i privatskolor komma fram med försök och initiativ, något som blir allt svårare ju mera skolväsendet blir insnört i reglementen och förordningar.

Jag vill också säga, att det är orimligt att hindra föräldrar och lärare att söka andra vägar för barnens uppfostran än dem som staten erbjuder och påbjuder. Det är inte förenligt med svensk samhällssyn att för starkt ingripa i de enskilda medborgarnas handlingsfrihet på ett område sådant som detta, där de personliga önskemålen måste tillerkännas så stort berättigande. Endast om privatskolorna äro påtagligt underlägsna de offentliga skolorna finnes anledning att inskrida. Friheten att välja undervisning för sina barn bör ju självfallet icke vara ett privilegium för de få, utan det bör vara en rättighet, som står så många som möjligt till buds. Det målet kan inte nås, om staten är så njuugg med sina bidrag till privatskolornas verksamhet, att de i brist på andra resurser tvingas att upptaga extremt höga avgifter av eleverna, som fallet varit på en del håll, som herr Jonsson i Eskilstuna riktigt påpekade. Då bli skolorna, vad de icke böra vara, överklasskolor.

Till sist vill jag säga, att när jag var i Danmark i somras och tittade på skolorna där, frapperades jag i hög grad av hur mycket gynnsammare inställning man hade till privatskolorna i vårt södra grannland än här hemma. Enligt uppgifter, som jag då fick, besöka inte mindre än 10 procent av de danska barnen privatskolor. Jag skulle tro, att det är en tradition, som är kvar sedan Grundtvigs tid, ty en av grundtvigianismens främsta synpunkter och uppfattningar var ju att på undervisningens område lämna så stor frihet som möjligt.

Bidrag till högre goss- och samskolor. (Forts.)

Den danska staten understödjer privatskolorna enligt den grundsatsen, att staten bör tillskjuta så mycket per lärjunge, som motsvarar vad en elev vid de offentliga skolorna kostar staten. Det är ju synnerligen frikostigt, och så långt komma vi väl aldrig här hemma. Men det danska exemplet kan ju vara något att tänka på för dem, som i likhet med herr Jonsson i Eskilstuna med misstro, för att säga det allra minsta, se på privatskolorna.

Jag vill inte överdriva dessa saker och ting, det ligger kanske inte för mig, men för mig är det inte enbart en hjärtesak. Anledningen till att jag besvärat med en så pass lång utredning som denna är, att jag verkligen betraktar detta som en viktig sak i ett större sammanhang. Jag menar, att friheten och möjligheten för oss att ha denna privatskoleverksamhet kvar, den ha vi all anledning att slå vakt om, ty den hänger ihop med nordiska frihetsprinciper överhuvud taget. Och det ha vi anledning hålla på, inte minst i dessa tider.

Herr Lundh: Herr talman! Efter den utförliga resumé, som herr statsrådet givit i frågan, kan det ju synas onödigt att ytterligare förlänga diskussionen. Jag vill emellertid gärna understryka några synpunkter med anledning av herr Jonssons i Eskilstuna anförande. Han tog upp till debatt frågan om lärdoms-skolornas stora expansion. Den frågan skall jag icke giva mig in på, ty den blir föremål för den stora skolutredningens arbete och uppmärksamhet. Men herr Jonsson nämnde i sitt anförande, att han fann det lämpligt, att den inskränking av våra lärdomsskolor, som varit önskvärd, toge sin början med privatläroverken. Om man sammanställer detta med statsutskottets yttrande om, att man skall undersöka i vilken utsträckning privatläroverken äro ur det allmännas synpunkt förtjänta av understöd från statens sida, kan man inte annat än få det intrycket, att det mot dessa skolor på sina håll finnes en stor misstro, som de icke äro förtjänta av.

Jag skall icke trötta med att gå in på vad dessa skolor utträttat för det svenska undervisningsväsendet. Det har statsrådet redan berört. Men jag kan inte underlåta att fästa uppmärksamheten på vissa speciella följder av det förfaringssätt, som man här rekommenderat. Vi ha en rad av privatläroverk med lärarstabber och en viss organisation. I dessa skolor äro rätt stora kapital bundna. Dessa skolor gå nu med förlust, och de ha vädjat till statsmakterna om ytterligare bidrag. Man svarar då från statens sida, att vi vilja icke ge något understöd, utan det får gå som det vill med dessa läroverk. Därmed skulle man bidraga till att öka den arbetslöshet, som redan finnes inom den svenska lärarkåren, och dessutom skulle man rubba på en organisation, som i flera fall har 50- till 100-årig hävd bakom sig, utan att man prövar de värden, som ligga i allt detta. Från privatläroverkshåll har man givetvis ingenting emot en förutsättningslös och allsidig utredning, huruvida staten kan bidraga till dessa skolors framtida existens. Men det är givet, att man blir litet ledsen om detta formuleras så, att man skall undersöka i vilken utsträckning läroanstalter av detta slag ur det allmännas synpunkt äro förtjänta av understöd från statens sida.

Utskottet har i sitt utlåtande fört fram en princip, som också herr Jonsson i Eskilstuna berörde i sitt anförande. Det är den principen, att man icke skall till fullo täcka merkostnaderna för dessa skolor eller den förlust de lidit, utan att man skall, som det står, använda den i åtskilliga fall tillämpade regeln om bidrag av statsmedel till enahanda belopp, som tillskjutes från kommunalt eller enskilt håll. Nu förhåller det sig så, att författningarna angående statsbidrag till privatläroverken bilda en urskog, i vilken det är svårt att hitta utan lång erfarenhet. Det finnes nämligen en författning, som stadgar att för statsbidrag skall utgå motsvarande kommunalt eller enskilt bidrag. Denna författning gäl-

Bidrag till högre goss- och samskolor. (Forts.)

ler enbart för högre flickskolor och enbart för vissa anslag till dessa skolor. Det är alltså tänkbart att de högre flickskolorna tvingas vända sig till kommunerna för att av dem begära att få samma understöd, som de få av staten, för att därigenom få hela beloppet täckt. Men det är alldeles uteslutet, att de två övriga skolgrupperna, de enskilda goss- och samskolorna, för vilka den principen icke gäller på sådant sätt, skola kunna få sina förluster täckta.

Kommer riksdagen att slå in på utskottets linje, innebär detta att privatläroverken få en viss del av sina förluster täckta, dock erhålla de icke täckning för hela det belopp, som Kungl. Maj:t här funnit skäligt täcka med statsbidrag. En viss del av dessa skolor sakna för övrigt överhuvud taget möjlighet att få något tillskott från annat håll, som statsutskottet tänkt sig.

Jag vill, herr talman, inskränka mig att erinra om dessa synpunkter. I övrigt vill jag instämma med herr Holmdahl och yrka bifall till reservationen i denna punkt.

Herr Holmdahl: Herr talman! Statsutskottets ärade vice ordförande, herr Jonsson i Eskilstuna, började med att säga, att han inte ville tillerkänna mig någon domsrätt över riksdagens skrivsätt. Nej, det förstår jag mycket väl. Nu är endast det att säga, att vi behandla icke här någon riksdagsskrivelse utan ett utskottsforstag, där praktiskt taget hälften av utskottet intagit en annan ståndpunkt angående formuleringen än den, som majoriteten företräder. Jag har icke velat tillvälla mig någon domsrätt över riksdagens skrivsätt. Jag har endast, herr talman, använt mig av min yttranderätt såsom ledamot av denna kammare, något som jag hoppas herr Jonsson i Eskilstuna icke vill förvägra mig.

Vi fingo emellertid i herr Jonssons anförande höra motiven till det insinuanta skrivsättet i majoritetens skrivelseförslag. Det visade sig, att vi verkligen hade rätt. Det var alltså ett insulant skrivsätt, som låg i den halvkvädna visan. Jag vill fästa uppmärksamheten vid herr Jonssons i Eskilstuna deklaration, däri han angav det djupare liggande motivet för sin inställning till privatläroverken. Först säger han, att han vill, att riksdagen skall stoppa läroverkens expansion. Det är en mycket egendomlig motivering, då det gäller en fråga om ett obetydligt ökat statsanslag till en grupp av skolor, som icke på 15 år expanderat utan i stället sammandragits i högsta grad, såsom framgick av de siffror, som statsrådet här lämnade. Det är ej fråga om att nu öka statsbidraget till en grupp av skolor, som expandera, utan till en grupp, som fått vidkännas, jag kan nästan säga år efter år, nya inskränkningar och sammandragningar.

Herr Jonsson i Eskilstuna fortsatte att utveckla dessa sina synpunkter på ett sätt, som gjorde mig både förvånad och ledsen. Jag har nämligen mycket stor respekt för hans sakkunskap, då det gäller skolväsendet. Han sade sålunda, att läroverken behöva icke finna sig i att underkasta sig samma restriktioner som folkskolorna. Att på detta sätt ställa läroverk mot folkskola, enskild skola mot statsskola och kommunalskola måste jag beklaga i högsta grad. Det är väl icke den rätta andan, när det gäller att diskutera skolproblem. Vi böra väl ha kommit så långt, att vi alla betrakta skolväsendet som en hela folkets angelägenhet. Det är lika viktigt, vare sig det gäller barndomsskolor eller högre skolor, att man på bästa möjliga sätt sörjer för dem. Därför gör det mig ledsen att från det hållet höra, att läroverken blivit mera gynnade under kristiden än folkskolorna. Så som detta yttrande formulerats, kan jag på goda grunder bestrida dess riktighet. Jag vet icke, vad herr Jonsson i Eskilstuna menar med att vår folkskola försämrats. Det är visserligen sant, att den på grund av sin organisation i vårt befolkningsfattiga och avlånga land under de senare decennierna tvingats till centralisering. Men det har icke skett genom myndigheternas fram-

Bidrag till högre goss- och samskolor. (Forts.)

fart, utan i de flesta fall, som undersökningar visat, på grund av skoldistriktens egna framställningar. Även där man riktat opposition mot skolindragningarna, har i de flesta antalet fall den oppositionen kommit från skolområden inom ett skoldistrikt och riktat sig mot den ansvariga skolstyrelsens eget ståndpunkts-tagande.

Jag måste säga, att den föreställning, som i pressdiskussioner skapats kring dessa indragningar i folkskoleväsendet, väsentligen är falsk. En saklig utredning skall visa, att en stor del av dessa skolor icke nedlagts av annat skäl än att barnantalet nedgått. Ingen i kammaren vill väl påyrka, att dessa skolor bort upprätthållas. Man kan ej upprätthålla en skola, då barnantalet gått ned väsentligt under 10. Jag vill också säga, att det är detta barnantalets sjunkande, som föranlett det övervägande flertalet skolindragningar. I vissa större skoldistrikt har många gånger uppkommit tanken att ordna en stor förnämlig centralskola, och då har man jämväl föreslagit att vissa skolor skulle indragas utan att barnantalet direkt motiverat detta. I sådana fall har skolöverstyrelsen, om orten i fråga icke företett starkt sjunkande barnantal, ofta uttryckt sin tvakan eller motsatt sig dylik centralisering.

Ja, herr talman, jag har bara med dessa ord velat säga, att det finnes ingen väsentlig skillnad mellan läroverkens och folkskolornas känning av krisen. Jag tror att i stort sett ha både läroverk och folkskolor lika stora känningar av denna kris. Åtgärder av inskränkande art ha vidtagits beträffande båda dessa grupper av skolor, men man kan framför allt icke göra gällande, att här förefinnes någon tendens hos statsmakterna — det är en fullkomligt orimlig tanke — att gynna den ena parten på den andras bekostnad. Kammaren vet lika väl som jag, att skulle en tendens att eftersätta folkskolan sticka upp huvudet skulle den övervägande majoriteten av Sveriges riksdag veta att sätta stopp därför. Av den anledningen förvånar mig detta uttalande.

Till sist kom herr Jonsson i Eskilstuna också med ett allmänt påstående, som jag i varje fall skall med några ord beröra. Han sade, att det är alldeles för många platser i läroverken i Stockholm. Jag vill beträffande detta säga, att jag är i tillfälle att meddela en del av resultaten av en undersökning, som gjorts under de sista veckorna i anledning av en remiss, som skolöverstyrelsen fått från den stora skolutredningen i sammanhang med frågan om det högre lärarinneseinariets nedläggande. Denna utredning visar, vad man på förhand visste, att platserna vid läroverken i huvudstaden äro ojämnt fördelade på de olika stadsdelarna. Det är helt naturligt, om man ägnar en aldrig så flyktig uppmärksamhet åt stadens utveckling på detta område, att det uppstått ett överskott av klassavdelningar i stadens centrum, under det att förhållandet är ett annat i stadens utkanter. Förstäderna ha ju vuxit så oerhört, och det har varit svåra problem att bemästra.

Hur förhåller det sig då med läroverksplatserna i Stockholm? Jag skall bara taga ett exempel från realskolestadiet. Därvidlag har riksdagen — och säkerligen har herr Conrad Jonsson också varit med om det — bestämt hävdad den principen, att det är önskvärt, att alla som ha godkända förutsättningar att komma in i realskolan verkligen beredas plats där, och varje försök att mota bort en hel grupp godkända inträdessökande har alltid stött på en allmän opinion, som ansett, att man måste se till, att det skaffas platser åt dessa. Man har utgått ifrån — något som jag finner fullt riktigt — att det icke kan sägas vara en onödig lärdomsbelastning för unga pojkar och flickor att i dessa tider få en realskoleutbildning, och att samhället skall tillhandahålla tillräckligt antal platser härför.

Detta är bakgrunden till frågan, huruvida det på realskolestadiet i Stockholm finns ett för stort antal platser — »alldeles för många läroverksplatser», som

Bidrag till högre goss- och samskolor. (Forts.)

orden föllo. Utredningen visar, att när det gäller första klassen i den femåriga realskolan med inalles 1,116 lärjungar finns det ett överskott, fördelat på icke mindre än 6 läroverk, av summa 4 platser. Jag frågar: kan man anpassa en organisation mera jämnt efter behovet än vad här skett? Vad beträffar den fyraåriga realskolan finns det ett överskott av 49. Men icke heller detta är anmärkningsvärt, ty vi få komma ihåg, att det fördelar sig på 6 läroverk och 6 klassavdelningar, vilket gör ett överskott av 8 per klassavdelning. I den fyraåriga realskolans första klass bestå alltså klassavdelningarna i genomsnitt av 27 lärjungar i stället för av 35. Är det så häpnadsväckande, i synnerhet som det ständigt uttalats önskemål om att, därest finanserna det tillåta, vi skola ha lägre barnantal i våra klasser?

Så ser alltså på realskolestadiet platsantalet ut, och jag påstår, att den redogörelse jag lämnat visar, att man under alla förhållanden icke kan säga, att det på detta stadium finns för många läroverksplatser i Stockholm.

Med dessa ord, herr talman, har jag endast velat bemöta några av de synpunkter, som herr Conrad Jonsson framfört och som jag måste säga synas mig ha mycket litet samband med den föreliggande frågan, vilken gäller något helt annat, nämligen ett visst bidrag till en grupp skolor, som stått under ständig sammandragning och som befinna sig i ett nödläge under denna kristid, skolor som det icke kan vara ett ekonomiskt intresse för staten att få mera allmänt nedlagda. Då menar jag, att alla skäl tala för att även denna kammare biträder reservationen och ger dem det ökade bidrag med hänsyn till bränsle- kostnaderna, som Kungl. Maj:t föreslagit.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Det är beklagligt, att herr Holmdahl blev icke bara förvånad utan också ledsen över mitt anförande. Jag hade ju icke heller väntat, att han skulle bli glad, och jag kan icke lova honom någon sinnesändring, varigenom han skulle kunna bli gladare. Här mötas två olika åskådningar. Jag har länge hävdad den uppfattningen, att man av många skäl, vilka jag icke skall gå in på här, måste försöka förhindra den s. k. lärdomsskolans expansion tillsvidare för att få så mycket mera utrymme för den expansion av annan undervisning, yrkesundervisning och folkskoleundervisning, som kan vara nödvändig.

Jag blev å min sida en smula förvånad över att skolöverstyrelsens chef sade, att han icke visste av, att folkskolan i någon mån under den senaste tiden hade försämrats. Det har den ju gjort, men däråt är ingenting att göra. Det har varit ekonomiska skäl, som nödgat statsmakterna att tvinga skoldistriktet att göra inskränkningar. När herr Holmdahl hävdar, att det icke är så, att skoldistriktet blivit ålagda att göra besparingar och inskränkningar i sin skolorganisation, utan att de ha gjort detta av egen drift, så förvånar det mig, att skolöverstyrelsens chef icke vet, hur det verkligen förhåller sig med denna sak. Skolöverstyrelsens chef borde ju veta, att folkskolinspektörerna av statsmakterna fått sig ålagt att försöka pressa ned skolorganisationen i bygderna till mindre volym och mindre kostnader.

Jag skulle icke ha farit ut så hårt som jag kanske gjorde mot läroverksorganisationen — jag tager dock icke tillbaka ett ord — om jag icke hade mina misstankar, att läroverksavdelningen i skolöverstyrelsen icke är särdeles intresserad av återhållsamhet, när det gäller frågan om statens utgifter för läroverkens expansion. Jag måste säga, att både herr Holmdahl och statsrådet förvåna mig. Mest förvånad är jag kanske över statsrådet, som pressar utskottets skrivsätt till en mening, som absolut icke finns där, när statsrådet vill göra gällande, att man får läsa satsen i fråga som om det stode: »huruvida läroan-

Bidrag till högre goss- och samskolor. (Forts.)

stalter av detta slag ur det allmännas synpunkt äro förtjänta av understöd från statens sida.» Märk väl, att det står »i vilken utsträckning». I detta ligger ju, att man icke underkänner de privata läroanstalternas betydelse i vissa fall, men man vill veta, hur stor volym man behöver för framtiden för en sådan organisation. Nu har statsrådet den uppfattningen, att man kanske helst borde ha flera privata läroanstalter, därför att de utgöra en friare form och därför att det där kan göras experiment på pedagogikens område, som äro värdefulla och som statens och kommunernas anstalter icke ha möjlighet till. Ja, för det första övrraskar det mig att höra, att man icke skulle kunna införa ett slags friare ordning för undervisningen också vid statens och kommunernas läroverk, precis samma ordning som man har vid de privata skolor, som ha dimissionsrätt. Jag tror, att det skulle gå mycket bra, om man ville, och nog är herr Bagge karl att genomföra något dylikt, om han önskar det. Men må så vara, att det är svårt och att man får tänka sig att ha flera privata läroverk, så är det enligt min mening nödvändigt att i gengäld inskränka antalet statliga och kommunala läroverk. Trots vad herr Holmdahl säger, håller jag alltjämt på att vi ha för många och i varje fall för stora läroverk i vårt land, och framför allt ha vi, jag säger det ännu en gång, för många elevplatser i Stockholms läroverk.

Herr Holmdahl: Herr talman! Blott några ord med anledning av herr Conrad Jonssons senaste anförande. Jag konstaterar med tillfredsställelse, att han på en punkt modifierat sitt yttrande i det föregående anförandet. Nu säger han, att man väl får erkänna, att våra folkskolor ha i någon mån försämrats. Ja, det hade låtit litet bättre, om det hade hetat så förut, när det i stället påstods, att »våra folkskolor ha försämrats». Men jag vill fästa uppmärksamheten på en obestridd omständighet, som jag vet, att herr Jonsson i andra sammanhang haft mycket klart för sig. Det är den, att dessa skolindragningar i många fall ha inneburit så långt ifrån en försämring av skolväsendet, att de tvärtom utgjort en förbättring. Det är så obestriddligt, att jag knappast behöver nämna det. Det är ju så, som jag påpekade, att icke minst i våra största skoldistrikt har det drivits fram ett nedläggande av skolor, som kanske icke varit direkt motiverat ur barnantalssynpunkt men därför att man velat ha fullt moderna skollokaler och skolformer. Vi skola komma ihåg, att denna rationalisering inom folkskoleväsendet har på en mängd platser i allmänhet medfört en förbättring, icke en försämring, om man skall bedöma saken med utgångspunkt från vad som är väsentligt.

Sedan blott en sak till. Herr Conrad Jonsson förvånade sig över att jag icke kände till, att folkskoleinspektörerna blivit ålagda av statsmakterna att påyrka indragningar. Förvåningen vore mer motiverad från min sida. Riksdagen har liksom departementschefen gång på gång uttalat, att indragningarna skola ske med den största försiktighet och varsamhet, med hänsyn till de lokala förhållandena och med hänsyn till den förlust för en bygd, som ett nedläggande av en skola innebär. Detta ha folkskoleinspektörerna haft mycket klart för sig under många år, och det har ytterligare klargjorts för dem genom särskilda cirkulär. Det är alltså en fullkomligt förlegad uppfattning, att folkskoleinspektörerna äro så där i allmänhet ålagda av myndigheterna att driva på denna centralisering. Man kan säga, att riksdagen under de senaste åren har understrukit departementschefens uttalande, att man vid indragningarna skall gå fram med den allra största försiktighet.

Jag tror, att jag med dessa påpekanden har givit saken en något riktigare belysning.

Bidrag till högre goss- och samskolor. (Forts.)

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! I anledning av den siste ärade talarrens inlägg vill jag erinra om den debatt, som fördes i fjol och där det konstaterades, att sedan vi fått den nuvarande ecklesiastikministern har man arbetat efter en plan, som innebär avskedande av ett par tusen lärare och en ökning av skolklasserna i folkskolan med åtminstone i genomsnitt 5 barn per klass. Det är under dessa omständigheter minst sagt sensationellt att våga påstå helt generellt, att det icke blivit en allvarlig försämring av folkskolan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Holmdahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 120:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Holmdahl, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 132 ja och 61 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Punkten 121, angående privatläroverk: Bidrag till högre flickskolor.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 127, sid. 310—312) föreslagit riksdagen att dels besluta, att den av 1933 års riksdag godkända ändringen i fråga om beloppet av grundunderstöd till högre flickskola skulle äga tillämpning jämväl för budgetåret 1942/43; dels ock till Privatläroverk: Bidrag till högre flickskolor för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 611,500 kronor; därav 30,000 kronor skulle användas till nedbringande av terminsavgifter under läsåret 1942/43 vid vissa högre flickskolor i Stockholm under villkor, att Stockholms stad för samma tid bidroge med enahanda belopp på sätt angivits i propositionen nr 252 till 1939 års lagtima riksdag.

*Bidrag till
högre flickskolor.*

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte

a) besluta, att den av 1933 års riksdag godkända ändringen i fråga om beloppet av grundunderstöd till högre flickskola skulle äga tillämpning jämväl för budgetåret 1942/43;

b) till Privatläroverk: Bidrag till högre flickskolor för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 590,500 kronor;

därav 30,000 kronor skulle användas till nedbringande av terminsavgifter under läsåret 1942/43 vid vissa högre flickskolor i Stockholm under villkor, att Stockholms stad för samma tid bidroge med enahanda belopp på sätt angivits i propositionen nr 252 till 1939 års lagtima riksdag.

Bidrag till högre flickskolor. (Forts.)

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Pauli, Lindström, Sven Larsson, Carlström, Ekströmer, Emil Petersson, Törnkvist, Holmdahl, Åqvist* och *Lundberg* i Hälsingborg, vilka ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen måtte

a) besluta, att den — — — för budgetåret 1942/43;

b) till Privatläroverk: Bidrag — — — av 611,500 kronor; därav 30,000 kronor — — — års lagtima riksdag.

Sedan punkten föredragits anförde

Herr Holmdahl: Herr talman! Under hänvisning till vad jag anført under föregående punkt tillåter jag mig yrka bifall till reservationen också på denna punkt.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

*Bidrag till
enskilda mel-
lanskolor.*

Punkten 122, angående privatläroverk: Bidrag till enskilda mellanskolor.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 128, sid. 312 och 313) föreslagit riksdagen att till Privatläroverk: Bidrag till enskilda mellanskolor för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 54,100 kronor.

Utskottets hemställde,

att riksdagen må till Privatläroverk: Bidrag till enskilda mellanskolor för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 52,100 kronor.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Pauli, Lindström, Sven Larsson, Carlström, Ekströmer, Emil Petersson, Törnkvist, Holmdahl, Åqvist* och *Lundberg* i Hälsingborg, vilka ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen måtte till Privatläroverk: Bidrag till enskilda mellanskolor för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 54,100 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Holmdahl: Herr talman! Under hänvisning till vad jag anført under nästföregående punkt tillåter jag mig yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 123—130.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 131.

Lades till handlingarna.

Punkterna 132 och 133.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 134.

Lades till handlingarna.

Punkten 135.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 136.

Lades till handlingarna.

Punkterna 137 och 138.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 139.

Lades till handlingarna.

Punkterna 140 och 141.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 142.

Lades till handlingarna.

Punkten 143.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 144, angående folkskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i skolhem, arbetsstugor eller enskilda hem.

Bidrag till inackordering av skolbarn i skolhem, arbetsstugor eller enskilda hem.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Jacobson**: Herr talman! I en av mig jämte en del andra kammarledamöter väckt motion har jag tillåtit mig föreslå en höjning av det av Kungl. Maj:t äskade anslaget till inackordering av skolbarn. Detta anslag är nämligen enligt vår uppfattning otillräckligt. I fjol höjdes dagersättningen från kr. 1:10 till kr. 1:35, men i år föreslås ingen höjning.

Det är alldeles givet — och det tror jag alla landsortsrepresentanter, som ha med skolbarns inackordering att skaffa, kunna vitsorda — att det numera möter stora svårigheter att kunna uppbringa lämpliga inackorderingshem. Ty vem är villig att i sitt hem föda och ha uppsikt över en skolelev för en ersättning av kr. 1:35 om dagen eller c:a 40 kronor i månaden? Jag vädjar därför till eklestiasitikministern, ehuru han för tillfället icke är närvarande, att han måtte taga denna fråga under förnyad prövning.

Jag har också tillåtit mig att fästa riksdagens uppmärksamhet på det administrativa förfarandet i dessa angelägenheter. Statsutskottet har uttalat, att denna fråga bör närmare utredas. På den punkten är jag således endast tacksam.

Herr talman! Jag har icke något yrkande, men jag har velat fästa riksdagens uppmärksamhet på denna sak.

I detta anförande instämde herr *Hilding*.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 145.

Utskottets hemställan bifölls.

*Bidrag till
anordnande
av skolskjut-
sar för skol-
pliktiga barn.*

Punkten 146, angående folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 152, sid. 343—348) föreslagit riksdagen att till Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 2,500,000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehäft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *E. G. C. Brandt m. fl.* (I: 124) och den andra inom andra kammaren av herr *Ekdahl m. fl.* (II: 222), vari hemställdes, att riksdagen för sin del måtte besluta, 1. att bestämmelserna i kungörelsen den 28 juni 1941 (nr 574) skulle utsträckas att gälla även barn å folkskolestadiet, varvid dock minimiavstånden enligt § 3 borde fastställas till 4 kilometer för de yngsta barnen och 5 kilometer för övriga; samt 2. att där skolskjuts med statsbidrag enligt nuvarande bestämmelser icke kunde anordnas, skoldistrikt skulle erhålla möjlighet att genom utnyttjande av statsbidrag till inackordering underlätta skolgången jämväl för barn, som föräldrarna önskade behålla boende i hemmet även under skolterminerna.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 124 och II: 222, till Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 2,500,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr Ekdahl: Herr talman! Det är några motionärer, sammanlagt ett 30-tal, som tagit sig friheten att besvara kammaren med ett förslag om ökade möjligheter att få statsbidrag till skolskjutsar. Motionen tar sikte på många små hem i utkanterna av våra skoldistrikt och skolrotar, som ligga så till att skolskjutsar enligt nuvarande bestämmelser icke kunna anordnas. De människor, som leva i dessa hem, ha det i regel inte lätt ekonomiskt, och då till andra bördor också kommer trycket av en lång och besvärlig skolväg, till vilken de icke kunna få någon hjälp, ha vi velat göra ett försök att få denna brist avhjälpt.

Det är av naturliga skäl så, att skolskjuts med bil inte kan anordnas utan att det finns tillräckligt barnantal, som kan frekventera en bil. Där barnantalet inte är tillräckligt för att anordna bilskjuts, bli de hem, som ligga så till, utan den hjälp, som en skolskjuts avser att bibringa. Man säger då kanske, att detta kan avhjälpas genom att barnet inackorderas på skolorten. Det är givet, att den möjligheten finns, men inte minst i dessa hem är man inte alls hågad att släppa barnen ifrån sig, om man kan slippa. Man vill inte gå med på den långa skilsmässa, som blir följden, om barnen skola hållas borta från hemmen under hela skolterminen.

I fjol beslöt riksdagen att det skulle ges en möjlighet till bidrag till skolskjutsar, som framföras av barnen själva, d. v. s. man tänkte på cyklar därvidlag, och denna möjlighet gavs då tills vidare bara beträffande fortsättnings-skoleväsendet. Riksdagen uttalade samtidigt, att denna anordning borde tillämpas försöksvis, exempelvis under tre budgetår, så att man fick se hur den verkade, innan man gick vidare. Det är klart, att ett sådant uttalande av riksdagen i och för sig kan vara tillräckligt skäl för statsutskottet att ställa sig blankt avvisande till motionen, såsom statsutskottet nu gjort, men det har dock

Bidrag till anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn. (Forts.)
inträffat något, sedan denna motivering skrevs och antogs av riksdagen. Vi ha fått oerhört mycket svårare betingelser för biltrafiken, och det behöver ju inte här närmare utredas, hur besvärligt det är överhuvud taget att i våra dagar anordna skolskjutsar med bil. Därför borde riksdagen — med tanke på dessa besvärliga förhållanden — kunna gå ifrån den motivering, som den antog i fjol, och medgiva, att statsbidrag till skolskjutsar, som framföras av barnen själva, må utgå även beträffande barn å folkskolestadiet. Det bleve i så fall naturligtvis endast fråga om ett försök, ty om en sådan anordning skulle visa sig olämplig, kunde den ju upphöra när som helst.

Nu vill jag inte, fastän jag är landsbygdsrepresentant av födsel och ohejdad vana, i detta sammanhang spela ut landsbygden mot städerna i någon vidare utsträckning, men jag vill erinra om, att här i Stockholm åka barn från mindre bemedlade hem gratis på bussar och spårvagnar till skolan, så snart de ha en skolväg om minst 2 kilometer. I ett särskilt avsnitt av Stockholms stads stora skoldistrikt i Hammarby, där man inte har kunnat få till stånd någon lokal med lämpligt läge, har man gått ifrån ovan nämnda förbehåll, att det skall vara fråga om barn från hem med låg inkomst, och bevilja skolresor gratis på spårvagnar och bussar utan någon granskning av barnens ekonomiska förhållanden. De skolvägar, som det är fråga om i Hammarby, gå emellertid upp till högst 5 kilometers längd, enligt vad jag inhämtat hos folkskoledirektionen. Det anslag, som staden lämnar för detta ändamål, uppgår till 70,000 kronor. — Nu gör sig själv den invändningen: Men detta är ju ett kommunalt anslag av Stockholms stad! Det kan alltså inte vara prejudicerande för ett anslag av riksdagen! Detta låter säga sig rent formellt, men de människor, som bo ute på landet och ha det besvärligt, tröstar man inte och avspisar man inte heller med ett sådant argument. När Stockholms rika stad kan hjälpa sina barn på detta sätt, vilket en fattig landskommun inte kan, har jag för min del den uppfattningen, att här har staten skyldighet att ingripa.

Statsutskottet har vidare förklarat, att ett bifall till den andra punkten i vår motion skulle leda till sådana konsekvenser, att utskottet inte kan ge sitt tillstyrkande. Den punkt det här gäller talar om möjlighet för skoldistrikt att utnyttja inackorderingsbidrag till stöd åt sådana hem, som själva önska ordna skolgången för sina barn och som önska slippa inackordering. Jag medger gärna, att detta kanske är litet vid sidan om de vanliga åtgärderna, men jag har svårt att förstå, varför det skulle behöva bli så skrämmande konsekvenser. Vi ha ju en mycket effektiv kontroll genom våra folkskolinspektörer, som sannernigen inte äro böjda för att gå med på några lättsinnigheter i något avseende. Man får väl förutsätta, att skolstyrelser, lärare, skolläkare o. s. v. skulle se till, att om man i ett hem finge åtnjuta inackorderingsbidrag för att underlätta skolgången för barnen, man också utnyttjade detta för barnens bästa.

Det avslag på motionen, som väl får anses oundvikligt efter statsutskottets negativa inställning, innebär, tyvärr, att de fattiga i utkanterna av socknar och skoldistrikt själva få hålla sina barn med cyklar som förut. Jag tillåter mig fråga, om det är rätt att stanna vid en sådan negativ ståndpunkt. Ett avslag innebär vidare, att i de många fall, där cyklar inte kunna anskaffas av föräldrarna för deras fattigdoms skull, blir skolgången dålig, när barnen ha alltför lång väg till skolan. Äro föräldrarna och barnen ambitiösa och sätta sig före att övervinna dessa svårigheter, måste det innebära fara för överansträngning av barnen. Vidare måste jag säga, att denna negativa inställning från utskottets sida, som man tyvärr måste antaga, att riksdagen kommer att följa, innebär också att ett mycket förnuftigt bidrag till rationalisering av folkskoleväsendet omöjliggöres.

Bidrag till anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn. (Forts.)

Utan att våga hoppas, att jag når något som helst resultat med ett sådant yrkande tillåter jag mig, herr talman, i alla fall att yrka bifall till den av mig m. fl. väckta motionen.

I detta anförande instämde herrar *Andersson* i Ovanmyra, *Karlsson* i Grängsberg, *Werner*, *Spångberg*, *Norup*, *Hansson* i Skediga och *Eriksson* i Frägstå.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! Jag betraktar fjolårets beslut såsom en överenskommelse inom riksdagen att man skulle avvakta resultatet av det experiment, som man satt i gång. Det var med mycken tvekan — med vissa svårigheter i varje fall — som det var möjligt att vinna gehör för den uppfattningen, att man borde låta fortsättningsskolans elever få ett bidrag till framförandet av egna fordon, när de skulle till skolan. Meningen var, att man genom detta bidrag skulle få erfara, hur förfarandet kunde komma att slå ut, innan man gick vidare och behandlade frågan om inte samma understödsform skulle kunna tillämpas för folkskolan i övrigt. Jag anser, att det kan vara klokt att vänta och se, hur experimentet utfaller för fortsättningsskolans del, innan man går vidare.

Den andra frågan — om man skall ge föräldrar till skolbarn ett särskilt understöd för att sörja för att barnen fraktas till skolan — tål nog att tänka på. Jag tror knappast att kamrarna äro beredda att gå in för den principen utan vidare. Den innebär, att föräldrar, som kanske eljest utan några svårigheter och utan några nämnvärda kostnader själva eller med hjälp av barnens syskon skulle kunna föra fram de skolpliktiga barnen till skolan, skulle få betalt för att de göra det. Jag är i många avseenden tillräckligt konservativ för att mena, att man får nog fortfarande begära av föräldrarna en smula prestation och en smula ansträngning, när det är fråga om att hjälpa fram sina egna barn till skolan. I varje fall är jag icke beredd att tillstyrka, att man slår in på denna princip ännu så länge.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekdahl: Herr talman! De hem, som vi motionärer avse, förtjäna inte på något sätt den admonition, som ligger i herr Jonssons yttrande, att föräldrarna själva få lov att anstränga sig en smula för att hålla sina barn i skolan. Vi åsyfta i vår motion icke ett enda hem, där en sådan hjälp som vi begärt skulle vara onödig. Vi hade alldeles givet den avsikten med vår motion, att den hjälp, som vi vilja ha till stånd, skulle ges efter ordentlig prövning och inte på något sätt kastas bort. Jag ber att få säga, att de hem, som det här är fråga om, anstränga sig säkert till det yttersta, både för att på bästa sätt fostra sina barn och för sin livsföring överhuvud taget.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorde hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, att de i ämnet väckta motionerna bifölles; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ekdahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 146: o) av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Bidrag till anordnande av skolskjutsar för skolpliktiga barn. (Forts.)

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, att de i ämnet väckta motionerna bifallas.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 117 ja och 64 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Punkten 147.

Lades till handlingarna.

Punkterna 148—150.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 151, angående folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 156, sid. 353) föreslagit riksdagen att till *Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag* för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 900,000 kronor.

*Folkskolor
m. m.: Under-
hålls- och
materielbi-
drag.*

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner väckta den ena inom första kammaren av herr *A. Löfvander m. fl.* (I: 123) och den andra inom andra kammaren av herr *Mattsson m. fl.* (II: 181), vari hemstälts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag måtte framläggas för riksdagen rörande införande av fri undervisningsmateriel i folk- och fortsättningsskolan.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte

I. till *Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag* för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 900,000 kronor;

II. i anledning av motionerna I: 123 och II: 181 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande att, med beaktande av vad utskottet i sin motivering anfört, för riksdagen framlägga förslag angående införande av fri undervisningsmateriel i folk- och fortsättningsskolan.

I sin motivering hade utskottet, bland annat, gjort följande uttalande: »Utskottet vill för sin del vidare framhålla, att övervägande skäl enligt utskottets mening tala för att, därest staten ikläder sig utgifter i angivna avseende, även en medverkan i viss utsträckning från kommunernas sida kommer till stånd, varigenom viss garanti erhålles för kostnadernas begränsning och kontrollens effektivitet. Självfallet torde även vissa maximeringsbestämmelser i fråga om antalet fria läroböcker och fri förbrukningsmateriel här vara på sin plats.»

Vid denna punkt hade avgivits reservationer:

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Pauli, Carlström, Ekströmer, Holmdahl* och *Lundberg* i Hälsingborg, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte till *Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag* för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 900,000 kronor;

Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag. (Forts.)

II. att motionerna I: 123 och II: 181 finge anses besvarade med vad reservanterna i sin motivering anförde.

2) av herr *Törnkvist*, vilken med instämmande i övrigt i vad utskottet anförde och hemställt ansett, att ur utskottets motivering bort utgå ovan återgivna uttalande, som började med orden »Utskottet vill för sin del» och slutade med orden »här vara på sin plats».

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **Lundberg** i Hälsingborg: Herr talman! Gentemot Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt råder det ingen meningsskiljaktighet inom utskottet och troligen ej heller inom riksdagen. Den reservation, som avgivits på denna punkt och under vilken mitt namn återfinnes, gäller en motion, vari hemställes att riksdagen måtte skriva till Kungl. Maj:t och anhålla att förslag måtte framläggas rörande införande av fri undervisningsmateriel i folk- och fortsättningskolor. Utskottets majoritet tillstyrker motionen. Varför jag ej ansett mig kunna ansluta mig till majoritetens mening vill jag med några korta ord ange.

Att det kan finnas motiv, ja, mycket goda motiv för kostnadsfri undervisningsmateriel i skolorna vill jag ingalunda bestrida. Därom synes för övrigt enighet råda inom vida kretsar. Vi skola sålunda icke här i dag behöva diskutera själva sakfrågan. Vad vi emellertid noga böra överväga är, om tidpunkten nu är lämplig att genomföra denna sociala reform, om vars storleksordning kanske många av kammarens ledamöter nu sakna kännedom. Skulle riksdagen antaga utskottets förslag, betyder detta att riksdagen beställer en utgift hos Kungl. Maj:t på cirka 5 å 7 miljoner kronor per år. Nog förefaller ett sådant förfarande i nuvarande brydsamma tid ganska egendomligt. Här söker regeringen på allt sätt nedbringa statens utgifter, även om det gäller mycket blygsamma belopp, och så kommer riksdagen nu och ifrågasätter en ny utgift på åtskilliga miljoner kronor. Är denna utgift i nuvarande läge så oundgängligen nödvändig, frågar man sig. Så tycks icke vara fallet. Tydligt är att hela spørgmålet var aktuellt strax före världskrigets början. Så sent som i juni 1939 avgåvo 1937 års skolmaterielsakkunniga sitt betänkande, vari förordades i princip att fri skolmateriel skulle tillhandahållas folkskolans barn. Men mera blev det icke. Man ansåg tydligen, att de förhållanden, som inträtt sedan världskrigets början, omöjliggjorde denna sociala reform. Ha förhållandena blivit bättre sedan dess? Knappast!

Men det finns nog en hel del folk, som resonerar så här: Här ha vi i dessa tider att besluta om ofantliga belopp till militära ändamål, varför kunna vi då icke få ta med ett anslag på några få miljoner kronor till ett så behjärtansvärt ändamål som detta? Och man säger kanske vidare, att det är bäst att passa på nu innan världskriget slutar. När det blir andra tider, kanske vi icke kunna få igenom förslaget. Med folk, som resonerar på det sättet, kan man icke sakligt diskutera en fråga som denna ur ekonomiska synpunkter.

Det kan finnas andra som säga, att här gäller det en social reform, som går ut på att lätta bördorna för de fattiga i landet, och att då få ekonomiska betänkligheter vika. Visst är detta anslag behjärtansvärt i och för sig, men det samma gäller ju alla sociala reformer. Men nu förhåller det sig redan så, om jag icke misstar mig, att mindre bemedlade barn ha kostnadsfri tillgång till skolmateriel. Det motivet bortfaller sålunda i stor utsträckning. Nej, här är det fråga om att från medborgare, som ha barn i skolåldern, avlyfta vissa kostnader och att lägga dem på statsverket. Ett sådant förfarande just nu rimmar emellertid illa med den finanspolitik, som regeringen för och riksdagen gjort till sin. Staten behöver inkomster, och landets invånare beskattas såväl direkt som indi-

Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag. (Forts.)

rekt ganska hårt. Man söker vidare att genom försvarslånen suga upp det överskott på köpkraft, som kan återstå. Var och en som besinnar statsfinansernas läge måste känna sig mycket betänksam mot att ansluta sig till utskottsmajoritetens förslag. För min del anser jag nu, att var och en som vill försöka följa förnuftiga linjer, när det gäller statens finanser, bör bifalla den reservation, som vid punkten fogats av herr Johan Bernhard Johansson m. fl., och därför, herr förste vice talman, ber jag att få yrka bifall till denna.

Häruti instämde herrar *Skoglund* i Doverstorp och *Holmdahl*.

Herr **Mattsson**: Herr talman! Som motionär i denna fråga har jag begärt en framställning till Kungl. Maj:t om införandet av fri undervisningsmateriel i folk- och fortsättningsskolan, och jag ber nu att få framföra mitt hjärtliga tack till utskottsmajoriteten. Då jag tillhört 1937 års skolmaterielsakkunniga har jag haft möjlighet att något tränga in i frågan och tillfälle att inse dess oerhört stora betydelse.

Herr Lundberg i Hälsingborg talade här för sin reservation och om det farliga i att tillmötesgå en framställning, som realiserar ett gammalt önskemål från riksdagens sida, vilket hittills icke kommit längre än till en begäran om utredning i frågan. Jag kan för min del verkligen icke förstå att detta sparsamhetsnit kan vara riktigt, ty, herr Lundberg i Hälsingborg, här är det ju icke fråga om en ny utgift utan om ett försök att för de barnrika familjerna göra det möjligt att i tider som dessa kunna hålla barnen i skola. Jag skall, herr talman, icke uppehålla mig längre vid den frågan, men jag ber att till bemötande av de synpunkter herr Lundberg i Hälsingborg anförde få citera vad utskottsmajoriteten själv säger, vilket är uttömmande på den punkten. Utskottsmajoriteten konstaterar sålunda, att riksdagen gjort framställning om utredning, och så fortsätter utskottet, »att de skäl, som tidigare föranlett riksdagen att hemställa om en förutsättningslös utredning angående fri skolmateriel i folk- och fortsättningsskolan hava en ännu mycket större tyngd i nuvarande läge, då de rådande krisförhållandena medfört alltjämt ökade ekonomiska svårigheter för de föräldrar och målsmän, som hava barn i skolåldern. Utskottet förbiser ingalunda att svårigheter av statsfinansiell art nu föreligga för ett dylikt förslags realiserande, men anser i trots härav det icke minst ur befolkningspolitiska synpunkter angeläget att åtgärder så vitt möjligt bliva vidtagna för genomförande av den enligt utskottets mening riktiga principen om fri skolmateriel till alla de barn, som besöka folk- och fortsättningsskolan». Herr talman, det har varit synpunkter jämväl av denna art, som vi i tider som dessa, då det talas om nödvändigheten av att vidtaga befolkningspolitiska åtgärder, haft i tankarna, och att vi här ha ett område, där den frågan kan få sin lösning ur pedagogisk synpunkt, till skolans fromma och till de barnrika familjernas bästa.

Herr talman! Jag begärde emellertid ordet närmast för att påpeka en annan synpunkt, eller, såsom utskottsmajoriteten formulerar saken: »Utskottet vill för sin del vidare framhålla, att övervägande skäl enligt utskottets mening tala för att, därest staten ikläder sig utgifter i angivna hänseende, även en medverkan i viss utsträckning från kommunernas sida kommer till stånd.» På den punkten ber jag att få fästa uppmärksamheten på att herr Törnkvist var 1937 års skolmaterielsakkunnigas ordförande, att han trängt djupt in i frågan, och att han vid denna punkt fogat en reservation till utskottsutlåtandet. Jag hänvisar till kommittéutlåtandet, som utgår ifrån att varje barn skall få skolmateriel till ett skäligt belopp, som uträknas av skolmyndigheterna. I den mån något skulle önskas eller krävas utöver detta, skulle de enskilda eller kommu-

Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag. (Forts.)

nerna få träda till. Detta system skulle emellertid medföra att administrationen onödigt betungades. Statsutskottet har i likhet med övriga myndigheter, som hörts över kommittébetänkandet, tillstyrkt detta. Statsutskottet har på den punkten i huvudsak icke haft någon avvikande mening utan har ansett frågan praktiskt kunna lösas därigenom att staten tar hand om det hela. För min del anser jag, att det kan vara tids nog att lösa den frågan, när vi få förslaget i form av en proposition. Med anledning härav ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag sådant det skulle lyda enligt herr Törnkvists reservation.

Herr **Lindén** Herr talman! Jag ber att få meddela, att jag i stort sett har samma synpunkter på frågan, som herr Mattsson nyss framförde.

Till bemötande av det, som anförts av herr Lundberg i Hälsingborg, skulle jag vilja stryka under några av de skäl, som tala för införandet av fri skolmateriel i våra skoldistrikt. Skillnaden mellan utskottets och högerreservanternas uppfattning är ju icke av principiell natur, utan den hänför sig till själva tidpunkten för reformens genomförande. Utskottet menar, att man nu bör av bl. a. befolkningspolitiska skäl införa fri skolmateriel, medan reservanterna däremot mena, att de statsfinansiella förhållandena äro sådana att vi icke ha råd därtill nu. Jag vill i detta avseende bara fästa kammarens uppmärksamhet på det mycket kända förhållandet, att under denna kristid och med den låga inkomst, som det stora flertalet av Sveriges folk har, köpkraften måste ha blivit så hårt trängd att det för massor av försörjningspliktiga föräldrar är svårt att få fram de 8, 9 eller 10 kronor om året, som härvidlag krävas. Jag såg häromdagen en uppgift, som ställer det hela i en viss belysning, nämligen att ungefär hälften av familjeförsörjarna här i landet ha en taxerad inkomst, som icke överstiger 2,000 kronor. Pressar så dyrtiden på, och kristiden skärper de ekonomiska svårigheterna, är det påtagligt, att denna fråga om fri skolmateriel kan bli en beredskapsfråga av mycket betydande mått.

Det finns emellertid ytterligare skäl, som böra understrykas, låt vara att åtminstone ett par av dem höra hemma på det mera sentimentala planet, men som jag dock tror ha en viss betydelse. Man talar i dessa dagar rätt mycket om ungdomsvård och om att man måste vidtaga åtgärder för att passa in ungdomen i samhället på ett sådant sätt, att man får garantier för att ungdomen kommer att bli produktiv, nyttig och värlartad. Men när det gäller de barnpsykologiska förhållanden, som bl. a. bottna i det nuvarande systemet i fråga om undervisningsmaterielen, känner man icke lika starkt. Som lärare har jag många gånger varit med om det förhållandet, att man känt sig som en slags indrivningsman. Det finns väl ingen i denna kammare, som icke gjort klart för sig, att indrivningen av en skuld hos ett barn, där barnet sålunda icke betalar skulden — icke därför att det icke vill — utan därför att dess föräldrar icke kunna det, måste i skolan, som är den mest demokratiska av alla institutioner, införa en viss uppspaltning i socialt och ekonomiskt avseende. Jag tror att det ur barnpsykologisk synpunkt är ytterst oklokt att vidhålla ett system, som framhäver samhällsklasserna i skolsalen. Systemet sprider naturligtvis betydande otrevnad omkring sig, och jag har för min del tyckt mig kunna konstatera flera fall, då ungdomar gripits av ovilja mot skolan på grund av den skuld, vari de häftat till skolan.

Herr Lundberg i Hälsingborg sade, att obemedlade barn redan ha fri skolmateriel. Ja, må så vara, men det ha de ofta endast i form av fattigvård. De ha fri skolmateriel på sådant sätt att de sättas i ett sämre läge än andra barn i samma skola. Jag tror, att redan detta kan vara tillräckligt skäl för att låta den princip, som nu gäller, försvinna.

Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag. (Forts.)

På tal om principer är det dock så, herr talman, att vi ha principiellt sett en fri skolundervisning. De väsentliga kostnaderna för vår skolundervisning, lärarlöner, skollokaler, lärarbostäder, ja, överhuvud taget alla undervisningskostnader läggas på samhället. Endast en liten del av kostnaderna för folkundervisningen, nämligen kostnaderna för skolmaterielen, lägges helt på föräldrarna. Undantag härifrån utgöras av de fall, då kommunerna beslutat fri skolmateriel, eller fattigvårdslagen eller folkskolestadgan tvingar kommunerna att lämna barnen hjälp. Jag tror, att det kunde vara av viss betydelse ur enhetlighetssynpunkt att, när det gäller läroböcker och skolmateriel överhuvud taget, få principen om fri skolmateriel genomförd.

Frågan om kostnaderna för reformens genomförande kanske också böra behandlas litet. Det är klart att herr Lundberg i Hälsingborg har alldeles rätt, när han säger, att man icke utan vidare kan åsamka staten en utgift på 5—7 miljoner kronor. I verkligheten förhåller det sig väl emellertid på det sättet att endast en relativt liten del av dessa 5—7 miljoner kronor är en ytterligare pålaga för samhället. Dels kunna vi sålunda från den uppgivna summan dra de kostnader, som de fattigvårdsberättigade och obemedlade barnens skolmateriel går till. Vidare ha redan flera kommuner i princip infört fri skolmateriel, och slutligen hålla skoldistriktet själva viss undervisningsmateriel såsom biblar och läseböcker m. m.

En för mig ganska väsentlig sak ur kostnadssynpunkt vill jag belysa med en sammanställning, som de sakkunniga gjort och som visar, att medan den fria skolmaterielen i vissa skoldistrikt på landsbygden dragit med sig en kostnad av 7 öre för skattekrona, så har man i andra kommuner fått betala upp till 1 krona 48 öre för skattekrona. Ur skatteutjämningsynpunkt kan det alltså anses vara väl motiverat att flytta över en väsentlig del av dessa kostnader för skolmaterielen från kommunerna till staten, ty man skapar därigenom mellan kommunerna en rättvisare fördelning av kostnaderna, samtidigt som man ansluter sig till principen om fri folkundervisning och lättar på de fattigaste och mest skattetyngda kommunernas bördor. Med hänsyn härtill hyser i vart fall icke jag någon tvekan om att tidpunkten nu är inne att få till stånd denna fria skolmateriel. Däremot kan man vara litet tveksam, om man skall rekommendera statsutskottets motivering sådan den här föreligger, eller om man skall ansluta sig till den uppfattning, som lagts i dagen i herr Törnkvists reservation, enligt vilken man sålunda ur utskottets motivering skall stryka det uttalande, som börjar med orden: »Utskottet vill för sin del» och slutar med orden »här vara på sin plats». Jag vill gärna medge, att jag till en början närmast var av den uppfattningen, att det skulle vara bra, om andra kammaren ville ansluta sig till herr Törnkvists uppfattning. Emellertid är det litet svårt att på rak arm avgöra, hur långt statsutskottet ansett att kommunerna själva böra medverka. Det kan också tänkas att de sakkunniga mena, att i det stora hela alla kostnader för fri skolmateriel skola läggas på staten, och att det endast är kostnaderna för den så att säga mera lyxbetonade materielen, som kommunerna skola ta på sig. Redan däri ligger naturligtvis en ganska stark kontroll på kommunerna, men i och för sig kan jag icke inse att det är orimligt att den kommun, som har att anskaffa materielen, också får delta i kostnaderna för densamma. Det är med hänsyn härtill som jag, herr talman, ansluter mig till den uppfattning, som statsutskottets majoritet har, och jag yrkar därför bifall till statsutskottet hemställan.

I detta anförande instämde fröken *Nygren* och herr *Litzell*.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag skulle icke ha begärt ordet i denna debatt, om det icke funnits en reserva-

Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag. (Forts.)

tion i utskottets utlåtande. Såsom jag läser utskottsutlåtandet behöver detta nämligen icke nödvändigt fattas på det sättet att denna skrivelse till Kungl. Maj:t skulle innebära en hemställan till regeringen att denna ganska omedelbart, exempelvis redan till nästa riksdag, skulle komma med förslag om fri skolmateriel. Men eftersom det tydligen har förelegat delade meningar i utskottet, och även reservanternas i princip anslutit sig till kravet på att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet skall följa denna sak och, så snart de statsfinansiella förhållandena det medgiva, framlägga förslag i frågan, är man ju böjd att pressa utskottsmajoritetens uttalande åt det hållet, att det kan tänkas innebära en önskan om omedelbara åtgärder.

Nu äro ju som sagt alla överens om det önskvärda i detta. Det är också klart att vi här ha ett sätt, på vilket man kan lätta familjernas börda. Men när man i en tid som denna har att välja mellan alla olika vägar för att lätta bördorna, kan det förefalla som om det icke vore lämpligt att bryta ut en väg och säga, att den bör man gå före alla andra. Det vore väl lämpligt att även den vägen finge prövas och jämföras med andra, som kunna komma i fråga, när det gäller att hjälpa familjerna.

När vi emellertid trots allt äro tvungna att på andra håll begränsa utgifterna är det väl också önskvärdt, att även denna utväg får prövas och jämföras med andra, och att riksdagen icke begär att just denna väg nu omedelbart skall beträdas.

Jag skulle gärna vilja hemställa till utskottets representanter, att de ville säga något om den betydelse, som man inlägger i uttrycket »med det snaraste».

Herr Carlström: Herr talman! Efter herr finansministerns yttrande har jag egentligen inte mycket att säga i denna sak. Då jag läste statsutskottets utlåtande och även reservationen i denna punkt, så frågade jag mig, vad detta skulle kosta, ty det stod inte angivet. Nu ha vi fått veta, att det rör sig om en kostnad på mellan fem och sju miljoner kronor, och det gör, att man känner sig en liten smula betänksam, helst om man är medlem i en besparingsberedning, som blivit ålagd att skära ned de utgifter vi redan ha och funnit, att inte ens detta går. Vi ha nämligen vid åtskilliga tillfällen här i kammaren hört, att man inte gärna är med på det; man går till och med emot motiveringar, där besparingsberedningen uttalat sig för att man skall söka se till att utgifterna i framtiden bleve litet mindre. Om man alltså inte lyckas få ned de utgifter som staten redan har att bära, så tycker jag, att det är egendomligt, att man just nu kommer och säger — fast man pekar på de statsfinansiella svårigheterna — att Kungl. Maj:t så fort som möjligt skall komma fram med ett förslag på detta område. Jag undrar, om det inte vore skäl att vända sig till finansministern och be honom skicka hem besparingsberedningen, ty den har inte längre någon uppgift att fylla, då man i riksdagen intar den ställningen till sparandet som man nu gör — det förstå vi — och be finansministern tillsätta en beredning, som i stället lägger fram ytterligare förslag om utgifter.

Principiellt är, såsom antytts av ett par föregående talare, ingen väsentlig skillnad mellan utskottsmajoritetens och reservanternas ståndpunkt, men jag tycker ändå, att reservationen är så avfattad, att den inte säger, att vi nu precis med detsamma skola genomdriva detta förslag. Därför menar jag, att det borde vara anledning för riksdagen att taga sig en funderare, om tidsläget just nu är sådant, att man utan vidare kan fortsätta att lätta på bördor för den enskilde på den ena eller andra kanten, och om man tror, att vi under denna krisperiod skola kunna hålla på med sådant. Jag kan visserligen er-

Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag. (Forts.)

känna vad som sagts i motionen och vad den siste ärade talaren här i bänken mitt över sade, att det är ganska otrevligt, att vissa barn skola få hjälp på detta sätt, medan andra föräldrar ha möjligheter att klara utgifterna själva. Men då man talar om den sociala särprägel som det nuvarande systemet åstadkommer, är man ju inte så känslig nu för tiden för att bli »särpräglad». Med det subventionssystem på livsmedelsområdet vi ha finns det folk långt upp i ganska goda inkomstklasser, som gärna tager på sig en särprägel för att få hjälp subventionsvägen för att få sina utgifter minskade. Jag tror man härvidlag kan draga en viss parallell och säga, att på den punkten börjar vårt folk bli ganska okänsligt.

Jag vill erinra om att herr Jonsson i Eskilstuna tidigare i dag i den debatt, som gällde frågan om att söka åstadkomma inkvartering för barn, som inte kunna betjänas med skolskjutsar enligt nuvarande system, yttrade, att man får nog fordra en viss prestation från föräldrarnas sida att hjälpa barnen att komma till skolorna. Jag tycker, att det här är ganska parallellt. Vi ha väl ändå rätt att fordra en viss prestation av dem, som ha god råd att betala de här utgifterna. Det har ju också anförts här, att vissa kommuner ha för sin del beslutat att stå för denna utgift, och det har jag ingenting emot. När kommunerna komma överens om detta, må det vara hänt. Det är bara riktigt och bra. Men att man nu i denna tid vill ålägga staten en sådan här kostnad *så fort som möjligt* är rätt egendomligt. Har riksdagen verkligen uppfattat det nuvarande statsfinansiella läget på det sättet, att vi inte behöva skära ned de utgifter vi ha utan till och med i fortsättningen kunna öka på dem? Det kan hända, att riksdagen anser att staten orkar bära allt, men nog är jag ganska betänksam, hur det kommer att gå i framtiden. Jag måste alltså, herr talman, för min del yrka bifall till reservationen, som ju i princip går på samma linje, men som ändå vill ge regeringen en smula andrum utöver vad som framgår av statsutskottets uttalande.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Äqvist: Herr talman! Det är en stor och betydelsefull fråga, som riksdagen nu har under omprövning. Det är inte allenast fråga om de betydande belopp på fem till sju miljoner kronor om året, som kostnaderna uppgåvos till i utskottet. Avsevärt mera betyder frågans innebörd för övrigt. Det är en reform, som man enligt min mening inte bör uppskjuta utan nu söka genomföra. Den framställning, som utskottets majoritet här har gjort, att frågan med det snaraste måtte av Kungl. Maj:t bringas under riksdagens prövning, anser jag vara ett uttryck för den rätta ståndpunkten, och jag kan därför helt ansluta mig därtill.

Folkskollärarna vittna om hur pinsamt det är att sortera barnen i mindre bemedlade och bättre bemedlade. De barn, som betecknas som mindre bemedlade, få gärna en beklämmande känsla av mindervärdighet, som kan komma att följa dem under livet, och som det bör vara angeläget att söka taga bort. Även med hänsyn till de beredskapsåtgärder i andra avseenden, som vidtagas för att ena folket i den svåra situation, som vi nu befinna oss i, anser jag det motiverat, att man nu beslutar överflytta på staten och i viss mån på kommunen de utgifter, som det här är fråga om. Det är en beredskapsåtgärd av betydelse, som alldeles säkert länder till folkets bästa.

Det är också en annan synpunkt, som jag vill framhålla, nämligen att det kan vara lämpligt att familjer, som inte ha barn, ungarlar och varför inte också ogifta kvinnor med inkomster, få vara med om att med sina skatter betala till barnens skolmateriel.

Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag. (Forts.)

Jag ber, herr talman, med dessa få ord att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag anser för min egen del inte nödvändigt att gå in i någon debatt om nackdelarna eller fördelarna av ett system med fri skolmateriel. Jag nöjer mig med att säga, att redan erfarenheten har till fullo bevisat, att systemet är pedagogiskt fördelaktigt, och att det blir billigare beträffande materielanskaffningen. Detta är ett i den praktiska skolpolitiken gammalt socialdemokratiskt krav, som man har försökt att genomföra ute i kommunerna runt om i landet och med vilket man också lyckats på en hel del platser. Under alla dessa strider om systemet med fri skolmateriel har jag emellertid aldrig hittills erfarit, att representanterna för det parti, som står bakom motionen, ådagalagt något intresse för detta system. Man har somligstädes funnit dem som motståndare till ifrågakranda socialdemokratiska krav. Det har inträtt en sinnesändring, vilket kan hända oss allesammans. Jag vill inte uppehålla mig mer med den saken än att säga, att det befunnits tacknämligt att hugga fast i herrarna, när de befinna sig i närheten av vårt läger för att ha dem kvar för framtiden, när denna fråga äntligen kan bli verkligt aktuell. Det är en förklaring för min egen del till att det har blivit olika skrivsätt.

Man kan tycka, att det är ganska egendomligt, att en representant för den en gång av alla livligt åstundade, men numera av ingen, knappast ens av regeringen riktigt respekterade besparingsberedningen skulle befinna sig på den sida, som på ett bräde vill slänga ut flera miljoner kronor, sedan man stått och gruffat om några tiotusentals kronor hit och några tiotusentals kronor dit. Jag medger gärna, att det kan se konstigt ut, men jag ser inte saken på det sätt, som man kanske gör, när man attackerar mig.

Här är det inte fråga om någon verklig besparing. När det gäller de besparingsaktioner, små och obetydliga, som utförts hittills, och dem som väl i fortsättningen komma att genomföras i större format, är det fråga om att inskränka på någonting, som man redan ger ut, att sänka en standard, att avstå från något, som man inte kan säga, att man absolut behöver. Man kan avstå ifrån något i fråga om tjänster eller något annat, och man kan skjuta på framtiden att införa förmåner. Här kan däremot ingen besparing åstadkommas för svenska folket. De skolpliktiga barnen måste gå i skolan, och de måste ha materiel. Båda delarna kosta pengar. Man kan inte säga, att vi skola inställa skolundervisningen eller låta barnen avstå från att använda skolböcker eller låta vartannat barn få skolböcker och låta de övriga barnen låna av de barn, som erhållit böcker. Barnen skola ha skolböcker. Utgiften är bestämd, den skall betalas av folkhushållet, sett i stort. Det blir fråga om att skjuta över en absolut nödvändig utgift på kategorier av medborgare, som man tänker sig kunna ha bättre råd att betala utgiften. Det blir en överflyttning av utgiften på de välsituerade och på ungarlarna. Det är en argumentering, som gäller såväl i fråga om staten som beträffande systemets införande i kommunerna.

Jag vet ju, att herr finansministern med en viss oro sett detta, ty här det än är, så blir det i statsbudgeten en summa av fem å sju miljoner kronor. Han vill nu ha ryggen fri. Anledningen till att man skrivit på olika sätt är också, att jag för min del och kanske också mina kamrater i utskottet ha ansett, att man ville liksom markera på ett annat sätt sakens vikt än genom bara den välvilliga gest, som reservanternas yttrande innebär. Jag tyckte, att jag kunde märka i debatterna i utskottet om denna sak liksom en annan underton än den som finns i själva skrivsättet i reservationen. Det var inte

Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag. (Forts.)

denna förbehållslösa anslutning till själva principen, som man kan tycka, att reservanternas skrivsätt ger vid handen. Faktiskt stack somligstades ett motstånd mot hela principen om fri skolmateriel igenom, fastän man gick med på att skriva på detta välvilliga sätt, därför att det inte förband till så mycket. För min del kan jag försäkra herr statsrådet, att i denna mera markerade form, som utskottets förslag innebär, ligger inte en uppfordran till Kungl. Maj:t att partout komma med förslaget nästa år utan så fort, som det kan finnas möjligt. Jag trodde till och med, att det kanske skulle kunna bli möjligt — om det likväl inte går, så är det ingenting att göra åt den saken — att framlägga förslag i frågan redan nästa år, för så vitt Kungl. Maj:t har möjlighet att pressa in dessa fem miljoner kronor inom den nuvarande budgetramen eller kanske till och med — det är väl dock mycket optimistiskt — inom en trängre budgetram än den, som vi nu nödgas finna oss i.

Jag kan inte — även om det tages illa upp på åtskilliga håll — neka mig nöjet att peka på ett område, där man kunde spara in dessa fem miljoner och mera till, nämligen inom försvarsväsendet. Det skulle kunna ske, om man kunde räkna på en fullkomligt ändamålsenlig användning av alla de väldiga anslag, som vi ge till det militära försvaret, till vilket vi nu enigt ge så mycket som möjligt utan att knorra, därför att vi inse ju vikten av offren. Om man kunde tänka sig en ordentlig hushållning ända uppifrån och hela vägen ned inom den militära förvaltningen, en försiktig användning av de väldiga summor, som man får till sitt förfogande, så skulle, som sagt, aldeles säkert, utan att det militära försvaret på något sätt och på en enda punkt bleve försvagat, de fem miljonerna kunna sparas in och mera till. Däröver har ju finansministern visserligen ingen hand och kan inte göra något åt saken och knappast heller någon annan av regeringens ledamöter, utan pengarna äro ju överlämnade åt den omfattande militära förvaltning vi ha. Det är inte mycket att göra åt det, så länge man inte är förvissad om att varenda militär förvaltare också är en god hushållare.

Till sist skulle jag vilja beträffande den svans på utskottets utlåtande, som herr Lindén fäste sig vid, säga, att det kanske inte minst eller åtminstone till en del är på grund av mitt bestämda krav i statsutskottets andra avdelning, som detta uttalande om kommunerna har kommit med. Jag anser, att man skall kunna uppfordra kommunerna att lämna en liten del av kostnaderna; hur stor del och på vilket sätt den skall lämnas blir en sak, som en eventuell undersökning får klargöra. Det bör emellertid ske, därför att på det sättet kan man få en bättre kontroll över medlens användning, än om kommunerna bara skulle kunna rekvirera den summa, som åtgår till skolmateriel. Det är inte minst min erfarenhet under arbetet inom statens läroboksnämnd, som givit mig anledning kräva något sådant. Jag vet nämligen, att det finns ivriga förläggare och skolboksförfattare, som kunna agitera mycket bra för sina böcker, som kanske äro mycket dyra. Om böckerna äro dyra, tror folk, att de äro väldigt bra, och så kommer folk att köpa dem, därför att man är övertygad om att de äro de bästa. Erfarenheten visar emellertid ofta, att det finns lika bra, i vissa fall mycket bättre, läroböcker i samma ämne till väsentligt billigare pris. Det är därför av betydelse, att man kopplar in kommunernas intresse för en bättre hushållning på detta område.

Herr statsrådet behöver sålunda inte — det vill jag till syvende og sidst säga — hysa någon onödig rädsla i detta avseende. Kunde det gå att så snart som möjligt pressa in ett anslag för detta ändamål i budgeten, vore det önskvärt, ty det gäller här också på visst sätt en befolkningsfråga, men går det inte, är det inte något att göra åt saken. Vårt särskilda skrivsätt är ett försök att mar-

Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag. (Forts.)
kera, hur viktigt man anser denna på en gång både social- och skolpolitiska fråga vara.

Herr **Lundberg** i Hälsingborg: Herr talman! När jag hörde representanten för statsutskottet här, dess vice ordförande, uttala, att han icke anser, att riksdagen genom den här ifrågasatta skrivelsen skulle begära av Kungl. Maj:t, att ett förslag lägges fram omedelbart, utan att detta bör ske först när regeringen finner lämpligt, möjligen nästa år eller kanske vid en senare tidpunkt, måste jag säga, att då talar faktiskt herr Conrad Jonsson för reservationen, ty det är just vad reservationen innebär.

Jag har endast velat fästa kammarens uppmärksamhet på detta och yrkar bifall till reservationen.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Skillnaden mellan statsutskottets och reservanternas förslag ligger ju däri, att utskottets förslag får Kungl. Maj:t officiellt reda på, men när det gäller reservanternas förslag, kan Kungl. Maj:ts lätsas, som om det inte hade funnits till.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav först beträffande utskottets hemställan propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundberg i Hälsingborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 151:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Härefter framställde herr talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering i denna punkt, dels ock på godkännande av utskottets berörda motivering med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Törnkvist avgivna, vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets motivering i denna punkt av kammaren godkänd.

Punkterna 152—154.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 155.

Lades till handlingarna.

Punkterna 156—159.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 160, angående nomadskolor: Om- och nybyggnadsarbeten.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **Lövgren**: Herr talman! Jag har inte något ändringsyrkande att göra på denna punkt, men jag ville gärna till protokollet anteckna en vädjan till statsrådet att till nästa riksdag utöka här ifrågavarande anslag rätt betydligt.

Saken ligger så till, att det numera sedan ett par år finnes utarbetade förslag och ritningar till nomadskolor i Norrbotten och Västerbotten — i Jämtland är man väl också färdig med sin utredning i ärendet — men med det anslag, som hittills utgått, först 400,000, sedan 300,000 och för nästa budgetår 500,000 kronor, kommer det att dröja sju eller åtta år, innan dessa nomadskolebyggnader äro uppförda. Med hänsyn till att de nuvarande nomadskolebyggnaderna, såsom statsrådet kunde övertyga sig om vid sin nyligen företagna resa, äro under all kritik, ja, faktiskt befinna sig i ett sådant tillstånd, att förste provinsialläkaren i Norrbotten gång på gång hotat att utdöma dem såsom skollokaler, med hänsyn därtill ställer jag en vädjan till statsrådet att till nästa riksdag försöka få ett anslag, som åtminstone är dubbelt så stort som det som nu beviljas, när statsutskottets förslag här går igenom.

Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Hedlund* i Östersund, *Lindmark* och *Hage*.

Herr **Jacobson**: Herr talman! På samma gång som jag ber att få instämma i herr Lövgrens yttrande vill jag peka på en annan möjlighet att lösa denna fråga, nämligen genom ett lån från jämtländska renbetesfonden. När det nu råder så svåra förhållanden, då det gäller nomadskolebyggnaderna, kan jag inte förstå vad som skulle hindra, att man tillfälligtvis lånade nödiga medel från nämnda fond.

Jag har bara velat erinra om den möjligheten i detta sammanhang.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 161, angående fortsättningsskolor: Bidrag till avlöning åt lärare.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 165, sid. 364 och 365) föreslagit riksdagen att till Fortsättningsskolor: Bidrag till avlöning åt lärare för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 3,700,000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *B. Ohlin m. fl.* (I: 92) och den andra inom andra kammaren av herr *Malmberg m. fl.* (II: 142), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att undervisning i hushållsgöromål från den tidpunkt, som Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, meddelas samtliga flickor i fortsättningsskolan i huvudsaklig överensstämmelse med skolöverstyrelsens förslag av den 26 juli 1938.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte till Fortsättningsskolor: Bidrag till avlöning åt lärare för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 3,700,000 kronor;

b) att motionerna I: 92 och II: 142 finge anses besvarade med vad utskottet i sin motivering anført.

Sedan punkten föredragits anförde:

Herr **Malmberg**: Herr talman! Jag har tillsammans med några kamrater motionerat om införande av obligatorisk undervisning i hushållsgöromål för

*Nomadskolor:
Om- och ny-
byggnadsarbe-
ten.*

*Fortsättungs-
skolor: Bidrag
till avlöning
åt lärare.*

Fortsättningsskolor: Bidrag till avlöning åt lärare. (Forts.)

flickor vid våra fortsättningsskolor enligt ett förslag, som på sin tid framlades av skolöverstyrelsen. Utskottet har ägnat motionen välvillig uppmärksamhet men avstyrkt den. Trots detta vågar jag, herr talman, här söka framföra några synpunkter på saken.

Utskottet tycks vara ense med oss motionärer om att denna undervisning i hushållsgöromål är verkligt betydelsefull, och att det är önskvärt, att den förekommer i så stor utsträckning som möjligt. Till de motiv, som vi anfört i motionen, lägger också utskottet, att i nu rådande tid har denna undervisning en särskilt viktig uppgift att fylla.

De, som varit i tillfälle att följa denna undervisning, äro nog villiga att vitsorda dess goda resultat, och denna uppfattning finner man inte minst bland föräldrar och målsmän. Det är därför riktigt, när utskottet här säger, att inom skoldistriktet finns ett utbrett intresse för ifrågavarande undervisning.

Det är emellertid en passus i utskottets utlåtande, som i viss mån förvånar mig. Utskottet talar nämligen om de otillräckliga lärarkrafterna, när det gäller denna gren av skolornas undervisning. Man har ju annars den uppfattningen, att det närmast vore fråga om en viss arbetslöshet inom denna lärargrupp. I den utredning, som överstyrelsen på sin tid gjorde, redogöres för förhållandena på detta område under läsåret 1936/37. Då fanns det ungefär 1,000 lärarinnor anställda för undervisning i hushållsgöromål. En tredjedel av dessa hade anställning i städerna och de andra ute på landsbygden. Av dessa senare lärarinnor var det endast 30 procent, som hade full tjänstgöring, d. v. s. omkring 1,000 undervisningstimmar per år. Drygt 40 procent kom inte upp till mer än 720 timmar, och 20 procent hade bara tillfälle att undervisa i en eller högst två kurser. Det är också att märka, att arbetsförhållandena för dessa lärarinnor äro synnerligen oregelmissiga. Inom ett inspektionsområde t. ex., där man ett läsår anordnade 66 kurser, handhades undervisningen av ett 40-tal lärarinnor, av vilka 20 endast hade en kurs och de andra ett par tre. När man vet, att den kontanta ersättningen för ledandet av en sådan kurs uppgår till i regel 450 kronor, förstår man, att det blir skäligen blygsamma inkomster, som många av dessa lärarinnor få. Därtill komma de primitiva förhållanden, under vilka de ofta nödgas arbeta, vilket i förening med de ovissa framtidsutsikterna nog måste sägas innebära en väsentlig prövning.

Jag skulle emellertid särskilt vilja betona det slöseri med arbetskraft, som här sker. I den nyss citerade utredningen framhålles, att den undervisning i hushållsgöromål, som förekom 1936—1937 och som då krävde 1,000 lärarkrafter, skulle kunna ha skötts av omkring 700, om dessa lärarkrafter utnyttjats på ett sådant sätt, att de haft full tjänstgöring. Det slås också mycket bestämt fast i utredningen, att det finns tillräckligt antal lärarinnor för en obligatorisk undervisning i hushållsgöromål, och det behövs således icke någon ökad examination av lärarinnor för detta ändamål. Jag har därför svårt att förstå, att talet om otillräckliga lärarkrafter skulle innebära någon verklig realitet.

Utskottet pekar på bristen på lämpliga lokaler, och det är nog riktigt, att där möter en svårighet. Under senare år har det ju byggts en hel del skolhus, och i dem ha ofta också inretts skolkökslokaler. Jag tror emellertid inte, att det är riktigt rationellt att söka ordna lokalfrågan på den vägen. Enligt skolöverstyrelsens förslag skulle vid en obligatorisk undervisning i hushållsgöromål skoldistriktet sammanföras till s. k. skolkökskretsar — 400 för hela landsbygden —, och inom varje sådan krets skulle anställas en eller två lärarinnor med full tjänstgöring. Själva undervisningen skulle koncentreras till vissa lokaler, och man skulle på detta sätt få en god lösning av lokalfrågan, inte minst ur ekonomisk synpunkt.

Det avgörande för utskottet vid dess avstyrkande har väl varit denna frågas

Fortsättningsskolor: Bidrag till avlöning åt lärare. (Forts.)

statsfinansiella konsekvenser. Det heter sålunda i utskottets utlåtande, att med hänsyn till de mycket betydande utgifter för statsverket, som förslagets genomförande skulle medföra, anser sig utskottet icke kunna biträda motionen. Jag vill i detta sammanhang göra ett litet påpekande. Vi ha i motionens kläm sagt, att undervisningen i hushållsgöromål skulle göras obligatorisk vid tidpunkt, som Kungl. Maj:t finner för gott föreskriva. Det synes mig därför, som om de statsfinansiella synpunkterna inte lade något absolut hinder i vägen för ett bifall till motionen, då ju detta inte omedelbart kan tänkas komma att medföra sådana konsekvenser, som utskottet här talat om.

Riksdagen avlät på sin tid — det var den 8 juni 1936 — en skrivelse till Kungl. Maj:t i detta spörsmål. Där i säger riksdagen, att den ansluter sig helt till tanken, att ingen flicka borde lämna den obligatoriska skolan utan att ha fått undervisning i husligt arbete, och man understryker kraftigt vikten härav. Det framhålles emellertid, att frågan tarvar utredning, men då en sådan ställts i utsikt, vill man inte uttala någon särskild begäran därom, utan man säger endast att man förväntar, att en utredning skall komma och komma snart. Nu har denna utredning förelegat sedan nära fyra år tillbaka, och det har därför synts oss motionärer, att det kunde vara tid på att försöka gå från ord till handling.

Jag vill också understryka, att den skolreform, som det här är fråga om, i första hand gäller landsbygden, ty de flickor, som nu icke få undervisning i husligt arbete i fortsättningsskolan, höra samtliga hemma just inom landsbygdens skoldistrikt.

Herr talman! Då det alltså förefaller, som om ett positivt beslut nu skulle gagna denna sak och medverka till att föra frågan om obligatorisk undervisning i hushållsgöromål i fortsättningsskolan fram mot en lycklig lösning, och då fullständig enighet tyckes råda om det önskvärda i denna reform, tillåter jag mig att yrka bifall till den här föreliggande motionen.

I detta anförande instämde fröken *Hesselgren* samt herrar *Sandberg*, *Stat- tin* och *Lundh*.

Herr *Jonsson* i Eskilstuna: Herr talman! Är det så, att man markerar, att denna obligatoriska undervisning inte skall sättas i gång förrän Kungl. Maj:t finner lämpligt, skulle man ju lika gärna kunna vänta och påkalla uppmärksamhet åt saken, då den dag kommer, när man känner med sig, att det finns intresse och möjlighet för Kungl. Maj:t att föra frågan vidare.

Jag medger, att uttrycket »otillräckliga lärarkrafter» kan framkalla missförstånd och att det inte riktigt täcker vad utskottet har velat säga. Det råder ju ingen brist på utbildade skolkökslärarinnor — det visar den omständigheten, att många av dem få gå arbetslösa långa tider. Vad utskottet åsyftar med uttrycket »otillräckliga lärarkrafter» sammanhänger i stället med den omständigheten, att dessa hushållskurser för fortsättningsskolorna komma alla vid ungefär samma tid på året, och när man då från alla håll kommer och vill ha lärarinnor, räcka inte dessa till. Det kan ju tänkas, att man från Kungl. Maj:ts sida genom en viss reglering av skolornas verksamhet skulle kunna åstadkomma en ändring i det avseendet — det håller jag inte för uteslutet.

För min egen del har jag emellertid en något annan uppfattning beträffande hushållsundervisningen i folkskolorna än vad som kommit till uttryck i utlåtandet här, nämligen att sådan undervisning skulle kunna införas för dessa flickor i det obligatoriska sjunde skolåret. Då skulle undervisningen kunna spridas ut över hela året och organiseras på helt annat sätt, och man skulle kunna för flera skoldistrikt anställa ett mindre antal lärarinnor. Detta skulle

Fortsättningsskolor: Bidrag till avlöning åt lärare. (Forts.)
enligt min uppfattning vara en mycket lämpligare anordning än att ha skolköksundervisningen förlagd till fortsättningsskolan, vilket man nu visserligen måste ha, därför att man inte kan förlägga den till folkskolans sjunde klass av den enkla anledningen, att det på många ställen inte finns något sjunde skolår. Men dithän skola vi ju komma.

Så som saken ligger, hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr Malmborg: Herr talman! Det är alldeles riktigt som utskottets ärade talesman säger, att det med den nuvarande anordningen ofta blir en anhopning av kurser, och det kan ju då för någon tid te sig som om antalet lärarkrafter vore otillräckligt. Det är emellertid just för att förebygga en sådan bristande ändamålsenlighet i anordningarna som skolöverstyrelsen framlagt denna tanke att inrätta skolkökskretsar, dit undervisningen skulle förläggas över hela läsåret. Då skulle man få möjligheter att utnyttja de befintliga lärarkrafterna på ett verkligt förståndigt sätt.

Vad sedan beträffar herr Jonssons uppfattning att denna undervisning helst borde förläggas till det obligatoriska sjunde skolåret är det klart, att man kan ha delade meningar om förläggningen av dessa kurser. Jag vill dock betona, att överstyrelsen i sin utredning mycket ingående sysslat med spörsmålet i vilken skolform denna undervisning skall förläggas och därvid kommit till den bestämda slutsatsen, att den naturligast hör hemma just i fortsättningsskolan. Jag skall icke närmare ingå på dessa synpunkter, men som lärare har jag den uppfattningen, att i den mån som denna del av undervisningen är förlagd till sjunde skolåret eller möjligen till det sjätte medför den icke enbart gynnsamma konsekvenser. Den förorsakar en mycket besvärande splittring i undervisningen i övrigt.

Jag betonade i mitt föregående anförande, att vi hade tänkt oss, att denna reform icke skulle genomföras omedelbart. Utskottets ärade talesman menade, att man i sådant fall lika gärna kunde vänta. Jag kan emellertid icke hjälpa, att jag har den bestämda uppfattningen, att ett positivt ståndpunktstagande nu skulle föra frågan framåt. Jag anser för min del, att den är av verklig betydelse, och därför, herr talman, vidhåller jag mitt yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, att de i ämnet väckta motionerna bifölles; och biföll kammaren utskottets hemställan i denna punkt.

*Bidrag till
centralisering
av fortsätt-
ningskolvä-
sendet.*

Punkten 162, angående fortsättningsskolor: Bidrag till centralisering av fortsättningsskolväsendet.

Efter föredragning av punkten anförde

Herr Jacobson: Herr talman! Jag har tagit mig friheten att i en motion yrka, att statsbidraget för inackordering av fortsättningsskolebarn måtte höjas från 1 krona 50 öre till 2 kronor.

Nu säger statsutskottet i sitt utlåtande, att en höjning av detta bidrag med 25 öre per dag ägde rum så sent som i fjol, och detta är ju alldeles riktigt. Men har det undgått herrarnas i statsutskottet uppmärksamhet, att det har skett en allmän prisfördyring även under innevarande år, eller är det en nyhet? Var en höjning med 25 öre motiverad i fjol, då kan jag icke förstå, att icke åtminstone 25 öres höjning skulle vara ännu mera motiverad i år.

Det är endast detta jag skulle vilja säga i detta sammanhang. Att yrka bifall till motionen torde vara ganska lönlöst; jag får i stället vädja till departe-

Bidrag till centralisering av fortsättningsskolväsendet. (Forts.)

mentschefen, att han har sin uppmärksamhet riktad på denna sak. Herrarna skola inte tro, att det i fortsättningen går att såväl när det gäller folkskolebarn som fortsättningsskolebarn ha ett inackorderingsbidrag, som är så lågt som det som för närvarande gäller. Följden blir att vi få eftersätta de berättigade anspråk vi kunna ha på ordentliga och präktiga hem, och att vi då komma ned till en standard, som icke är staten värdig. Detta är min uppfattning om saken. Jag anser, att detta är en mycket allvarlig fråga, som bör ägnas större uppmärksamhet än vad som för närvarande sker.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 163.

Lades till handlingarna.

Punkten 164.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 165.

Lades till handlingarna.

Punkterna 166—168.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 169.

Lades till handlingarna.

Punkterna 170—177.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 178.

Lades till handlingarna.

Punkterna 179—181.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 182, angående understöd åt handelsgymnasier.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 187, sid. 381—385) föreslagit riksdagen att till Understöd åt handelsgymnasier för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 370,000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *H. Nordenson* (I: 127) och den andra inom andra kammaren av herr *Henriksson* (II: 168), vari hemställdts, att riksdagen måtte besluta, att anslaget till understöd åt handelsgymnasier för budgetåret 1942/43 skulle utgå med ett belopp av 380,000 kronor med föreskrift tillika, att efter Kungl. Maj:ts prövning minst 80,000 kronor därav skulle tilldelas Stockholms handelsgymnasium.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 127 och II: 168, i den mån de skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, till Understöd åt handelsgymnasier för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 370,000 kronor.

Andra kammarens protokoll 1942. Nr 12.

*Understöd åt
handelsgym-
nasier.*

Understöd åt handelsgymnasier. (Forts.)

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Holmdahl* och *Lundberg* i Hälsingborg, som ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 127 och II: 168, till Understöd åt handelsgymnasier för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 380,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Jag ber att oaktat den långt framskridna tiden få säga några ord till motivering för den reservation, som jag jämte ytterligare en ledamot av statsutskottet ha fogat till denna punkt.

Det gäller frågan om understöd åt handelsgymnasierna i riket. Här påträffa vi återigen en sådan grupp av enskilda undervisningsanstalter, som av olika omständigheter för närvarande ha det ekonomiskt ganska besvärligt. När det gäller handelsgymnasierna beror detta framför allt på tvenne omständigheter: dels att enligt gällande bestämmelser handelsgymnasiernas lärare skola avlönas med minst samma belopp som adjunkt vid allmänt läroverk och dels den genom krisen inträdda fördyringen bl. a. av bränslekostnaderna. De lönerregleringar, som företagits beträffande statsläroverken, komma således att belasta även handelsgymnasiernas budget. Som villkor för erhållande av statsbidrag finnes endast en bestämmelse, nämligen att gymnasium som åtnjuter statsunderstöd skall antingen från kommun, där gymnasiet är beläget, eller genom enskilda donationer erhålla ett kontantbidrag motsvarande minst en tredjedel av statsunderstödet. Detta är alltså det enda grundvillkoret. Man kan fråga sig, varför inte staten har ställt strängare villkor. Det beror naturligtvis på att staten anser, att dessa enskilda undervisningsanstalter fullgöra en nyttig och nödvändig uppgift inom undervisningsväsendet, och att det givetvis blir billigare för staten så länge de kunna drivas på enskild väg. Det enda sätt, varpå dessa skolor såväl som de privatskolor vi tidigare talat om kunna reglera sin budget, är genom en höjning av terminsavgifterna. Handelsskolornas terminsavgifter torde vara de högsta, som uttagas för skolundervisning på detta stadium i vårt land. Man har tvingats att uttaga synnerligen höga terminsavgifter för att söka få budgeten att gå ihop, och ändå lyckas icke detta för alla de nio handelsgymnasierna i vårt land.

Det är för att fästa uppmärksamheten vid detta förhållande, som jag har tillåtit mig att reservationsvis yrka bifall i huvudsak till den i ämnet väckta motionen. Denna innebär, att statsbidraget i stället för att ökas med något över 20,000 kronor, som Kungl. Maj:t föreslår, borde ökas med ytterligare 10,000 kronor, så att den sammanlagda ökningen blir omkring 30,000 kronor. Jag är alldeles övertygad om att den ökning som motionärerna begära är verkligt befogad. När utskottsmajoriteten gör den invändningen mot motionen, att den speciellt sysslar med Stockholms handelsgymnasium, och att man borde kunna begära, att Stockholms stad även lämnade bidrag till detta gymnasium, så låter detta naturligtvis säga sig. Jag har för min del icke det minsta att invända däremot. Som villkor för statsbidrag till handelsgymnasierna har emellertid hittills endast gällt, att en tredjedel av statsbidraget skall tillskjutas från kommun eller enskilt håll, och något direkt krav på bidrag från kommunen har aldrig ställts. Beträffande Stockholms handelsgymnasium vill jag dessutom meddela, att Stockholms grosshandelssocietet ständigt lämnat det begärda bidraget med en tredjedel av statsanslaget och under senare år ett väsentligt högre bidrag, vilket under de två sista åren uppgått till över 100 procent av statsbidraget. Jag anser således, att man ur statlig synpunkt icke på något sätt kan göra gällande, att någon njugghet beträffande det bidrag, som kommer från annat håll än staten, har kunnat konstateras. Men därmed har

Understöd åt handelsgymnasier. (Forts.)

jag naturligtvis icke velat på något sätt opponera mig mot utskottets uttalande, att Stockholms stad även skulle kunna lämna bidrag till undervisningsanstalten i fråga.

Jag har med dessa ord endast velat fästa uppmärksamheten vid att handelsgymnasierna behöva starkare stöd, herr talman. Jag vill erinra kammaren om att vi i de närmast föregående punkterna ha anslagit över 1½ miljon kronor till tekniska läroverk. Staten upprätthåller ju en rad av statliga tekniska gymnasier, där, så vitt jag vet, hittills icke upptagits några avgifter. Jag frågar mig verkligen: är det en riktig anordning, att en yrkesutbildning, som — det vågar jag med fog påstå — i det stora hela väl är lika viktigt för samhället som den tekniska utbildningen, får endast några hundratusental kronor i understöd? Jag tror, att det i längden icke går att lämna så relativt ringa bidrag till dessa handelsgymnasier, som utgöra en viktig och nödvändig del av det svenska högre undervisningsväsendet.

Herr talman! Även om jag har fullt klart för mig, att jag inte har någon utsikt att vinna bifall till mitt yrkande, så anser jag, att jag som en konklusion av detta anförande bör ställa ett yrkande om bifall till reservationen.

Herr *Henriksson* instämde häruti.

Herr *Nilsson* i Göteborg: Herr talman! Vid denna punkt föreligger en motion om ett med 10,000 kronor ökat anslag till handelsgymnasierna, vilken den föregående talaren även berörde. I denna motion hemställs, att hela detta belopp skulle gå till Stockholms handelsgymnasium. Det är sålunda ett utpräglat Stockholmsintresse, som här gör sig gällande. Kungl. Maj:t har höjt det förutvarande anslaget med 20,300 kronor.

Herr *Holmdahl* har nyss skildrat de stora svårigheter, som handelsgymnasierna landet över nu ha att kämpa med. Den motivering som i motionen anföres för ett ökat bidrag till Stockholms handelsgymnasium är sålunda fullt giltig för samtliga handelsgymnasier ute i landet. Jag vill erinra om, att kostnadsökningarna för handelsgymnasierna grunda sig på det nuvarande krisläget och följaktligen måste drabba lika över hela landet. Jag erinrar om den automatiska ökningen av lärarlönerna, utgifterna för den i fjol av riksdagen beslutade värtjänstutbildningen, ökade omkostnader för bränsle, ljus, gas m. m. Dessa kostnadsökningar träffa givetvis alla dessa läroanstalter i lika mån.

Med anledning av att i motionen de ekonomiska svårigheter anföras, som Stockholms handelsgymnasium har att kämpa med, kan jag erinra om att Göteborgs handelsgymnasium, som jag mycket väl känner till, för det sistförflutna året redovisar en förlust, som uppgår till omkring 49,000 kronor, och att de närmast föregående årens förluster i genomsnitt utgjorde 36,000 kronor. Ur dessa synpunkter synes det mig vara en orättvisa, om Stockholm skulle få lejonparten av den anslagsökning, som är föreslagen. Jag anser sålunda, att kravet på ett höjt anslag är väl motiverat med hänsyn till de svårigheter, som här ha skildrats, men jag vänder mig bestämt emot att fördelningen av anslaget skulle bli av den karaktär, som föreslagits i utlåtandet. Statsutskottet har, synes det mig, varit alltför lyhört för nödroppen från Stockholm och kanske inte observerat de svårigheter, som vi ha att dragas med ute i landsorten på hithörande område, samt därför inte behjärtat vårt nödläge. Denna statsutskottet inställning skymtar fram i dess motivering, där utskottet visserligen avböjer motionärernas framställning, att hela den av dem föreslagna ökningen av anslaget, 10,000 kronor, skall gå till Stockholms handelsgymnasium, men likväl säger ifrån, att den av departementschefen föreslagna ökningen av anslaget, alltså 20,300 kronor, »i icke ringa omfattning skall komma detta gymnasium till godo».

Understöd åt handelsgymnasier. (Forts.)

På grund av de skäl, som jag här har anfört, vill jag, herr talman, för min del yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Det förhåller sig utna tvivel på det sättet, som de föregående ärade talarna ha framhållit, att handelsgymnasierna befinna sig i ett besvärligt ekonomiskt läge, och att det icke är lätt för dem att finna utvägar att skaffa de medel, som de behöva.

Vad Stockholms handelsgymnasium beträffar är emellertid hänvisningen till Stockholms stad icke obefogad, ty de övriga handelsgymnasierna i landet få ju understöd från respektive kommuner. Om handelsgymnasiet är av stor betydelse för Stockholms stad — vilket utan tvivel är förhållandet — tycker man ju, att staden utan att förta sig borde kunna lämna ett litet understöd åt den yrkesskola, som det här är fråga om.

Departementschefen har redan föreslagit en höjning av anslaget, fastän kanske inte så mycket, som man har önskat och hoppats. Jag skulle vilja rekommendera honom att nästa år undersöka, om det icke är möjligt att för detta ändamål ta något från den anslagssumma, som utgår för understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning, av vilka en del röra sig på handelsgymnasiernas gränsområden så att säga, och på det sättet få en liten slant, som skulle göra det möjligt att ge handelsgymnasierna bättre understöd än de för närvarande ha. Det är möjligt, att det icke låter sig göra, men jag har liksom på känn, att det i alla händelser vore värt att göra ett försök i den vägen. Jag tror inte, att de enskilda anstalterna för yrkesundervisning i någon nämnvärd grad skulle bli lidande härpå.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning.

Punkten 183, angående kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 188, sid. 385—391) föreslagit riksdagen att till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 2,400,000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *C. Fr. Carlström m. fl.* (I: 94) och den andra inom andra kammaren av fröken *Hesselgren m. fl.* (II: 132), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att statsbidrag till yrkesundervisning i husligt arbete skulle utgå efter samma grunder som beträffande hantverk, industri och handel och att anslaget till understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning därför höjdes från i statsverkspropositionen föreslagna 2,400,000 kronor till 2,410,000 kronor.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 2,400,000 kronor;

b) att motionerna I: 94 och II: 132 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning. (Forts.)

Vid denna punkt hade en reservation utan angivet yrkande avgivits av herr *Carlström*.

Efter föredragning av punkten anförde:

Fröken Hesselgren: Herr talman! Vid denna punkt föreligger till behandling en av mig jämte en del kammarledamöter väckt motion, i vilken vi hemställa, att yrkesundervisning i husligt arbete skall jämställas med annan yrkesundervisning. Denna motion har avstyrkts av utskottet. Jag skall icke hålla något längre begravningsstal över motionen, men jag skulle i alla fall vilja understryka, att utskottets ståndpunkt förefaller mig rätt märkvärdig, när man tänker på hur ofta det framhålles i riksdagen, att undervisning i husligt arbete är något utomordentligt viktigt, och att kunskap i hemvård är något, som rent av är nationalekonomiskt betydelsefullt. Man tycker då, att denna yrkesundervisning borde kunna jämställas åtminstone med yrkesundervisning i hantverk och handel och industri.

Jag vill medge, att utskottet har gått in på Kungl. Maj:ts förslag att en liten smula höja dessa lärarinnors löner, vilket är tacknämligt, men det har icke velat gå med på att jämställa deras arbete med annan yrkesundervisning utan har jämställt det med undervisning på fortsättningsskole- och barnskolestadiet. Nu kan jag ju förstå, att herrar riksdagsledamöter kanske tycka, att undervisning i matlagning för barn och undervisning i matlagning för vuxna är samma sak. Koka som koka! Det är emellertid icke riktigt. Den myndighet, som är mest insatt i frågan, nämligen skolöverstyrelsen, fordrar särskild kompetens och en ganska sträng sådan av de lärarinnor, som skola handha yrkesundervisningen i husligt arbete. Skolöverstyrelsen har också för sin del föreslagit, att denna undervisning skall jämställas med annan yrkesundervisning.

Skolöverstyrelsen påpekar också en annan sak, som jag icke kan underlåta att här beröra, nämligen att det är ganska vanligt, att lärarinnor i yrkesskolor, när de bli ordinarie, gå över till barndomsskola, därför att de där få bättre undervisningstider, ofta ett mindre krävande arbete och i viss mån högre lön. Även när det nu föreslagna tillskottet kommer till, vilket jag är glad över att yrkesskolelärarinnorna skola få, föreligger dock den skillnaden, att lärarinnorna i de andra skolorna ha rätt till bostad och bränsle samt mat under själva arbetstiden, vilket de förra ej ha.

Den nu ifrågakvarande yrkesundervisningen, som man särskilt i dessa tider måste säga vara utomordentligt viktig, gäller ju den vuxna befolkningen, och det är icke så lätt att få verkligt dugande och erfarna lärarkrafter härför. Det är en sak att stå och säga åt en unge att göra så och så, men en annan sak att undervisa husmödrar, som vilja ha förklaringar och bevis och vilja förstå vad man föreslår. Det är därför skada, att utskottet icke har velat taga steget fullt ut och jämställa denna undervisning med annan yrkesundervisning.

Jag förstår mycket väl, att när utskottet har gått emot förslaget, finns det icke någon möjlighet att komma någon vart. Utskottet har sagt, att det anser, att frågan bör prövas i ett vidare sammanhang. Det är ju ett uttryck, som man brukar ta till, när man vill vara snäll men vill avfärda en sak. Jag vill emellertid stryka under, att det finns ett par ljuspunkter i det sätt, på vilket utskottet har avfärdat motionen. Den ena är den, att utskottet säger, att frågan skall prövas tillsammans med den blivande översynen av yrkesundervisningsväsendet. Jag hoppas, att detta betyder att man räknar in den husliga undervisningen under yrkesundervisningen, och att när man tar upp frågan, denna yrkesundervisning även göres jämförlig med annan yrkesundervisning. Den andra ljuspunkten är den, att utskottet säger, att den lilla löneförbättring, som

Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning. (Forts.)
har givits och som vi äro glada över, är ett *provisorium* och sålunda icke något för alla tider fastslaget.

Med detta erkännande åt utskottet borde jag ju kunna nöja mig med saken som den ligger, men då jag anser, att jag principiellt måste hålla på den åsikt, som jag har, att man redan nu borde kunna ta detta steg, som icke skulle bli vidare dyrbart, vill jag för min del, herr talman, rösta på min motion, till vilken jag alltså ber att få yrka bifall.

I detta anförande instämde fru *Gustafson*, fru *Johansson*, fru *Alvén* och fru *Svedberg*.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag ber kort och gott att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, att de i ämnet väckta motionerna bifölles; och biföll kammaren vad utskottet i denna punkt hemställt.

Punkten 184.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 185.

Lades till handlingarna.

Punkten 186.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 187.

Lades till handlingarna.

Punkterna 188—192.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Understöd åt
folkbiblioteks-
väsendet.*

Punkten 193, angående understöd åt folkbiblioteksväsendet.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 199, sid. 401—408) föreslagit riksdagen att till Understöd åt folkbiblioteksväsendet för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 1,757,000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *C. P. Wahlmark m. fl.* (I: 30) och den andra inom andra kammaren av herr *Lundberg* i Uppsala *m. fl.* (II: 58), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att inrätta ett nytt centralbibliotek från och med den 1 januari 1943 och att för detta ändamål för budgetåret 1942/43 bevilja ett anslag av 5,000 kronor.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 30 och II: 58 till Understöd åt folkbiblioteksväsendet för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 1,757,000 kronor.

Understöd åt folkbiblioteksväsendet. (Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Lundberg** i Uppsala: Herr talman! Liksom föregående år har statsutskottet även i år betygat sin förståelse för den stora betydelse, som centralbibliotek ha för den frivilliga folkbildningsverksamheten, men utskottet har samtidigt återupprepat, att det av statsfinansiella skäl avstyrker bifall till den motion, som av mig m. fl. väckts med yrkande om ett anslag på 5,000 kronor för inrättande av ett nytt centralbibliotek. Även om jag har förståelse för de statsfinansiella svårigheterna, måste jag ändå säga, att det är missriktad sparsamhet, då man på detta sätt bromsar folkbildningsarbetet. Vi skola icke glömma bort, att det är i folkbiblioteken, som många av de bredare folklagren hämta den andliga kraft, som behövs i beredskapstider. Om vi taga del av utlåningsjournalerna i våra bibliotek, skola vi finna, att de tala ett både glädjande och tydligt språk om att boken har blivit en tillflykt för många, när det gäller att skaffa sig den andliga spänst, som man behöver i hårda tider. Folkbibliotekens betydelse har ökats, och det måste vara statsmakterna angeläget att tillvarata och vårda det intresse för böcker, som nu kommer till synes i vårt land. De pengar, som vi anslå till folkbibliotek, äro väl använda, ty folkbiblioteken ha skapat möjligheter att göra boken till hela folkets egendom. Anslagen till folkbibliotek måste därför anses vara en billig beredskapsutgift, som staten knappast har råd att spara på.

Då vi i vår motion ha ansett, att Uppsala måtte komma i åtanke vid inrättandet av nästa centralbibliotek, är det praktiska skäl, som ha talat härför. Vi ha nämligen ett nyuppfört stadsbibliotek, som står färdigt att ta emot ett centralbibliotek för länet. Jag kan även anföra, att Uppsala stad under föregående år dels genom anslag, dels genom att taga donationsmedel i anspråk, har inköpt böcker för 36,000 kronor. Jag vill dessutom påpeka, att Uppsala är universitetsstad. Många ungdomar, som studera där, komma i framtiden att taga hand om våra bibliotek, och dessa ungdomar utnyttja även sin studietid på det sättet, att de söka få praktisk utbildning vid stadens bibliotek. Ett fullt utbyggt centralbibliotek kommer därför att utöver betydelsen för länets egen befolkning få betydelse även för den del av landets studerande ungdom, som kommer att välja biblioteksbanan till sitt livskall.

Man vill kanske invända, att man i Uppsala har tillgång till universitetsbiblioteket. Detta resonemang är emellertid felaktigt, ty universitetsbiblioteket har icke något samband med folkbiblioteken. Det är vetenskapsmännen och icke gemene man, som ha tillgång till universitetsbiblioteket. Jag kan nämna, att det exempelvis är omöjligt att få låna skönlitteratur från universitetsbiblioteket av senare datum än 1870.

Med vad jag har anfört har jag velat understryka betydelsen av att anslag ges för att upprätta ett nytt centralbibliotek. Det är icke till fyllest, att statsutskottet år efter år talar om att det har förståelse och hyser välvilja för tanken att inrätta ett centralbibliotek. Jag tror, att det är nödvändigt, att vi även praktiskt visa vår uppskattning. Även om jag hyser stor respekt för ett enhälligt statsutskott, tillåter jag mig ändå att yrka bifall till den av mig m. fl. väckta motionen nr 58.

I detta anförande instämde herrar *Jonsson* i Skutskär, *Lundh*, *Lundstedt* och *Hansson* i Skediga.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Ingen skall inbilla sig, att det är med särskilt lätt hjärta, som man i statsutskottet vid herr statsrådets sida går fram som en mordängel gentemot en hel del kulturanslag. Jag föreställer mig, att herr statsrådet har samma obehagliga känsla. När emellertid den före-

Understöd åt folkbiblioteksväsendet. (Forts.)

gående ärade talaren säger, att detta är missriktad sparsamhet, så tillåter jag mig erinra honom om att det anser varje motionär, som icke får sitt speciella yrkande igenom. Det finns ingen, som icke anser, att den sparsamhet, som utskottet ådagalägger på det område, där han är intresserad, är i allra högsta grad missriktad, under det att all annan sparsamhet är högst berömvärd. Ofta är det ytterst svårt att veta, var man skall göra någon korrigerings — ifall man har pengar till det — av Kungl. Maj:ts förslag, och veta var man skall kunna träffa just det rätta och träffa det, om vars behövlighet det möjligen finnes en allmän mening.

Jag har icke något annat att säga än detta och ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, att de i ämnet väckta motionerna bifölles; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Åtgärder för civil folkberedskap. Understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar.

Punkten 194, angående åtgärder för civil folkberedskap. Understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar.

Sedan punkten föredragits, anförde

Herr von Friesen: Herr talman! Vid behandlingen av detta ärende har statsutskottet bland annat också haft att taga ställning till en av mig i denna kammare väckt motion nr 20. Så till vida har denna motion i någon mån beaktats, att statsutskottet har föreslagit, att en summa av 50,000 kronor, som uppförts på den civila folkberedskapens stat, i stället har överförts till den populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten. Man får ju vara tacksam för vad man får, och jag skall icke heller uttrycka någon otacksamhet mot utskottet, fastän jag snarare har den meningen, att anslaget i och för sig icke är så helt nödvändigt. Jag tror nämligen, att man på denna punkt hade kunnat göra en verklig besparing. Jag fattar emellertid statsutskottets hemställan, vilken säkerligen också blir kammarens beslut, såsom en liten fingervisning åt den civila folkberedskapen, att den icke får tänka sig att röra sig med hur stora summor som helst, och det var just huvudsyftet med min framställning i detta ärende.

Man får icke hysa någon övertro på den sortens propagandaverksamhet, som de svenska statsmakterna äro i stånd att bedriva under kristider, och i all synnerhet icke en propagandaverksamhet i form av föreläsningar och broschyrer av allmänt positiv natur och av uppfostrande art. Något större värde kanske ligger i den, om jag så må säga, negativa propaganda, som statsmakterna bedriva för bekämpande av spioneri, maningar till tystnad o. s. v. Om den andra positiva delen av propagandan, som ju särskilt bör tillhöra den civila folkberedskapen, har jag den bestämda uppfattningen, att den tjänar icke så mycket till. Jag har också i den motion, som jag lagt fram här i kammaren, pekat på att vi i vårt samhälle ha andra faktorer och andra organ för en dylik propaganda, som betydligt bättre än den kostsamma statspropagandan skulle kunna tjäna detta syfte. I all synnerhet har jag pekat på den betydelsefulla gärning, som en verkligt fri press har tillfälle att utöva på detta område. Vad som sägs i den övervägande delen av den svenska pressen är utan tvivel i mycket högre grad ägnat att stimulera den enskildes motståndskraft än alla dessa statsunderstödda föreläsningar, spridandet av broschyrer o. s. v.

Jag fick härom dagen ett ganska karakteristiskt bevis för riktigheten av en sådan iakttagelse, när jag sammanträffade med en person, som var utkallad

Åtgärder för civil folkberedskap: Understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar. (Forts.)

till försvarsberedskap. Han hade en tidning med sig och visade mig en däri förekommande artikel, om vilken han förklarade, att dess innehåll hade haft en alldeles särskild betydelse för honom och för hans kamrater. När de hade läst denna artikel, hade de känt med sig, att de verkligen hade något att försvara, och att de förhållanden, som omförmäldes i artikeln, voro av sådan beskaffenhet, att man, om man icke försvarade sig med all kraft, kunde råka i samma situation. Det var en artikel — kammaren känner säkert till den — som behandlade förhållandena i vårt västra grannland, särskilt förhållandena i vissa fångvårdsanstalter. Spridandet av denna upplysning har emellertid så långt ifrån haft något understöd från statsmakternas sida, att man i stället har funnit sig föranlåten att förhindra spridandet av dylika uppgifter.

Det är, herr talman, bara en liten detalj i den civila folkberedskapen, som jag ytterligare skulle vilja uppehålla mig vid. Det är den propagandaverksamhet, som bedrivs genom brevskolans kurser i den svenska livsformen. Jag vill på intet sätt rikta mig mot själva tankegången i denna alldeles speciella och för vårt land ganska nya propaganda. Jag vill bara ifrågasätta, huruvida icke denna verksamhet, som dock kostar betydligt över 100,000 kronor, skulle kunna ha bedrivits till något litet lägre kostnad än som i själva verket har skett. Jag skulle vilja fråga, om man, när man planlade denna kurs, verkligen skaffade in det lägsta anbudet på en dylik kurs. Vi ha ju flera korrespondensinstitut, större än brevskolan, som bedriva dylik verksamhet. Jag tror, att en anbudsgivning och den konkurrens, som därav blivit följden, skulle ha varit mycket nyttig, i varje fall i ekonomiskt avseende.

Så en annan sak i samband härmed. Det har upplysts mig, att kostnaderna för genomgåendet av denna kurs äro mycket obetydliga. Om det för den enskilde verkligen medför några kostnader alls har jag icke nu lyckats få reda på. Det kan emellertid ifrågasättas, och det synes mig vara en ganska viktig principfråga, om icke en större del av kostnaderna för en dylik verksamhet skulle kunna avla dem, som begagna sig av de förmåner, som kursen erbjuder. Det är ju på det sättet på många håll inom bildningsrörelsen — jag vet att det särskilt är fallet inom arbetarnas bildningsförbund, som jag haft tillfälle att i olika sammanhang studera — att man i regel pålägger en avgift för sina kurser. I varje fall är min erfarenhet som lärare vid dylika kurser, jämfört med erfarenheten från kurser, där vederbörande icke betalt något alls, att får folk betala för en sådan sak, så värdesätter man den mera än om man får den fullständigt gratis. Man får större intresse och blir mera uthållig, när det gäller att gå igenom kursen. Till de rent avgiftsfria kurserna kommer man kanske av ren nyfikenhet och så slutar man efter en kort tid.

Med dessa ord har jag, herr talman, på intet sätt velat fördöma i dess helhet den verksamhet, som bedrivs under namnet civil folkberedskap. En hel del av vad denna civila folkberedskap utför är utan ringaste tvekan mycket nyttigt och nödvändigt. Jag syftar då alldeles särskilt på den verksamhet, som avser att skingra varje missuppfattning hos allmänheten om vår utrikespolitik och vart den syftar. Här har på allra sista tiden den civila folkberedskapen utfört ett synnerligen gott arbete, som jag gärna vill skänka mitt erkännande. Jag tror emellertid, att det är viktigare att se på denna fråga även från ekonomiska utgångspunkter. Såsom jag tillåtit mig framhålla i min motion, har det alltid visat sig, att en sådan verksamhet som denna har tendenser att expandera och växa ut undan för undan, och det gäller därför, synes det mig, att i tid begränsa dess verksamhet.

Då jag nu ser herr statsrådet och chefen för ekklesiastikdepartementet närvarande här i kammaren, skulle jag vilja rikta en vördsam hemställan till ho-

Åtgärder för civil folkberedskap: Understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar. (Forts.)
 nom att ha uppmärksamheten mycket noga fästad på även den ekonomiska sidan av denna sak.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 195 och 196.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Bidrag till
 hemgårdarnas
 verksamhet.*

Punkten 197, angående bidrag till hemgårdarnas verksamhet.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 204, sid. 414—422) föreslagit riksdagen att såsom Bidrag till hemgårdarnas verksamhet för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 30,000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Wallentheim m. fl.* väckt motion (II:55), vari hemställts, att såsom bidrag till verksamheten vid s. k. hemgårdar och studiehem måtte anvisas ett anslag av 60,000 kronor.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II:55, såsom Bidrag till hemgårdarnas verksamhet för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 30,000 kronor, att disponeras i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet i sin motivering angivit.

I motiveringen hade utskottet tillstyrkt, att jämväl de i motionen II:55 angivna studiehemmen efter omfattningen av den av dem bedrivna studieverksamheten skulle komma i åtnjutande av statsunderstöd från förevarande anslag.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Carlström, Ekströmer, Emil Petersson, Holmdahl, Aqvist och Lundberg* i Hälsingborg, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II:55, såsom Bidrag till hemgårdarnas verksamhet för budgetåret 1942/43 anvisa ett anslag av 30,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr *Holmdahl*: Herr talman! Vi ha nu dess bättre kommit till den sista reservationen under detta statsutskottsutlåtande, och då jag står antecknad vid densamma, skall jag be att få säga några ord.

Här har Kungl. Maj:t för första gången föreslagit såsom bidrag till den s. k. hemgårdsverksamheten ett anslag på 30,000 kronor. Föregående års riksdag beviljade på grund av en då väckt motion ett anslag på 5,000 kronor. Sedan har Riksförbundet för Sveriges hemgårdar gjort framställning om ett väsentligt förhöjt statsbidrag, och detta har lett till detta förslag om anslag i Kungl. Maj:ts proposition på 30,000 kronor. Det som medfört en viss menings-skiljaktighet inom utskottet har icke varit detta förslag i och för sig utan det har varit en motion, som avgivits av herr *Wallentheim m. fl.* i denna kammare, som innehåller en begäran, att också de s. k. studiehemmen, som äro anslutna till de gamla statsunderstödda folkbildningsorganisationerna, skulle kunna få del av statsanslaget för sin verksamhet, eftersom denna vore ytterst likartad med hemgårdsverksamheten. I motsats mot statsutskotts majoriteten, som i detta stycke biträder motionen, ha motionärerna yrkat på en fördubbling av

Bidrag till hemgårdarnas verksamhet. (Forts.)

anslaget eller från 30,000 till 60,000 kronor, under det att statsutskottsmajoriteten ändrat så att säga blott den adress, under vilken detta anslag skall utgå, och utvidgat området för detsamma men bibehållit anslaget belopp.

När jag anslutit mig till reservationen, har det verkligen icke skett på grund av någon som helst bristande uppskattning av studiehemmens verksamhet. Jag föreställer mig, att det på grund av vad som anförts i motionen finns goda skäl för att också dessa studiehem få statsunderstöd. Denna fråga har emellertid icke varit föremål för någon utredning, och då kan jag icke finna, att det är med god ordning överensstämmande, att när ett förslag efter grundlig utredning föreligger från Kungl. Maj:t om anslag till en organisation, man skall på grund av en enskild motion koppla på en annan organisationsform och begära, att denna skall få bidrag av samma anslag. Det är så mycket betänkligare, som i själva verket på grund av den bristande utredningen vi icke veta, huru många av dessa skyddshem, som kunna komma att begära statsunderstöd. Om man bifaller statsutskottsmajoritetens hemställan, vet man faktiskt icke, hur mycket dessa hemgårdar komma att få i statsbidrag. Man vet icke, hur stor del av dessa 30,000 kronor, som kommer att gå till studiehemma och hur mycket som alltså kommer att gå till hemgårdarna.

Detta är, herr talman, i korthet huvudskälen, varför jag icke kan ansluta mig till statsutskottsmajoriteten. Jag anser för min del den riktiga ordningen vara, att frågan om statsunderstöd till studiehemma göres till föremål för en framställning till Kungl. Maj:t och sedan till föremål för en utredning, och att riksdagen därefter får pröva eventuellt förslag om statsunderstöd. Jag anser, att det icke är riktigt, att frågan om anslag till studiehemma så att säga kopplas på anslaget till hemgårdarna.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till den reservation på denna punkt i statsutskottets utlåtande nr 8, som är avgiven av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Herr Wallentheim: Herr talman! Den annalkande middagsstimmen gör, att jag skall försöka begränsa mig mycket starkt och blott tillåta mig framhålla några allmänna synpunkter.

Jag vill då utgå ifrån att så långt som det varit möjligt för mig att kunna bedöma denna fråga — och jag föreställer mig, att detsamma gäller utskottet i dess helhet — så är i allt väsentligt den verksamhet, som bedrivs inom studiehemma, av likartad karaktär som den verksamhet, som bedrivs inom hemgårdarna. Vill man få reda på vad dessa hemgårdar syssla med, kan man gå till Kungl. Maj:ts proposition, där på sid. 416 i sammandrag återges de berättelser, som styrelserna för dessa hemgårdar avgivit, och i detta sammandrag heter det bl. a. följande: »I allmänhet bedrivs verksamheten dels genom studiecirklar och kurser i olika ämnen, såväl teoretiska som praktiska (t. ex. moderna språk, historia, psykologi, teckning, sång, sömnad, slöjd, matlagning o. s. v.), dels ock genom anordnande av föredrag, samkväm, underhållningar och förströelser, ägnade att verka höjande och stärkande i kulturellt och ideellt avseende. Vissa hemgårdar äro avsedda för såväl barn och ungdom som äldre personer, medan åter andra, de s. k. ungdomsgårdarna, speciellt vända sig till ungdomen.» Så heter det litet längre ned: »Scout- och ungdomsklubbarna utgöra ävenledes ett viktigt arbetsområde inom hemgårdarna. För arbetslösa anordnas särskilda kurser.» Jag skulle tro, att de uppgifter som studiehemma ha i allt det väsentliga äro likartade med dem som angivits för hemgårdarnas vidkommande. Studiehemma upplåta lokaler för studiecirklar, för föreläsningskurser, vidare för kurser för arbetslösa samt för scoutverksamhet —

Bidrag till hemgårdarnas verksamhet. (Forts.)

jag tänker då på »Unga örnar» och annan likartad verksamhet. Jag kan icke finna, att det är någon egentlig skillnad på denna punkt.

Om vi sedan övergå att titta på departementschefens uttalande, finna vi, att han lägger huvudvikten av hemgårdarnas verksamhet på studiecirkelområdet. Han säger: »Enligt min mening ligger det ur allmän synpunkt värdefullaste hos rörelsen måhända däri, att den, synbarligen med gott resultat, söker väcka ungdomens håg och intresse för sunda och karaktärsdanande fritidssysselsättningar, bland annat genom en omfattande studiecirkelverksamhet. Härvid synes rörelsen arbeta efter delvis samma linjer som övriga folkbildningsorganisationer. Här är för rörelsen karakteristiskt, att dess verksamhet förutsätter tillvaron av egna lokaler, avsedda bland annat till samlingsplatser för kurser, föredrag och annan samvaro i hemliknande miljö.» Efter denna redogörelse för hemgårdarnas huvudsakliga uppgift går sedan departementschefen över till att redogöra för de överläggningar, som på denna punkt förevarit mellan socialministern och ecklesiastikministern, och där säger statsrådet: »Med hänsyn till att hemgårdsrörelsens tyngdpunkt synes ligga i dess verksamhet inom det s. k. fria folkbildningsarbetet, har jag efter samråd med chefen för socialdepartementet kommit till den uppfattningen, att anslaget bör uppföras under åttonde huvudtiteln.»

Om man sedan kommer fram till den slutsatsen, att studiehemmens verksamhet är väsentligen likartad med hemgårdsverksamheten och sedan hemgårdarna få statsanslag, så är det ganska naturligt, om man tar steget ut och i detta fall även lämnar samma möjlighet till studiehemmen.

Nu nämnde herr Holmdahl i sitt anförande, att man icke skall på detta sätt koppla på en motion till Kungl. Maj:ts proposition och utan någon närmare utredning gå med på att utvidga det område, som anslaget i fråga skall avse. Jag vet icke, om herr Holmdahl på den punkten riktar någon anklagelse. Jag tror knappast, att man kan anklaga motionärerna för att på den punkten ha pekat på ett sådant förhållande som detta. Jag tror icke heller, att man kan rikta någon anklagelse mot utskottet, därför att utskottet, efter att hava konstaterat dessa organisationers likartade uppgifter, funnit, att ramen för anslagets användning bör utvidgas. Den enda, mot vilken något klander skulle kunna riktas enligt herr Holmdahls resonemang, skulle i sådant fall vara departementschefen för att han icke i sin proposition föreslagit denna utvidgade användning av de medel, som det här är fråga om.

Ett annat avsnitt av herr Holmdahls resonemang gick ut på att studiehemmen icke begärt något anslag, och att de därför icke heller skulle medtagits i detta sammanhang. Jag vill med anledning därav erinra om att från arbetarnas bildningsförbund gjordes 1939 en framställning, där man hemställde om ett anslag till studieverksamheten, bokinköp och avlöning av lärare, precis samma uppgifter som hemgårdarna framställt begäran om att få anslag till. Denna framställning som, om jag icke minns fel, gjordes till skolöverstyrelsen, har icke föranlett någon åtgärd. Om man i detta sammanhang ger hemgårdarna anslag till studieverksamhet och bokinköp, förefaller det mig också vara rimligt att därtill knyta den framställning, som redan tidigare gjorts från arbetarnas bildningsförbund i likartat syfte.

Sedan förhåller det sig på det sättet, herr talman, att de direkta folkbildningsorganisationerna många gånger äro mer försiktiga, när det gäller nya anslag, medan däremot andra dylika verksamhetsgrenar med övervägande tonvikten på det rent filantropiska området äro mycket kvicka med att begära stöd från det allmännas sida. För övrigt skulle jag vilja säga beträffande det resonemang, som förts på denna punkt, att man försökt att skilja på de sociala uppgifter, som hemgårdarna skola ha, och de kulturella uppgifter, som stu-

Bidrag till hemgårdarnas verksamhet. (Forts.)

diehemmen skola ha. Enligt min mening går det icke att göra en dylik boscillnad mellan sociala och kulturella uppgifter, därför att de sammanfalla i detta fall och kunna icke på detta sätt portioneras ut.

Herr talman! Jag inskränker mig till detta och yrkar bifall till statsutskottets förslag.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Jag skall blott be att få säga några ord med anledning av det sist hållna anförandet. Jag har icke riktat någon anklagelse mot något håll, och allra minst tycker jag, att man kan rikta någon kritik mot departementschefen i detta sammanhang. Jag har blott förklarad, att jag icke kan ansluta mig till statsutskottsmajoritetens yrkande.

Det har här skapats en riksorganisation för dessa hemgårdar, och man har sedan flera år försökt att få statsunderstöd åt dem. Man har gjort grundliga undersökningar och avvågningar mellan rörelsens anslagsbehov och anslagskrav. Så kommer Kungl. Maj:t här och föreslår, att denna riksorganisation skall få ett anslag på 30,000 kronor. Herr Wallentheim måste åtminstone ge mig rätt i att det är mycket ovanligt, att man utan att höja anslagsbeloppet — detta har herr Wallentheim gjort i sin motion, och det är konsekvens däri — helt enkelt på grund av en enskild motion säger, att även andra organisationer skola få del av detta äntligen föreslagna, relativt knappt tillmätta statsunderstöd. Det borde icke behöva sägas flera ord än att metoden är ganska ovanlig. Jag tycker icke, att det är riktigt tilltalande — det måste jag säga — att den förberedande utredningen inriktar sig uteslutande på denna framställning från riksförbundet för Sveriges hemgårdar, och så kommer en motionär och anknyter härtill en del andra organisationer, och säger: vi behöva det lika mycket, och vi ha lika mycket rätt till statsbidrag. Det blir, såsom jag nyss nämnde, på det sättet, att om kammaren fattar beslut i enlighet med statsutskottsmajoritetens förslag, vilket väl kammaren kommer att göra — jag höll på att säga av gammal vana — så vet man faktiskt icke, hur mycket dessa hemgårdar få av dessa pengar. Därmed är, tycker jag för min del, allt sagt.

Herr **Bladh**: Herr talman! Arbetet inom de två organisationer, som här avses, är i många avseenden så likartat, att det är väsentligt lättare att framhålla vad som är gemensamt för dem än vad som skiljer dem åt. Jag kan emellertid icke neka till att jag i den föreliggande reservationen tycker mig finna en underton av att hemgårdarna skulle ha utträttat mera på det sociala området än studiehemmen. Utan att på något sätt vilja förringa värdet av hemgårdsverksamheten vill jag dock framhålla, att vad hemgårdarna hittills åstadkommit är endast en ringa del av vad studiehemmen redan utträttat. Enligt min mening är studiehemsverksamheten något av det mest hoppingivande inom de svenska folkrörelserna. Både på landet och i städerna är avsikten med dem, att de skola bli sociala och kulturella samlingspunkter. I dessa studiehem ges föstrande och goda impulser icke blott åt ungdomen, som hemgårdarna väl närmast avse att tillgodose, utan också åt denna ungdoms föräldrar. Genom studiehemsrörelsen nå vi många familjer, som vi annars skulle få mycket svårt att komma i kontakt med. Vi få också erkänna, att deltagarna i studiehemmen i flera avseenden få lära vad hem och skola icke förmått ge dem. Enbart det förhållandet, att det här i riket finns studiehem, som var för sig varje vecka besökas av mellan tre och fyra tusen personer, säger åtminstone något om studiehemmens betydelse. Enligt min uppfattning betyder detta inte så litet. Det är riktigt vad reservanternas säga, att inom studiehemsrörelsen äro studierna det väsentliga, men lika riktigt är, att i intim anslutning till studiearbetet bedrivs en social verksamhet av stor omfattning. Därvid få deltagar-

Bidrag till hemgårdarnas verksamhet. (Forts.)

na icke blott lära sig förstå de sociala lagarna, de få också lära sig att hjälpa till att bringa dessa sociala lagar ut i levande livet. För den skull anordnas som bekant kurser i socialvård, barnledarkurser och en hel del slöjd- och sömnadskurser, och alla dessa kurser äro synnerligen talrikt besökta.

För närvarande pågår å studiehem här i landet inskrivning i kurser för klädvård och klädlagning. Meningen är att deltagarna i dessa kurser skola få lära sig att av gamla kantslitna kläder sy nya och trivsamma sådana. De få lära sig att arbeta efter mönster, de kunna ta kläder med sig och få hjälp och råd huru man skall bära sig åt för att förbilliga kostnaderna för klädseln. I dessa ransoneringstider borde man väl kunna ur landets synpunkt tillmäta en sådan verksamhet en icke oväsentlig betydelse.

Men utöver detta rent praktiska arbete förekommer en klubbverksamhet och en samkvämsverksamhet, vid vilken man genom goda program söker åstadkomma en kulturell lyftning hos deltagarna, som vi hoppas skola bli till nytta. Där väckes intresse för gemensamma angelägenheter och där skapas vilja till samverkan. Deltagarna få känna, att de äro en del av samhället, och jag tror, att detta mycket väl kan förenas med att de få känslan av att med samhällsförmanerna följa också skyldigheter och ansvar, något som verksamheten avser att inpränta.

Herr talman! Jag anser att studiehemsrörelsen bör få statligt stöd lika väl som hemgårdsrörelsen; det vore knappast riktigt att i detta sammanhang avskilja denna verksamhet, som otvetydigt ur samhällets synpunkt gör den största nytta. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Jag måste erkänna, att jag har känt mig förfärligt villrådig inför den situation som uppstått, och jag blev mycket ledsen när jag fick se, att denna motion hade väckts. Så vitt jag förstår borde nämligen hemgårdar och andra ungdomsgårdar ha kunnat så att säga glida in i varandra utan att på detta sätt ställas upp såsom motsatser emot varandra. Genom att det i motionen har påpekats, att det här gäller en helt annan typ av ungdomsgårdar än hemgårdar, kommer man, när man skall dela ut detta anslag, att få en oerhört mycket större grupp av anslagstagande inrättningar än om man detta år enbart hade fått hålla sig till de egentliga hemgårdarna.

När jag såg, att i motionen hade begärts 60,000 kronor, så tänkte jag: då kunna vi vidga kretsen redan under detta första år. När utskottet emellertid inte ökade anslaget, måste jag säga, att jag anser mig vara tvungen att rösta på reservationen för att åtminstone kunna behålla anslaget på 30,000 kronor till hemgårdarna. Jag vill påpeka, att när jag förra året väckte en motion om anslag till hemgårdarna, begärde jag på grundval av vissa beräkningar 65,000 kronor för detta ändamål. Jag fick 5,000 kronor. Det var ju dock tacknämligt, och den ärade vice ordföranden i statsutskottet tröstade mig med att då jag hade fått 5,000 kronor på min motion, fanns det en viss utsikt att få in anslaget i budgeten. Detta har också blivit fallet; det har kommit in i budgeten i år. Då känns det litet smärtsamt, att man omedelbart måste vidga kretsen så pass, att av dessa 30,000 kronor 15,000 på sin höjd tillfalla hemgårdarna, för vilka anslaget ursprungligen begärts.

Ingen människa kan akta studiehemsarbetet mer än jag, som varit i tillfälle att följa detta på så många håll i vårt land. Det är inte frågan om att ställa upp någon jämförelse mellan hemgårdar och studiehem. Det gäller bara att ha klart för sig, att denna hemgårdsrörelse är någonting, som håller på att treva sig fram och sam har byggts upp i mycket stor utsträckning på grund av att man känt, att man behöver föra tillsammans ungdomen och föräldrarna. Detta har ju delvis gjorts även i studiehemmen, men på de platser, där det redan

Bidrag till hemgårdarnas verksamhet. (Forts.)

finns studiehjem, har det visat sig, att det kanske varit en annan, mindre studieintresserad typ av ungdomar, som kommit till hemgårdarna än till studiehemma, därför att de i hemgårdarna fått syssla med en hel del praktiska uppgifter o. s. v. Jag tror, att det här gäller två rörelser — det har jag sagt för varje gång jag talat om hemgårdarna — som gå hand i hand.

När nu detta anslag till hemgårdarna för första gången är upptaget i budgeten, måste jag, som sagt, för min del rösta på reservationen med den förhoppningen, att den föreslagna summan till ett annat år skall kunna ökas, så att man då också kan vidga kretsen av dem som kunna få anslag från de beviljade medlen.

Herr Wallentheim: Herr talman! Jag vill bara med ett par ord bemöta detta tal om att beloppet 30,000 kronor icke skulle räcka. Självfallet hade det varit önskvärt, att man hade kunnat få ett större belopp. Men jag tror, att om man fördelar dessa 30,000 kronor på både hemgårdar och studiehjem, då skall till att börja med vardera parten få ett tillräckligt anslag för att komma igång. Jag vill erinra om att hemgårdarna i år ha ett anslag på 5,000 kronor. Även om man skulle räkna med att hälften av detta anslag på 30,000 kronor skulle gå till studiehemma och den andra hälften till hemgårdarna, bleve det ändå en ökning av anslaget till det tredubbla beloppet. Jag tror, att man från hemgårdarnas sida kan vara tacksam för en sådan utökning. Det viktigaste är dock, att man i detta fall får principen fastslagen. Sedan får man undan för undan bygga upp det hela.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Holmdahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 197:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 198—212.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 213.

Lades till handlingarna.

Punkterna 214—223.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Dyrtidstillägg
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.*

Punkten 224, angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.

Sedan punkten föredragits, yttrade

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Efter samråd med ordföranden i statsutskottet hemställer jag om att denna punkt må återremitteras till utskottet. Kungl. Maj:t har nämligen kommit med en proposition, som kan föranleda en ändring i den summa som här föreslagits, och därför är en återremiss nödvändig. Samma yrkande kommer att ställas i första kammaren.

Efter härmed slutad överläggning beslöt kammaren att återförvisa punkten till utskottet.

Punkten 225.

Lades till handlingarna.

Punkterna 226 och 227.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 228.

Lades till handlingarna.

Punkten 229.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av Härnösands stifts byggnadskassa;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till bidrag till ljus- och vedkassorna vid de allmänna läroverken m. m.; och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående emottagande av ett donerat institut för forskning rörande cement och betong m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande kapitalinvesteringsanslag å riksstaten för budgetåret 1942/43, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 2 och 8.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10.

*Anslag till
Skolöversty-
relsen: Avlö-
ningar.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till skolöverstyrelsen för budgetåret 1942/43 jämte i ämnet väckta motioner.

Anslag till Skolöverstyrelsen: Avlöningar. (Forts.)

Punkten 1, angående skolöverstyrelsen: Avlöningar.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 115, sid. 281—295 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1942) föreslagit riksdagen att dels godkänna av chefen för ecklesiastikdepartementet angiven personalförteckning för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas från och med budgetåret 1942/43, dels ock till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 833,000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga inom riksdagens kamrar avgivna motioner.

I två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *R. Wagnsson* (I: 120) och den andra inom andra kammaren av herrar *Ekdahl* och *Hoppe* (II: 224), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i personalförteckningen för skolöverstyrelsen med utslutande av befattningen som förste bibliotekskonsulent i lönegraden A 26 uppföra ett biblioteksråd i lönegraden A 30.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 121 och II: 174 samt I: 131 och II: 179, ävensom med avslag å motionerna I: 120 och II: 224,

a) godkänna av utskottet föreslagen personalförteckning för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

c) till Skolöverstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 838,000 kronor.

I den av utskottet föreslagna tjänsteförteckningen hade i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag upptagits en befattning som förste bibliotekskonsulent i lönegraden A 27.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Oscar Olsson*, *Pauli*, *Ekströmer*, *Emil Petersson* och *Holmdahl*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 120 och II: 224, I: 121 och II: 174 samt I: 131 och II: 179,

a) godkänna av reservanterna föreslagen personalförteckning för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

b) godkänna av reservanterna framlagd avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

c) till Skolöverstyrelsen — — — av 838,500 kronor.

Reservanternas förslag innebar, att befattningen såsom förste bibliotekskonsulent skulle omvandlas till en biblioteksrådstjänst med placering i lönegraden A 30.

Sedan utskottets hemställen föredragits, anförde:

Herr Holmdahl: Herr talman! Blott några ord med anledning av den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen. Meningsskiljaktigheterna på denna punkt röra sig om lönegradsplaceringen av förste bibliotekskonsulenten i skolöverstyrelsen.

Anslag till Skolöverstyrelsen: Avlöningar. (Forts.)

Utskottsmajoriteten har godtagit Kungl. Maj:ts på tjänsteförtecknings-sakkunnigas ståndpunkt vilande förslag om att flytta upp förste bibliotekskonsulenten från lönegraden A 26 till lönegraden A 27. Reservanterna ha varit av den mening, att förste bibliotekskonsulentbefattningen borde ombildas till en biblioteksrådsbefattning och placeras i samma lönegrad som byråchefsbefattningar i allmänhet, nämligen i A 30, och detta därför att enligt vår mening intet tvivel råder om att denne tjänsteman inom skolöverstyrelsen innehar en befattning av byråchefsbefattningsnatur. Detta har sedan länge erkänts från olika håll, och frågan är gammal. 1937 års sakkunniga för skolöverstyrelsens organisation yttrade härom, att de förste bibliotekskonsulenten åliggande uppgifterna måste sägas fullt motsvara dem som falla inom någon av överstyrelsens rotlar sorterande under ett undervisningsråd. De framhålla också, att denne befattningshavare hade uppgifter »av centralt ledande art och därmed förenat ansvar» och att han därför borde placeras i byråchefsgraden.

Jag vill härutöver endast erinra om att förste bibliotekskonsulenten utom det chefskap han utövar och den inspektion han fullgör över samtliga våra folkbibliotek och centralbibliotek också leder den s. k. biblioteksskolan och de kortare kurser för skolbibliotekarier, som äro avsedda att utbilda goda och kunniga bibliotekarier.

Jag har nämnt detta därför att jag anser, att detta ytterligare stöder reservanternas mening, och jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Ett bifall till ett sådant yrkande som herr Holmdahl framställt skulle innebära, att riksdagen i ett slag här satte förste bibliotekskonsulenten i en helt annan ställning i förvaltningen än han nu har. Det kan hända, att herr Holmdahl har rätt i att detta borde ske, men det är en åtgärd beträffande befattningens placering, som kamrarna knappast kunna åtaga sig att göra utan att ärendet förberetts av Kungl. Maj:t.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets hemställan i denna punkt av kammaren godkänd.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på förslag av herr talmannen, att uppskjuta behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 11.

Interpellation.

Fru **Andersson** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Flera utmanande fall av misshandel i hemmet ha under senaste tid upprört den allmänna opinionen. Så långt denna kommit till offentligt uttryck, har den enstämmigt krävt snabba och effektiva åtgärder mot barnmisshandlare och hustruplagare. Frågan är ingalunda varken ny eller okänd här i riksdagen. Vid 1938 års riksdag väcktes i första kammaren av herrar Lindström och Myrdal samt i andra kammaren av fru Östlund m. fl. en motion med hemställan, att riksdagen måtte

Interpellation. (Forts.)

besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida genom ändring av gällande åtalsregler eller på annat sätt ökad trygghet för hustru att undgå misshandel kunde ernås. Då första kammaren biföll men andra kammaren avtog motionen, förföll hela frågan den gången. Redan på hösten samma år uppvaktade emellertid Fredrika-Bremer-förbundet regeringen med en skrivelse, vari hemställdes om en allsidig utredning om lämpligaste sättet att skapa ökad trygghet mot misshandel i hemmet. Något resultat av densamma har dock icke varit synligt. Enligt vad hovrättsrådet Nils Beckman meddelat i pressen i samband med de senaste offentligt påtalade misshandelsfallen i hemmen lär inte heller straffrättskommittén i brådrasket bli färdig med sitt betänkande om strafflagen i de stycken som avse misshandelsbrott, men han uttalade samtidigt, att en provisorisk ändring med ökade befogenheter för polisman att ingripa mot hustruplågare kunde tänkas. Då jag anser, att varje framkomlig väg i syfte att snarast skapa ökad trygghet för hustru att undgå misshandel i hemmet bör försökas, och det av straffrättskommitténs sekreterare givna uppslaget synes vara en dylik väg, vill jag göra statsrådet och chefen för justitiedepartementet uppmärksam på saken genom att med kammarens tillstånd få till honom framställa följande fråga:

Kan det förväntas att statsrådet och chefen för justitiedepartementet vill medverka till att i avvaktan på straffrättskommitténs utredning och förslag om misshandelsbrotten skyndsamt vidtaga åtgärder för en provisorisk ändring i syfte att åstadkomma ett bättre skydd för hustru mot misshandel i hemmet?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 12.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser: *dels* nr 66, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;

dels nr 67, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning;

dels nr 68, till styrelsen för riksdagsbiblioteket angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning;

dels ock nr 69, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i visst fall i anledning av yrkessjukdom, m. m.

§ 13.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herrar *Henriksson* och *Hagberg* i Malmö, nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 193, med förslag till lag om viss inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter;

herr *Hall m. fl.*, nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 98, med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253) m. m.;

herr *Hansson* i Skediga, nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 109, med förslag till förordning med vissa bestämmelser angående nötboskapsaveln; och

herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*, nr 273, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-

position, nr 122, angående förstatligande av den allmänna väghållningen på landet.

Motionen nr 270 remitterades genast till behandling av lagutskott.

De övriga motionerna bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.29 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 18 mars.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 6 februari 1942 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 48, hade Kungl. Maj:ten, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att såsom nationalpark finge i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet förordats avsättas viss del, omfattande omkring 40,030 hektar, av det s. k. Muddusområdet i Gällivare och Jokkmokks socknar av Norrbottens län.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning därav väckta motioner, nämligen:

1) motionerna nr 195 i första kammaren av herr *Tamm m. fl.* och nr 256 i andra kammaren av herr *Thorell m. fl.*, likalydande, däri hemstälts, att riksdagen måtte besluta att till den i propositionen till nationalpark föreslagna delen av Muddusområdet även finge läggas de 9,145 hektar av området, vilka vore belägna nedanför odlingsgränsen;

2) motionen nr 254 i andra kammaren av herr *Lövgren m. fl.*, däri yrkats, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen med ändring av förevarande proposition samt med bifall till de likalydande motionerna I: 195 och II: 256 måtte medgiva, att såsom nationalpark finge avsättas de delar av det s. k. Muddusområdet i Gällivare och Jokkmokks socknar av Norrbottens län, som ligga söder om den under anläggning varande vägen mellan Gällivare och Porjus, med en areal av cirka 49,175 hektar;

B. att motionen II: 254 icke måtte föranleda någon riksdagen åtgärd.

Reservationer hade avgivits

dels av herr *Mäler*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen med bifall till motionen II: 254 måtte avslå förevarande proposition;

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

B. att de likalydande motionerna I: 195 och II: 256 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, dels ock av herr *Pettersson* i Rosta, utan angivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Mäler: Herr talman! Det förslag, som utskottet här har framlagt, avviker icke i något väsentligt från det förslag, som i fjol blev underkänt av denna kammare. Då nu yrkandet om en rimlig kompromiss ej vunnit gehör i utskottet, har jag tillåtit mig reservera mig för avslag på det föreliggande utskottsbetänkandet.

Jag vill i anslutning till detta anföra några synpunkter på denna fråga. I det föreliggande ärendet framföras tvenne vart för sig legitima intressen. Staten har intresse av att på det landområde, som den är satt att förvalta, låta bevara vissa typiska delar av den orörda naturen för att för kommande tider och kommande släkten vittna om hur naturen ursprungligen var beskaffad. Det andra intresset är den berörda ortsbefolkningens naturliga önskan att de försörjningsmöjligheter, som kunna beröras av ett sådant ingrepp, icke bli värre åtgångna än nödvändigt är. Med dessa två utgångspunkter blir det alltså fråga om en avvägning av vad som är rimligt och riktigt.

Då man kommer till detta speciella område, Muddusområdet i Jokkmokks och Gällivare socknar, konstaterar man, att detta område varken är fjällmark eller skogsmark utan någonting mitt emellan. Om vi undersöka vad den svenska staten i detta avseende har gjort tidigare, så skola vi finna, att man enbart i Norrbottens län tidigare avsatt fem olika ganska stora områden till nationalparker inom den egentliga fjällregionen. Områdena äro ganska vittomfattande. Man kan rimligen icke klaga på att svenska staten i detta avseende har varit för njuigg mot de intressen, som naturskyddet här företräder.

I motiveringen till det förslag, som här föreligger, har angivits såsom ett önskemål, att man i den här omgången skulle få ett område icke i fjällregionerna utan inom de norrländska eller lappländska barrskogsområdena. Jag har den uppfattningen, att det nu föreslagna området i sådant avseende icke är representativt för norrbottniskt barrskogsområde. Jag vill erinra om att, som framgår av handlingarna, den så kallade odlingsgränsen går tvärs igenom detta område. Det visar, att det här är fråga om en blandning mellan fjällregion och barrskogsområde och att man icke genom att bifalla detta förslag löser den för alla naturskyddsvänner angelägna frågan att få ett naturskyddsområde inom den norrländska barrskogsvegetationen. Det önskemålet tillgodoser man ej genom att bifalla det nu föreliggande förslaget.

Jag kan emellertid medgiva, att detta område har sådana karakteristiska egenskaper, att delar därav väl förtjäna att bevaras för framtiden men icke till det omfång, som här är ifrågasatt. Därför har jag också i min reservation angivit såsom rimligt, att man på detta område avsatte mark till en utsträckning av ungefär 10,000 hektar, alltså en kvadratmil. Inom detta mindre område skulle man kunna inrymma och inordna det som är karakteristiskt och värdefullt och värt att bevaras inom det större området.

Jag har alltså den uppfattningen beträffande statens ideella naturskyddssynpunkter och även dess praktiska, alltså skogsforskningens, synpunkter, att detta område ej är det, som närmast tarvar att bliva avsatt. Jag anser ur denna synpunkt ej befogat att bifalla utskottets förslag. Sedan har man ortsbefolkningens ganska självklara intresse att i detta område, där det förnämligast bor fattiga människor, som ha svårt att skaffa sig sitt dagliga bröd, icke beröva någon de försörjningsmöjligheter, som kunna ligga i området. Jag vill

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

erinra därom, att detta område användes både som jaktmark, fiskevatten, bärplockningsområde o. s. v. för den närboende befolkningen och i detta avseende är av stort värde.

Men det viktigaste är givetvis skogsmarkerna. Det finnes enligt utredningen en uppskattning, att man har omkring 740,000 kubikmeter virke på detta område. Man säger, att detta virke är ganska värdelöst, eftersom det är av mycket dålig beskaffenhet och ligger svårt att komma åt och följaktligen knappast har något rotvärde. Ja, mina damer och herrar, det är så i Norrland, även där man har goda skogar, att åtminstone under normala tider avverkar man ibland skog, som icke har något rotvärde. Om skogen på rot icke är värd någonting, så betyder den i alla fall inkomst av avverkningen, nedforslingen, utflottningen i älvarna och förädlingen i sågar och fabriker. Om dessa 740,000 kubikmeter vore avverkade till brännved och framme vid konsumtionsorten i dessa tider, skulle det motsvara ett värde av åtminstone 10 miljoner kronor. Det är klart, att det icke har det värdet på platsen, men det får det under bearbetnings- och förädlingsproceduren. Skulle man förvandla det till pappersmassa och annat, skulle det slutliga värdet, som går till arbetskraften, vara betydligt mycket större. Det är alltså fråga om miljoner kronor i arbetsförtjänster, som man är i färd med att beröva den befolkning, som bor i dessa områden.

Det är, herr talman, en vällovlig strävan, som jag förut sagt, av statsmakterna att söka för framtiden bevara stycken av svensk natur i möjligast oberoende skick. Men när man går att praktiskt omsätta detta i riksdagsbeslut, får man lov att vara litet försiktig, så att icke de statsmakter, som fatta beslut av den art det här är fråga om, redan om några år få anledning att själva revidera sitt beslut.

Jag vill erinra om, att ungefär åtta mil längre västerut i samma floddal, som det här är fråga om, ha vi avsatt Stora Sjöfallets nationalpark. Det var såvitt jag förstår en mycket vällovlig gärning att göra detta på sin tid. Men det är ingen annan än staten själv som fördärvat denna nationalpark ur naturskyddssynpunkt. Genom dammbygget vid Suorva har man höjt vattenståndet inom ett område på många tusen kvadratkilometer till en mycket avsevärd höjd utöver det gamla och under detta vatten dränkt väldiga områden, som man förut beslutat naturskydda. Det var för folkförsörjningen, för att utvinna vattenkraft ur Luleälven vid Porjusforsarna och sedan ur Harsprånget och andra forsar, som man vidtog denna åtgärd. Alltså, när ur statens synpunkt folkförsörjningen kräver ett ingripande, trampar man sitt eget beslut under fötterna.

Och, mina herrar, om efter några år, vid vilken tidpunkt som helst, det skulle upptäckas, att just på Muddusområdet funnes betydande fyndigheter av för folkhushållet nödvändiga och nyttiga mineralier, tror någon av er, att icke både regeringen och riksdagen då skulle vara med om att upphäva det beslut, som man nu är i färd med att fatta, för att taga till vara malmen? Jag vill icke säga detta som ett argument mot själva tanken, men jag vill säga, att det är en anledning att vara betänksam, innan man beslutar sig, så att man icke upprepar vad som inträffat beträffande Stora Sjöfallets nationalpark.

När alltså staten för sina synpunkter kan finna det erforderligt att tillgripa naturtillgångar på en nationalpark, är det också ganska rimligt, om ortsbefolkningen i det längsta spjärnar mot, för att de möjligheter till försörjning, som finnas på ett sådant område, må bli bevarade åt densamma. Det är just vad ortsbefolkningen gjort. Det gäller icke bara den nomadiserande befolkningen utan också den bofasta befolkningen i Porjus, Gällivare, Malmberget, Kiruna och andra närliggande områden. De se, att en betydande del av möjlig-

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

heterna att skaffa sig arbetsförtjänster går dem ur händerna för obegränsad framtid.

Jag har i min reservation anförts, att frågan om avsättande av ett för Norrland typiskt barrskogsområde icke kan anses löst genom att man bifaller detta förslag. Jag har uttryckt det på det sättet, att denna fråga bör tagas under övervägande, innan man fattar avgörande beslut i det nu föreliggande ärendet.

Jag vill till sist säga, att argumentationen här verkar ganska tvetungad och motsägelsefull, när man å ena sidan med mycket stor skärpa talar om, att skogstillgångarna på detta område ha mycket ringa värde eller äro nästan värdelösa, men i nästa andedrag säger, att man avser med detta att få avsatt ett typiskt norrbottniskt eller lappländskt barrskogsområde. Jag måste, herr talman, uttala, att det är ett dåligt och orättvist betyg åt Norrlands skogar att säga, att ett värdelöst område är representativt för Norrlands skogar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min reservation, vilken innebär avslag på utskottets förslag.

Herr De Geer: Herr talman! Jag hade egentligen tänkt väcka en motion om avslag, men då jag erfor, att en sådan motion redan skrivits, inskränkte jag mig till att skriva på den. Jag ställer mig dock icke i alla avseenden bakom den i fråga om motiveringen. Jag skall därför be att få något närmare motivera min ståndpunkt, som icke är beroende av några lokalpatriotiska intressen.

Liksom den föregående talaren är jag positivt inställd till problemet men anser, att naturskyddsintressena och de skogsbiologiska intressena kunna tillgodoses på ett vida mindre område. Det är egentligen två skäl jag vill anföra. Vi veta alla, att i Norrbotten, i Norrland, ja i hela Sverige för resten, råder en allvarlig brist på råvaror för vår skogsförädlingsindustri, i synnerhet massaindustrien. Särskilt utpräglad är denna brist i Norrbotten, där man med oro ser framtiden till mötes. Är det då klokt, att vi taga ett så stort område som nära 100,000 tunnland från de områden, som kunna förse Norrbottens industrier med för dem nödvändiga råvaror?

Man säger, att det finnes så litet skog på detta område. Det kan vara sant. Men det finnes möjlighet, att det kan bli annorlunda i framtiden. Det är på två vägar vi ha att öka produktionen å våra skogbärande marker, dels genom markförädling, dels genom förädling av trädslagen. Den sista verkar långsamt, men den andra vägen kan verka relativt fort, särskilt gäller detta om torrläggning av försumpade marker. Och Muddusområdet utgöres i mycket stor utsträckning av just försumpade marker. Jag anser ej, att vi ha råd att avhända oss de potentiella möjligheter till ökad skogsproduktion, som finnas inom detta stora område.

Mitt andra skäl väger tyngre enligt min uppfattning. Den föregående talaren snuddade vid det. Jag vill då framhålla som ganska anmärkningsvärt, att i detta fall frågan ej remitterats till Sveriges geologiska undersökning. Vi veta, att Sveriges geologiska undersökning gjort många goda insatser, när det gällt att uppspara mineralfyndigheter, vilka redan bearbetas och just i dagens läge utgöra en högst värdefull tillgång till folkförsörjningen. Jag vill peka på Kristinebergs kopparfyndighet, Malå kopparfyndighet med flera.

Finns det några utsikter att hitta malmfyndigheter inom Muddusområdet? Jag har varit i förbindelse med Sveriges geologiska undersökning om den saken. Området ligger mellan två typiska malmförande distrikt. I nordväst ha vi leptit-porfyrformationerna, i vilka Norrbottens stora järnmalmsfyndigheter ligga. Detta område sträcker sig ned till och delvis in i Muddusområdet. Exempelvis uppträda leptit-porfyrformationer i Stubbabergen inom området. Man

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

har icke ens besvärat sig med att göra en kompassundersökning över området för att se, om några kompassdrag för järnmalm finnas. Man har enligt geologiska undersökningar vid Abborrträsk intill den nuvarande gränsen för Muddusområdet ett kompassdrag, som ger anvisning på järnmalm.

Borde man icke, innan man vidtager åtgärder för att skilja detta område från vårt ekonomiska liv, göra en dylik undersökning?

Men jag går vidare. I väster och nordväst om Muddusområdet har man funnit anvisning på molybden- och manganmalm, båda ytterst behöfliga i dagens läge. Fyndigheternas värde kan man icke yttra sig om; det är möjligen tvivelaktigt. Mera betydelsefullt är, att man sydost om Muddusområdet har hittat blockfynd av manganmalm. Blockfynd äro lösa stenar, som ryckts loss ur det fasta klyftet av inlandsisen och förts sydöst ut. Det gäller att taga reda på var moderklyftet för dessa block finnes. Man har anledning att förmoda, att moderklyftet ligger söder om, men möjligen kan det också ligga inom Muddusområdet.

Härtill vill jag nämna som en känd och värdefull tillgång inom Muddusområdet, att ett lager av prima kiselgur finnes på stränderna av Muddusjokk.

När det gäller dessa potentiella tillgångar frågar jag: är det icke i dagens läge klokt att först undersöka saken och sedan gå till beslut? Vi kunna gott lugna oss ännu ett år och avslå propositionen. Under tiden kunna vi göra den här skisserade geologiska undersökningen. Sedan kunna vi taga oss en funderrare på att taga ett mindre område. Det räcker med en fjärdedel, kanske en tiondel av det föreslagna.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Lövgren m. fl. väckta motionen.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag ber kammaren om överseende, och kanske jag också skall be om tålmod, om jag nu kommer att under en avsevärd stund taga kammarens tid i anspråk, detta därför att jag anser det vara ganska angeläget, att vi taga frågan om vårt naturskydd och naturskyddsåtgärderna under en verkligt allvarlig omprövning och detta sett mot det ärende, som nu föreligger, nämligen frågan om Muddusområdets avsättande till nationalpark.

Det måhända är åtskilliga eller åtminstone någon bland kammarens ledamöter, som erinrar sig, att jag tidigare vid några tillfällen här i kammaren tagit till orda i naturskyddsfrågor; och kanske man håller mig räkning för att jag därvid har uttalat mig på sådant sätt, att det visar, att jag ej oreserverat har anslutit mig till vad som hittills har vidtagits inom vårt land i fråga om naturskydd, även om jag givetvis har framträtt och sökt framträda som en hängiven förespråkare för naturskyddet inom vårt land. Jag har vid flera tillfällen påpekat, hurusom de naturskyddsåtgärder, som man tidigare vidtagit i vårt land, icke varit i allo välbetänkta och ägnade att främja det avsedda ändamålet att åt framtiden orubbade och oförstörda bevara en del naturvärden av särskild beskaffenhet inom vissa områden. Givetvis är det möjligt att genom total fridlysning för framtiden oförstörd bevara exempelvis en geologisk formation, vilken icke är utsatt för en starkare erosion — vi kunna exempelvis bevara en granitklippa i orubbat skick — men det är icke möjligt att i de södra och mellersta delarna av vårt land för framtiden oförändrad bevara en viss vegetationsform. Detta beror därpå, att vegetationsformen icke är något oföränderligt utan tvärtom någonting i mycket hög grad föränderligt, så att exempelvis en viss lövskogstyp genom naturens egen åtgärd avlöses av en annan lövskogstyp eller till äventyrs av en barrskogstyp. Att Dalby hage är vad

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

den är, beror, som jag förut påpekat, på att prästgårdsarrendatorerna under århundradenas lopp verkställt en viss försiktig gallring till husbehov av därvarande trädbestånd. När denna gallring upphör, kommer Dalby hage att efter några årtionden helt förändra natur och bli något helt annat än vad den för närvarande är. Liknande förhållanden föreligga beträffande vissa andra naturskyddsområden. Man har begått det misstaget att totalt fridlysa dem i stället för att tillåta en försiktig gallring av samma slag som tidigare ägt rum.

Med dessa erinringar beträffande det sätt, varpå man förfarit med vissa naturskyddsområden, har jag på intet vis ställt mig avvisande emot naturskyddet som sådant. Jag skulle så mycket mindre vilja göra detta, som jag anser, att nutidens människor mer än någon föregående tids behöva återvända till naturen för att där hämta rekreation och förnyelse av sina krafter, något som vi mer än väl behöva under de påfrestningar, för vilka vi alla äro utsatta. Beträffande Muddusområdet föreligger ingen anledning till ett liknande påpekande, som jag gjort beträffande Dalby hage eller beträffande ängarna vid Medelplana på Kinnekulle m. fl. skyddsområden. I Muddusområdet finnes liksom i övriga i Norrbotten belägna naturskyddsområden, som ligga nära intill eller ovanför odlingsgränsen, blott en vegetationsform, och någon annan kan icke där existera. Där växa gran, tall och här och där björk och vide. Klimatet lägger absoluta hinder i vägen för andra vegetationsformer. Där kan alltså den nu föreslagna fullständiga fridlysningen av det stora nordsvenska området bli verkligt effektiv och för framtiden möjliggöra bevarandet av den form av vegetation, som där förefinnes. Jag kan ju förstå de rent lokala synpunkter, som gjort sig gällande, då man rest motstånd mot förslaget om fridlysning, men jag är icke böjd att erkänna, att förslagets motståndare insett denna frågas betydelse eller att deras synpunkter äro bärande.

Den ärade reservanten inom jordbruksutskottet, herr Mäler, som nu haft ordet och pläderat för sin reservation, påstod, att jordbruksutskottets motivering vore tvetungad och motsägelsefull. Jag måste säga, att orden tvetungad och motsägelsefull i alldeles särskilt hög grad karakterisera den vid utskottets utlåtande fogade reservationen av herr Mäler. Reservanten yttrar nämligen i reservationen, att det syfte, man har velat uppnå — att skapa ett reservat för den skogsbiologiska forskningen — står i motsats till nationalekonomiska intressen. I sitt nyss omnämnda anförande talade reservanten härvid om miljonvärden. Där har herr Mäler, säkerligen oavsiktligt, gjort sig skyldig till en ohjälplig motsägelse. Den skogsbiologiska forskningen utgör ju icke något självändamål, utan den har till ändamål att uppnå sådana resultat, att vi genom en bättre skogsvård kunna öka skogsavkastningen i våra vidsträckta skogsområden och därigenom skapa de nationalekonomiska värden, varom herr Mäler talade. Att för sådant ändamål avsätta ett eller annat tusental tunnland är icke tillräckligt. Om vi, genom att avsätta ett lämpligt område för skogsbiologisk forskning, i en framtid kunna höja avkastningen av de ofantliga skogsområdena i Norrland, skulle avsättandet av ett sådant område icke innebära slöseri utan tvärtom medföra en stor nationalekonomisk vinst. Jag ber i detta sammanhang att få påpeka, att skogsbiologisk forskning likaväl som växtbiologisk forskning i övrigt icke enbart bör ha till ändamål att inom förutvarande odlingsområden skapa ökade möjligheter till avkastning. En av de viktigaste uppgifterna för sådan forskning är att om möjligt inom vårt land flytta odlingsgränsen norrut och uppåt. Det gäller ju här en angelägenhet, som särskilt borde behjärtas av norrlänningarna. Om man kunde flytta odlingsgränsen för lantbruksväxter några streck längre norrut, så skulle därigenom våra nordligaste provinsers försörjningsmöjligheter i mycket hög grad ökas.

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

Likaså skulle detta bli fallet, om man kunde flytta skogsgränsen högre än den nuvarande fjällgränsen. Detta är ingalunda otänkbart. Om man för ett sådant ändamål offrar ett betydande antal hektar till försöksområde, så tror jag för min del icke, att man med fog kan anse detta som ett slöseri, utan det är i stället ägnat att i framtiden skapa värden, som kunna bli av mycket stor betydelse för hela vårt land och icke minst för Norrbotten.

Den närmast föregående talaren, herr De Geer, sade, visserligen icke uttryckligen, men det framgick av hans anförande, att han menade så, att det varit lättönsinnigt att framlägga ett förslag om Muddusområdets avsättande som nationalpark utan att dessförinnan ha remitterat ärendet för undersökning och yttrande till Sveriges geologiska undersökning. Han förmenade, att det inom ifrågasatt område kan finnas mineralfyndigheter av betydande värde. Jag förmodar, att herr De Geer har den uppfattningen, att om detta område skulle avsättas till nationalpark, så skulle därigenom för all framtid omöjliggöras ett utnyttjande av de mineralfyndigheter, som där kunna förefinnas. Jag tror t. o. m., att han menade, att även undersökningar skulle vara omöjliggjorda. Jag måste bekänna, att jag för ögonblicket icke är alldeles säker på min sak — jag har icke haft tillfälle undersöka förhållandet — men jag tror knappast, att jag tager miste då jag påstår att sådant hinder ej skapas. För mig var vad herr De Geer yttrade om mineralförekomst en nyhet, men det är väl ändå så, att den omständigheten, att Muddusområdet avsättes till nationalpark, icke på något vis förhindrar, att Sveriges geologiska undersökning inom området får verkställa undersökningar för utrönande av huruvida där finnas några mineralfyndigheter. Dylika undersökningar kunna på intet vis fördärva området eller betaga detsamma dess karaktär av naturreservat. Man bör naturligtvis fara varsamt fram. Och om det skulle visa sig, att inom området ifråga finnes ett nytt Boliden eller att där finnes manganmalm eller molybden i stora mängder, så har väl riksdagen, om fullgoda skäl därtill förefinnas, möjlighet att förändra områdets natur av naturreservat och medgiva, att det utnyttjas för malmbrytning, men intill den dagen då det inträffar, att man där påträffar sådana fyndigheter, har man ju i alla fall skyddat området mot förstörelse.

Det skulle vara ganska frestande att kritisera vad som anförts på tal om de 770,000 kubikmeter virke, som finnas inom området. Reservanten, herr Mäler, medgav, att detta virkes rotvärde kan vara mycket ringa eller kanske t. o. m. lika med noll. För min del tror jag, att virket under normala förhållanden saknar rotvärde. Området ligger i kommunikationshänseende ganska illa till. Jag känner ganska väl till Muddusområdet, och jag vet, att man under normala tider icke där kan räkna med något rotvärde. Jag ger herr Mäler rätt i, vad han anförde angående de arbetstillfällena, som komma att gå förlorade, därest området avsättes till nationalpark. Jag vill ingalunda förringa betydelsen härav, men jag vill ifrågasätta, om icke i Norrbotten finnas andra stora områden, som äro bättre belägna och som med större fördel skulle kunna utnyttjas, därest man önskade bereda befolkningen arbetstillfällena. Jag vill tillägga, att inom en ganska nära framtid utbyggandet av Harsprånget, som ligger i omedelbar närhet av detta område, kommer att för Norrbottens befolkning skapa arbetsmöjligheter, som väsentligen uppväga, vad som förloras genom avstående av Muddusområdet.

Det vore, herr talman, mycket att tillägga, när jag nu kommit in på ett ämne, som i alldeles särskilt hög grad intresserar mig, men jag skall icke längre uppehålla tiden, utan sluta med att till kammaren rikta en varm vädjan att i detta fall icke blott bifalla Kungl. Maj:ts proposition utan gå än längre och bifalla

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

utskottets hemställan, som sträcker sig något längre än Kungl. Maj:ts proposition. Vi yeta ju alla anledningen till att så är förhållandet.

Det är ju lätt att nu på grund av vissa, jag vågar använda uttrycket »skäl för dagen» avslå förslaget om reserverande av detta område, men, därest vi nu avslå detta förslag, och därest det skulle inträffa, att detta område på ett eller annat sätt bleve utsatt för förstörelse, så är jag rädd för att man i en framtid kommer att ganska hårt döma den riksdag, som på grund av enligt min mening icke tillräckligt vägande skäl vägrat att för framtiden skydda och bevara området. Det gäller här ett förslag, som, om det bifalles, kommer att lända till gagn och välsignelse för hela Sveriges befolkning men framförallt för befolkningen i Norrbotten, som, jag vågar säga det, icke insett frågans verkliga betydelse och därför nu motsätter sig områdets avsättande som nationalpark.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Mäler** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! När herr förste vice talmannen ville undervisa oss norrlänningar om den skogsbiologiska forskningens värde, så slår han faktiskt in öppna dörrar. Det finns ingen bland oss norrlänningar, som icke för länge sedan insett värdet av denna forskning. Herr förste vice talmannen sade, att man kunde flytta skogsodlingsgränsen norrut och uppåt mot fjällen genom att avsätta detta område. Jag förstår inte riktigt, vad han menar. Man kan icke flytta odlingsgränsen genom att avsätta reservat, utan det kan ske blott genom försök med nya arter och nya skogsvårdsmetoder. Man får icke lämna marken orörd utan upprepa försöken undan för undan. Det var på den punkten jag ville inlägga en gensaga mot den uppfattning, som herr förste vice talmannen här förde till torgs.

Herr förste vice talmannen talade om »skäl för dagen». Det framgår både av reservationen och av mitt förra anförande, att jag anser, att man bör se saken på lång sikt. Och eftersom staten redan nu äger och genom domänstyrelsen förvaltar detta område, är det ingen risk, att det blir förstört, om här blir ytterligare ett års uppskov.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Jag vet inte om jag uttryckte mig så illa, att man skulle ha anledning att tolka mitt uttalande så som herr Mäler nu gjorde. Jag skulle alltså ha sagt, att man genom att avsätta Muddusområdet skulle direkt flytta odlingsgränsen norrut och uppåt. Jag menade tvärtom, och det tror jag nog framgick av min framställning, att genom den skogsbiologiska forskningen, vilken genom en avsättning av Muddusområdet kan främjas, ha vi möjligheter att flytta denna odlingsgräns norrut och uppåt. Jag vågar tro att kammaren fattade min framställning på det sättet.

Härefter yttrade:

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Som framgår av det föreliggande utskottsutlåtandet har jordbruksutskottet vidhållit sin i fjol intagna ståndpunkt, att Muddusområdet bör avsättas till nationalpark med i huvudsak samma omfattning som då var föreslagen. Det finns ett undantag i detta jordbruksutskottets ståndpunktstagande och det representeras av herr Mäler, som i dag är reservant och talar mot propositionen. Herr Mäler har haft tillfälle att delta i behandlingen av utskottet i förevarande ärende, och under fjolåret hade han

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

ingen anledning att reservera sig mot det beslut som utskottet då fattade och som var ungefär av samma innebörd som det, som i dag ligger på kammarens bord. Jag har ingen anledning att ytterligare uppehålla mig vid detta; jag kanske närmast bör ge herr Mäler en gratulation för att han nu i detta avseende tycks ha kommit till klarhet.

Då ärendet har rönt ett så stort allmänt intresse och då motståndarna till förslaget, med herrar Mäler, Lövgren och åtskilliga andra i spetsen, tydligen anstränga sig för att även i år åstadkomma samma negativa beslut som föregående år, då en glest besatt kammare sent på kvällen på herr Lövgrens förslag avslog den kungl. propositionen, finner jag det motiverat att med några ord söka ge en kort orientering i frågan.

Svenska naturskyddsföreningen anhöll år 1927 om utredning angående avsättande på statens mark av områden inom den lappländska barrskogsregionen till nationalparker, som voro avsedda att representera denna regions viktigaste vegetationstyper jämte dess djurvärld. Utredningen verkställdes genom vetenskapsakademien, som hemställde att bland annat Muddusområdet måtte avsättas till nationalpark. Den ursprungligen ifrågasatta nationalparken har en totalareal av 49,975 hektar, varav 29,618 hektar utgöra fast mark och återstoden, 20,357 hektar, består av sankmark eller vatten. Härtill kommer att av fastmarksarealen en betydande del utgöres av kalvfjäll och för skogsproduktionen närmast värdelösa områden. Virkesmassan kan uppskattas till 740,000 kubikmeter. Detta gör ett genomsnitt av 25 kubikmeter per hektar av fastmarksarealen. Då så pass långt upp belägna lappsskogar äro synnerligen svårbrukbara, kan den årliga utvinningen av virke på ett område med så ringa skogstillgång per ytenhet endast bli helt obetydlig, såvida inte ren rovdrift skall äga rum.

Det förefaller mig emellertid, herr talman, som om motståndarna till förslaget, då de som motiv för sitt avslagsyrkande anföra dels de stora ekonomiska värdena och dels att många arbetstillfällen för ortsbefolkningen gå förlorade, tydligen tänkt sig en avverkningsomfattning, som åtminstone ur skogliga synpunkter sett måste betraktas såsom ren rovdrift. Jag bestyrkes ytterligare i denna min uppfattning, då jag hört herr Mälers yttrande om att här finnas tiotals miljoner kronor, som han förmenar att virket skulle bli värt, när det en gång blir förädlat. Då förstod jag att herr Mäler avsåg att ungefär på ett år eller så gott som i ett sammanhang avverka all den skog som finns på området. Nu förstår varje människa som haft ett dugg med skog att göra. att en avverkning där måste ske mycket försiktigt, om man inte i hög grad skall äventyra återväxten. Sker där en omfattande avverkning kan följden bli att kalvfjället utbreder sig och att möjligheterna till växtförnyelse i fortsättningen kanske fullständigt elimineras. Om man skulle sörja för skogsvegetationens förnyelse och återväxt enligt samma grunder som gälla beträffande statens och de enskilda skogarna, är det tydligt att den årliga avverkningskvantiteten måste hållas synnerligen låg. Härtill kommer — vilket jag tillåter mig understryka — att belägenheten av den övervägande delen av området är sådan, att något egentligt rotvärde på skogen näppeligen kan ifrågasättas. Medelavståndet till flottled är nämligen 9 kilometer och terrängen är nästan undantagslöst ytterst svårframkomlig.

De hörda myndigheterna ha tillstyrkt förslaget. Av särskilt intresse är det yttrande, som avgivits av naturskyddskommittén. Jag tillåter mig att ur detta yttrande anföra några rader. Naturskyddskommittén skriver:

»Skälen till att avsättande av nationalparker ansetts önskvärt i kulturländerna vore dels av ideell, dels av praktisk-ekonomisk och vetenskaplig art. Na-

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

turbilderna inom en nationalpark borde anses vara minst lika värdefulla som de mest berömda konstverk. Nationalparkerna vore sålunda i första hand ett slags friluftsmuseer i större skala, avsedda att bevara ursprungliga landskapsbilder med därtill hörande växt- och djurvärld. De hade från denna synpunkt alldeles samma berättigande som våra museer av olika slag, hembygdsgårdar och dylikt. Av icke mindre betydelse vore, att nationalparkerna erbjöde stora och i vissa avseenden enastående möjligheter för den naturvetenskapliga forskningen. Många praktiska och teoretiska biologiska problem framstode klarare och kunde lättare bringas till sin lösning inom områden, där människans ingrepp i naturens hushållning varit obetydliga eller till och med helt uteblivit. Att särskilt skogsbruket, som i hög grad hade att arbeta under av naturen själv givna betingelser i fråga om utsäde, jordmån, klimat o. s. v., skulle ha mycket att lära av förhållandena i den orörda naturskogen sade sig självt.»

Herr Mäler gjorde i sitt inledningsanförande gällande, att det ifrågasatta området icke skulle vara representativt för Norrlands skogsvärld. Jag ber, herr talman, att gentemot detta herr Mälers uttalande få anföra några ord som naturskyddskommittén yttrat om just samma sak. Den säger nämligen: »Muddusområdet fyllde genom sin storlek, sin förhållandevis väl bevarade fauna och sina egendomliga landskapsbilder vissa önskemål i avseende på ett nationalparksområde, vilka icke kunde förverkligas inom mindre områden» — alltså inte inom sådana mindre områden, som herr Mäler eventuellt tänker sig! Kommittén fortsätter: »En av dess allra värdefullaste och numera nästan unika kvalifikationer såsom blivande nationalpark läge däri, att det inom sig rymde ett så vitt förgrenat, omväxlande och delvis sällsynt storslaget vattendrags-system, som alltjämt vore helt oberört av de ingrepp av många olika slag, vilka följde med ett vattendrags reglering till flottled. Området utgjorde vidare en rikhaltig och synnerligen representativ provkarta, icke blott på de för övre Norrland typiska gran- och tallskogarna i orört skick utan också på de för norra Lapplands barrskogsområde karakteristiska näringsfattiga, mosse- och blandmyrstyperna, och de där förekommande mera näringsrika kärnen. Också starka faunistiska skäl talade för områdets avsättande till nationalpark. Av den nordboreala barrskogsregionens ursprungliga djurliv hade området kvar flertalet arter, ehuru i åtskilliga fall, t. ex. i fråga om järv, mård och sångsvan, i starkt beskurna, nära utrotningsgränsen stående stammar. Redan detta vore dock mera, än som numera kunde sägas om hart när varje annat område av samma storlek i denna del av landet.»

Bland de myndigheter som tillstyrkt förslaget kanske jag även får nämna länsstyrelsen i Norrbottens län. När det gäller att bevaka övre Norrlands ekonomiska intressen torde länsstyrelsen i Luleå med största fog kunna anses vara en auktoritet.

I proposition till årets riksdag har departementschefen, tydligen på grund av andra kammarens negativa inställning förra året, ansett sig böra ifrån fjolårsförslaget bortskära två områden. Det är dels den del som ligger nedom odlingsgränsen, det största området, omfattande 9,145 hektar, och dels den del som ligger norr om vägen Gällivare—Porjus, vilken omfattar cirka 800 hektar. Utskottet har för sin del biträtt förslaget om undantag av det mindre, i norr liggande området. Däremot har utskottet funnit, att det större området nedom odlingsgränsen ej bör avskäras från naturskyddsparken. Som särskilt motiv härför kan anföras, att detta område söder om odlingsgränsen rymmer så pass många betydande naturvärden, att det tvivelsutan är lika intressant och kanske ur naturskyddssynpunkt ännu mer värdefullt än det som ligger norr om odlingsgränsen. Jag erinrar om sådana naturvärden som exempelvis det 42 meter

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

höga vattenfallet i Muddusälvens djupa canyon, om åtskilliga andra intressanta geologiska formationer, om växtplatser för en del egendomligt sammanstatta växtsamhällen, om gamla boplatser för björn och en del andra djur. Till detta område hör dessutom berget Linevare med skogsbestånd av stort skogligt intresse, såsom Muddusområdets tätaste och mest högväxta tallskog, samt områdets näst högsta kalvfjällstopp, Mellavslubbar kapal, 646 meter över havet. Jag tillåter mig uttala den förhoppningen, att statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet inte skall ha något att invända — jag kanske rentav kan säga, att jag är förvissad om att han inte har det — mot den förändring i propositionen, som utskottet härvidlag tillåtit sig företaga.

Som ett extra argument emot Muddusområdets avsättande till nationalpark har oppositionen i dag anfört ett motiv, som jag förut inte hört talas om. Både från herr Mälers och herr De Geers sida har med styrka framhållits: Tänk om det finns värdefulla mineralfyndigheter och vi nu genom att avsätta detta område kanske försitta tillfället att i framtiden kunna använda oss av där eventuellt förekommande järn- och guldfyndigheter. Jag kan inte begripa, att den omständigheten att området avsättes till nationalpark skall på något sätt förhindra exploatering efter en eventuell upptäckt där i framtiden av några stora mineraliska naturvärden. Det är självklart, att det står kronan fritt att använda sina tillgångar på det sätt kronan bäst behagar. Jag kanske får tillägga, att om det skulle inträffa något så överraskande som att man hittade malmvärden under exempelvis Sollefteå stad, kan det hitta på att hända att detta kommer att föranleda, att det välbyggda samhälle, som är herr Mälers hemvist, rentav finge flytta på sig! Men den dagen den sorgen, eller — kanske rättare sagt — den dagen den glädjen.

Herr talman! Jag ber till sist att få framhålla att när det allmänna offerar rätt betydande belopp ärligen för bevarande och för konserverande av minnesmärken, av museiföremål och av byggnader, som belysa gångna tiders seder och levnadsförhållanden, så synes det mig vara lika önskvärt att som en gemensam tillgång för oss alla och våra efterkommande avsätta och bevara någon del av den orörda naturen. När detta, som här typiskt är fallet, kan kombineras med betydande forskningsmöjligheter för såväl den naturvetenskapliga som den skogliga forskningen, hoppas jag för min del att andra kammaren i år biträder jordbruksutskottets förslag, till vilket jag, herr talman, yrkar bifall.

Herr Lövgren: Herr talman, mina damer och herrar! Jag skall be att få börja där den föregående ärade talaren slutade. Han ville att man skulle bevara detta område orört åt eftervärlden, och hans slutskal var att man bevarade ju i museer och på annat sätt saker och ting ifrån äldre tider. Till detta skall jag be att få säga, att det väl ändå inte är nödvändigt att lägga bördan av detta bevarande åt eftervärlden helt och hållet på Norrbotten. Kunde det inte tänkas att man bidrog med litet nationalparker också i de övriga delarna av landet?

Jag har en förteckning här på existerande nationalparker, och den ger till resultat, att vi i Norrbotten redan ha 3,620 kvadratkilometer avsatta till nationalparker. I det övriga landet, där man nu är så omtänksam, har man hela 34 kvadratkilometer avsatta till nationalparker! Vi ha redan mer än hundra gånger större areal avsatt till nationalparker i Norrbotten, och så komma domänstyrelsen och naturskyddsföreningen och skola ha 5 kvadratmil till, 500 kvadratkilometer till. Jag tycker uppriktigt sagt att det bör räcka bra till med det som redan finns i nationalparksväg i Norrbotten, men jag skall inte

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

motsätta mig att man avsätter ett par tusen hektar inom Muddusområdet också, eller ännu bättre överst kring Råneälven, där domänstyrelsen från början hade för avsikt att avsätta ett område på ett par tusen hektar för skogsvetenskaplig forskning. Muddusområdet och dess avskiljande är en relativt sen uppfinning av jägmästare Wibeck och naturskyddsföreningen.

Jag har blivit beskylld för att vara alltför materialistisk i mitt betraktelsesätt. Jag har fått mina fiskar varma, som det heter, i Stockholmspressen och pressen litet varstans i landet, därför att jag bland annat anlagt ekonomiska synpunkter på denna fråga. För mig är detta inte bara en fråga, som bör ses ur ekonomiska synpunkter. Det är också en fråga om rätt och rättfärdighet. Men därtill skall jag återkomma litet längre fram.

Domänstyrelsen yttrar, att det finnes 740,000 kubikmeter skog på detta område och att det är litet eller ingenting värt. Man uppskattar värdet, om jag minnes rätt, till 162,000 kronor. Jag tillåter mig säga, att detta är en fullkomligt vilseledande upplysning till riksdagen. Vi ha i Norrbotten att kämpa med betydande svårigheter, när det gäller att förse vår träindustri med råvara. I Töre exempelvis finns ett sågverk, som under 7—8 års tid kämpat med domänstyrelsen om en så pass ringa leverans som råvara till 3,000 standards om året. Det partiet har sistlidna år nedprutats till 2,500 standards, och det var först efter 4—5 månaders förhandlingar sågverket i fråga fick råvaror till dessa 2,500 standards.

Man säger, att skogen, som ligger inom Muddusområdet, är värdelös. Jag skall be att få ge ett exempel på vad skog i alla fall kan vara värd. En i Norrbotten verksam sågverksägare, som inte kunde få råvara på den svenska sidan, köpte för några år sedan en avverkningsrättighet på den finska sidan. Det avverkningsområdet låg — lägg märke till detta — på andra sidan landryggen, så att virket normalt borde ha drivits ut till Vita Havet och icke till Bottniska viken. Vederbörande anordnade emellertid motorsläp och drog virket 10 svenska mil, därav 4 i motlut, tills virket kom över landryggen. Virket drogs alltså från avverkningsplatsen 10 svenska mil och lades ner i Kemiälven. På det sättet kom virket ned till Bottniska viken och till sågverket, där virket förädlades. Och så säger man i propositionen, att den här skogen ligger på 9 kilometers avstånd från flottled och att det därför är omöjligt att få ut något värde ur skogen. Så som jag ser på saken är det, tillåt mig säga det, oanständigt av ett ämbetsverk att lämna en sådan upplysning till riksdagen. I nuvarande stund är det ingen svårighet att få ut både 1, 2 och 3 kronor i rotvärde för den skogen. Så mycket mindre som den nya landsvägen Gällivare—Porjus går igenom området och gör den övre delen av området mera lättillgänglig. Jag vet icke vad brännved kostar i Gällivare, men jag förmodar att den kostar 10—12 kronor kubikmetern, och under sådana förhållanden föreligga nog inga svårigheter att få fram ett rotvärde på skogen inom detta område.

Jag vet icke om det sågverk, som jag nyss talade om, Törefors, i längden kan uppehålla sin drift. Det svältfödes nu på råvaror. Jag vet, att sågverket, om det får bara ett tillskott på 10,000 kubikmeter virke om året ifrån det här området, har utsikter att kunna fortsätta med arbetet och giva bröd åt de två å trehundra arbetare, som äro sysselsatta där. Jag ställer frågan till folket i de södra delarna av landet: finns det någon rim och reson i att avsätta ett område skogsmark på 3 kvadratmil för att låta skogen, som redan är övermogen och utsatt för skada genom torka och röta, ruttna ned? Finns det verkligen anledning att låta miljonvärden ruttna ned, när människorna i trakten behöva arbetstillfällen och folket nere vid kusterna behöver råvaran för sina förädlingsanläggningar? Om naturskyddsföreningen och andra icke taga hänsyn

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

till dessa ekonomiska synpunkter, kan jag för min del icke frigöra mig från dem.

Herr förste vice talmannen sade, att det här området är av den beskaffenhet, att om man avsätter det till nationalpark, bevaras det också i örört skick åt framtiden. Jag tillåter mig bestrida detta. Skogseldar härja inom detta område liksom inom andra områden. Där finnas redan nu åtskilliga brandytor, och den skog, som kommer upp på en brandyta, är icke lik den, som fanns där förut. Björken har på många ställen, bara jorden är litet mera näringsrik, en stark benägenhet att segra på tallens och granens bekostnad, framför allt på tallens bekostnad. Man kan inte skydda detta område för förändringar, även om man avsätter det till nationalpark. Avsätter man ett område på 5 kvadratmil för, som det heter, skogsvetenskaplig forskning, har man tagit till ett alltför vidsträckt område. Provytan är då så stor, att det finnes praktiskt taget ingen möjlighet i världen att kontrollera hela provytan. Om man avsätter 2,000 hektar, kan man kontrollera provytan, men avsätter man 30,000 hektar, har man fått en provyta så stor att ingen skogsvetenskaplig forskare kan hålla reda på och kontrollera de förändringar, som ske inom hela denna väldiga yta. Men skogsvetenskaplig forskning är här i mycket hög grad en fras, som man använder för naturskyddsintressen. Jag är icke direkt hatare av naturskydd, men det blir litet för mycket i alla fall, när man inom Norrbottens lappmark redan har 3,620 kvadratkilometer avsatta till nationalpark, att avsätta ytterligare 500 kvadratkilometer.

Jag kommer nu över till den andra sidan av saken, nämligen frågan om rätt och rättfärdighet. Den nya vägen från Gällivare till Porjus går ju nu genom området. Därigenom öppnas området på ett helt annat sätt än förr för befolkningen i dessa industriorter och giver densamma möjlighet att utnyttja området bättre. Jag vet inte vad kammarens ledamöter själva tycka om saken, men på mig verkar det som ett hån, när man genom att bifalla utskottets förslag faktiskt stadgar böter från 5 till 1,000 kronor för plockning av bär inom området. Som vi hörde av herr Andersson i Löbbo finns där 20,000 hektar sankmark, alltså 2 kvadratmil med myrar, som ju i det stora flertalet fall i dessa trakter bära större eller mindre mängd hjortron. Om nu den fattiga befolkningen i närheten, sedan det blivit landsväg till området, skulle falla på idén att fara dit och plocka en kont hjortron, komma de av staten tillsatta vakterna att stämma dem till tinget, och så blir det böter från 5 till 1,000 kronor för att de vågat plocka hjortron på den där marken. Jag frågar, om det verkligen kan finnas någon rim och reson i detta.

Så kommer jag till frågan om lapparnas rättigheter. Länsstyrelsen i Norrbottens län har tillstyrkt förslaget, men med den bestämda reservationen att lapparna inom området skola bibehållas vid sina rättigheter till renbete, jakt och fiske som förut. Departementschefen har gått med på detta, men han säger, att han vill hålla frågan om lapparnas bortflyttande från området öppen, om det framdeles skulle yppas någon möjlighet att åt de inom området bosatta lapparna erbjuda annan likvärdig uppehållsort. Med den kännedom jag har om domänstyrelsen, tvivlar jag icke på att domänstyrelsen mycket snart kommer att finna en annan uppehållsort åt lapparna, ty jägmästare Wibeck och alla de här naturesteterna vilja ha bort dem därifrån. Då ställer jag frågan: kan den svenska riksdagen utan vidare flytta undan lapparna från detta område? Statsrådet Bergquist är ju jurist och bör ju kunna svara på den frågan. Vi garanterar lapparna rätt till renbete och jakt och fiske inom området ovanför odlingsgränsen, märk väl oinskränkt rätt till jakt och fiske inom området ovanför odlingsgränsen och begränsad rättighet till renbete på området nedanför od-

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

lingsgränsen, där de sedan ålder vistats. Kan man utan vidare stryka ett streck över denna renbetesrätt och flytta dem därifrån? Enligt mitt sätt att se kan man inte göra det. Om man gör det, måste det krävas ersättning. Hur stor blir då den ersättningen? Lapparna fingo ingenting, när man anlade de stora gruvsamhällena eller när man drog järnvägar genom lappmarkerna. De ha fått tåla sådana intrång utan någon ersättning, och det gäller dock här en lagligen grundad rätt. De fingo tåla, att man dämde upp i Suorva och dränkte några kvadratmil renbetesland. Men då fann man det alltför orimligt att göra det utan ersättning till dem, och jag tror att 27,000 kronor om året nu utgår till lappfonden i ersättning för det område, som man dränkte i övre Luleälvens dalgång. Hur mycket skall staten betala i ersättning om lapparna i enlighet med jägmästare Wibecks och naturskyddsföreningens önsknigar drivas därifrån och berövas 5 kvadratmils renbetesland? Jag föreställer mig, att det måste bli en ganska vacker slant, lika mycket eller mera än vad man fick betala, när man dämde upp övre Luleälvens dalgång.

Detta är för mig en fråga om att bibehålla den lapska befolkningen vid dess försörjningsmöjligheter. Man säger, att det bor två lappfamiljer inom området. De ha icke så många renar, och man har anfört det som ett motiv och menar, att det alltså här rör sig om en fråga av ringa storleksordning. Jag kan icke se så på saken. De lappar, som bo inom området, bodde tidigare i Karesuando och flyttade sommartid med sina renar till norska renbetesmarker. Där blev det för trångt på grund av de förhållanden, som inträdde genom ändrad lagstiftning på andra sidan gränsen. Så måste man flytta Karesuandolapparna söderut, och så flyttade de här familjerna in först till Gällivare och slutligen, när det var för trångt där — det fanns förut flera stora lappbyar där — hamnade de på detta Muddusområde. De äro fattiga och ha icke mycket renar. Men det är ju inte något bevis för att de icke med litet hjälp och med några goda renbetesår kunna få ett betydande antal renar att leva på.

Herr Jacobson i Vilhelmina och jag äro tillkallade som sakkunniga, som det heter, i en utredning om lapparnas försörjningsförhållanden, som nu pågår. Riksdagen beslöt i fjol om den s. k. lappkolonisationen, d. v. s. att ställa medel till förfogande för att överflytta de övertaliga lapparna till jordbruk eller andra näringar. Vi söka alltså med ljus och lykta efter möjlighet att försörja den lapska befolkningen. Skall man då, när man har det så illa ställt med försörjningsmöjligheterna för denna befolkning, komma och taga av dem 5 kvadratmil renbetesland? Ja, utskottets representanter komma väl att säga, att det står i propositionen och i utskottets utlåtande, att lapparna skola bibehållas vid sina rättigheter inom området. Ja, till dess det gives möjlighet att flytta dem därifrån, men den möjligheten kommer domänstyrelsen snart att hitta rätt på.

Jag kan inte inse att svenska riksdagen gör rätt eller fyller sin plikt gentemot denna befolkning, om den går fram på det här sättet, som föreslås i utskottets utlåtande. Jag får också säga, att det är litet grand underligt detta, att man, när det gäller att undantaga ett område på 5 kvadratmil från beskattning, icke alls tillfrågar de kommuner, som beröras därav utan fullkomligt godtyckligt beslutar att området skall undantagas från beskattning. Men icke blott detta, utan man undantar också från respektive kommuners befolkning möjligheterna att utnyttja området för fiske. Jakten spelar en mindre roll. Det finnes emellertid fiskrika sjöar inom området. Kommunalkamrern i Jokkmokk skriver: »Under alla de år sedan Porjus kom till har detta område varit till stor nytta för befolkningen, sett från fiskets och delvis jaktens synpunkter. Under nu rådande matförhållanden är det synnerligen värdefullt att

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

ha tillgång till fisk framför allt. Då nu vägen Gällivare—Jokkmokk kommer till utförande blir det ett stort tillskott att kunna tillgodogöra sig skogs- och vedtillgångarna som finnas å detta område. Även för skogs- och flyttlapparna är detta ett område, som icke bör frångåas dem (vilket troligen blir följden om området blir avsatt). Det kan påpekas, att för närvarande finns det icke att få köpa ved i Porjus, utan till kommunens prästgård därstädes ha vi måst köra ved från Jokkmokk. För min del anser jag att området *icke* bör avsättas till nationalpark. Det torde för Norrbottens del vara tillräckligt med sjöfallsområdet.»

Från Jokkmokk till Porjus är avståndet 50 km, och så långt får man köra veden trots att man i Porjus har ved i långa banor alldeles in på knutarna. Kommunalkamreraren i Gällivare skriver också att han för sin del betraktar det som orimligt att man skall undantaga detta område med dess arbetsmöjligheter från att tillgodogöras av ortens befolkning.

Jag har vidare här en skrivelse från kyrkoherde Park, som torde vara bekant för det stora flertalet av kammarens ledamöter såsom en representant för den lapska folkstammen. Han instämmer helt och fullt i de synpunkter, som jag har anfört på frågan.

Herr De Geer har redan omtalat, hur det ligger till beträffande de geologiska förhållandena inom området, och jag behöver alltså inte säga någonting om det. Men när herr Andersson i Löbbo säger, att det vore ju orimligt att inte tillgodogöra sig mineralfyndigheter inom området, om det finns några, tycker jag att han skall läsa andra stycket i första paragrafen i lagen om nationalparker. Där står det, att det är förbjudet att förstöra eller skada fast naturföremål eller ytbildning, så ock bearbeta mineralfyndighet eller bortföra mineral ifrån området. Så det lär inte gå att göra någonting annat än efter att ha hört riksdagen, ifall det nu skulle visa sig, att de manganblock man har hittat i Murjektrakten leta sig till en moderklyfta inom Muddusområdet.

I propositionen finns det en karta, som jag hoppas att kammarens ledamöter ha tagit del av. Om man ser på denna karta finner man, att området ligger nedanför, alltså på en lägre nivå än Porjus. Befolkningen i Porjus är, om man tar undan detta område, hänvisad för sin friluftskreation till de sterila trakterna norr och väster om järnvägen. Muddusområdet är väsentligt bättre ur rekreationssynpunkt, och det kanske man inte alldeles skall förbise, när man har att göra med ett industrisamhälle, som i alla fall nu har något hundratal industriarbetare och som vid en fortsatt utveckling av den elektrotermiska industrien möjligen kommer att hysa hundratals och tusentals arbetare om något år eller årtionde.

Herr talman! Jag är inte alldeles säker på att jag kan få kammaren med mig till ett beslut liknande det som fattades i fjol, men jag är fullkomligt övertygad om att jag har rätt i den sak, som jag här har framfört, och jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Jacobson, Hedlund* i Östersund, *Jansson* i Kalix, *Gavelin, Viklund* och *Jonsson* i Alsen.

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Ecklesiastikministern är tyvärr av laga förfall hindrad att vara närvarande här i kammaren i kväll, och jag ber att i hans ställe få säga några ord i denna fråga.

Detta spörsmål befinner sig nu i ett ganska egendomligt läge. Vid fjolårets riksdag lade Kungl. Maj:t fram ett förslag om avsättande av ett större område om c:a 49,000 hektar till nationalpark. Detta förslag tillstyrktes av jordbruks-

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

utskottet, men andra kammaren fällde förslaget, väl huvudsakligen beroende på den argumentering som herr Lövgren då framförde här i kammaren. Nu har Kungl. Maj:t kommit igen med sitt förslag men i något modifierad form. Kungl. Maj:ts modifierade förslag har emellertid inte vunnit anslutning från något håll, utan jordbruksutskottets majoritet har ånyo upptagit Kungl. Maj:ts fjolårsförslag, och mot detta står endast en reservation på avslag. Man har naturligtvis rätt att nu fråga sig, var regeringen står i det läge som uppkommit. Jag behöver i den delen endast hänvisa till vad som förekommit i ärendet, alltså att regeringen under fjolåret lade fram proposition om det större området och att ecklesiastikministern i årets proposition med instämmande av statsrådets övriga ledamöter yttrat: »Jag skulle helst ha velat förorda, att Muddusområdet måtte avsättas till nationalpark i den utsträckning, jag förra året tillstyrkte. Med hänsyn till riksdagens i fjol intagna ståndpunkt finner jag mig dock böra godtaga det begränsade förslag, som av vetenskapsakademien framlagts.»

Frågan gäller nu i första hand, hurvida det har anförts tillräckligt starka skäl för att överhuvud taget skapa en nationalpark här uppe i Muddusområdet eller om mot detta förslag kan anföras skäl av ekonomisk eller annan art av den styrka, att de motiv, som åberopats för Kungl. Maj:ts förslag, böra få vika. Här gäller alltså i första hand att göra klart för sig, vad denna avsättning till nationalpark vill tjäna för syften. Jag vill understryka, att för mig i varje fall är det inte i första hand fråga om naturskyddssynpunkter, utan det är i första hand fråga om att tillgodose vetenskapens krav och önskemål. Här har från representanter för den naturvetenskapliga forskningen, särskilt för skogsforskningen, framhållits, att det skulle vara av synnerlig betydelse för vår skogliga vetenskap och därmed också för hela vårt ekonomiska liv, om detta område kunde bibehållas i sitt ursprungliga skick och få tjänstgöra som ett område, där man kan bedriva skogsvetenskapliga undersökningar och forskningar. Det har framhållits av de främsta representanterna för växtbiologien här i landet, att just för studiet av de norrländska skogarnas och myrarnas biologi skulle det vara av mycket stor betydelse att ha detta område som ett permanent skyddat område. Jag är för min del inte kompetent att gå in på en närmare vetenskaplig motivering för detta, men man har speciellt understrukit, att det för studiet av de norrländska skogarnas föryngringsproblem är av mycket stor betydelse att man har tillgång till detta orörda område, där man kan få bedriva studier just beträffande föryngringsmöjligheterna under olika förhållanden. Anledningen till att detta område tagits till så stort är just den, att området inte är likartat över hela sträckan utan att det tvärt om förekommer en hel mängd olika vegetationstyper, olika slag av markbeskaffenhet o. s. v. som gör att man just vill ha detta stora område för att kunna jämföra skogens växtförhållanden under skilda betingelser. Det har åberopats, att det för vår skogliga forskning är av en verkligt avgörande betydelse att man har tillgång till detta område orört, så att man under långa tider utan hinder av avverkningar och dylikt skall kunna bedriva sina forskningar. Redan på den grund tycker jag att mycket av det här talet om den börd, som man skulle lägga på Norrbotten genom att upplåta detta område till nationalpark, förefaller oriktigt, då syftet med avsättningen av området just är att finna ut de bästa metoderna för vården av våra nordliga skogar. Då har ju detta sin främsta betydelse just ur ekonomisk synpunkt, och ett avsättande av området till nationalpark kan ge mångdubbelt igen genom de forskningsresultat, som man här kan vinna.

Men även om det i främsta rummet är de rena forskningssynpunkterna, som äro avgörande, får man dock taga i betraktande även naturskyddssynpunkter-

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

na. Det har framhållits här från flera talare, vilken utomordentlig provkarta på säregna naturbilder, som detta område skänker genom sina egenartade formationer. Det har också framhållits under utredningen, att det är av stor betydelse att bevara den fauna, som finns här uppe. Det har understrukits, att just denna urskogsvegetation, som finns här, blivit ett hemvist för en hel del av våra djurarter, som det är av stor betydelse att kunna bevara. Det är då inte bara fråga om de så att säga vanliga norrländska rovdjuren björn, lo, varg och örn, utan man har också påpekat, att här finnas bestånd av mård och sångsvan, vilka emellertid stå nära utrotningsgränsen. Man har också understrukit, att det finns på detta område ett 60-tal olika fågelarter och att det skulle vara av stort intresse ur naturskyddssynpunkt att bevara dessa.

Det är alltså dessa två skäl, dels de rent vetenskapliga skälen och dels naturskyddssynpunkterna, som tala starkt för att detta område bör avsättas. Men det är givet, att dessa vetenskapliga och dessa naturskyddssynpunkter inte få vara ensamt avgörande. Framför allt kan man naturligtvis inte driva naturskyddssynpunkterna hur långt som helst. Om det mot dessa står ekonomiska skäl av styrka och verklig tyngd, så måste de väga över. Man får enligt min mening inte tillgripa åtgärder sådana som dessa, om man därigenom skulle äventyra befolkningens existens eller skapa svårigheter för en förbättring av deras ekonomiska villkor.

Det har nu här från de talare, som riktat sig mot förslaget, gjorts gällande att här föreliggande ekonomiska skäl av sådan styrka, att även om man kan åberopa vetenskapliga och naturskyddssynpunkter, så måste dessa senare synpunkter dock vika. Man har då först och främst åberopat, att man genom att avsätta detta område som nationalpark skulle omöjliggöra utnyttjandet av de värdefulla skogsbestånd, som där finnas. I fråga om omfattningen av dessa skogsbestånd har domänstyrelsen, vars uppgifter jag i motsats till herr Lövgren litar på, uppgivit att inom det större området finns det 740,000 kubikmeter och inom det mindre området, som avses i Kungl. Maj:ts förslag i år, omkring 550,000 kubikmeter. Men det uppges om denna skog, att det till stor del är rötskadad och torr skog i dåligt avsättningsläge. Domänstyrelsen har själv uppskattat värdet av det större området ur skogssynpunkt till 162,000 kronor och skogen inom det mindre området till omkring 100,000 kronor. Herr Lövgren har ju nämnt helt andra siffror. I fjolårets debatt vill jag minnas att herr Lövgren nämnde 2 miljoner kronor såsom värdet på skogen på det större området, och i år har herr Lövgren i sin motion talat om att skogen inom det mindre området skulle vara värd ungefär 1 miljon kronor, alltså tio gånger så mycket som domänstyrelsen har ansett att skogen är värd. Herr Lövgren har inte direkt åberopat något skäl för sin värdering, under det att domänstyrelsen har anfört skäl för sin värdering och framhållit, att här är det dels så, att man inte på en gång kan ta ut hela detta skogskapital, och dels så att värdet av skogen är i hög grad beroende av kostnaderna för utforslingen. Man har från domänstyrelsens sida gjort gällande, att kostnaderna för utforslingen ifrån detta område skulle vara så stora, att det överhuvud inte lönar sig att ta ut skogen där.

Nu har man pekat på att den nya väg, som anlägges mellan Gällivare och Porjus, skulle innebära att möjligheterna att ta ut skogen på det område, som föreslås avsatt till nationalpark, skulle bli betydligt bättre än tidigare. Men om kammarens ledamöter ha sett på den karta, som är fogad vid Kungl. Maj:ts proposition, så skall man där finna, att den här nya vägen berör endast den ursprungligen föreslagna nationalparkens nordvästligaste hörn. Den går alltså inte igenom nationalparken utan berör ett hörn av den, och den löper där på

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

en höjd av cirka 450 meter över havet. Från de centrala ställena av Muddusområdet, som ligga på cirka 384 meters höjd över havet, har man en sträcka på 1.5 mil fram till denna väg, och därjämte har man en motlutning av cirka 65 meter upp till vägen. Vidare har det understrukits, att från denna väg Gällivare—Porjus till vägskärningen vid järnvägen vid Jutsarova är det ytterligare en mil, varför vägen i sin helhet skulle bli 2.5 mil. Man har från domänstyrelsens sida framhållit, att anläggandet av vägen Gällivare—Porjus inte i sak innebär någon förbättring av utforslingsförhållandena från detta område.

Herr Lövgren nämnde också, att man på andra områden kunnat genom traktorer eller andra sådana anordningar forsla fram ved även på ganska besvärliga marker. Det har upplysts för mig, att man just nu under skogsveckan har berört frågan, om man inte inom detta område skulle kunna använda traktorer för att få fram ved, men det har från sakkunnigt håll meddelats att man inte för närvarande i varje fall kan tillstyrka att man gör försök med traktorer, därför att det skulle vara omöjligt att föra fram dem i den oländiga terrängen. Enligt min uppfattning kan man alltså inte åberopa värdet av skogsbeståndet såsom ett skäl mot det föreliggande förslaget.

Ur ekonomisk synpunkt har man emellertid inte stannat vid detta, utan herr De Geer riktade ett grundskott mot Kungl. Maj:ts förslag genom att påpeka, att man hade anledning att antaga eller i varje fall misstänka, att där kunde finnas rikhaltiga malmförekomster. Jag blev — det får jag erkänna — litet orolig när jag hörde herr De Geer säga detta, ty jag hade verkligen icke under hela ärendets föregående behandling hört talas om att här skulle finnas några malmfyndigheter. Jag har emellertid haft tillfälle att sedan herr De Geer talade låtit höra sakkunniga om detta, och jag kan berätta följande för herr De Geer. Detta förslag har framkommit från vetenskapsakademiens naturskyddskommitté. Vid tiden då förslaget avgavs satt såsom ledamot och vice ordförande i naturskyddskommittén chefen för Sveriges geologiska undersökning, överdirektör Gavelin. Denne man har under 25 år av sin levnad varit den främste ledaren av malmletningsarbetena i norra Sverige. Han har såsom ledamot av naturskyddskommittén ansett sig kunna positivt tillstyrka detta förslag och han har också vid förfrågan nu uppgivit, att det icke finns anledning att antaga att inom Muddusområdet förekommer malm av sådant slag, att den är värd att exploatera. Han kan naturligtvis lika litet som någon annan ge något intyg på att det inte finns malm. Det är möjligt, att det finns, men det hittillsvarande arbetet med malmletning har icke givit anledning att förmoda, att så är fallet. Jag vill erinra om att överdirektör Gavelin var chef för Geologiska undersökningen ända till den 1 januari i år. Skulle det nu emellertid visa sig, att det finns malmfyndigheter där, är ju områdets avsättande till nationalpark icke något hinder för bearbetandet av dem. Jag skulle ha förstätt herr De Geers skäl, om det varit fråga om att sälja området till en enskild person, om alltså kronan skulle avhända sig äganderätten och därmed också rätten till malmfyndigheterna. Men här gäller det ingalunda den saken utan det är fråga om ett kronans område, som alltjämt skall bevaras i kronans hand, fastän i en annan form. Det är riktigt, som herr Lövgren sade, att det står i nationalparkslagen, att man icke har rätt att bryta malm på ett sådant område. Men det innebär bara, att Kungl. Maj:t, om det är anledning att tro, att det finns malmfyndigheter, får gå till riksdagen och begära medgivande till att bryta malmen. Vi sakna icke prejudikat i sådant avseende. Inom en nationalpark, som berörts här tidigare, nämligen Stora Sjöfallets nationalpark, visade det sig, att man måste företaga en del sjöregle-

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

ringsarbeten. Sådana äro också förbjudna i nationalparkslagen, och därför fick Kungl. Maj:t hos riksdagen begära samtycke till att vidtaga dessa åtgärder, och dylikt samtycke gav också riksdagen. Jag är övertygad om att om vi skulle få anledning misstänka, att det finns värdefulla malmfyndigheter på detta område, skulle riksdagen icke vägra sin medverkan till deras bearbetande. — Detta alltså om de ekonomiska skälen.

Sedan har det åberopats — och herr Lövgren uppehöll sig mycket vid detta — att vad man nu är beredd att göra här skulle innebära en onödig hårdhet gentemot lapparna. Herr Lövgren uppehöll sig i första hand vid de lappar, som äro bofasta på området. Nu hörde kanske kammarens ledamöter av herr Lövgren, att på detta område om 49,000 hektar bo två lappfamiljer. Jag vet icke, huru stora familjerna äro, men även om de äro så stora, som vi i dessa befolkningspolitikens dagar önska, är det ju ändå icke ett så stort antal lappar, som bo här på området. Dessa två lappfamiljer har i varje fall icke Kungl. Maj:t tanke på att köra bort, utan man har uttalat, att endast om man skulle finna några lika lämpliga boplatser för dem, skall man taga i övervägande, om de möjligen böra förflyttas. Man kunde kanske av herr Lövgrens anförande få den uppfattningen, att dessa två familjers förfäder sedan urminnes tider bebott området. Men så är det visst icke, utan länsstyrelsen flyttade år 1931, över familjerna från Karesuando till Muddusområdet. Före 1931 var området icke hemvist för några bofasta lappfamiljer. Herr Lövgren talade emellertid icke bara om de bofasta lapparna, utan han sade, att andra lappar skulle förlora sitt renbete, och han vädjade särskilt till mig såsom jurist, om jag icke ansåg, att detta stötte min känsla för rättvisa och rättfärdighet. Jag skall i anledning av vad han yttrade endast be att få läsa upp 2 § nationalparkslagen. I 1 § talas det om en del saker, som äro förbjudna, och sedan heter det i 2 §: »Vad i 1 § stadgats skall ej leda till inskränkning i enskild rätt, som må vara uppkommen, då området avsättes till nationalpark, eller i de rättigheter till bete, skogsfång, jakt och fiske, som äro lapparna medgivna, dock att jakt å björn eller lo ej må äga rum. Ej heller vare lapparna förvägrat att medföra de för deras renhjordars bevakning nödiga hundar.» Man har alltså direkt i lagstiftningens tillgodosett lappbefolkningens intressen, och dessa kunna alltså icke i de hänseenden herr Lövgren berörde kränkas genom områdets avsättande till nationalpark.

Det har vidare talats om att man även ur andra ekonomiska synpunkter bör ställa sig avvisande mot förslaget. I motionen säges det, att på området ligga en del ströängar och att man genom åtgärden skulle beröva dem som ha rätt till dessa ängar möjligheten att utnyttja dem. Nu är det riktigt, att det finnes en del ströängslotter. De ha en sammanlagd areal av 55 hektar, men de äro belägna — fågelvägen räknat — på icke mindre än 1 à 1½ mils avstånd från den gård, dit de höra, och man har att färdas dit genom åtminstone sommartiden ganska oframkomlig terräng. Det har från sakkunnigt håll framhållits, att den ekonomiska nyttan av ängarna är mycket obetydlig, och de ha veterligen heller icke blivit slagna under senare tid. Man tycks alltså icke ha utnyttjat dem i någon vidare mån.

Därjämte har det åberopats, att man genom att avsätta området till nationalpark skulle hindra befolkningen däruppe att idka jakt och fiske, att plocka bär och att använda området för rekreation. Vad beträffar områdets användande till rekreation, så lägger nationalparkslagen icke hinder i vägen för ett dylikt utnyttjande. Befolkningen har endast att ställa sig till efterrättelse de bestämmelser, som äro meddelade för nationalparker. Däremot har man icke rätt att jaga eller att fiska där — om man bortser från lapparnas rätt — och

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

vad herr Lövgren sade om bärplockningen är riktigt med den inskränkningsen, att man har rätt att plocka bär, om man äter upp dem medan man är på området. Vad jakten beträffar har det upplysts, att området består av otillgängliga myrar och obanad skogsmark, att jakt förekommit i mycket ringa utsträckning och att jakten överhuvud taget icke har större betydelse för befolkningen däruppe. På samma sätt har det beträffande fisket understrukt, att i de avlägsna och mestadels föga givande sjöarna har det icke förekommit fiske av i varje fall någon större betydelse för befolkningen.

Dessa äro, så vitt jag kunnat finna, alla de skäl, som man kunnat åberopa mot förslaget, alltså skogsmarkens värde, förekomsten av malm, lapparnas rätt och befolkningens rätt till jakt och fiske. Jag kan för min del icke finna, att de skäl, som anförts, äro av den betydelse, att de väga upp de starka skäl, som tala för förslaget. Och jag vill ännu en gång understryka vad jag nämnde i början, att ett avsättande av området till nationalpark icke kan anses vara en börda för den landsdel, där området är beläget, utan måste med hänsyn till syftet och med hänsyn till de resultat, som man tror sig kunna vinna, i det långa loppet bli till verkligt gagn för denna landsdel.

Man har emellertid mot förslaget framställt även en del andra erinringar. I motionen heter det, att det framskyntat, att man hade planer på att avsätta ännu ett stort område i Norrbotten till nationalpark och att Muddusområdet alltså bara var en inledning. Så är emellertid icke förhållandet. Det har tidigare varit tal om ett annat område, nämligen Sjaunjamyren, men man har icke avsett att avsätta detta område till nationalpark utan endast att fridlysa området med hänsyn till sjöfågelslivet, en fridlysning som förekommit inom Jämtlands och Västernorrlands län och nu skulle utsträckas till det ifrågavarande området.

Man har också anmärkt på att förslaget icke varit föremål för en ordentlig beredning. Jag tänker då icke på herr De Geer, som anser, att man borde ha hört Sveriges geologiska undersökning — något som jag anser onödigt — utan på dem som mena, att man skulle inhämtat yttrande från de kommunala myndigheterna däruppe. Herr Lövgren åberopade brev från kommunala förtroendemän från trakten för att visa, hur man ser saken där. Det är riktigt, att Kungl. Maj:t icke hört kommunerna, men det beror på, att man ansett, att det här är fråga om ett betydelsefullt riksintresse och icke om ett lokalintresse. Vi ha då hört den statliga ansvariga myndigheten däruppe, nämligen länsstyrelsen, som tillstyrkt förslaget endast med reservation beträffande de två lappfamiljerna, som bo där och som varken Kungl. Maj:t eller någon annan tänker köra bort utan vidare från sin boplats. Att den ansvariga statliga myndigheten tillstyrker förslaget utgör också ett utomordentligt stöd för det befogade i det.

Jag har med vad jag sagt velat något utveckla de skäl, som varit avgörande för Kungl. Maj:t, och jag vill understryka, att jag anser, att de motiv, som ur vetenskaplig synpunkt och ur naturskyddssynpunkt kunna åberopas för områdets avsättande till nationalpark, äro av den styrka, att de måste väga över de lokalbetonade synpunkter, som här framförts. Jag vill för min del vädja till kammaren att taga hänsyn till vetenskapens krav och naturskyddets önskemål.

Herr **Andersson** i Löbbo erhöi på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag skall inskränka mig till att ge en kort replik till herr Lövgren. När han talar om att Norrland redan förut bidragit med stora ekonomiskt värdefulla områden till naturskyddsparker, såsom Stora Sjöfallsområdet. Abiskoområdet m. fl., glömmar herr Lövgren en mycket viktig sak, nämligen att största delen av dessa redan avsatta naturskyddsområden utslutande utgöras av impediment.

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

Herr **Lövgren** erhöil likaledes på begäran ordet för kort gemäle och ytt-rade: Herr talman! Jag vill endast till statsrådet Bergquist säga, att när han åberopar överdirektör Gavelin och Geologiska undersökningen blir jag miss-trogen. Överdirektör Gavelin sände för några år sedan genom Tidningarnas telegrambyrå ut ett meddelande om att en viss malmfyndighet var värdelös, men det hindrade icke, att veckan efteråt köpte en koncern, bestående av våra fyra största företag inom metallurgibranschen, samma fyndighet, och de hade tydligen en annan åsikt än herr Gavelin. Min bänkkamrat här talar om, att han en gång fick sig tillsänt ett mineralprov, som han skickade till Geologiska un-dersökningen. Där sade man, att det var värdelöst. Det var malm från Lavers gruvfält i Norrbotten, som nu äges av Bolidenbolaget.

Statsrådet framhåller, att det i lagen om nationalparker finns bestämmelser om lapparnas rätt till bete. Men det står här i propositionen, att vetenskaps-akademien hemställde, »att utredning måtte föranstaltas om förflyttning till lämplig ort av de år 1931 till området inflyttade f. d. Karesuandolapparna enligt 5 § lagen den 18 juni 1928 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, att all jakt och allt fiske, även för genomflyttande lappars vidkom-mande, måtte förbjudas inom nationalparken, samt att ett antal på området be-lägna ströängslotter om tillsammans 55 hektar måtte indragas respektive in-lösas jämlikt lagen den 22 juni 1921 om ströängars indragande till kronan». Detta är jag rädd blir de regler, som komma att gälla. Det fastställes ju reg-ler för varje nationalpark.

Jag vidhåller alltså, att man har all anledning att gå på avslag.

Herr **De Geer**, som jämväl på begäran erhöil ordet för kort gemäle, an-förde: Herr talman! Jag vill bara komplettera mitt yttrande med att säga, att jag stöder mig på Geologiska undersökningens nuvarande chef. Jag talade med honom i dag, och han konstaterade, att ärendet icke varit på remiss hos Geolo-giska undersökningen. Varken jag eller den nuvarande eller den föregående chefen för Geologiska undersökningen eller statsrådet vet naturligtvis, om det finns någon malm på detta område, men att det kan vara förutsättningar för att det skall finnas anse både den nuvarande chefen och jag.

Jag skall begagna tillfället att åberopa ett yttrande från statsrådsbänken — ett mycket auktoritativt yttrande alltså — under debatten om Stockholms biskopsfråga, vilket kan vara lämpligt att citera i dagens situation. Det sades, att kammaren bör vara mån om sitt anseende och icke frångå ett tidigare fattat beslut. Detta gäller även i dag.

Vidare yttrade

Herr **Blombäck**: Herr talman! Eftersom Muddusområdet är beläget i min hemtrakt, kan jag inte underlåta att med några ord deltaga i debatten.

Det område, som utskottet hemställer måtte avsättas till nationalpark, har av fackmän beräknats äga ett skogsvärde av cirka 160,000 kronor och en vir-keskvantitet av 740,000 kubikmeter. Skogens nettorotvärde blir sålunda endast omkring 22 öre per kubikmeter. Detta låga rotvärde beror dels på skogens mycket dåliga kvalitet, dels på de ytterligt ogynnsamma avsättningsmöjlig-heterna. Det finns inga landsvägar och inte heller några utbyggda flottleder inom Muddusområdet. Det består av sjöar, myrmarker, klyftdalar och älvar med kanjonbildningar. Denna otillgängliga natur gör, att varken flottleder eller vägar kunna anläggas till kostnader, som stå i något så när rimligt för-hållande till värdet av den virkeskvantitet, som skulle kunna avverkas inom

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

området. Körningskostnaderna för virket bliva där dessutom flerfaldigt högre per enhet än i andra delar av Norrbotten, då medelavståndet till flottled inom Muddus är 9 km. men inom övriga delar av Norrbotten endast något mer än 2 km.

Herr Lövgren nämnde i sitt anförande något om att en svensk trävaruman köpt virke i Finland och därvid transporterat virket 10 mil med motorfordon. Jag känner mycket väl till detta förhållande, och jag vill påpeka, att avståndet inte var så långt som 10 mil. Dessutom måste man taga i betraktande, att arbetskostnaderna i Finland äro väsentligt lägre, än vad de äro i vårt land, och samma är förhållandet med skogens rotvärde.

I en motion har framhållits, att miljonvärden skulle ruttna ned, därest området avsattes till nationalpark. Så är i verkligheten icke förhållandet. Skogens värde taxeras till 160,000 kronor och genomsnittsåldern till ungefär 125 år. Värdet av skogens årliga tillväxt blir med dessa siffror som grund icke högre än 1,300 kronor, och den som vill en god skogshushållning avverka icke mer än skogens tillväxt. Det faller av sig självt, att det icke är ekonomiskt bärande att bygga vare sig flottleder eller vägar för att å dessa per år framdriva virke till 1,300 kronors rotvärde. Än så länge föreligger intet behov av att till bränsle avverka den inom Muddus belägna skogen, alldenstund såväl Porjus som Gällivareborna kunna hämta sitt bränsle på närmare belägna platser, där det ännu finns rikligt med vedskog. Dessutom har det under de senaste åren varit svårigheter med att få tillräckligt med arbetskraft för vedavverkningarna i närheten av Muddus, och jag skulle kunna tänka mig, att detta är en av anledningarna till att det varit brist på ved i Porjus, såsom en av de ärade talarerna framhöll.

Sett ur skogsforskningssynpunkt är Muddusområdet särskilt värdefullt därför att man inom detta jämförelsevis ringa område har möjligheter till studium av en mångfald olika vegetationstyper och återväxtförhållanden. Detta gäller i mycket hög grad den del, som är belägen nedanför odlingsgränsen. Ett speciellt intresse erbjuda där några stora brandfält. Det vore fördenskilligt synnerligen olyckligt, om Muddus nedre del skulle komma att ligga utanför en eventuell nationalpark.

Jag ber vidare att få påpeka vad här förut framhållits, nämligen att länsstyrelsen i Norrbottens län år 1940 tillstyrkte avsättandet av Muddus till nationalpark men motsatte sig bestämt bortförandet av de lappar, som nu bedriva renskötsel därstädes, liksom ock förbudet för de höst och vår genomflyttande lapparna att fiska och jaga till husbehov inom Muddus.

Den bärplockning, det fiske och den jakt, som nu förekomma inom Muddus, äro icke av så stor betydelse, att de böra tillmätas avgörande inflytande, då det gäller att till nationalpark avsätta Muddusområdet. Det förhållandevis obetydliga enskilda intresset måste ställas efter kravet på en nationalpark, som gagnar vår skogsforskning, det allmänna. Det gäller här icke att avhända staten ett område, utan endast att så att säga till ett skogsmuseum reservera ett område, som utgör en mycket liten del av Sveriges skogsbärande mark. Ifall det mot förmodan en gång blir absolut nödvändigt att exploatera Muddusområdets naturtillgångar, får man väl, när den tiden kommer, besluta om lämpliga åtgärder. Det bör icke stöta på oövernineliga svårigheter att till skogsforskningens gagn avsätta Muddus såsom nationalpark, när skogen i vårt land årligen tillför oss värden för hundratals miljoner kronor.

Med åberopande av det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan, och jag understryker utskottets uttalande om att de på området boende skogslapparna böra få bo kvar därstädes.

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

Herr Lövgren erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag får säga, att herr Blombäck är en bildbar ung man. De första dagarna av riksdagen kom han till mig och var mycket intresserad av min syn på tingen i denna fråga. När jag hade skrivit min motion, frågade jag, om han ville skriva på den. Nej, av hänsyn till partitillhörigheten ville han icke vara med om det. Nu är han helt och hållet omvänd. Han kan tydligen läxa riktigt bra. Jag gratulerar.

Sedan vill jag säga, att kommunalkamreraren i Jokkmokk säkerligen känner till, hur det ligger till med vedleveranserna till Porjus, minst lika bra som herr Blombäck, som är Kalixbo, om jag icke minns fel.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag tror, att det icke skulle skada, om även herr Lövgren vore litet mera bildbar, så att han icke såsom argument i kammaren droge fram sådant som i resonemang man och man emellan förekommit. För den sortens sätt att argumentera böra vi hålla oss för goda här i riksdagen.

Härefter anförde:

Herr Hage: Herr talman! Jag har endast begärt ordet för att till herr Lövgrens anförande få foga några siffror, som jag gärna vill ha införda i kammarens protokoll.

Innan jag kommer fram till dessa siffror, skulle jag emellertid gärna vilja säga några ord om den hjortronplockning herr statsrådet berörde i sitt anförande. Jag skulle vilja betona, att hjortronplockningen är i Norrbotten en mycket betydande inkomstkälla för befolkningen. Detta gäller särskilt somrar, när hjortronen »gå till», som man skulle kunna uttrycka sig. Norrbotten har i det avseendet börjat åstadkomma en export på exempelvis Stockholm. Under vissa somrar är det en mycket betydande avsättning för hjortronen, som verkligen tillför Norrbotten inkomster av ganska betydande omfattning. Alltså måste avstängandet av en mycket omfattande areal från rätt till hjortronplockning för försäljning innebära en viss nackdel för länet.

Sedan skulle jag vilja ytterligare säga några ord. Jag har försökt sätta mig in i dessa ting bland annat genom att studera en bok, som jag tror man kan tilldöma värde, när det gäller att belysa dessa saker, nämligen det svenska konversationslexikon, som heter Nordisk familjebok. I ett supplementhäfte för år 1937 till detta konversationslexikon finns en uppgift av följande innehåll: »Sverige fick 1931 sin *fjortonde* nationalpark.» Nu är det fråga om, att den *femtonde* skall åstadkommas, och dessutom viftar man med den *sextonde*. Inom parentes vill jag omnämna, att samma upplysningskälla meddelar, att i det stora landet Nordamerikas Förenta Stater existerar endast några få flera nationalparker av detta slag än i vårt lilla Sverige. Redan detta ger en uppfattning om, hur det förhåller sig på detta område. Vi ha tillgodosett dessa naturskyddssynpunkter på ett bättre sätt än något annat land i förhållande till folkmängden.

Det finns vidare i denna artikel, som är skriven av en sakkunnig, en uppgift om att kvadratytan av samtliga dessa svenska nationalparker uppgår till 34 kvadratmil, och det meddelas vidare, att detta utgör nära en procent av hela landets kvadratytan. Kommer nu Muddus till, kommer det antagligen att gå över en procent. Jag kan inte komma till någon annan uppfattning än den, som jag förut antydde, att naturskyddssynpunkterna äro tillgodosedda på ett sådant sätt, att även om riksdagen skulle gå in för ett avslag på denna punkt

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

i dag, när det gäller denna nya nationalpark, så stå vi dock i främsta ledet bland de nationer, som ha tillgodosett naturskyddssynpunkterna.

Ytterligare vill jag påpeka, att i Norrbotten finns, som här förut berörts, ett mycket stort antal nationalparker. Det är fem nu. Det skulle bli sex med den nu ifrågavarande och skulle ytterligare den, som det talas om, komma till, blir det sju. När man läser den sakkunniges redovisning i Nordisk familjebok för vad som finns på våra nationalparker, finner man, att inom Vaddetjåkko nationalpark existera häckningsplatser för ett flertal fågelarter. Den synpunkten har framförts mycket ofta, när det gäller naturskyddet, att man skall skydda fågelarter mot förstöring. Den synpunkten är alltså tillgodosedd redan på denna nationalpark. Där existerar ett betydande antal häckningsplatser för fåglar. Går man vidare till Sarjeks nationalpark, står det omtalat, att det är Sveriges största djurreservat, där björnen kvarlever, och där existerar en massa andra djur. Där tillgodoses alltså också djurskyddssynpunkten. Beträffande Päljekaise säges det, att det är ett fjällbjörksområde, och slutligen existerar ett barrskogsområde — visserligen ej i Norrbotten — som redan är avsatt som nationalpark. Alltså kan man säga, att i dessa avseenden är tillräckligt mycket tillgodosett av det, som skulle tillgodoses genom att avsätta nu ifrågavarande område till nationalpark. Även om detta förslag skulle falla, finns det alltså redan vissa områden i de nationalparker, som existera, där det finns möjlighet att tillgodose dessa krav.

Sedan skulle jag något vilja snudda vid en synpunkt, som en del andra talare varit inne på. Man säger ju här, att man skulle åstadkomma denna nationalpark, därför att i annat fall riskerar man att förstöra dessa naturvärden och dylikt, som existera på denna nationalpark. Emellertid har det område, som det nu är fråga om att freda, inte varit fredat som nationalpark under gångna tider, och likväl har det inte blivit förstört. Jag tror inte, att människorna i Norrbotten bli mera vilda, när det gäller att ingripa på detta område, än de varit hitintills. Därför skulle jag tro — i synnerhet som domänstyrelsen har hand om detta område — att hela detta tal om att man riskerar förstörelse, om man inte går med på propositionen, är ett teoretiskt tal. Det svarar inte mot verkligheten.

Med anledning av att det gjorts gällande, att inom ifrågavarande område skulle finnas mineralfyndigheter och andra värden av olika slag, har man antytt, att först borde man förklara området för nationalpark och sedan ändra på denna, om man funne skäl därtill. Enligt min mening är det rimligare, att man först undersöker, hur det förhåller sig med dessa fyndigheter, innan man tager ståndpunkt till föreliggande förslag. I annat fall får man kanske gå fram och tillbaka och handla på måfå. Man brukar ju i riksdagen säga, att innan man intager en ståndpunkt och fattar ett beslut, bör man bringa klarhet i de förhållanden, som ligga till grund för beslutet.

Jag skall inskränka mig till att instämma i det yrkande, som gjordes av herr Lövgren.

Herr Thorell: Herr talman! Några ledamöter av kammaren ha kanske undrat, varför jag framburit den motion, som jämte en liknande i första kammaren ligger till grund för det utskottsutlåtande, som här föreligger i dag. Jag vill säga till dessa, att det inte är första gången jag sysslar med en sådan här fråga. I vår hemtrakt ha vi en stor häradsallmänning. Den anlidades tidigare inte mycket av befolkningen. Där höggs det inte mycket, därför att var och en hade skog på sin egen gård. De gamla kunna därför ännu minnas, hurusom nästan hela denna häradsallmänning på 3.000 tunnland var en enda urskog. Emeller-

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

tid stego virkespriserna. Allmänningen låg bra till. Det började därför huggas ganska våldsamt. Det var ju också nödvändigt, ty skogen var mycket gammal. Så kommo vi till slut underfund med att enligt hushållsplanen skulle inom trettio år hela den gamla skogen vara avverkad. Då föreslog en liten delägare, en mindre jordbrukare i trakten, att vi borde lämna kvar ett område, som ännu var orört, så att sena tiders folk skulle få se någonting av den stora, grova och orörda skogen i sin ursprungliga natur, sådan den varit av gammalt. Fastän denna skog är värd kanske 1.000 kronor per tunnland, medan den nu omdiskuterade är värderad till 4 kronor per tunnland, och det fanns en massa enskilda delägare, av vilka många behövde den utdelning allmänningen kunde giva, avsatte vi ändå ett jämförelsevis stort område, som nu inte får röras, utan som, tack vare förutseendet hos den befolkning, som bevarade allmänningen, kommer att visa för efterkommande, hur det sett ut på Seminghundra härads allmänning. Jag tycker, att när det kan förekomma något sådant i litet mått inom en sådan liten församling, är det underligt, att det för andra gången i denna kammare skall behöva diskuteras på sätt som skett i föreliggande fråga. Det är självfallet, att vi ha skyldigheter mot släkten, som komma, att lämna efter oss något orört av det arv våra förfäder givit oss. Det borde enligt min mening vara ganska naturligt, att vi ha skyldigheter därutinnan.

Jag dröjde, herr talman, med flit med att begära ordet, tills herr Lövgren talat. Jag väntade mig nämligen att få höra några andra skäl, än dem herr Mäler framförde, och några starkare skäl än herr Lövgren anförde i fjol. Emellertid ha inga andra skäl framkommit, och överhuvud taget har hela hans argumentation så grundligt skjutits sönder av statsrådet, att det inte är nödvändigt för mig att uppehålla mig vid den saken längre.

Emellertid har herr Lövgren tillåtit sig ett par uppgifter i sin motion, som jag inte kan låta bli att citera. Herr Lövgren säger nämligen, att den »skogsbiologiska forskningens intressen kunna vinna tillfredsställande beaktande om domänstyrelsen i området längst upp i Råne älv avsätter ett par tusen hektar för detta ändamål, märkvärdigare är inte den saken». I slutet av motionen tillägger han, att det »behövs följaktligen ingen avsättning av området till nationalpark för att tillgodose den skogsbiologiska forskningens krav». Nu har det till jordbruksutskottet inkommit en handling, som kom för sent, och som jag därför skall be att till svar på herr Lövgrens uppgifter få andraga inför kammaren med en önskan, att kammarledamöterna inte skola bli alltför ledsna, för att jag vid denna sena tidpunkt citerar så mycket, som jag här kommer att göra. Handlingen är skriven av professorn i växtbiologi vid Uppsala universitet, tillika ordförande i Svenska växtgeografiska sällskapet, G. Einar Du Rietz. Han skriver: »Bevarandet av Muddusområdet som nationalpark är av utomordentlig betydelse för den växtbiologiska forskningen i vårt land. För det utforskande av våra norrländska skogars och myrars biologi, som sedan Växtbiologiska institutionens grundande utgjort en av dess viktigaste uppgifter och som alltid bedrivits i intimt samarbete med den praktiska skogs- och myrvårdens representanter, är tillgången till stora och representativa norrländska urskogs- och myrreservat en av de viktigaste förutsättningarna. Detta gäller icke minst det pågående utarbetandet av ett pålitligt system över skogs- och myrtyper som indikatorer på skogsmark- och torvmarktyper av olika produktivitet och med olika krav på praktiska behandlingsmetoder, en fråga med stor aktualitet såväl bland den norrländska skogsvårdens som myrodlingens män. Utan tillräcklig tillgång till stora och mångsidigt representativa reservat av urskogar och helt orörda myrar, i vilka växtvärlden under århundraden och årtusenden kommit i full jämvikt med sin omgivning, komma sådana typsystem

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

alltid att vila på osäker grund; det praktiskt biologiska arbetet i våra redan under utnyttjande varande skogar och myrar måste alltid då och då gå tillbaka till den fullt orörda skogen och myren för kontroll av använda typsystem och för vinnande av nya synpunkter, och endast stora och omväxlande reservat kunna ge garanti för att falska generaliseringar av iakttagna samband undvikas. De jämförande forskningarna i urskogar och orörda myrar måste ofta utsträckas över en följd av år; alltför ofta har det hänt att åratals mödosamma och dyrbara forskningarna måste avbrytas och vetenskapligt och praktiskt viktiga resultat gått förlorade genom att undersökningsområdet plötsligt utsatts för uthuggning eller avdikning. Endast rikligt tilltagna nationalparker kunna ge full garanti mot sådant. De undersökningar, som redan utförts inom Muddusområdet av några av institutionens medarbetare, ha visat att detta område genom sin oberördhet och sin omväxlande provkarta på för övre Norrland representativa skogs- och myrtyper är utomordentligt väl lämpat till centralt forskningsfält för dessa problem.

I lika hög grad gäller detta de på Växtbiologiska institutionen nu pågående undersökningarna över den norrländska urskogens föryngringsproblem, vilka redan givit viktiga resultat och tillvunnit sig stort intresse även från den praktiska skogsvårdens representanter. Det har visat sig att studiet av urskogens egenartade föryngring i flera fall kunna ge uppslag till praktiska åtgärder, som lova viktiga resultat för det framtida utnyttjandet av de oväxtliga skogar i Norrlands övre barrskogsbälte som länge utgjort en av den norrländska skogsvårdens svåraste problem. Även dessa undersökningar ha delvis utförts inom Muddusområdet, vilket visade sig mycket lämpligt för deras fullföljande i större omfattning och på längre sikt — men endast så länge området bevaras i urskogstillståndet.

Det måste slutligen även framhållas att våra kvarvarande norrländska urskogar visat sig vara av ovärderlig betydelse för studiet av våra skogars rasbiologi och för dessa studiers nu så aktuella användning för skogens framtida förädling. Medan de ur rassympunkt högvärdiga 'elitträden' genom avverkning småningom utgallrats ur våra flesta skogar och dessas föryngring i betänkligt stor omfattning överlåtits åt ur rassympunkt mindervärdiga element, utgöra våra fåtaliga kvarlevande urskogars omväxlande och rika provkarta på sådana elitträd en huvudkälla för den norrländska skogens framtida förädling. Från olika kulturländer utsändas i våra dagar dyrbara expeditioner till Asiens bergländer och till Anderna för att söka efter nytt rasmaterial för våra sädeslags respektive potatissorters förädling. Det är i våra egna urskogsreservat, som den svenska skogsträdsförädlingen måste söka en väsentlig del av sitt material av värdefulla barrträdsraser.

Ur alla ovan anförda synpunkter är det av stor vikt att Muddusområdet reserveras i sin helhet i enlighet med förra årets Kungl. proposition. Ur alla tre synpunkterna är även området nedanför odlingsgränsen nödvändigt för att nationalparken skall fylla sin uppgift som forskningsområde och leverantör av forsknings- och förädlingsmaterial. Området nedanför odlingsgränsen, icke minst de märkliga klyftdalarna, innehåller viktiga skogstyper och säkerligen även barrträdsraser, som saknas i de högre liggande delarna, och just de lägre liggande delarnas skogstyper och barrträdsraser kunna väntas bli av den största betydelsen för de vetenskapliga och praktiska jämförelserna med de skogar, på vilka huvuddelen av det norrländska skogsbruket vilar, ävensom för den framtida förädlingen av dessa skogar.»

Jag skall inte trötta kammaren med några egna reflexioner efter denna långa uppläsning, men jag har ansett, att det var så pass viktiga synpunkter profes-

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

sorn anfört, att jag vågade mig på att fresta kammarledamöternas tålmod så pass länge.

Jag ber endast att få tillägga, att herr De Geer nyss påminde kammaren om dess värdighet. För min del skall jag be att få göra detsamma men ur en annan synpunkt. Om kammaren förra året på den grund, att den blev utsatt för herr Lövgrens blixtnfall och inte hann tillräckligt hastigt följa med utan då lät överrumpla sig till att göra felgrepp, är det enligt min mening nödvändigt, att kammaren i år rättar till detsamma. Det är ingen skam att ändra sig, herr talman, då man ändrar sig till det bättre.

Med dessa ord ber jag att få biträda yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr Carlström: Herr talman! Efter den långa debatt, som hållits i denna fråga, kan det inte falla mig in att hålla något längre anförande i ärendet. Jag skall endast be att få säga några ord till herr Lövgren, som man ju måste beundra för hans starka tro på den sak han talar för. Jag tror inte, att reservanten, herr Mäler, har samma starka tro som han.

Emellertid var det ett par påståenden, eller vad jag skall kalla det, i det uttalande, som herr Lövgren gjorde, som enligt min mening nog sköto en smula över målet. Han talade om de ekonomiska synpunkterna. Det är klart, att om han hade rätt på den punkten, skulle väl jag vara med på hans sida, men herr Lövgren får förlåta mig, om jag säger, att han kan räkna fel, då det gäller ekonomi. Är det inte männe så? Jag tror, att om man skulle bygga ut de där nya utforslingsvägarna och befrakta dem med de nya åkdon, som herr Lövgren talar om, skulle det nog bli bra liten behållning, när man kommer fram till bestämmelseorten med virket. Vidare lade han sitt anförande så, som om någon större sågverksrörelse skulle kunna matas från denna skog under någon längre tid, om det inte blir reservat. Det är klart, att om vi inom jordbruksutskottet i fjol, och då vi änyo i år gått till verket för att bilda oss en uppfattning om frågan, hade haft samma uppfattning som herr Lövgren, skulle vi kommit till ett annat resultat än vi nu gjort, men det kunde vi ej ha. Vi ha ej kunnat följa med i herr Lövgrens ekonomiska beräkningar.

Sedan kan man säga, att herr Lövgren var en liten smula elak mot domänstyrelsen. Han säger, att den handlat på ett oanständigt sätt. Det är otrevligt för oss, som sitta i jordbruksutskottet, som allt som oftast får uttalanden från domänstyrelsen, som vi i alla fall, även om vi inte ha så förfärligt stor respekt för den, ändå måste taga för gott, att höra, att den skulle uppträda oanständigt i vissa frågor. Jag tror, att det är att skjuta en liten smula över målet.

Herr Lövgren uppehöll sig också rätt länge — dock icke så länge som i fjol — med lapparna. Ja, de här två lappfamiljerna! Vi ha hört av statsrådet, att det icke är meningen att utan vidare avhysa dem, och att de tack vare den lag, som gäller för dessa reservat, ha en viss rätt att stanna kvar. Jag måste ju för min del säga, att om det kunde visas, att det vore möjligt att flytta dem till ett annat område, som är lika bra som detta, så vore ingen skada skedd.

Herr Lövgren sade vidare, att vi skola titta på kartan. Det ha vi gjort i jordbruksutskottet, och vi ha trots oss finna, att då man på kartan över Norrland lägger in detta reservat, så kommer det att utgöra en försvinnande liten del av landskapet. Och därtill är det ju mest fråga om impediment.

Ja, så var det detta tal om »rätt och rättfärdighet». Jag tycker ju för min del, att det vore nog så sorgligt, om så mycket hjortron skulle gå till spillo där uppe. Men nu har ju statsrådet lovat, att de som äro där uppe skola få äta

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

hjordtron så mycket de vilja, medan de äro där. Följer något med i fickorna, när de bege sig därifrån, tror jag icke att de bli åtalade för det.

Jag kan vidare instämma i vad herr Thorell sade om herr De Geers yttrande, »att kammaren skall vara mån om sitt anseende». Ja, det skall den vara, även när det gäller att pröva en fråga i första omgången. Jag tror, att kammaren skulle vinna mycket på det.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Efter det utmärkta anförandet, som statsrådet Bergquist här hållit och som till större delen gredv herr Lövgrens argument i frågan, har jag icke mycket att tillägga.

Jag skall emellertid med anledning av herr Lövgrens jämförelse mellan vad som åtgjorts i fråga om avsättningar till nationalparker i Norrbotten och i övriga delar av Sverige be att få påpeka, att denna jämförelse icke utan vidare får ses ur kvantitativ synpunkt eller med hänsyn till arealerna. Avsättningsförmåga, som är oerhört mycket mindre än avkastningsförmågan å de avsättningar, som gjorts i södra Sverige.

Den ringa avsättning till nationalparker, som förekommit i södra Sverige, beror emellertid tyvärr i stor utsträckning på det förhållandet, att vi där kommo alltför sent i gång med denna verksamhet. När denna lag kom till, fanns sålunda icke mycket att avsätta. Vidare vill jag påpeka, att utom de statistiskt sett såsom avsatta redovisade områdena finns det kommunalt och enskilt avsatta områden liksom också en mängd skyddade naturföremål av skilda slag, som icke ingå i denna redogörelse.

Jag begärde emellertid närmast ordet för att påpeka, att herr Lövgren i slutet av sin motion gör ett uttalande, som, om det är allvarligt menat, närmast sammanfaller med kravet på en natur- eller nationalpark. Han säger nämligen: »Närmare besett ligger ju saken så till, att området är fredat för avverkning så länge domänstyrelsen själv önskar. Det behövs följaktligen ingen avsättning av området till nationalpark för att tillgodose den skogsbiologiska forskningens krav.»

Detta måste innebära, att vare sig området betraktas såsom nationalpark eller det kommer att stå under domänstyrelsens förvaltning, skall det anses såsom fredat. Men vad vill då herr Lövgren?

Jag begärde emellertid, herr talman, ordet, när herr Lövgren talade om råvarutillgångarna för sågverket vid Törefors. Han sade, att om detta sågverk finge bara 10,000 kubikmeter virke om året, skulle det kunna säkra arbetstillgången för en lång tid — märk, att detta är ordagrant upptecknat — för en lång tid framåt. Här finns det 770,000 kubikmeter skog. 10,000 kubikmeters årsavverkning ger en omloppstid av 77 år. Omloppstiden på Muddusområdet kan icke sättas lägre än till 125, sannolikt 150 år. Detta medför en dubbel överavverkning på detta område, vilket skulle innebära, att om herr Lövgren får sin vilja fram så skulle området på kort tid bli spolierat. Jag tror, att man bör bemöda sig om en mera hållbar argumentation än den, som herr Lövgren presterat i detta fall.

Herr **Lövgren** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag skall be att få säga till herr förste vice talmannen, att även här i södra Sverige har man haft vissa möjligheter till avsättningar. På Hamra nationalpark hade man sålunda möjlighet att avsätta ett område om 280 kvadrat-

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

kilometer, men man avsatte endast 0.2 kvadratkilometer. 0.2 av 280! Man har sålunda ekonomiserat, när det gäller avsättning till nationalparker här söderut.

Herr förste vice talmannen sade vidare, att omloppstiden är 120 eller 150 år. Ja, detta vet jag också, men om det är riktigt som domänstyrelsen uppger, nämligen att det här är fråga om överårig skog, som tar skada av torka och röta, ja, då är den icke värd att sparas i 120 år, utan då få vi göra som vi gjort i Lappmarken under det senaste årtiondet, nämligen avverka i raskare takt. Därigenom få vi ny skog, som är växtlig, i stället för överårig och oväxtlig skog.

Härpå anförde:

Herr **Pettersson** i Rosta: Herr talman! Jag har vid ifrågavarande utskottsutlåtande fogat en blank reservation, och jag skall nu be att med några ord få motivera densamma.

Jag har för min del ansett, att det här ifrågavarande området är väl stort. Dess areal har tidigare angivits till mellan 400 och 500 kvadratkilometer. Detta anser jag nu för min del vara ett för stort område att avsätta.

Domänstyrelsen har i sitt utlåtande om skogen sagt, att denna är till stor del rötskadad. Att för all framtid avsätta ett så stort område med sådan skog anser jag för min del icke kunna vara av något värde för framtiden. Den skogen skulle väl i så fall bli till styggelse och skam för skogsmän och andra, som vilja titta på den.

Jag kan icke finna att Norrland kan ha någon nytta av att bedriva skoglig forskning i en sådan skog, utan skoglig forskning, som kan bli till nytta för Norrland, bör väl bedrivas i ett för Norrland typiskt barrskogsområde.

För min del skulle jag gärna vilja vara med om att avsätta en mindre del av detta område, men för att icke onödigt förlänga debatten skall jag, herr talman, be att med dessa ord få yrka avslag på utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag ber att till herr Lövgren bara få säga, att givetvis icke all skog på Muddusområdet är övermogen. Härigenom förlorar hans replik sitt värde.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Mäler avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lövgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Mäler avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom appresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Lövgren, vadan vote-

Avsättande till nationalpark av viss del av det s. k. Muddusområdet i Norrbottens län. (Forts.)

ring medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 125 ja och 59 nej, varjämte 20 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 2.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

Egentliga statsutgifter under riksstans nionde huvudtitel.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1—16.

Vad utskottets hemställt bifölls.

Punkten 17, angående lantbrukshögskolan: Avlöningar.

Lantbrukshögskolan: Avlöningar.

Efter föredragning av punkten anförde

Herr **Håstad**: Herr talman! Endast ett par korta ord angående den punkt, som rör docenterna vid lantbrukshögskolan, liksom också en följande punkt, som rör docenterna vid skoghögskolan.

När docentinstitutionen vid lantbrukshögskolan infördes, var avsikten uppenbarligen den att dessa docenter skulle jämföras med docenterna vid statsuniversitetet. Detta framgår både av kommittébetänkandet och av riksdagens behandling av frågan, liksom också av det kungäbrev, som utfärdats för att reglera docenternas arvoden. Det framgår även av docentfrågans behandling vid fjolårets riksdag. Då kom nämligen finansministern till riksdagen med förslag att avlöningen för dessa — som man ansåg — arvodestjänster skulle maximeras, och att alltså denna kår icke skulle få förmånen av rörligt tillägg. Statsuniversitetets docenter och fackhögskolornas docenter skulle därvidlag jämföras. En motion väcktes emellertid om att detta finansministerns förslag icke måtte vinna riksdagens bifall, och att alltså docenterna fortfarande skulle få komma i åttjutande av dyrtidstillägg och kristillägg. Motionen kom emellertid av skäl, som jag här icke kan gå in på, blott att gälla docenterna vid statsuniversitetet. Motionen blev bifallen av riksdagen. Docenterna vid fackhögskolorna kommo därigenom att bli bortglömda, dock utan att riksdagen, såsom jag tror, därvid på något sätt ville förändra principerna för avlöningen till dessa docenter eller »deklassera» docenterna vid fackhögskolorna.

Jag har nu väckt en motion om att full likställighet åter skulle införas i avlöningshänseende mellan docenterna vid de tekniska fackskolorna och vid statsuniversitetet. Jag erkänner emellertid, att jordbruksministern i år framlagt förslag om, att man skulle räkna upp de fasta arvoderna för de förra från 7,500 till 8,000 kronor. Men även om denna uppräknings nu kommer att genomföras — utskottet har ju tillstyrkt förslaget i denna del — står det dock fast, att docenterna vid lantbrukshögskolan komma att ligga något under docenterna vid statsuniversitetet. Om nu krisen skulle skärpas och kristilläggena stegras, kommer denna ojämnhets förhållandet mellan docenterna vid Ultuna och i Upp-

Lantbrukshögskolan: Avlöningar. (Forts.)

sala att ökas. Jag kan icke finna några fullgoda skäl för ett bibehållande av denna olikhet. Tvärtom skulle jag vilja säga, att i hela den nuvarande kristidens tendens ligger en strävan att på alla möjliga sätt uppmuntra teknisk forskning och att till de tekniska högskolorna knyta de bästa krafter, som kunna vinnas, för den forskning som där bedrives.

Utskottet har emellertid varit ganska välvilligt. Det har visserligen icke visat — om jag så får säga — samma kurage, som statsutskottet visade i fjol, när statsutskottet ändrade regeringens förslag på denna punkt. Jordbruksutskottet föreslår nämligen här blott, att regeringen skall taga saken under övervägande. Jag vill bara — utan att dock ställa något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan — rikta en vördsam hemställan till jordbruksministern, att han fortast möjligt — och om det blir höstriksdag helst vid denna — ville lägga fram ett förslag, som tillgodoser de berättigade krav på likställighet, som kunna resas från dessa docenters sida. Jag kan tillägga, att det här icke alls är fråga om en sak av statsfinansiell betydelse, eftersom det endast finns fyra docentstipendier vid lantbrukshögskolan och två vid skogshögskolan.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 18—37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 38 och 39.

Lades till handlingarna.

Punkterna 40 och 41.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 42.

Lades till handlingarna.

Punkten 43.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 44, angående lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till särskilda utbildningskurser.

Lägre lantbruksundervisning m. m.:
Bidrag till särskilda utbildningskurser.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln (punkt 44) föreslagit riksdagen att för ändamålet anvisa ett reservationsanslag av 113,000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 51 av herr *Bengtsson m. fl.* samt II: 89 av herr *Andersson* i Gisselås *m. fl.*, såvitt i desamma hemställts, att riksdagen måtte besluta, dels att statsbidrag för anordnande av utbildningskurser för ladugårdsskötare skulle utgå med ett grundanslag av 600 kronor för varje kurs och ett tilläggsanslag av 90 kronor per elev, och dels att till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till särskilda utbildningskurser för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 116,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med ändring av Kungl. Maj:ts framställning och med bifall till de likalydande motionerna I: 51 och II: 89 i

Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till särskilda utbildningskurser.
(Forts.)

förevarande del, till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till särskilda utbildningskurser för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 116,000 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herr *Carlström*, vilken hemställt,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å de likalydande motionerna I: 51 och II: 89 i förevarande del, till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till särskilda utbildningskurser för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 113,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr Carlström: Herr talman! Det är ju en rätt liten fråga det här gäller, men vi tala ju mest om de små frågorna här i kammaren, och det kanske därför ursäktas mig, om jag nu tar till orda. Jag har, såsom framgår av utskottets utlåtande, reserverat mig för bifall till Kungl. Maj:ts förslag, medan däremot utskottet gått in för en höjning av anslaget.

Vi ha nog inom jordbruksutskottet, fastän det kanske inte framgår av betänkandet, haft en del träffningar i fråga om motioner på åtskilliga punkter, där det yrkats på en höjning av anslagen utöver vad departementschefen har föreslagit. De flesta ha ju också avslagits av utskottet. För min del har jag ansett det som en bjudande plikt — inte bara därför att jag tillhör besparingsberedningen, utan därför att jag anser det vara vår skyldighet att taga hänsyn till det ekonomiska lägets allvar — att på varje punkt se till, om man nu inte kan få ned anslagen, att man åtminstone skulle kunna hålla sig till vad Kungl. Maj:t föreslagit. Man har ju den känslan — åtminstone har jag det för min del — att det vid budgetarbetet inom departementet förekommit en ganska kraftig påtryckning från finansministerns sida, att den tidigare ramen för de olika anslagen inte skulle överskridas utan att detta vore oundgängligen nödvändigt.

Nu kan man ju knappast säga, att det är oundgängligen nödvändigt att höja detta anslag för anordnande av ladugårdsskötarkurser från nuvarande för varje elev utgående bidraget från 60 till 90 kronor, såsom utskottet föreslår. Kungl. Maj:t har ju gått en medelväg och föreslagit en höjning med 15 kronor till 75 kronor. Såsom kammarens ledamöter torde finna på sid. 41 i utlåtandet under rubriken utbildningskurser för ladugårdsskötare, utgör anslaget för innevarande budgetår 27,000 kronor, medan Kungl. Maj:t för nästa budgetår föreslår en höjning till 42,000 kronor. Jag tycker verkligen, att man, när nu departementschefen själv gått med på en höjning, kunnat vara belåten därmed och inte ansett sig böra — även om det är motionsnöd — på detta sätt komma och begära en ytterligare ökning av anslaget.

Jag skall inte ge mig in på något långt resonemang om denna sak, ty jag förstår mycket väl, att när jag är ensam reservant, är det tämligen hopplöst för mig att få kammaren med på mitt förslag. Men jag vill i alla fall här liksom på alla andra punkter konsekvent fasthålla vid att man bör söka undvika anslagsökningar, som inte äro oundgängligen nödvändiga. Vi måste ha klart för oss, att det i dessa tider är ofrånkomligt att man iakttager största möjliga återhållsamhet, när det gäller att öka statens utgifter.

Jag ber alltså att få yrka bifall till min reservation, vilket är detsamma som bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Andersson i Löbbo: Herr andre vice talman! I anledning av vad herr *Carlström* här sagt vill jag framhålla, att jordbruksutskottet vid behandlingen

Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till särskilda utbildningskurser.
(Forts.)

av nionde huvudtiteln i största utsträckning sökt taga hänsyn till det rådande besvärliga ekonomiska läget, och utskottet har sålunda ansett sig böra biträda de beskärningar, som i vissa avseenden skett beträffande olika myndigheters anslagsäskanden. Det har dock funnits ett mindre antal poster, där utskottet ansett synnerligen starka skäl föreligga för en justering av anlagen, varför man framställt förslag om vissa ändringar. Jag måste nämligen gentemot herr Carlström göra gällande, att om ett riksdagsutskott vid behandlingen av Kungl. Maj:ts förslag finner, att tillräckliga skäl tala för att man ruckar på de av Kungl. Maj:t föreslagna beloppen, äro inte dessa belopp några sådana heliga tal, att man inte skulle ha rätt att ändra på dem.

På den här föreliggande punkten har utskottet varit tämligen enigt om att det finns anledning att höja bidraget vid utbildningskurser för ladugårdsskötare från 60 till 90 kronor för varje elev. Lantbruksstyrelsen har för sin del ansett, att ett ännu högre belopp vore önskvärt, men lantbruksstyrelsen har på grund av det statsfinansiella läget, vilket även lantbruksstyrelsen beaktat, funnit sig endast kunna föreslå en höjning från 60 till 90 kronor, alltså till samma belopp som utskottet stannat vid.

Jag förstår ju, att herr Carlström såsom ledamot av besparingsberedningen anser sig på tjänstens vägnar skyldig att reagera mot varje som helst försök från ett utskotts sida att höja på de föreslagna beloppen. Jag klandrar inte detta; jag förstår det, som sagt, mycket väl, men jag tror att kammaren i det här föreliggande fallet kan utan några som helst betänkligheter biträda utskottsmajoritetens förslag.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr **Carlström**: Frågan är bara vad som är »tillräckliga skäl», herr talman!

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m.

Punkten 45, angående lägre lantbruksundervisning m. m.: Understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln (punkt 45) föreslagit riksdagen att för ändamålet anvisa ett förslagsanslag av 425,000 kronor.

I detta samband hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

1) I: 51 av herr *Bengtsson m. fl.*, likalydande med II: 89 av herr *Andersson* i *Gisselås m. fl.*, såvitt i desamma hemställts, att riksdagen måtte besluta, dels att stipendierna till elever vid utbildningskurser för ladugårdsskötare skulle utgå med 60 kronor för månad till synnerligen obemedlade, 40 kronor till obemedlade och 20 kronor till mindre bemedlade elever, dels ock att till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m. för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 426,000 kronor;

2) II: 200 av herr *Persson* i *Stockholm m. fl.*

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å de likalydande motionerna I: 51 och II: 89 i förevarande del samt II: 200, till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Under-

Understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m. (Forts.)
stöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m. för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 425.000 kronor.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr **Andersson** i Gisselås: Herr vice talman! Ehuru jordbruksutskottet här under punkt 45 av, såsom jag förmodar, principiella skäl och icke av obehägenhet att bevilja ett ökat anslag till stipendier åt elever vid utbildningskurser för ladugårdsskötare hemställt om avslag å motionen nr 89 i denna kammare, kan jag inte underlåta att framhålla, hur nödvändigt det enligt min syn på saken är att dessa ladugårdsskötarkurser verkligen kunna komma till stånd för att man om möjligt skall kunna i någon ringa mån råda bot på de nuvarande svårigheterna för jordbrukare i nära nog alla delar av landet att överhuvud taget erhålla ladugårdsskötare.

En förutsättning för att det anslag, som beviljats till dessa kurser, skall kunna tagas i bruk, är givetvis att anslutningen av elever till kurserna blir så stor, att kurser kunna hållas. Annars blir ju hela åtgärden förfelad. Jag har nu den uppfattningen, att stipendiebeloppens storlek kan, särskilt under förhållanden som de nuvarande med riklig tillgång till värlönat arbete, få en avgörande betydelse för anslutningen till dessa kurser. Man får inte bortse från det förhållandet, att det erbjudes utbildningskurser även inom andra yrkesgrenar, som för ynglingar i 18—20-årsåldern kunna te sig mer lockande än ladugårdsskötaryrket och där man har möjlighet att få bättre anställningsvillkor. Det är då bara naturligt att man söker sig till dessa andra utbildningskurser. Detta är för övrigt endast vad som nu dagligen sker, nämligen att både män och kvinnor söka sig från jordbruket till andra, mera lönsamma och framför allt mera trivsamma arbetsområden.

Jag kan därför inte komma ifrån, att vill man just nu nå ett verkligt resultat med dessa ladugårdsskötarkurser, måste man också på något sätt stimulera intresset för dem, och detta sker enligt mitt förmenande inte med de stipendiebelopp, som erbjudas i propositionen. Jag tror snarare, att även de i motionen föreslagna beloppen äro tilltagna något i underkant, men det är dock min förhoppning, att om riksdagen bifaller motionen på denna punkt, skola stipendiebeloppen vara tillräckligt höga för att locka fram elever i tillräckligt antal.

En annan sak är, om riksdagen anser denna fråga så pass viktig, att riksdagen för den skull vill ändra sitt beslut från år 1940 att tills vidare låta anstå med varje som helst höjning av elevstipendierna, när det gäller den lägre lantbruksundervisningen.

För närvarande måste ju en hel del beredskapsåtgärder vidtagas, som tidigare inte varit vare sig önskvärda eller behövliga men som nu måste genomföras på grund av det trängande läge, vari vi befinna oss. Jag anser, att även den sak det här gäller är en beredskapsåtgärd, även om den i och för sig är ringa. Det kan inte vara likgiltigt med hänsyn till vårt försörjningsläge, om jordbrukarna i allt större utsträckning se sig nödsakade att på grund av brist på arbetskraft, inte minst i ladugårdarna, reducera sina ladugårdsbesättningar till ett minimum av vad de varit och i många fall kanske helt göra sig utav med dem. Detta måste inverka menligt på våra försörjningsmöjligheter. Man bör inte heller bortse ifrån, att det för närvarande råder stark misstämning bland en del jordbrukare i anledning av svårigheterna att erhålla hjälp med jordbruksarbetet. Mången har resignerat inför den hopplösa uppgiften att hålla ihop det hela och givit upp arbetet. Även av denna anledning finns det skäl för att vidtaga en åtgärd, som möjligen i någon mån kan bidra till en avspänning. Det är inte att undra på, om det känns beklämmande för en jordbrukare, som i årtal arbe-

Understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m. (Forts.)
tat med att få fram en god kreatursbesättning och som till sist lyckats därmed, att på grund av brist på arbetskraft finna sig tvungen att skingra hela besättningen och på så sätt se hela sitt arbete gå till spillo.

Jag vill slutligen även till belysande av denna fråga återgiva några synpunkter, som finnas anförda i motionen. Det heter där: »Tillgången till intresserade och dugliga ladugårdsskötare är emellertid av betydelse ej endast för jordbrukets vidkommande. Icke minst ur konsumentsynpunkt är det under nuvarande förhållanden på livsmedelsförsörjningens område av utomordentlig vikt, att produktionen av mjölk, smör och kött upprätthålles i största möjliga utsträckning och att tillgängliga produktionsmedel härför utnyttjas rationellt. Det är ingalunda någon främmande företeelse att jordbrukare runt om i landet avyttra hela besättningar eller avsevärt reducera desamma till följd av svårigheten att erhålla kvalificerad arbetskraft i ladugården.

Otvivelaktigt torde på förevarande område med en ringa ytterligare kostnad kunna uppnås för landet i dess helhet betydelsefulla resultat. De utav lantbruksstyrelsen föreslagna höjningarna av såväl statsbidragen till ifrågakvarande utbildningskurser som stipendierna till elever vid dessa kurser synas därför vara väl motiverade.»

Även om jag inte gentemot ett enhälligt jordbruksutskott kan ha någon utsikt att få till stånd en ändring på denna punkt, vill jag i alla fall, herr talman, med stöd av det anförda hemställa om bifall till motionen nr 89 i denna kammar, vilket skulle innebära, att stipendierna till elever vid utbildningskurser för ladugårdsskötare skulle utgå med 60 kronor för synnerligen obemedlade, 40 kronor för obemedlade och 20 kronor för mindre bemedlade, allt per månad.

Herr *Lindmark* instämde häruti.

Herr *Andersson* i Löbbo: Herr talman! Frågan om stipendierna vid såväl lantbrukets lägre undervisningsanstalter som vid folkhögskolorna var föremål för beslut av riksdagen år 1939, och i samband med omorganisationen av den lägre lantbruksundervisningen fastställdes då, att elevstipendierna där skulle utgå med avsevärt förhöjda belopp. Emellertid beslöt riksdagen år 1940, att genomförandet av denna höjning skulle av statsfinansiella skäl tills vidare anses. Liknande beslut fattades även beträffande stipendierna till folkhögskoleeleverna.

Vid sådant förhållande har utskottet nu, hur behjärtansvärd saken än är, icke kunnat föreslå bifall till det av motionären framställda yrkandet. Det vore ju rent av orimligt att höja stipendierna för en viss grupp elever, under det att de övriga skulle gå miste om motsvarande höjning.

Herr talman! Jag ber med detta att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr *Lindmark*: Vad jordbruksutskottets vice ordförande nyss sagt, är ju alldeles riktigt, men man kan dock inte undgå att finna det bra besynnerligt, att han kunnat vara med om en höjning av anslaget under punkt 44 men inte av anslaget under punkt 45, då dessa båda anslag ju stå i nära samband med varandra. Med höjningen av anslaget på punkt 44 har man givit en större ersättning till dem, som anordna dessa kurser, men vad har detta för nytta och glädje med sig, om det kommer att saknas elever vid dessa kurser? Att i dessa tider locka elever till ladugårdsskötarkurserna är inte möjligt med mindre än att stipendierna äro tillräckligt stora, och syftet med motionen är ju just att genom höjning av stipendiebeloppen skaffa elever till dessa kurser. Detta synes mig vara en mycket betydelsefull sak, inte minst för Norrland, där det ju

Understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m. (Forts.) är så svårt att få kunniga och skickliga ladugårdsskötare, och jag ber därför att få yrka bifall till motionen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, att motionerna I: 51 och II: 89 bifölles; och biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 46—53.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 54, angående hästavelns befrämjande.

*Hästavelns
befrämjande.*

För innevarande budgetår är för ändamålet upptaget ett reservationsanslag av 325,000 kronor, vilket enligt Kungl. Maj:ts beslut den 9 maj 1941 må disponeras för följande ändamål:

Hästpremieringen	kronor	219,000
Understöd åt hästavelsföreningar och för stamboksföring m. m. »		100,000
Demonstration i hovvård och hovbeslag	»	6,000

Summa kronor 325,000.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln (punkten 54) föreslagit riksdagen att för nästa budgetår för ändamålet anvisa medel i samma omfattning som för innevarande budgetår.

I detta samband hade utskottet till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 50 av herr *Bengtsson m. fl.* samt II: 84 av herr *Larsson i Karlstad m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte till demonstration i hovvård och hovbeslag anslå 10,000 kronor och sålunda under nionde huvudtiteln punkt E. 3. till Hästavelns befrämjande för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av kronor 329,000.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å motionerna I: 50 och II: 84, till Hästavelns befrämjande för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 325,000 kronor.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Gabrielsson* och *Hansson* i Vännäsby, vilka hemställt att riksdagen måtte, med ändring av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 50 och II: 84, till Hästavelns befrämjande för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 329,000 kronor.

Sedan punkten föredragits anförde:

Herr *Larsson* i Karlstad: Herr talman! Såsom framgår av utskottets utlå-tande föreligga i båda kamrarna likalydande motioner om en höjning med 4,000 kronor av det under punkt 54 upptagna anslaget till demonstration i hovvård och hovbeslag. Motionärerna åberopa därvid bl. a. en av hushållningssällskaps ombud hösten 1941 avlåten underdånig skrivelse med hemställan om anordnande av ett större antal demonstrationskurser i hovvård och hovbeslag än som hittills förekommit.

Anslag till dylika kurser lämnades av riksdagen första gången år 1934, då 8,000 kronor anvisades härför. Ytterligare fyra riksdagar beviljade ett anslag på samma belopp. 1939 års riksdag beviljade ett anslag av 10,000 kronor, men på grund av sedan uppkommande förhållanden indrogs detta anslag av

Hästavelns befrämjande. (Forts.)

urtima riksdagen 1939. Åren 1940 och 1941 har riksdagen anvisat ett belopp av 6,000 kronor vardera året, och samma belopp föreslås innevarande år.

Det kan tryggt påstås, att de kurser det här är fråga om blivit livligt uppskattade av landsbygdens hästägare, kanske mer än de flesta andra former av undervisning, som landsbygden under senare år begåvats med. Detta intresse är också mycket förklarligt ur åtminstone ett par olika synpunkter.

För det första har undervisning i detta ämne aldrig, såsom fallet är när det gäller en mångfald andra undervisningsformer, upptagits i vare sig press eller radio, väl närmast beroende därpå att den icke lämpligen kan bedrivas på sådant sätt. Inte heller har filmen, som dock torde ha betydande möjligheter även på detta speciella område, veterligen tagits i anspråk för denna undervisning.

För det andra ha landsbygdens hantverkare — däribland även smederna, som ju sysslade med hovslageri — inom många områden lagt ned sin verksamhet och flyttat bort. Det föreligger sålunda ytterst sparsamma möjligheter för jordbrukarna att själva lära detta arbete och det råder en påtaglig brist på kunniga yrkesutövare.

Utskottet erkänner också, att hovslagaryrket under senare tid fått ett allt mindre antal utövare och att demonstrationskurserna i hovvård och hovbeslag därför fått ökad betydelse för landsbygdens hästägare. Men ändå avstyrker utskottet ett ökat anslag med hänvisning till det finansiella läget. Visserligen bör man inte förakta små smulor, när det gäller att spara, men att tala om det finansiella läget i samband med ett belopp på 4,000 kronor, innebär väl i alla fall någon överdrift.

Alla hästägare veta, att vanskötta eller felaktigt skötta hovar på en ung häst kan för hästens hela liv grundlägga en felaktig hov- eller benställning, varigenom hästens både bruks- och saluvärde nedsättes. Å andra sidan kan genom en väl utförd hovvård under hästens uppväxttid en del felaktigheter i hov- och benställning avhjälpas. Men även för den utväxta hästens arbetsförmåga och hållbarhet är en rationell hovvård av mycket stor betydelse. Ordnanad av en undervisning på detta område kan därför anses vara en beredskapsåtgärd av lika stor betydelse som många andra.

Det skall erkännas, att det belopp, som i motionerna begäres, är så litet, att vad därmed kan uträttas givetvis inte kan få någon stor betydelse, men beviljandet av detta högre anslag skulle ändå tyda på förståelse för viljan att tillgodose ett i vida jordbrukarkretsar känt behov. I en tid, då så stora kostnader läggas ned på undervisning och propaganda bland jordbrukarna — oavsett om de känna behov därav eller ej — borde riksdagen också kunna finna det möjligt att genom beviljande av det ringa belopp, det här gäller, tillmötesgå ett av många jordbrukare hyst önskemål.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herrar Gabrielssons och Hanssons i Vännäsby reservation vid denna punkt.

Herr Hansson i Vännäsby: Herr talman! Motionären har ju i huvudsak utvecklat de synpunkter, som kunna läggas på denna fråga, och jag har inömt annat att tillägga än att jag vill framhålla, att jag och min medreservant ha för vår del sett saken på det sättet, att det blygsamma belopp det här gäller icke bör ha så stor betydelse ur statsfinansiell synpunkt, men är desto betydelsefullare med hänsyn till det ändamål det avser.

Det är ju så, att förhållandena på detta område ha undergått en ganska genomgripande förändring. Tidigare fanns det gott om hantverkare på landsbygden, smeder och andra händiga personer, som kunde stå till tjänst med skötseln av hästarnas hovar. Vidare voro en stor del av djurägarna själva i

Hästavelns befrämjande. (Forts.)

stånd att sköta om denna sak på ett nöjaktigt sätt. Men under tidernas lopp ha dessa gamla praktiskt kunniga hantverkare endera dött bort eller också ha de övergått till att bli något slags bilreparatörer eller dylikt och på detta sätt kommit bort från intresset för hovvården.

Det är, såsom motionärerna framhållit, synnerligen nödvändigt, när det gäller våra dragare, att hovbeståndet hålles i ett gott skick, så att man kan utvinna största möjliga nytta av djuren. Det är ju inte något stort belopp det här gäller, men jag tror dock att det skulle kunna göra god nytta i det avseendet. Genom de demonstrationskurser, som det här är fråga om, kan man ju nå ett rätt stort antal personer vid varje tillfälle, och själva undervisningen är ju lagd på ett sådant sätt, att de, som besöka kurserna, kunna ha direkt nytta av den utan några mer långvariga studier.

Det hade därför varit önskligt, att utskottet behjärtat dessa synpunkter, även om man därigenom avvikit från den princip, som herr Carlström nysgjorde sig till talesman för i en annan fråga, nämligen att man på intet sätt bör göra avsteg från de förslag till anslag, som äro framlagda av Kungl. Maj:t. Jag har för min del också brukat respektera Kungl. Maj:ts förslag, men när man finner, att genom tillgodoseendet av några små önskemål därutöver stora fördelar kunna vinnas, kan jag inte se annat än att det kan vara skäl i att följa det förslag, som man anser bli till den största nyttan.

Med det anförda har jag sålunda velat poängtera den motivering, som legat till grund för den av mig och herr Gabrielsson avgivna reservationen, och jag ber att få instämma med den föregående talaren i hans yrkande om bifall till denna reservation.

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! Såsom den förste talaren här framhöll, har ju utskottet för sin del gjort ett rätt välvilligt uttalande i denna fråga. Utskottet har nämligen funnit dessa demonstrationskurser vara av betydelse för tillgodoseende av hovvården, när det gäller landsbygdens hästbestånd. Emellertid har inte utskottet, med undantag av ett par reservanter, funnit en ökning av anslaget så *oundgängligen* nödvändig, att man vågat sig på en höjning av det av Kungl. Maj:t föreslagna anslaget.

Jag skall inte, herr talman, närmare utveckla denna sak, utan ber endast att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Carlström: Herr talman! Då herr Larsson, samtidigt som han talar om att man tidigare haft ett anslag av 10,000 kronor för detta ändamål, vilket anslag sedan, när kristiden satte in, sänktes till 6,000 kronor, nu vill ha detta anslag höjt till 10,000 kronor, anser han tydligen, att kristiden är över, och nu behöver man inte spara längre och fasthålla minskningen på små anslag, utan nu kan man gärna gå tillbaka till den gamla ordningen.

Jag kan inte riktigt gilla den synen på saken. Har man tidigare under åren ansett sig böra spara även när det gällt små smulor, är det väl i nuvarande läge ändå mycket viktigare att så sker.

Jag skall gärna gå med på att pengarna, om det nu skulle anslås ytterligare 4,000 kronor till detta ändamål, kunna komma till nytta. Men då herr Larsson här, liksom herr Andersson i Gisselås gjorde vid en tidigare punkt, talar om att det gäller en »beredskapsåtgärd» så god som någon annan, måste jag framhålla, att det finns snart sagt ingenting på jordbrukets område, som inte kan betecknas som en beredskapsåtgärd, liksom det, när det gäller sociala frågor, inte finns någonting, som inte kan sägas röra »befolkningsfrågan». Man får på detta sätt så utomordentligt bra motiv för sina önskemål, och det hela blir så vik-

Hästavelns befrämjande. (Forts.)

tigt, även om det endast är fråga om en liten detalj, som praktiskt sett, om man tänker på landet i dess helhet, inte kan ha så stor betydelse.

Jag tror att vi böra nyktra till, även när det gäller de små frågorna, och verkligen göra klart för oss, att läget är sådant, att Kungl. Maj:t ansett sig böra på alla punkter hålla anslagen nere där det utan synnerlig olägenhet kan ske. Man kan ju visserligen här tala om tillräckliga skäl för en höjning av anslaget, men man kan inte tala om *övertygande* skäl, och det blir alltså den subjektiva uppfattningen, som får fälla utslaget. För min del måste denna subjektiva uppfattning bli, att det nu gäller att spara även i smått.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Larsson** i Karlstad: Herr talman! Man kan ju ha olika meningar om, huruvida det föreligger övertygande skäl eller ej för en höjning av detta anslag.

Att det finns färre hovslagare på landsbygden nu än tidigare är väl ovedersägligt, åtminstone vad beträffar de flesta delar av landet. Det är väl också bevisligt, att undervisning i hovslageri är sällan förekommande, liksom det är ofrånkomligt att en god hovvård har stor betydelse för hästens användbarhet.

Riksdagen anvisar årligen mycket stora belopp till propaganda av olika slag, varom lantbrukarna inte gjort den allra minsta framställning. Den, som har med hushållningssällskapens undervisningsverksamhet att göra, vet däremot, hur oändligt angelägna jordbrukarna äro att få sådana här demonstrationskurser i hovvård och hovbeslag. Det antal kurser, som vi hittills fått, fem, sex, sju vartannat år, räcker inte på långt när till för att tillgodose alla de rekvisitioner, som komma in, när det gäller just denna form av undervisningsverksamhet.

Det är således inte alls därför att jag anser kristiden vara över, som jag framburit denna motion om ökat anslag för kurser i hovvård, utan därför att jag anser att en förbättrad sådan undervisning blir allt viktigare för varje år som går, då det ju visat sig att tillgången på hantverkare minskar på landsbygden och inte bara tillgången på hantverkare utan också på arbetsfolk, ja, t. o. m. på jordbrukare. Desto nödvändigare är det då, att jordbrukarna själva kunna nöjaktigt utföra detta arbete.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 55—77.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 78.

Lades till handlingarna.

Punkterna 79—81.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Bidrag till
hushållnings-
sällskapen.*

Punkten 82, angående bidrag till hushållningssällskapen.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln (*punkten 82*) föreslagit riksdagen att för ändamålet anvisa ett förslagsanslag av 3,493,900 kronor.

Bidrag till hushållningssällskapen. (Forts.)

I detta samband hade utskottet till behandling förehäft en inom andra kamaren väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 9, av herr *Gustafson* i Vimmerby, vari hemställt, att riksdagen vid behandling av nionde huvudtiteln, punkt 82 (Bidrag till hushållningssällskapen) ville besluta att anvisa ett med 3,200 kronor förhöjt anslag att utgå för det ändamål, som i motionen angivits.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å motionen II:9, till Bidrag till hushållningssällskapen för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 3,493,900 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Mannerskantz* och *Gustafson* i Vimmerby, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med ändring av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionen II:9, till Bidrag till hushållningssällskapen för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 3,497,100 kronor.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr *Gustafson* i Vimmerby: Herr talman! Jag har vid den nu föredragna punkten i utskottets utlåtande antecknat en reservation och ber att få säga några ord i anslutning därtill.

Under föregående år hemställde Kalmar läns norra hushållningssällskap, att lantbruksstyrelsen under sina petita ville söka utverka statsbidrag för avlönande av en hemkonsulent hos hushållningssällskapet. Lantbruksstyrelsen har också för sin del förordat ett sådant anslag, under det att statskontoret avstyrkt detsamma. Departementschefen har inte ansett sig kunna förorda något dylikt anslag och har därvid hänvisat till att man under den nu pågående utredningen rörande hushållningssällskapens framtida ställning och arbetsuppgifter inte borde inrätta några nya tjänster.

Jag har nu tillåtit mig väcka en motion, vari jag hemställt att anslaget till hushållningssällskapen skulle ökas med 3,200 kronor för att på detta sätt möjliggöra anställandet av en hemkonsulent hos Kalmar läns norra hushållningssällskap. Jag har i denna motion erinrat om det ganska unika förhållandet, att Kalmar läns norra hushållningssällskap är det enda hushållningssällskap i riket, som icke har någon hemkonsulent anställd. Att man där icke tidigare gått in för att anställa en hemkonsulent har uteslutande sin grund i ekonomiska skäl. Jag kan i detta sammanhang nämna, att jag häromdagen på förfrågan fick veta, att hushållningssällskapets stat för det gångna året överskridits med icke mindre än 16,000 kronor, vilket väl får anses vara ett rätt betydande belopp för ett sällskap som, såvitt jag minns rätt, icke har egna fonder på mer än i runt tal 85,000 kronor.

Det är alltså dessa ekonomiska skäl, som gjort att hushållningssällskapet hittills icke ansett sig kunna anställa någon hemkonsulent. Emellertid har det under föregående år kommit upprepade framställningar till hushållningssällskapet från husmodersföreningar, från ungdomsorganisationer ute på landsbygden m. fl. om att hushållningssällskapet måtte gå i författning om att anställa en hemkonsulent. Man har därvid pekat på — och hushållningssällskapet har varit helt införstått med vederbörande, när det gällt denna tankegång — att det under nuvarande förhållanden näppeligen längre är försvarbart att icke ha någon hemkonsulent. Det är ju nu mer än någonsin angeläget, att alla de nya rön, som otivelaktigt ha gjorts på folkförsörjningens och hushållningens område, bli varje människas egendom, så att man kan på bästa sätt tillvarata olika livsmedel, vare sig det är fråga om konservering eller andra metoder.

Jordbruksutskottet har emellertid inte ansett sig kunna yrka bifall till min

Bidrag till hushållningssällskapen. (Forts.)

motion. Man anser, att mycket goda skäl tala för att även Kalmar läns norra hushållningssällskap får anslag anvisat för anställande av en hemkonsulent, men å andra sidan pekar man, i likhet med statskontoret och departementschefen, på att det med hänsyn till den pågående utredningen inte bör ifrågakomma att några ytterligare tjänster inrättas.

Jag måste för min del säga, att jag inte tycker att hänsynen till den pågående utredningen borde väga så tungt. Vi kunna alla vara övertygade om, att det kommer att visa sig, när denna utredning inom den närmaste tiden blir färdig, att man inte på något vis ifrågasätter att hemkonsulentinstitutionen skulle försvinna.

Jag tror inte heller, att de statsekonomiska skäl, som nu med mycket stor styrka åberopas i olika sammanhang, här kunna spela in i någon mera avsevärd grad. Beloppet är litet — det rör sig om 3.200 kronor — och därtill kommer, att om Kalmar läns norra hushållningssällskap i likhet med övriga hushållningssällskap i landet redan tidigare gått in för att begära statsanslag för anställande av en hemkonsulent, något som säkerligen icke skulle vägrats, så skulle riksdagen inte bara i år ha haft att bevilja ett anslag för detta ändamål, utan man skulle även under tidigare år ha fått anvisa dylikt.

Jag kan alltså för min del, herr talman, inte finna annat än att det vore på tiden att man nu möjliggjorde även för Kalmar läns norra hushållningssällskap att få anställa en hemkonsulent, och jag ber med stöd av det nu anförda att få yrka bifall till den reservation, som vid denna punkt av utlåtandet antecknats av herr Mannerskantz och mig.

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! Talesmannen för statsutskottet yttrade i ett annat sammanhang tidigare i dag, att alla motionärer tycka att de ha rätt. Ja, det är ju mänskligt, och herr Gustafson i Vimmerby tycker tydligen, att han har synnerligen rätt i den framställning, som han här gjort till riksdagen. Jag skall vid detta tillfälle icke ingå i någon polemik, huruvida herr Gustafson i Vimmerby har rätt eller icke, utan ber blott få understryka, att den motivering, som utskottet och departementschefen anfört, nämligen en hänvisning till den pågående utredningen om hushållningssällskapens organisation, för mig ansetts vara stark nog för att avstyrka herr Gustafsons i Vimmerby framställning.

Herr Gustafson i Vimmerby framhåller, att Kalmar läns norra hushållningssällskap är det enda hushållningssällskap, som icke har hemkonsulent. Det sade herr Gustafson i Vimmerby även i utskottet, och då trodde jag honom. Men nu påstår en representant från Gotland, att där finns heller icke någon hemkonsulent. Alltså är herr Gustafson i Vimmerby icke alldeles ensam. Det finns åtminstone ännu ett hushållningssällskap, som befinner sig i samma olyckliga predikament. Då jag har anledning förmoda, att den pågående utredningen blir slutförd inom den närmaste framtiden, tror jag, att herr Gustafson i Vimmerby bör kunna nöja sig och avvakta det förslag, som då kommer att framläggas. Jag tror icke, att saken brådskar mera än att man utan alltför stor risk och olägenhet kan skjuta på frågan något år framåt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Mäler: Herr talman! I utskottet understödde jag med min röst herr Gustafsons i Vimmerby förslag. Endast därför att jag för sent fick reda på att han reserverat sig, kom mitt namn icke att stå under den reservationen. Jag anser emellertid, att den framställning, som kommit från Kalmar läns norra hushållningssällskap, är i och för sig så beaktansvärd, att man icke skulle behöva diskutera om den saken. De län, som ha dessa hemkonsulenter, veta

Bidrag till hushållningssällskapen. (Forts.)

alla, att det särskilt i dessa tider är av mycket stor betydelse, när det gäller att ordna med undervisningen i matlagning, tillvaratagande av maten och praktiska uppslag för skötande av en rationell krishushållning. Alla skäl tala alltså för att också Kalmar läns norra hushållningssällskap får pengar till anställande av en hemkonsulent. Det finns ingen anledning, varför detta hushållningssällskap skulle vara i sämre läge.

Jag ber, herr talman, att få instämma i herr Gustafsons i Vimmerby yrkande.

Herr *Sandberg* instämde häruti.

Herr *Gustafson* i Vimmerby: Herr talman! Herr Andersson i Löbbo sade bland annat, att utskottet ansåg tillräckliga skäl icke föreligga för att bifalla motionen, och det är möjligt, att man tänker så på utskottets sida. Emellertid har utskottet självt sagt i sin motivering, att goda skäl tala för att en hemkonsulent anställs i Kalmar läns norra hushållningssällskap. Hur man kan förena detta uttalande med att man samtidigt anser, att goda skäl föreligga för att icke bifalla motionen, det överlämnar jag åt utskottets ledamöter att klargöra för sig själva.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Gustafson* i Vimmerby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 82:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning.

Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr *Gustafson* i Vimmerby begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes.

Därvid avgåvos 103 ja och 85 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Punkterna 83 och 84.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 85.

Lades till handlingarna.

Punkterna 86—111.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 112—115.

Lades till handlingarna.

Punkterna 116—120.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 121.

Lades till handlingarna.

Punkterna 122—130.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Egnahemsstyrelsen: Avlöningar.**Punkten 131, angående egnahemsbildning: Egnahemsstyrelsen: Avlöningar.*

Kungl. Maj:ts framställning i propositionen nr 1 under punkt 131 av nionde huvudtiteln innefattade — förutom hemställan till riksdagen att för egnahemsstyrelsen godkänna ändrad avlöningsstat — anslagsanvisning till avlöningar med 221,500 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 148 av herr *Gabrielsson* samt II: 212 av herrar *Andersson* i Tungelsta och *Gustafson* i Vimmerby, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att, räknat från och med budgetåret 1942/43,

dels kamrerarbefattningen hos egnahemsstyrelsen placeras i lönegrad A 26, dels en ny revisorsbefattning i lönegrad A 21 uppföres å personalförteckningen för styrelsen,

dels anslagsposten till avlöningar till ordinarie tjänstemän, i anslutning till vad sålunda föreslagits, höjes till 111,600 kronor,

dels anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal höjes till 88,000 kronor samt

dels anslagsposten till rörligt tillägg höjes till 28,300 kronor.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med ändring av Kungl. Maj:ts framställning och med bifall till motionerna I: 148 och II: 212,

1) för egnahemsstyrelsen fastställa följande:

Personalförteckning.

Befattning.	Lönegrad.
Tjänstemän å ordinarie stat.	
1 överdirektör och chef	C 10
2 byråchefer	A 30
2 byrådirektörer	A 26
1 kamrerare	A 26
1 byråassistent	A 21
1 notarie	A 21
2 revisorer	A 21
1 kansliskrivare	A 11
1 kanslibiträde	A 7
1 expeditionsvakt	A 5
3 kontorsbiträden	A 4
Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än 20.	
1 byrådirektör	Eo 26
1 byråingenjör	Eo 21;

Egnahemsstyrelsen: Avlöningar. (Forts.)

2) godkänna följande avlöningsstat för egnahemsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	kronor 111,600
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t	» 12,300
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	» 88,000
4. Rörligt tillägg, förslagsvis	» 28,300
Summa kronor 240,200;	

3) till Egnahemsbildning: Egnahemsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 240,200 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Granath, Alfred Andersson, Jacob Hansson, Mannerskantz, Gottfrid Karlsson* och *Carlström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning,

1) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för egnahemsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

2) till Egnahemsbildning: Egnahemsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 221,500 kronor.

B. att de likalydande motionerna I: 148 och II: 212 finge anses besvarade med vad reservanterna i sin motivering anfört.

I motiveringen hade reservanterna uttalat, bland annat, att frågan om kamrerarkontorets personaluppsättning borde upptagas till förnyad prövning hos Kungl. Maj:t.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Carlström**: Herr talman! Såsom kammaren behagade finna, är vid denna punkt reservation avgiven av fem ledamöter från första kammaren jämte undertecknad i andra kammaren. Detta ärende är i viss mening analogt med det, som vi tidigare behandlat under punkt 17. Vid nämnda punkt förekom i utskottet rätt mycket resonemang, om man skulle våga sig på att gå in på löneplaceringar och inrättande av nya tjänster. Man fann emellertid, att det nog var bäst att låta Kungl. Maj:t ordna upp den saken eventuellt till ett annat år, och reservanterna ha samma uppfattning på denna punkt. Såsom framgår av reservationen, skiljer den sig icke från utskottets utlåtande i fråga om motiveringen i avseende på behövligheten av att egnahemsstyrelsens arbetskrafter utökas. Det äro vi nog, å ena sidan, litet var klara med att det snart nog måste ske en utökning av personalen, om arbetet skall kunna ombesörjas på det sätt, som vi alla önska, men det kan, å andra sidan, uppenbarligen icke vara riktigt, att man, på grund av att en enskild motionär kommer med förslag om inrättande av nya befattningar på kamrerarkontoret och uppflyttning i högre lönegrad, såsom det här är fråga om, på rak arm går in för detta, utan Kungl. Maj:t får här försöka ordna den saken. Det framgår också av resumén av Kungl. Maj:ts uttalande, att avlöningar till övrig icke-ordinarie personal nu upptagas till ett med 10,000 kronor förhöjt belopp. Departementschefen har alltså sökt att i någon mån redan i år avhjälpa bristen i fråga om personalen inom egnahemsstyrelsen. Jag menar emellertid, att i en tid som denna bör man gå försiktigt fram, när det gäller dels att skapa nya tjänster och dels att göra omplaceringar i lönestaten.

Jag skall, herr talman, icke utveckla någon längre motivering i saken. Jag

Egnahemsstyrelsen: Avlöningar. (Forts.)

vill endast i korthet be att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven på ifrågavarande punkt.

Herr **Andersson** i Tungelsta: Herr talman! Då riksdagen 1939 beslöt förstatligande av egnahemsverksamheten och i samband därmed antog nya grunder för denna verksamhet, blev den personal, som skulle anställas å egnahemsstyrelsen, mindre till antalet än vad som var förutsatt av egnahemsutredningen, vars förslag låg till grund för Kungl. Maj:ts proposition. Det ansågs då, att det var bättre att från början taga till ett mindre antal tjänstemän för att sedan, om behov visade sig föreligga, kunna utöka antalet.

Vad angår personalen på egnahemsstyrelsens kamrerarkontor visade det sig ganska snart, att arbetskraften där icke räckte till för de arbetsuppgifter, som åligga detta kontor. Styrelsen anhöll därför förra året hos Kungl. Maj:t, att i innevarande års statsverksproposition måtte upptagas anslag för anställande av ytterligare två förste amanuenser, ett kanslibitråde samt två skrivbiträden. Den ifrågasatta ökningen av personalen på kamrerarkontoret skulle medföra en anslagsökning på omkring 20,000 kronor. Kungl. Maj:t har så tillvida tillmötesgått denna begäran, att i årets statsverksproposition upptagits ett belopp av 10,000 kronor, avsett att användas för anställande av ytterligare arbetskraft på egnahemsstyrelsens kamrerarkontor. De arbetsuppgifter, som styrelsen har sig ålagda, bestå dels i en mycket omfattande medelsförvaltning och dels dessutom i att öva överinseende över 26 egnahemsnämnder, över deras kassor och redovisningar. Ifrågavarande arbetsuppgifter åligga styrelsens kamrerarkontor, och de torde ej kunna på tillfredsställande sätt tillgodoses genom detta anslag på 10,000 kronor utöver förut utgående belopp, som är upptaget i Kungl. Maj:ts proposition.

Jag ber att få erinra om att riksdagens revisorer under det gångna året ägnat sin uppmärksamhet åt frågan om personalförhållandena på egnahemsstyrelsens kamrerarkontor. Enligt revisorernas yttrande ha dessa ansett, att förhållandena beträffande arbetskrafter på kamrerarkontoret äro sådana, att de måste förbättras. Revisorerna anföra bland annat: »Enligt revisorernas mening är kamrerarkontoret hos egnahemsstyrelsen med dess nuvarande arbetskrafter icke i stånd att på ett fullt betryggande sätt utöva den kontroll över egnahemsnämndernas ekonomiska verksamhet, som är erforderlig. Att denna kontroll utövas på ett snabbt verkande och effektivt sätt, framstår såsom särskilt nödvändigt med hänsyn såväl till storleken av de medel, vilka ställts till egnahemsverksamhetens förfogande, som till de avsevärda belopp, vilka inflyta hos egnahemsnämnderna — därav en stor del i form av kontanta inbetalningar i nämndernas kassor.» Det är alltså uppenbart, att förhållandena beträffande arbetskrafterna på egnahemsstyrelsens kamrerarkontor äro sådana, att särskilda skäl tala för att nu ingripa och försöka få till stånd bättre förhållanden.

Herr Carlström, som var med om statsrevisorernas uttalande, anser nu, att det bör anstå med detta till nästa år, då Kungl. Maj:t skall i vanlig ordning pröva denna angelägenhet. Jag är övertygad om att om det icke varit så, att utskottets majoritet ansett, att behovet av ökad arbetskraft var så trängande som det verkligen är, hade det säkerligen icke varit några delade meningar, utan utskottet hade följt herr Carlström på hans linje. Jag ber att få framhålla, att då det gäller förvaltning av stora penningbelopp samt övervakning av och rådgivning i förvaltningsuppgifter, finns det påtaglig risk för att icke tillräcklig personal finns att tillgå för detta arbete.

Vad slutligen gäller uppflyttandet av den i egnahemsstyrelsen anställde kamreraren från 24:e till 26:e lönegraden ber jag få erinra om att egnahemsut-

Egnahemsstyrelsen: Avlöningar. (Forts.)

redningen på sin tid hade föreslagit sistnämnda lönegradsplacering för ifrågasvarande befattningshavare. Detta förslag lämnades då utan erinran från myndigheternas sida. I den kungl. propositionen till 1939 års riksdag kom emellertid denne befattningshavare att placeras i lönegrad A 24. Egnahemsstyrelsen har nu hemställt hos Kungl. Maj:t, att kamreraren skulle erhålla den placering i lönehänseende, som arbetets omfattning berättigar honom till, och detta förslag har även understötts av de myndigheter, som ha hörts i ärendet. Sälunda har riksräkenskapsverket anfört, att verket finner »en höjning av kamrerarbefattningen från lönegrad A 24 till lönegrad A 26 väl motiverad med hänsyn till såväl medelsförvaltningens storleksordning som ock de arbetsuppgifter i övrigt, vilka åvila denne befattningshavare». Och lönenämnden har yttrat, att nämnden »anser alltjämt, att skäl tala för en placering av befattningen i den högre kamrerargraden».

Jag tror, herr talman, att det i detta fall föreligger alldeles särskilda skäl för att man icke skall dröja med att utöka arbetskrafterna på kamrerarkontoret på det sätt, som utskottet har föreslagit. Jag tror också, att det är riktigt att ge den befattningshavare, som har att ansvara för en sådan medelsförvaltning, som det här är fråga om, den lönegradsplacering, som han är berättigad till med hänsyn till de arbetsuppgifter, som han har.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Gustafson* i Vimmerby, *Lindmark*, *Sandberg*, *Barnekow*, *Hansson* i Vännäsby, *Jacobson* och *Liedberg*.

Herr *Jonsson* i Eskilstuna: Herr talman! Det är visserligen sent på kvällen, men jag kan ändå av vissa skäl icke underlåta att besvara kammaren med några ord i denna fråga. Nog kan man göra korrigeringar i en tjänsteförteckning, som Kungl. Maj:t presenterar för riksdagen. Det har skett förut av riksdagen, det kommer väl att ske även i fortsättningen, och det har skett bland annat senast i dag. Det bör emellertid gälla mycket små förändringar. I det nu föreliggande fallet tycker jag emellertid, att man går litet väl hastigt till väga, och det är nog befogat att hemställa om en smula större varsamhet.

Jag bestrider icke betydelsen av ökade arbetskrafter för egnahemsstyrelsen. Jag tror, att det behövs, och om det önskvärda häri finnes ju också en antydning i det yttrande, som reservanterna ha föreslagit riksdagen att gå med på. Däremot är jag ganska betänksam inför det resoluta placerandet av kamreraren i 26:e lönegraden. Det förhåller sig nämligen så, att 26:e lönegraden är en mycket sällsynt löneställning för kamrerare, och det skall vara alldeles utomordentliga omständigheter, som påkalla en så hög placering. De flesta stå i 24:e eller 22:a lönegraden.

Tjänsteförteckningssakkunniga, som ha gått över hela statsförvaltningen, hade exempelvis föreslagit att medicinalstyrelsens kamrerare skulle placeras i A 26 i stället för i A 24, där han stod förut. Däremot har jag icke märkt, att tjänsteförteckningssakkunniga alls ha uttalat sig om egnahemsstyrelsens kamrerare. I fråga om medicinalstyrelsens kamrerare tog Kungl. Maj:t emellertid icke hänsyn till tjänsteförteckningssakkunnigas förslag utan lät kamreraren fortfarande stå kvar i 24:e lönegraden, och mot detta har riksdagen icke gjort någon erinran. Om riksdagen nu på detta sätt skulle korrigera Kungl. Maj:t, kan man vara ganska förvissad om att så småningom den ena kamreraren efter den andra med hänvisning till riksdagens beslut kommer att resa krav på att också bliva uppflyttad i högre lönegrad.

Det är möjligt, att det krav, som egnahemsstyrelsen i detta fall kommit med, är befogat, men jag tror, att det även härvidlag är lämpligt att göra, som riks-

Egnahemsstyrelsen: Avlöningar. (Forts.)

dagen hittills i de flesta fall, mestadels på statsutskottets anvisning, har gjort, nämligen låta saken först undersökas av Kungl. Maj:t och låta Kungl. Maj:t sedan presentera ett förslag för riksdagen. Då står man på en säkrare grund.

Jag hemställer sålunda om bifall till reservationen.

Herr Carlström: Herr talman! Herr Andersson i Tungelsta anförde, att statsrevisorerna haft detta ärende uppe och därvid uttalat sig för en utökning av arbetskrafterna. Det ha vi reservanter ej heller förnekat, men det är ju icke så ofta, som man följer den regeln, »att svara, innan det har ropats». Det kan kanske vara anledning att låta Kungl. Maj:t höra på detta rop, innan man går i författning om att tillmötesgå det.

Då herr Andersson i Tungelsta i sitt anförande citerade vad lönenämnden och någon mera har sagt, skall jag be att få citera bara ett par rader av vad statskontoret har anfört i saken. Statskontoret har naturligtvis en viss skyldighet att se till att man icke i fråga om lönegradsplaceringar gör något, som sedan kan leda till besvärliga konsekvenser. Statskontoret säger:

»Under erinran att tjänsteförteckningsakkunniga ansett sig icke kunna förordna uppflyttning i lönegrad av kamrerarbefattningen avstyrker statskontoret bifall till styrelsens förslag härom.»

Jag tror därför, att det finns ganska goda skäl för att man icke nu, såsom jag sade i mitt tidigare anförande, på grund av enskild motion skall gå in för en sådan omplacering. Att egnahemsnämndens ledamöter, av vilka tre ha säte och stämma i jordbruksutskottet, måste anse den begärda uppflyttningen vara riktig kan man ju förstå, men det är väl icke alldeles säkert, att vi därför utan vidare överlag måste känna oss övertygade om den lämnade motiveringen.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Andersson i Tungelsta: Herr talman! I anledning av herr Conrad Jonssons anförande vill jag endast framhålla, att det ju dock är så, att så gott som alla de myndigheter, som ha yttrat sig i ärendet, ha ansett, att kamreraren borde få den högre lönegradsplaceringen.

De myndigheter, som herr Carlström citerade, ha dock i princip ansett, att en högre placering vore riktig, men ha ansett, att man borde dröja något. Där emot ha både lönenämnden och riksräkenskapsverket ansett, att vederbörande borde få den placering, som utskottet har föreslagit.

Jag vidhåller mitt tidigare yrkande.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp:** Herr talman! Det är klart, såsom här har framhållits, att denne kamrerare i egnahemsstyrelsen har en oerhört stor medelsförvaltning. Det är självfallet också viktigt, att den mannen är kvalificerad och högt kvalificerad för sin uppgift. När organisationen startades, leddes jag emellertid av den principen, att man skulle gå försiktigt fram. Nu säger man, att denne man är så pass kvalificerad, att om han icke placeras i den högre lönegraden, riskerar man, att han söker sig en annan befattning. En uppflyttning i lönegrad skulle emellertid kunna leda till att motsvarande krav resas från andra håll, och det har jag icke kunnat vara med om. Jag har därför för innevarande år avböjt den föreslagna höjningen och förmenat, att man finge se tiden an för att se, hur saken skulle kunna lösas. Jag vill icke förneka, att den befattning, som denne man har, med hänsyn till den stora medelsförvaltningen naturligtvis är oerhört mycket viktigare än många andra kamrerarbefattningar, men försiktigheten bjuder, menar jag, att man skall vänta och se.

Egnahemsstyrelsen: Avlöningar. (Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övertvägande ja för den förra propositionen. Herr Carlström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 131:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Punkterna 132—147.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 148, angående grundförbättringar: Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m.

Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln (punkten 148) föreslagit riksdagen att

1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge för år 1943 bevilja statsanslag intill 2,500,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m.;

2) till Grundförbättringar: Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 2,000,000 kronor.

I detta samband hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 26 av herr *Bondeson m. fl.*, likalydande med II: 85 av herr *Nilsson* i Göingegården *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av nionde huvudtiteln punkt H. 18. Grundförbättringar: Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. och punkt H. 19. Grundförbättringar: Bidrag till täckdikningar måtte taga hänsyn till i motionerna framförda synpunkter;

2) I: 150 av herr *Andersson, Alfred, m. fl.*, likalydande med II: 199 av herrar *Sandberg* och *Svensson* i Ljungskile, vari hemställts, att riksdagen måtte medgiva Kungl. Maj:t rätt att för år 1943 bevilja statsanslag intill 3,000,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. samt att riksdagen måtte medgiva Kungl. Maj:t rätt att till Grundförbättringar: Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 2,500,000 kronor.

3) II: 210 av herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å motionerna I: 26 och II: 85, likalydande, I: 150 och II: 199, likalydande, samt II: 210,

1) medgiva, att Kungl. Maj:t finge för år 1943 bevilja statsanslag intill

Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk. (Forts.)
2,500,000 kronor för utlämnande av statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m.;

2) till Grundförbättringar: Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av 2,000,000 kronor.

Vid denna punkt hade reservationer avgivits

dels av herr *Alfred Andersson*, vilken ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 150 och II: 199;

dels och av herrar *Bondeson* och *Janson* i Frändesta, vilka ansett, att utskottet i anslutning till motionerna I: 26 och II: 85 bort föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning i syfte att bereda hushållningssällskapen större frihet vid fördelningen på olika godkända ändamål av dem tilldelade medel från ifrågavarande anslag.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr Sandberg: Herr talman! Bidraget till förstärkning av ofullständiga jordbruk främjar en mycket betydelsefull verksamhet. Den saken erkännes också av utskottet, som understryker den stora betydelsen av den verksamhet, som går ut på att söka bereda de ofullständiga jordbruken större bärkraft. Utskottet har emellertid icke ansett sig kunna förorda bifall till det yrkande, som vi i motionen nr 199 i denna kammare, vilken är likalydande med motionen nr 150 i första kammaren, ha framställt, nämligen om en viss höjning av det föreslagna anslaget såväl som en ökning av Kungl. Maj:ts rätt att utlämna bidrag. Man kan ju förstå utskottet, då det hänvisar till det statsfinansiella läget. Det är ju för närvarande ett mycket allvarligt skäl. Emellertid förmena vi, att man kan göra gällande, att den sak, det här gäller att främja, är av så stor betydelse, att den bör vinna beaktande åtminstone i åtskillig utsträckning trots det ansträngda statsfinansiella läget.

Denna strävan att bereda de små ofullständiga jordbruken en större bärkraft genom att hjälpa innehavarna av dessa jordbruk att med egen arbetskraft utvidga sin åkerareal genom nyodling eller förbättra jordbrukets ställning genom betesanläggningar o. s. v. är ju en synnerligen betydelsefull sak. Men för närvarande bör icke endast denna synpunkt, som nu särskilt understrukits av utskottet, beaktas, utan nu framträder ju också intresset att stärka grundvalarna för vår livsmedelsproduktion synnerligen starkt, ja så starkt att vi anse, att åtminstone något bör göras utöver det vanliga för att befrämja den verksamhet som det här gäller. Det vanliga förhållandet beträffande detta anslag är ju, att icke mer än hälften av de inneliggande ansökningarna om bidrag till nyodling m. m. ha kunnat bifallas på grund av knapp medelstillgång. Så har det varit under gångna år, och så kommer också fallet att bli, om utskottets förslag här bifalles. Det kan väl ändå knappast anses vara riktigt att, i det allvarliga läge vari vår försörjningsfråga befinner sig, icke försöka göra någonting extra även på odlingens område för att befrämja en förbättrad livsmedelsförsörjning. Den goda viljan såväl till att förbättra de små jordbrukens ställning som att öka livsmedelsproduktionen avspeglar sig i det förhållandet, att det ligger ett mycket stort antal ansökningar och väntar på medelstilldelning. Denna goda vilja bör tillvaratagas. Vi ha icke råd att under nu rådande förhållanden låta den förfaras. Jag tillåter mig ta ett exempel från ett av de norrländska länen, där man just med hänvisning till det allvarliga läge vari vår försörjningsfråga befinner sig uttalar önskemål om ökad medelstilldelning.

Hos hushållningssällskapet i länet i fråga ligger för närvarande över 3,000 ansökningar om bidrag under år 1942 och vänta på bifall. Det sammanlagda beloppet av de sökta bidragen uppgår till 857,660 kronor. Över hälften av dessa

Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk. (Forts.)

ansökningar och av den nyss nämnda summan avser emellertid gamla ansökningar som legat över sedan föregående år eller de närmast föregående åren. För varje ansökan finnas fullständiga planer upprättade.

Jag ber att få citera något ur hushållningssällskapets hemställan. Det heter bl. a.: »Med hänsyn till nuvarande försörjningsläge synas framför allt nyodlings- och jordkörningsbidragen böra beviljas i full utsträckning. Nyodlingarna kunna nämligen ofta giva en första skörd av tillfredsställande beskaffenhet, även om gödningen ej blivit så tillfredsställande, enär vid bränning av ris och dylikt samt omsättning av råhumus bildas växtnäring, som växterna kunna tillgodogöra sig. Genom jordkörning stegras myrjordens produktionsförmåga merendels starkt vid samma gödning som förut, varför åtgärden verkar direkt skördesterande. På grund av anförda förhållanden måste det vara av synnerlig vikt, att ifrågavarande förbättringar givas det sökta ekonomiska stödet, så att odlingsarbetet kommer i gång.» I stort sett är vad som där nämnes en skildring av det allmänna läget på här ifrågavarande område och ett riktigt understrykande av nödvändigheten, att den verksamhet som främjas genom dessa bidrag ytterligare gives ett stöd genom ett ökat anslag.

Nu ha vi i vår motion varit ganska blygsamma, och därvid har naturligtvis det statsfinansiella läget för oss spelat en stor roll. Vi ha endast yrkat på att anslaget och bidragstilldelningen skulle höjas med 500,000 kronor. Det är nu med hänsyn till det stora behovet icke något stort belopp.

Jag ber att med hänsyn till vikten av den verksamhet det här är fråga om, icke minst ur försörjningssynpunkt, få yrka bifall till motionerna nr 150 i första kammaren och nr 199 i andra kammaren. Detta yrkande innebär alltså, att Kungl. Maj:t må bevilja statsanslag för utlämnande av statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. intill 3 miljoner kronor och att för ändamålet anvisas ett förslagsanslag på 2¹/₂ miljoner kronor.

Herr Nilsson i Göingegården: Herr talman! I egenskap av motionär skall jag be att få yttra några ord.

Det kan säkerligen icke förnekas, att de synpunkter som i motionen framförts äro riktiga, nämligen att man genom en ökad täckdikning vinner snabbare resultat i fråga om den välbehöfliga skördeavkastningen än genom nyodling, stenröjning, betesförbättring och dylikt, hur värdefulla dessa sistnämnda åtgärder än äro. Utskottet har i sitt utlåtande icke anført några direkta skäl, varför det icke kunnat biträda våra synpunkter. Syftemålet med motionen är ju icke, att det skulle bli något nytt anslag, hur önskvärt än ett sådant vore, utan endast att de anslag som avses i punkterna 148 och 149 skulle sammanslås och att det således skulle bli en utökning av de rättigheter som Kungl. Maj:t nu beviljar hushållningssällskapen i vad gäller anslag under punkt 148 avseende bidrag till förstärkning av s. k. ofullständiga jordbruk. Här ges ju rättighet att, i den mån anslaget icke förbrukas t. ex. för nyodling eller betesförbättring, taga det i anspråk för stenröjning eller jordkörning. Det är samma rättighet som vi motionärer begära beträffande detta anslag, att det skall få användas även för bidrag till täckdikning å de mindre jordbruken. Man skulle härmed bereda respektive hushållningssällskap en synnerligen önskvärd handlingsfrihet att i olika delar av landet allt efter olika behov kunna låta dessa medel komma till användning på för produktionen bästa möjliga sätt. Detta är, synes det mig, en synnerligen rimlig begäran, som jag för min del icke anser tarva någon utredning.

Jag skall därför, herr talman, kort och gott be att få yrka bifall till motionerna nr 26 i första kammaren och nr 85 i andra kammaren.

Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk. (Forts.)

Herr Larsson i Karlstad: Herr talman! Jag ber att få instämma med den föregående talaren, och jag ber samtidigt att få något ytterligare utveckla frågan om fördelningen av dessa medel.

Det yrkande som framställts i förevarande motioner avser ju att bereda ökade möjligheter att med de medel staten kan ställa till förfogande för grundförbättringar inom varje ort åstadkomma de åtgärder, som för respektive ort kunna anses bäst ägnade att främja livsmedelsproduktionen. Det är nämligen inte bevisat, att detta överallt och under alla förhållanden sker bäst genom nyodling. I de trakter där den redan odlade jorden är i alla avseenden väl hävdad och lämnar fullgod skörd samt det dessutom finns tillgång på lämpligt belägen och för nyodling tjänlig jord jämte arbetskraft, där torde icke råda någon tvekan om att nyodling bör ske. Men tyvärr äro inte förhållandena sådana över hela landet. Frånsett Norrland och den jord, som i andra delar av vårt land kan vinnas genom vattenavledningsföretag, torde väl den bästa jorden redan i huvudsak vara uppodlad och återstående mark mindre lämplig för ekonomisk jordbruksdrift än den redan uppodlade jorden.

Samtidigt kan man konstatera, att den odlade jorden mångenstädes brukas på ett sätt som närmar sig vanhävd. Varför är brukningen så svag? Jo, avkastningen har icke lämnat resurser till en ökad kapitalinvestering i form av grundförbättring, konstgödsling, jordbearbetning o. s. v. Där så är fallet, måste man fråga sig, om landet i nuvarande läge med starkt begränsad tillgång på konstgödselmedel — och naturlig gödsel också på grund av de senaste årens foderbrist — samt en allmän knapphet på arbetskraft vid jordbruket — en knapphet som inom vissa områden är ägnad att inge de allvarligaste bekymmer — har råd att kosta gödselmedel och arbetskraft på upptagande av ny åker, då ett sådant förfaringsätt ovillkorligen måste gå ut över den förut odlade jorden i form av ytterligare minskad arbetskraft till och gödsling av denna. Det heter visserligen i vederbörande författning rörande nyodlingsbidrag, att sådant må utlämnas för uppodling till åker av *därför lämplig*, odlingsbar jord, och vidare att bidragstagare skall ha vinnlagt sig om *nöjaktig skötsel av sitt jordbruk*. Man har alltså förutsett och skapat vissa garantier för att icke vilken jord som helst skall kunna tagas till nyodling. Men även om vederbörande förrättningsman, som författningsenligt skall uppgöra plan till nyodlings-, stenröjnings- eller jordkörningsföretaget, söker övertyga bidragssökanden om att han skulle ha större fördel av att täckdika sin åker än att odla ny, är det långt ifrån säkert att han lyckas härmed. Sökanden kan — och kanske inte alldeles omotiverat — hävda, att den för uppodling ämnade jorden är ungefär av samma naturliga beskaffenhet som den redan odlade.

Kommer man sedan till bidragsfrågan, måste förrättningsmannen upplysa om att till nyodling kan erhållas 60 % av totalkostnaden, dock högst 400 kronor per hektar, men till täckdikning högst 25 % av totalkostnaden, vilket räcker till cirka 60 % av kostnaden för de täckdikningsrör han måste köpa — om det finns något bidrag att få, vilket tyvärr ingalunda alltid varit fallet under de senaste åren. Väljer sökanden nyodling, då kan han få intill 400 kronor per hektar, vilket belopp han till största delen får behålla själv för eget arbete, om han utför detta. Väljer han täckdikning, kan han få högst 125 kronor per hektar, men då blir rörkostnaden cirka 200 kronor, varför han först och främst får en kontant utgift av 75 kronor och dessutom får utföra arbetet utan ersättning, om han gör det själv; eljest kostar det ytterligare c:a 300 kronor. Han kan visserligen erhålla lån till täckdikningen såväl som till nyodlingen, men för lånet måste ställas säkerhet, och det kan ibland vara svårt nog för en starkt skuldsatt jordbrukare. Man måste också betänka, att

Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk. (Forts.)

alla insatser i form av arbete, konstgödsel och utsäde betala sig mycket sämre på en vattensjuk jord än på en dränerad, varför innehavaren av den vattensjuka jorden — trots intresse och strävsamt arbete — mången gång har svårt att förbättra sin ekonomiska ställning. Till svar på frågan, om han har vinnlagt sig om nöjaktig skötsel av sin jord, kan han mycket väl hänvisa till att han gjort allt vad som stått i hans makt att göra.

I någon mån belysande för jordbrukarnas egen uppfattning om de olika åtgärdernas värde ur ekonomisk synpunkt är frekvensen på ansökningar till de olika slagen av bidrag. Värmlands läns hushållningssällskap beviljade 1936 34,400 kronor till 390 nyodlingsföretag. Av dessa brydde sig 59 bidragssökande aldrig om att verkställa den planerade odlingen. 1938 beviljades 21,000 kronor till 191 sökande. 71 stycken hade vid 1941 års utgång icke fullföljt odlingen, som skulle ha varit färdig 1940 men för vilken beviljats ett års uppskov. 1940 beviljades 94 ansökningar och 1941 129. Samtliga dessa år ha alla förekommande ansökningar kunnat bifallas, och vissa år har dessutom en del av statens till nyodling beviljade bidrag med Kungl. Maj:ts tillstånd kunnat tagas i anspråk för betesförbättring, stenröjning eller annan dylik åtgärd.

Beträffande täckdikningsbidrag ställa sig siffrorna helt annorlunda inom samma hushållningssällskap. Där beviljades 1936 av 489 ansökningar 357 med en sammanlagd bidragssumma av 44,493 kronor. 1938 var det ungefär samma antal ansökningar, men av dessa beviljades endast 188 med ett sammanlagt belopp av 19,400 kronor. Dessutom fick man lov att reducera bidraget till 20 % av totalkostnaden i stället för i vederbörande författning medgivna 25 %. År 1940 beviljades av 497 ansökningar endast 112, och endast 14,550 kronor stodo då till förfogande. Resten av ansökningarna fingo föras över till nästa år i förhoppning att hushållningssällskapet då skulle få större statsbidrag. År 1941 funnos tillsammans med dem som stått över från föregående år inalles 539 ansökningar, men endast 59 kunde beviljas med ett sammanlagt belopp av 9,350 kronor, vilken summa var vad sällskapet då hade till sitt förfogande för detta ändamål. Alla företag, till vilka bidrag beviljats, ha blivit utförda och dessutom ytterligare ett rätt betydande antal, där bidragssökandena hoppats på bidrag men ej kunnat tilldelas ett sådant i brist på medel. I den mån de måst skuldsätta sig för att inköpa rör, har deras belägenhet mången gång kunnat bli besvärlig.

Tendensen har i alla fall under senare år varit fullt tydlig: antalet ansökningar om nyodlingsbidrag har starkt och så gott som oavbrutet minskat. Trots detta synes antalet, som icke fullföljer sina företag, öka. Antalet ansökningar om täckdikningsbidrag håller sig tämligen konstant, och mängden av ansökningar, som icke kunnat beviljas av brist på medel, växer för varje år. Statsbidraget till täckdikning visar stark minskning.

Jag vill naturligtvis inte påstå, att här angivna siffror äro representativa för hela eller ens större delen av vårt land. Men jag har frågat ledaren för täckdikningsverksamheten inom Stockholms län, och han bestyrker, att även här är behovet av täckdikning stort och dess tillgodoseende skulle kunna öka skördarna mycket väsentligt.

Under dessa förhållanden har jag litet svårt att förstå, och utskottsmajoriteten ger icke heller någon förklaring, varför den icke funnit skäl att biträda de synpunkter, som framförts i de likalydande motionerna nr 26 i första kammaren och nr 85 i andra kammaren. Där begäres ju inte något ökat statsanslag, inte heller att täckdikning skall ske på nyodlingens bekostnad inom de områden där nyodling kan anses böra äga företräde. Det enda som begäres är, att Kungl. Maj:ts skall bemyndigas att åt den bästa sakkunskap som finnes inom respektive orter överlåta att använda de medel riksdagen anvisar på det för folkförsörj-

Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk. (Forts.)
ningen mest effektiva sättet. Med kännedom om den undan för undan allt tydligare framträdande knappheten på livsmedel skulle man finna riksdagens avslag på nyssnämnda motioner rätt anmärkningsvärt. Att för detta synnerligen lättfattliga spörsmål begära en utredning, som tvenne reservanter gjort, synes knappast av behovet påkallat.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att i likhet med den föregående talaren yrka bifall till de likalydande motionerna nr 26 i första kammaren och nr 85 i andra kammaren.

Herr Andersson i Tungelsta: Herr talman! Med anledning av herr Sandbergs yrkande vill jag bara säga, att det finns inga delade meningar varken inom utskottet eller, antar jag, inom riksdagen i övrigt om behovet och vikten av detta anslag. När utskottet för sin del stannat vid att föreslå ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, har utskottet så mycket hellre kunnat göra detta, som det anslag som av Kungl. Maj:t föreslagits innefattar samma belopp som utgick föregående år. Detta belopp har ju ökats från tidigare år och utgör 2.6 miljoner kronor. Under en föregående punkt har kammaren beslutat, att bidrag till premielånverksamheten för egnahemslåntagare skall ökas från 800,000 kronor till 2 miljoner kronor. I vissa avseenden användas dessa båda anslag för samma ändamål, och jag är för min del övertygad om att det kommer att hälsas med mycket stor glädje och tacksamhet av de mindre jordbrukarna i landet, att dessa båda anslag kunna även under denna tid bibehållas vid de belopp som det här är fråga om.

Vad gäller det yrkande som framställtts av herr Nilsson i Göingegården ber jag att att få säga, att det inom utskottet inte fanns några sympatier för att vidtaga den av honom ifrågasatta förändringen. Om det anslag som står till förfogande för förbättring av ofullständiga jordbruk på detta sätt skulle få användas även för täckdikning, så komme det givetvis att medföra, att den del av anslaget som får användas för det ursprungliga ändamålet bleve ännu mindre och bristen ännu större, när det gäller att tillgodose de bidragsbehov som här föreliggande. När det gäller täckdikning, finns det ett annat anslag under den följande punkten i utskottsutlåtandet, och det vore lämpligt, att motionärerna där gjorde sina yrkanden.

För övrigt vill jag bara tillägga, att det icke torde vara någon jordbruksförbättring under nuvarande tid som lönar sig bättre än täckdikningen. Den omständigheten att så ringa del av den svenska åkerjorden är täckdikad, torde framför allt bero på bristande kunskap hos jordbrukarna, bristande företagsamhet och kanske mången gång missriktad sparsamhet. Vad som framför allt behövs, är förvisso upplysning och propaganda från deras sida som ha att lära jordbrukarna, var de lämpligen böra sätta in sina jordförbättringar.

Jag tillåter mig att med dessa få ord, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Carlström: Herr talman! Det skulle givetvis vara roligt om vi jordbrukare steg för steg kunde få anslagen utökade till de ändamål, som det föreliggande förslaget rör sig om, och för verksamhet av liknande beskaffenhet.

Herr Sandberg sade, att motionärerna hade varit blygsamma — de hade inte begärt mer än en halv miljon kronor. Ja, jag vet inte, det kanske innebär en viss blygsamhet. Skulle man emellertid försöka tillämpa den metod, som man ibland brukar tala om, att man samtidigt som man höjer anslaget under en viss punkt på en huvudtitel också försöker åstadkomma en motsvarande anslags-

Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk. (Forts.)

minskning på en annan punkt och sålunda i detta fall skulle söka pruta 500,000 kronor på något annat ställe, tror jag att resultatet skulle bli ganska »blygsamt». Det förhåller sig nog även på det sättet, som en föregående talare sade, att Kungl. Maj:t varit ganska godsinnad i fråga om anslag av här ifrågavarande slag, och man kan inte med skäl påstå, att någon över hövan stor sparsamhet här gjort sig märkbar. Den närmast föregående punkten upptog ett anslag på 3,300,000 kronor, och under denna punkt gäller det 2,000,000 i fråga om själva anslagssumman.

Jag skall vidare be att få säga några ord om motionerna I: 26 och II: 85, i vilka föreslås en utredning i syfte att giva hushållningssällskapen större frihet vid fördelningen av de tilldelade anslagsmedlen för olika ändamål. Jag kan omvittna, att när vi inom besparingsberedningen försökte sammanräkna alla de olika anslagsbelopp, som gällde jordbrukets främjande — mina kolleger där voro synnerligen angelägna härom — kommo vi fram till en summa, som inte precis kan kallas blygsam. Man ansåg då att det kanske skulle vara bättre om man sammanslog en del av dessa anslag till en enda summa och sedan gäve hushållningssällskapen fria händer att på lämpligaste sätt fördela densamma, t. ex. till täckdikning det ena året, till stenröjning det andra och till jordförbättringar det tredje o. s. v. Jag ställde mig för min del inte alldeles avvisande till denna tanke, och jag tror att den så småningom kommer att vinna gehör. Det är nog uppenbarligen på det sättet, att det skulle vara förmånligt om hushållningssällskapen inte voro tvungna att fördela de summor de disponera över på de olika anslagsändamålen varje år. Jag framhöll emellertid att det kanske skulle ställa sig litet besvärligt om man inom hushållningssällskapen skulle gå till väga på det sättet när det gällde det anslag vi nu behandla. I sådant fall skulle man nämligen från de anslagssökandes sida kunna påpeka att riksdagen beviljat dessa anslag för skilda ändamål och göra anspråk på att i fortsättningen som hittills komma i åtnjutande av bidrag för ett bestämt syfte. De skulle kunna påvisa, att riksdagen beviljat ett visst anslag för t. ex. stenröjning eller sandkörning och begära att få del av just detta. Som jag nyss framhöll tror jag i alla fall att utvecklingen så småningom kommer att medföra en sådan förändring som föreslås i motionerna. Det är kanske inte därför nödvändigt att i år gå in för den reservation, som herrar Bondeson och Janson i Frändesta ha avgivit och i vilken de hemställt om en skrivelse till Kungl. Maj:t i detta syfte. Jag tror att frågan kommer igen, och jag är då böjd för att vara med om att söka finna utvägar som ge hushållningssällskapen större handlingsfrihet. Jag tror emellertid inte att vi för dagen ha anledning att gå denna väg, utan motionärerna få komma igen ett annat år och då litet utförligare utveckla, hur de tänkt sig saken.

Jag ber därför, herr andre vice talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sandberg: Herr talman! I anledning av herr Anderssons i Tungelsta erinran om den höjning av anslaget till fonden för premielån och egnahemslån, som ägt rum under punkt 139, vill jag säga, att det är synnerligen tacknämligt, att Kungl. Maj:t på egnahemsstyrelsens förord har föreslagit en så kraftig höjning av det ifrågavarande anslaget. Jag vill emellertid göra gällande att det nog inte blir i så stor utsträckning som man genom detta anslag kommer att befrämja nyodlingsverksamheten. Åtminstone förhåller det sig så inom det län, där jag har äran tillhöra egnahemsnämnden, att premielånen framför allt tillmätas med hänsyn till önskemålet att hjälpa vederbörande egnahemslantagare med uppförandet av boningshuset och ekonomibyggnaderna.

Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk. (Forts.)

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Det har tidigare framhållits att anslaget till fonden för premielånen höjts och att det i år upptagna anslaget är betydligt större än det belopp, som förra året beviljades för detta ändamål.

Jag erkänner villigt, att dessa anslag äro mycket behjärtansvärda, icke allenast ur försörjningssynpunkt i nuvarande krisläge utan kanske i ännu högre grad med hänsyn till att skaffa så bärkraftiga jordbruk som överhuvud taget är möjligt. Vi skola emellertid icke bedöma behovet av anslag för detta ändamål efter ansökningarnas antal eller med hänsyn till medelsanvisningen utan med hänsyn till det belopp som verkligen förbrukats. Jag vill erinra om vad som framgår av propositionen att under senast förflutna budgetår var medelsanvisningen 2,200,000 kronor, men endast 1,781,721 hade kommit till användning. Det uppstår alltså en viss eftersläpning som gör, att man kan äska ett mindre belopp än det man önskar disponera över i medelstillgång. Vi ha ingen kontroll över om icke de lånesökande söka så stort belopp på en gång, att de borde veta med sig att de icke kunna orka med att förbruka det. Med det intresse jag har för att åstadkomma så fullständiga jordbruk som möjligt är det självfallet att jag inte vill underlåta att göra vad som överhuvud taget kan göras i detta avseende.

Vad sedan det andra under debatten berörda spörsmålet, täckdikningen, beträffar, är jag ense med dem som anse att det vore önskvärt att lämna hushållningssällskapen fria händer och ge dem så stor handlingsfrihet som det överhuvud taget är möjligt. Vi skola emellertid komma ihåg, att bidragen till täckdikning gå icke endast till de fastigheter, som det här gäller att fullständiga, utan även till andra fastigheter, och följaktligen komma hushållningssällskapen att vid fördelandet av detta anslag sättas på prov. De måste naturligtvis då företaga en utgallring och fråga sig, hur stort anslag som behövs för de ofullständiga jordbruken och hur mycket som blir över att lämna i bidrag till täckdikningsverksamhet. Det kan onekligen tänkas att hushållningssällskapen finge svårt att icke blanda ihop dessa saker.

Jag vill vidare erinra om en sak som tidigare framhållits och som även motionärerna påpeka, att täckdikning av alla jordbruksförbättrande åtgärder är den som bäst betalar sig. Skulle anslaget till täckdikning ökas, skulle man säkerligen få höra det resonemang återopas, som många föra, nämligen att de i känslan av de ekonomiska fördelar täckdikningen medför köpt sin åker och sedan täckdikat den, medan andra skola få sina åkrar täckdikade genom statens medverkan och sålunda erhålla en favör framför dem som i vetskap om vad täckdikningen betyder utfört denna på egen bekostnad. Det är klart att man genom ett sådant tillvägagångssätt i viss utsträckning tar bort initiativkraften. Vi jordbrukare skola i vår egenskap av enskilda företagare akta oss för att gå för långt på den vägen.

Jag tror därför att det finnes goda skäl att bibehålla skillnaden mellan bidrag till täckdikning och till jordförbättring och att man åtminstone icke utan närmare undersökning skall sammanblanda dessa båda saker.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, att motionerna I: 26 och II: 85 bifölles; samt 3:o bifall till motionerna I: 150 och II: 199; och blev utskottets hemställan i denna punkt av kammaren bifallen.

Punkterna 149—162.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 163, angående befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln (punkten 163) föreslagit riksdagen att för ändamålet anvisa ett reservationsanslag av 62,000 kronor.

*Befrämjande
i allmänhet av
fiskerinä-
ringen.*

Utskottets hemställan innefattade bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herr *Johansson* i Öckerö, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med ändring av Kungl. Maj:ts framställning, till Befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen för budgetåret 1942/43 anvisa ett reservationsanslag av 57,000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Johansson* i Öckerö: Herr talman! Det under denna punkt upptagna anslaget är avsett att disponeras för olika ändamål till främjande av fiskerinäringen. Sålunda är bl. a. ett anslag på 5,000 kronor avsett för kontroll av saltning och inläggning av strömming, 23,925 kronor gå till Södra Sveriges fiskeriförening, varav 15,500 kronor till fiskodling och 8,375 kronor till föreningens undervisningsverksamhet.

Då det gäller strömmingskontrollen är jag den förste att erkänna värdet av denna och att den varit till gagn för höjandet av kvaliteten på den strömming som genom olika metoder konserverats. Sedan statsverkspropositionen skrevs har emellertid livsmedelskommissionen genom överenskommelse med fiskarnas organisationer övertagit strömmingsfångsten. Detta betyder enligt mitt förmenande att utövande av kontroll härvid blir livsmedelskommissionens sak. Enahanda är förhållandet på västkusten, där livsmedelskommissionen övertager all sill och den s. k. massfisken. Där har livsmedelskommissionen för att få sina utgifter täckta höjt förstahandspriset med några ören per kilogram. Denna höjning av priset går odelad till livsmedelskommissionen. Här tillämpas alltså den principen att varan skall betala omkostnaderna, vilket jag anser vara riktigt och även möjligt sedan fasta fiskpriser införts.

Jag anser att samma förfarande bör tillämpas för strömmingshandeln. Priset å strömming är i förhållande till priset å sill i samma storlek så väl tilltaget att dessa kostnader mycket väl kunna bäras. Jag anser icke att det är riktigt att riksdagen genom att bifalla jordbruksutskottets utlåtande på denna punkt medverkar till att de utgifter, som nu böra bestridas av livsmedelskommissionen, belasta nionde huvudtiteln.

När det gäller anslaget till Södra Sveriges fiskeriförening för dess undervisningsverksamhet skall jag nu på grund av att det är så sent inskränka mig till att betona det önskvärda i att Kungl. Maj:t tar upp detta anslag till förnyad omprövning.

Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Andersson* i Tungalsta: Herr talman! Utskottet har icke funnit skäl att föreslå någon ändring i Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt, och jag hemställer därför om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 164—166.

Lades till handlingarna.

Punkterna 167—169.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 170 och 171.

Lades till handlingarna.

Punkterna 172—190.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 191.

Lades till handlingarna.

Punkterna 192—194.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 195.

Lades till handlingarna.

Punkterna 196—219.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Statens meteorologisk-hydrografiska anstalt: Avlöningar.

Punkten 220, angående statens meteorologisk-hydrografiska anstalt: Verksamheten i allmänhet: Avlöningar.

Sedan punkten föredragits, yttrade

Fröken **Hesselgren**: Herr andre vice talman! Jag har på denna punkt väckt en motion, som går ut på en uppflyttning i högre lönegrad för föreståndarinnan för väderleksbyrån vid statens meteorologisk-hydrografiska anstalt från nuvarande fjärde lönegraden till, såsom anstalten föreslagit, nionde lönegraden. Tjänsteförteckningssakkunnige ha emellertid föreslagit sjunde lönegraden, och utskottet har stannat vid detta förslag. Jag har dock anledning tro, att man i utskottet var ganska benägen för en uppflyttning till nionde lönegraden. Den tjänst, som denna person innehar, är nämligen både viktig och ansvarsfull och som det framhållits väl skött. Utskottet har dock stannat vid att föreslå uppflyttning till sjunde lönegraden. Jag är naturligtvis som motionär tacksam för att utskottet förordat en uppflyttning och för att en uppflyttning kan komma till stånd redan i år, så att personen i fråga, som endast har ett par år kvar av sin tjänstgöringstid, kan hinna få tillgodonjuta en något högre lön. Men det finns här en hake, och det är, att, om man stannar vid en uppflyttning till sjunde lönegraden, så får hon knappast någon högre pension än vad hon skulle få, om hon vid avskedstagandet kvarstode i fjärde lönegraden. Jag tänker mig emellertid att, när den tiden kommer att hon skall pensioneras, det skall finnas möjlighet att utverka någon höjning av hennes pension.

Herr andre vice talman, i förhoppning att så skall vara fallet, har jag inte något yrkande på denna punkt.

Häruti instämde fröken *Andersson*.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan i denna punkt.

Punkterna 221—229.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 230.

Lades till handlingarna.

Punkterna 231 och 232.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 233.

Lades till handlingarna.

Punkterna 234—240.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 241.

Lades till handlingarna.

Punkten 242.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1942/43 under rikstatsens sjunde huvudtitel, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till lån till diakonissanstalten Samariterhemmet i Uppsala för vissa byggnadsarbeten m. m. vid skyddshemmet Morängen; och

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till vissa byggnadsarbeten vid tullverkets gränsbevakning;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckt motion om beredande av pensionsrätt i statens pensionsanstalt åt läkare vid fristående centraldispensär;

nr 11, i anledning av väckt motion om beredande av pensionsrätt i statens pensionsanstalt åt biträdande sköterskor vid vårdhem för lättskötta sjuksjuka och dylika anstalter;

nr 12, angående regleringen för budgetåret 1942/43 av utgifterna under rikstatsens tolfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten;

nr 13, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.; och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 11) angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efterrättelse lända;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angå-

ende fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 925) med särskilda bestämmelser angående förmyndarskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 8 november 1940 (nr 926) med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och samfälligheter samt stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.; och

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 31 maj 1940 (nr 473) om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller skingringsförbud;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.; och

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till undersökning av rödklöverns befruktningförhållanden;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till torrläggning av vattensjuk mark inom Breareds m. fl. socknar av Hallands län;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt område i Östertälje socken av Stockholms län; och

nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m., dels ock i ämnet väckt motion.

§ 4.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av Härnösands stifts byggnadskassa;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till bidrag till ljus- och vedkassorna vid de allmänna läroverken m. m.; och

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående emottagande av ett donerat institut för forskning rörande cement och betong m. m.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.56 på natten.

In fidem
Sune Norrman.

Fredagen den 20 mars.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 15 och den 17 innevarande mars.

§ 2.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 196, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 7 juni 1940 (nr 437) angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter, m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 271 av herr *Hall m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionen nr 272 av herr *Hansson* i Skediga; samt

till andra särskilda utskottet motionen nr 273 av herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 7, 47 och 48, bankoutskottets utlåtanden nr 10—14, första lagutskottets utlåtanden nr 12—16, andra lagutskottets utlåtanden nr 12 och 13 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 10—13.

§ 5.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Persson** i Tidaholm, som anförde: Herr talman! Att vårt land har ett sjukvårds- och hälsovårdsväsende, som vi med rätta kunna glädja oss åt och jämväl känna oss stolta över, är lika känt som ofta omvittnat.

Denna organisation, i vilken våra lasarett äro hörnpelare, har byggts upp under samarbete mellan å ena sidan landstingen och de städer, som ej tillhöra landsting, och å andra sidan en skicklig och för uppgiften hängiven läkarekår, i sitt arbete understödd av en plikttrogen personal av skilda kategorier och funktionärer och förtroendemän på ett otal skiftande poster. Samarbetet har kunnat utan tvekan karakteriseras som gott och i hög grad välsignelse-rikt. Medlen ha varit begränsade, men väl utnyttjade ha de fogats till en byggnad av imponerande mått och av gedigen kvalitet.

Det skall dock ej fördöljas, att det funnits vissa friktioner, som varit ägnade att väcka uppmärksamhet och påkalla rättelser. En av dessa har varit

Interpellation. (Forts.)

underläkarnas tjänste- och avlöningsvillkor. Det vore meningslöst att söka bortförklara, att det stundom varit en alltför bred klyfta mellan chefsläkarnas inkomster, visserligen uppnådda efter en krävande tjänstgöring under blygsamma villkor, och underläkarnas löner.

Att dessa yngre läkare sökt uppnå en förbättring i sina villkor kan sålunda icke framstå som annat än helt naturligt och berättigat. Avsevärda framsteg torde också dessa strävanden ha kunnat notera, och de mest upprörande fallen av underbetalning torde redan ha gått till historien. Att likväl i enstaka fall en del återstår att göra för denna kår, är jag också villig att erkänna. Det är ej heller dessa strävanden i och för sig som jag i det följande ämnar vända mig emot utan *de metoder*, som under senaste tiden i vissa fall tillämpats, när det gällt att göra anspråken gällande.

Den läkargrupp, varom här är fråga, har tillförsäkrats förhandlingsrätt. Därvid erbjuda sig dels lokala förhandlingar genom vederbörande huvudmän, dels centrala förhandlingar genom landstingsförbundet. Det är sålunda väl sörjt för att alla framställningar skola bli under trygghande former behandlade. Ingen torde heller kunna förneka att sjukvårdsinrättningarnas tjänste- och förtroendemän på ett lojalt sätt önskat utnyttja detta förhandlingsinstrument för att uppnå överenskommelse i tvistiga punkter. Denna part hade därför haft rätt att vänta motsvarande hänsyn från Sveriges läkarförbunds sida. Emellertid har det under sista tiden inträffat händelser, som gör att man måste starkt betvivla att den goda viljan till samförstånd förelegat från läkarförbundets sida.

En sjukstugudirektion utannonserade en andre underläkartjänst på exakt samma villkor som gälla vid respektive läns övriga sjukhus. Lönen var kontant 3,840 kronor jämte dyrtids- och kristillägg. På polikliniken beräknades en inkomst av 1,000 kronor. Utom kontant lön ingingo i villkoren möblerat rum, värme, ljus, tvätt och kost, med ett ord fritt vivre. Ålderstillägg utgår och 30 dagars semester beviljas. Jag skall i detta sammanhang icke ingå på frågan om dessa villkor äro skäligen eller ej för en i regel relativt nyexaminerad läkare som måhända tar tjänsten bland annat i syfte att skaffa sig utbildning och meriter. Vad jag däremot måste reagera emot är att Sveriges läkarförbund genom sin sekreterare i Stockholm dekreterar att dessa villkor äro så usla, att han omedelbart förhindrar att meddelande om tjänsten får införas i Svenska Läkartidningen. Och då samtliga läkare av en visserligen oskriven men järnhårt tillämpad lag äro förbjudna att söka platser, som ej kungjorts i nämnda organ, fanns vid ansökningstidens utgång icke en enda sökande till platsen. Den lidandes historia som följde innan vikarierande läkaren på platsen fick tillåtelse att söka förordnande som vakansvikarie skall jag ej ingå på.

Flera liknande fall, där man vidtagit stridsåtgärder utan att upptaga förhandlingar i vederbörlig ordning, skulle kunna anföras. Det sagda torde emellertid vara nog för att konstatera, att man på detta område börjar närma sig ett tillstånd, som måste inge betänkligheter. Jag vill ingalunda förmena någon att med organisationens hjälp söka förbättra sina villkor. Men det får inte förekomma att dolda och öppna blockader mot tjänster av ifrågavarande slag proklameras, förrän underhandling i vanlig ordning givit ett negativt resultat. Brytes denna metod för uppgörelser råka vi in uti en anarki, som dess bättre numera är utplånad från arbetsmarknaden i dess helhet. Huru övertygad man än kan vara beträffande det rättmätiga i ett visst krav, så berättigar icke detta till att använda metoder, som äro stridande mot det allmänna rättsmedvetandet.

Det låter sig ej heller förneka att hela sjukvårdsväsendet skulle kunna i hög grad bli lidande på att motsättningarna mellan läkare och huvudmän

Interpellation. (Forts.)

skärptes på ett sådant sätt, att krafterna föröddes på ofrukbara strider i stället för att ägnas åt uppbyggande verksamhet och nya framsteg.

Det är icke minst denna allt annat överskuggande synpunkt som föranlett mig att anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet framställa följande frågor:

1) Har herr statsrådet uppmärksammat att dolda blockader av ovan skisserad art förekomma vid tillsättandet av vissa inom sjukvården ledigförklarade läkartjänster?

2) Om så är förhållandet, ämnar herr statsrådet söka åstadkomma rättelse härutinnan så att båda berörda parter förpliktas att i enlighet med gällande lagstiftning och gängse praxis söka på förhandlingsvägen uppnå en lösning av uppkommande tvistefrågor?

Denna anhållan bordlades.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes andra lagutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss inskränkning i rätten att uthyra bostadslägenheter, dels ock en i ämnet väckt motion.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Herr *Mäler* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 274, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 171, angående anslag för budgetåret 1942/43 till centrala verkstadsskolor m. m.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.13 e. m.

In fidem
Sune Norrman.